

Briuselis, 2017 11 22
COM(2017) 674 final

KOMISIJOS IR TARYBOS BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS

pridedamas prie Komisijos komunikato „2018 m. metinė augimo apžvalga“

TURINYS

PRATARMĖ	2
SVARBIAUSIA INFORMACIJA	3
1. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SAJUNGOJE APŽVALGA	11
1.1. Darbo rinkos tendencijos	11
1.2. Socialinės tendencijos	15
2. PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS.....	19
2.1. Plačiau apie suvestinę	19
2.2. Socialinių rodiklių suvestinės duomenys.....	21
3. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ VEIKSMAI IR JŲ REZULTATAI.....	27
3.1. 5 gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas	27
3.1.1. Pagrindiniai rodikliai.....	28
3.1.2. Politinis atsakas	38
3.2. 6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijų gerinimas.....	43
3.2.1. Pagrindiniai rodikliai.....	43
3.2.2. Politinis atsakas	61
3.3. 7 gairė. Darbo rinkų veikimo gerinimas	79
3.3.1. Pagrindiniai rodikliai.....	79
3.3.2. Politinis atsakas	90
3.4. Socialinės įtraukties užtikrinimas, kova su skurdu ir lygių galimybių skatinimas.....	100
3.4.1. Pagrindiniai rodikliai.....	100
3.4.2. Politinis atsakas	114
PRIEDAI	119

PRATARMĖ

Bendra užimtumo ataskaita rengiama pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 148 straipsnį. Ši ataskaita ir metinė augimo apžvalga, kuria pradedamas Europos semestro ciklas, yra rudens dokumentų rinkinio dalis. Bendroje užimtumo ataskaitoje apžvelgiami pagrindiniai atitinkamų metų užimtumo bei socialinės raidos Europoje aspektai ir valstybių narių reformos, vykdomos pagal valstybių narių užimtumo politikos gaires¹. Reformų ataskaitos rengiamos laikantis minėtų gairių struktūros: darbo jėgos paklausos didinimas (5 gairė), darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijų gerinimas (6 gairė), darbo rinkų veikimo gerinimas (7 gairė), socialinės įtraukties užtikrinimas, kova su skurdu ir lygių galimybių skatinimas (8 gairė).

Be to, 2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje aprašoma valstybių narių veikla Europos socialinių teisių ramsčio srityje. Europos socialinių teisių ramstis – 2017 m. lapkričio 17 d. pasirašyta Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinė deklaracija – nustato principus ir teises, taikytinus trijose srityse: i) lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, ii) tinkamų darbo sąlygų ir iii) socialinės apsaugos ir įtraukties. Pažangos šiose srityse stebėseną visų pirma grindžiama išsamia socialinių rodiklių suvestinė – pridedamos prie Ramsčio–analizės.

Bendros užimtumo ataskaitos struktūra: įvadiniam (pirmame) skyriuje, siekiant sudaryti bendrą vaizdą, apžvelgiamos pagrindinės darbo rinkos ir socialinės tendencijos Europos Sąjungoje; antrame skyriuje pateikiami svarbiausi Europos socialinių teisių ramsčio socialinių rodiklių suvestinės analizės rezultatai; trečiame skyriuje pateikiamas išsamus svarbiausių rodiklių (įskaitant socialinių rodiklių suvestinės rodiklius) pagal šalis ir valstybių narių politikos, vykdytos pagal užimtumo politikos gaires, aprašas.

¹ Drauge su bendros užimtumo ataskaitos projektu Komisija priėmė pasiūlymą dėl peržiūrėtų užimtumo gairių (COM(2017) 677).

SVARBIAUSIA INFORMACIJA

Ataskaitoje pranešama apie toliau nurodytas pagrindines tendencijas.

Ekonomikos augimą, jau vykstantį visose valstybėse narėse, lydi nuolatinis darbo rinkos ir socialinės padėties gerėjimas. 11 iš 14 rodiklių, įtrauktų į socialinių rodiklių suvestinę ir skirtų Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo pažangai stebėti, rodo, kad vidutiniškai padėtis ES per paskutinius metus pagerėjo. Du iš likusių trijų rodiklių iš esmės nepasikeitė, o vienas – socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui – šiek tiek pablogėjo, nors atskirų šalių rezultatai buvo labai skirtingi. Apskritai šie duomenys rodo, kad ekonomikai atsigaunant ir dėl pastarojo meto reformų poveikio trijose Ramsčio srityse daroma nuolatinė pažanga. Vis dėlto, kaip nurodyta toliau šioje ataskaitoje, daugumoje valstybių narių susiduriama su sunkumais įgyvendinant tam tikrus Ramsčio principus. Šie sunkumai bus išsamiau analizuojami Europos semestro šalims skirtose ataskaitose.

Darbo vietų kūrimas atsigavo, o užimtumas ir toliau sparčiai auga. 2017 m. II ketv. ES dirbo maždaug 235,4 mln. žmonių (euro zonoje – 156 mln.) – tai didžiausias iki šiol užfiksuotas užimtumas. Šiuo metu užimtumas 1,7 proc. viršija aukščiausią prieš krizę 2008 m. pasiektą lygį. Šiuo metu ES darbą turi 11 mln. žmonių daugiau nei 2013 m. viduryje, kai užimtumo lygis buvo žemiausias. 2017 m. II ketv. užimtumas – 72,2 proc., tad jei bus išlaikytas dabartinis tempas, strategijos „Europa 2020“ siekį – 75 proc. užimtumą – gali būti įmanoma pasiekti.

Svarbiausi darbo rinkos rodikliai gerėjo visose srityse. Nedarbo lygis nuo 2013 m. vidurio nuolat mažėja. 2017 m. rugpjūčio mėn. nedarbas ES sumažėjo iki 7,6 proc. (euro zonoje – iki 9,1 proc.). Tai žemiausias ES nedarbo lygis nuo 2008 m. gruodžio mėn. (euro zonoje – nuo 2009 m. vasario mėn.). Taigi, nedarbo lygis artėja prie žemiausio 2008 m. kovo mėn. užfiksuoto lygio – 6,8 proc. Jaunimo ir ilgalaikis nedarbas taip pat nuosekliai mažėjo. Dalyvavimo darbo rinkoje lygis, nemažėjęs per visą krizę, toliau auga beveik visose valstybėse narėse.

Pažanga daroma visose valstybėse narėse, tačiau skirtumai išlieka dideli. Nedarbo lygis svyruoja nuo 3,1 proc. Čekijos Respublikoje ir 3,8 proc. Vokietijoje iki 17,3 proc. Ispanijoje ir 21,6 proc. Graikijoje (2017 m. II ketv. duomenys). Užimtumo lygis svyruoja nuo 57,7 proc. Graikijoje ir 62,1 proc. Italijoje, 79,3 proc. Vokietijoje ir 82 proc. Švedijoje (2017 m. II ketv.

duomenys). Daugelyje valstybių narių užimtumo lygis po krizės kyla labai lėtai ir kol kas gerokai atsilieka nuo strategijoje „Europa 2020“ išskeltų nacionalinių tikslų.

Nepakankamo darbo jėgos panaudojimo problema mažėja, tačiau išlieka svarbi net tose šalyse, kur nedarbo lygis žemas. Ekonomikos atsigavimo laikotarpiu bendras dirbtų valandų skaičius didėjo kur kas lėčiau nei užimtumo lygis. Svarbu tai, kad vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičius išlieka pastovus – maždaug 3 proc. mažesnis, palyginti su padėtimi prieš krizę. Be to, darbas ne visą darbo dieną (ne savo noru) tebėra gana dažnas, nors 2016 m. darbo visą darbo dieną lygis pakilo. Ekonomikai atsigaunant kuriama vis daugiau tiek nuolatinių, tiek laikinų darbo vietų, tačiau pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų procentinė dalis ES išlieka pastovi (maždaug 14 proc.). Didelė pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų procentinė dalis ir menkas perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių mastas rodo, kad ne vienos valstybės narės darbo rinka yra segmentuota. Savarankiškai dirbančių asmenų 2016 m. padaugėjo nedaug (0,3 proc.). Kiek sparčiau augo savarankiškai dirbančių asmenų, neturinčių samdomųjų darbuotojų, skaičius.

Nepaisant padėties darbo rinkoje pagerėjimo, daugumoje šalių darbo užmokestis didėja menkai. Kuklių darbo užmokesčio dinamiką galima paaiškinti besitęsiančiu darbo rinkos vangumu, menku produktyvumo augimu ir prognozuojama maža infliacija. Be to, 2014–2016 m. realiojo darbo užmokesčio didėjimas atsiliko nuo produktyvumo augimo. Ši tendencija ilgalaikė: ES 2000–2016 m. realus vieno darbuotojo produktyvumas išaugo 14,3 proc., o realus atlyginimas vienam darbuotojui – 10,2 proc.

Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad padidintų darbo užmokesčio nustatymo sistemų numatomumą, ir į šį procesą įtraukė socialinius partnerius. Pokyčiais jos siekė pagerinti darbo užmokesčio nustatymo sistemų gebėjimą reaguoti į ekonomines aplinkybes. Taip pat siekta valdyti minimaliojo darbo užmokesčio raidą. Svarbu, kad darbo užmokestį būtų galima numatyti, jis užtikrintų deramą gyvenimo lygį ir būtų paisoma socialinių partnerių autonomiškumo. Ypač minimalusis darbo užmokestis turėtų būti keičiamas pagal skaidrią sistemą, siekiant dvejopo tikslo – užkirsti kelią dirbančių asmenų skurdiui ir tuo pačiu užtikrinti užimtumo galimybes ir paskatas dirbti. Tokiomis aplinkybėmis svarbus gebėjimas į produktyvumo pokyčius reaguoti vidutinės trukmės laikotarpiu.

Padėties darbo rinkoje gerėjimą lydi visuotinis namų ūkių finansinės padėties gerėjimas. Namų ūkių disponuojamosios pajamos nuosekliai didėjo. Dabar jos yra pasiekusios aukščiausią (2009 m.) lygį ES. Svarbiausi tokį padidėjimą lėmę veiksniai – išaugęs kuriamų darbo vietų skaičius ir su tuo susijęs darbo pajamų augimas. Pažanga nustatyta beveik visose valstybėse narėse. Vis dėlto, daugelyje valstybių narių namų ūkių disponuojamosios pajamos kol kas nepasiekė prieškrizinio lygio.

Dėl demografinių pokyčių būtina užtikrinti tolesnį dalyvavimo darbo rinkoje, užimtumo lygio ir produktyvumo augimą. Senėjanti visuomenė reiškia, kad jaunajai kartai – tai kartai, kuriai vis sunkiau rasti stabilų ir kokybišką darbą – tenka dar didesnė našta, nes ji turi generuoti pakankamas pajamas pensijų sistemoms ir užtikrinti jų tvarumą. Dėl visuomenės senėjimo būtina ilginti darbingą amžių, be to, kyla grėsmė būsimums pensijų išmokoms. Kalbant plačiau, jis ne tik kelia pavojų tarp kartų nusistovėjusiai socialinei tvarkai, bet ir gali išryškinti kartų atskirtį ir versti kvestionuoti kartų tarpusavio teisingumą. Todėl, norint suvaldyti šį poveikį, šiuo metu gyvybiškai svarbu didinti užimtumą, dalyvavimą ir produktyvumą.

Skirtingų gyventojų grupių užimtumas didėjo nevienodai. Didžiulis žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygio atotrūkis (31 proc. punktas) rodo reikmę investuoti į gebėjimų ugdymą, kad būtų galima geriau reaguoti į kintančius darbo rinkos poreikius. Kalbant apie švietimo ir mokymo grąžą, valstybėse narėse tebėra didelių skirtumų ir tai rodo potencialią tolesnių reformų naudą. Jaunimo užimtumas didėja, tačiau tebėra beveik 4 proc. punktais mažesnis nei prieš krizę. Migrantų (gimusių ne ES) užimtumo lygis irgi kilo lėčiau nei kitų grupių ir kol kas nepasiekė prieš krizę buvusio lygio. Be to, neįgalieji, palyginti su negalios neturinčių asmenų grupėmis, turi mažiau galimybių gauti darbą, nors jų padėtis ir pagerėjo. Iš teigiamų dalykų paminėtinas augantis moterų ir vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas, tačiau abi šios grupės tebepatiria didelių sunkumų.

Moterų užimtumas pakilo iki rekordinio lygio, tačiau moterų darbo rinkoje tebėra per mažai, be to, joms mokamas gerokai mažesnis darbo užmokestis nei vyrams. Moterų išsilavinimas paprastai yra aukštesnis nei vyrų, tačiau jų užimtumas (nors ir nuosekliai augęs) tebėra 11 proc. punktų mažesnis nei vyrų. Šioje srityje tarp ES valstybių narių taip pat yra didelių skirtumų. Motinų ir artimuosius prižiūrinčių moterų atveju užimtumo lygio atotrūkis yra itin didelis. Padėtį dar labiau blogina į darbo rinką žengiančias arba daugiau

dirbti norinčias moteris nuo darbo atgrasantys finansiniai aspektai. Darbo užmokesčio atotrūkis ES palaipsniui mažėja, bet tebėra didelis: 2015 m. vyrų vidutinis valandinis darbo užmokestis neatskaičius mokesčių buvo maždaug 16 proc. didesnis nei moterų. Tokį atotrūkį iš esmės lemia nepakankamas moterų skaičius gerai apmokamuose sektoriuose ir profesijose, įskaitant su vadovavimu ir kontrole susijusias pareigas, o tai iš dalies rodo diskriminaciją darbo rinkoje. Be to, paprastai būtent moterys skiria daugiau laiko šeimos narių ar giminaičių priežiūrai ar slaugai.

Moterys dažniau dirba ne visą darbo dieną, jų stažas yra trumpesnis ir su pertrūkiais, todėl galiausiai jos gauna mažesnes pensijas. Tai rodo, kad formuojant politiką būtina visapusiškai atsižvelgti į profesinio ir asmeninio gyvenimo suderinimo klausimus. Kai kurios valstybės narės imasi papildomų veiksmų, kad užtikrintų galimybę gauti įperkamas ir kokybiškas vaiko ir kitų priklausomų asmenų priežiūros paslaugas, teisę į atostogas ir lankstų darbo grafiką, ir kad pašalintų dabartinius mokesčių ir išmokų sistemų veiksnius, trukdančius dirbti (ypač antrojo šeimoje uždirbančio asmens atveju). Šių veiksmų ir kovos su diskriminacija priemonių įgyvendinimas yra labai svarbus siekiant įgyvendinti vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principą. Savo ruožtu tie veiksmai prisideda prie pažangaus socialinio judumo, skatina lygias galimybes, mažina nelygybę ir skurdą, o jų naudą patiria kelios kartos, taigi, jie dera su Europos socialinių teisių ramsčio tikslais.

Vyresnio amžiaus darbuotojai darbo rinkoje lieka vis ilgiau. Visų vyresnių nei 55 m. asmenų grupių užimtumo lygis po krizės ėmė kilti ir tebekyla, nors skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli. Tokią tendenciją iš dalies paskatino paskutinė pensijų sistemų reformų banga, kai daugumoje valstybių narių buvo padidintas pensinis amžius ir sudaryta galimybė dirbti pagal lankstesnę darbo grafiką. Tačiau šį procesą turi lydėti tinkama profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika ir pagalba amžiaus valdymo klausimais, be kita ko, darbo aplinkos modernizavimas. Šioje srityje kai kurios šalys skatina žmones ilgiau dirbti siūlydamos lankstesnę išėjimo į pensiją tvarką ir derindamos pensijų ir darbo pajamas.

Prioritetiniu klausimu išlieka kova su jaunimo ir ilgalaikiu nedarbu. Jaunimo nedarbas, nors nuosekliai mažėja, tebesiekia 17 proc. (2017 m. II ketv. duomenys). Ši problema – viena svarbiausių daugelyje šalių. Tas pats pasakytina apie nesimokančių ir nedarbingų jaunuolių (NEET) problemą. Kai kuriose valstybėse narėse ilgalaikis nedarbas tebėra labai didelis ir sudaro beveik 50 proc. viso nedarbo. Ilgai trunkantis nedarbas reiškia nuvertėjusius

gebėjimus, silpną ryšį su darbo rinka ir galiausiai – didelę skurdo ir socialinės atskirties riziką. Be to, kyla pavojus, kad ciklinis nedarbas virs struktūriniu, darančiu neigiamą poveikį ekonomikos augimo potencialui. Svarbiausi padėties gerinimo veiksniai – valstybių narių veiksmai, kurių jos imasi pagal 2016 m. vasario mėn. Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ir Jaunimo garantijų iniciatyvą.

Prieiga prie kokybiško ir įtraukaus švietimo ir didesnės investicijos į nacionalinių švietimo sistemų ir gebėjimų gerinimą – vienas svarbiausių veiksnių, padedančių žmonėms tapti suinteresuotais ir aktyviais piliečiais, ir palengvinančių patekimą į darbo rinką ir judėjimą joje. Jei pažanga ir toliau vyks dabartiniu tempu, Europa pasieks 2020 m. tikslus, susijusius su mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimu ir aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičiaus didinimu. Valstybės narės modernizuoja savo švietimo sistemas, visų pirma siekdamos užkirsti kelią mokyklos nebaigimo problemai ir spręsti pagrindinių gebėjimų trūkumo klausimą, ypač mažinant palankių sąlygų neturinčių besimokančių asmenų išsilavinimo atotrūkį. Tam tikrais atvejais imamasi konkrečių priemonių, kad būtų paskatinta migrantų integracija į švietimo sistemas. Dar vienas svarbus darbotvarkių punktas – aukštojo mokslo aktualumo darbo rinkoje didinimas. Vadovaujantis Nauja Europos įgūdžių darbotvarke ir siekiant skatinti investicijas į skaitmeninių įgūdžių ugdymą, įvairiose valstybėse narėse sukurtos nacionalinės už skaitmeninius įgūdžius ir užimtumą atsakingos koalicijos. Valstybės narės, neretai remiamos socialinių partnerių ir kitų suinteresuotųjų subjektų, gerina profesinio mokymo, pameistrystės programų ir už oficialios švietimo sistemos ribų įgytų įgūdžių patvirtinimo mechanizmų kokybę.

Gerą darbo rinkos veikimą, kokybiškų darbo vietų kūrimą, verslumo skatinimą ir didesnę dalyvavimą darbo rinkoje galima paskatinti tinkamai derinant lankstumą ir saugumą tiek darbo vietoje, tiek pereinamaisiais laikotarpiais. Svarbiausi tikslai – skatinti darbo vietų, kuriose būtų dirbama pagal neterminuotas darbo sutartis, kūrimą ir užtikrinti, kad terminuotos darbo sutartys reikštų atspirties tašką, o ne aklavietę, taip pat palengvinti perėjimą iš vienos darbo vietos į kitą bei padėti verslininkams plėtoti savo veiklą. Valstybės narės imasi veiksmų, kad parengtų adekvatų šių problemų politinį sprendimą, visų pirma nustatytų aiškesnį ir nuspėjamesnį atleidimo iš darbo teisinį reglamentavimą, taip pat pripažįsta, kad reikia veiksmingų socialinės apsaugos sistemų, pritaikytų prie pačių įvairiausių reikmių ir aplinkybių, atsirandančių dėl naujų darbo formų. Bedarbio ir kitų

pašalpų ir paslaugų aprėptis ir adekvatumas valstybėse narėse ženkliai įvairuoja. Tokiomis aplinkybėmis sprendžiant globalizacijos ir skaitmeninių pokyčių keliamus uždavinius lemiamos svarbos turi veiksminga aktyvi darbo rinkos politika, teikianti galimybę sklandžiai pereiti iš vienos darbo vietos į kitą.

Ekonomikai ir darbo rinkai atsigaunant, žmonių, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties pavojus, dalis 2016 m. toliau mažėjo ir pasiekė 2008 m. lygį. Tokį mažėjimą daugiausia lėmė labai mažo užimtumo namų ūkių dalies mažėjimas ir mažesni materialinio nepritekliaus rodikliai, o (menkų pajamų nulemtos) skurdo rizikos rodiklis stabilizavosi. Nors žmonių, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties pavojus, bendras skaičius mažėja, jis tebėra labai didelis – tokių žmonių 2016 m. buvo 118 mln. (arba 23,5 proc. visų gyventojų). Taigi, kol kas gerokai atsilieka nuo strategijos „Europa 2020“ tikslo skurdo ir socialinės atskirties srityje.

Pajamų nelygybė ES šiek tiek sumažėjo: pokrizinis pajamų nelygybės didėjimas sustabdytas. 2016 m. 20 proc. turtingiausių gyventojų disponuojamosios pajamos buvo penkis kartus didesnės nei 20 proc. vargingiausių gyventojų. Šalių tarpusavio skirtumai yra dideli, o kai kuriose iš jų nelygybė toliau augo. Nuolatinė santykinai didelė pajamų nelygybė, neretai susijusi su nelygiomis galimybėmis švietimo, mokymosi ir socialinės apsaugos srityje ir atspindinti menką dalyvavimą darbo rinkoje, verčia susirūpinti socialiniu teisingumu, socialine įtrauktimi ir tvariu augimu.

Valstybės narės toliau modernizuoja savo socialinės apsaugos sistemas, gerindamos išmokų ir paslaugų aprėptį ir adekvatumą, visų pirma nestandartinių darbuotojų atžvilgiu, ir aktyviai skatina dalyvavimą darbo rinkoje. Kai kurios valstybės narės, vadovaudamosi Europos socialinių teisių ramsčio principais, išplėtė socialinės apsaugos sistemų (įskaitant vaiko priežiūros, bedarbio ir ligos išmokas) aprėptį įtraukdamos savarankiškai dirbančius asmenis ir laisvai samdomus darbuotojus, kuriems iki šiol tokia apsauga netaikyta. Dviejose šalyse – Graikijoje ir Italijoje – pirmą kartą nustatytos nacionalinės minimalių pajamų rėmimo priemonės. Taip pat imamasi veiksmų išmokų gavėjų aktyvumui skatinti, pavyzdžiui, nustatant privalomą dalyvavimą aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ir (arba) gerinant prie asmens reikmių pritaikytas paslaugas. Šiuo atžvilgiu svarbu užtikrinti veiksmingą visų darbuotojų, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, prieigą prie socialinio draudimo sistemų ir gerinti užimtumo ir socialinių tarnybų veiklos koordinavimą, be kita ko, kuriant

vieno langelio principu veikiančias tarnybas, kad tie, kuriems reikia pagalbos, būtų aptarnaujami tikslingiau ir kokybiškomis paslaugomis būtų remiama jų (re)integracija į darbo rinką.

Mokesčių ir išmokų sistemos atlieka svarbų vaidmenį mažinant skurdą ir nelygybę, tačiau išmatuotas socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo rizikai 2016 m. toliau pamažu mažėjo. Tokia tendencijai, kurią vertinant neatsižvelgta į naujausias socialinio saugumo didinimo reformas, įtakos turėjo skirtingi valstybių narių lygmens veiksmai. Visų pirma ji atspindi išmokų adekvatumo ir aprėpties pokyčius, indeksavimo trūkumą (tais atvejais, kai pajamos didėja), taip pat namų ūkių sudėties pokyčius (ir susijusias asmenų, kuriems gresia skurdas, ypatybes). Siekdamos sumažinti nelygybę ir skurdą, be kita ko, nutraukti jų perdavimą iš kartos į kartą, valstybės narės gali imtis tolesnių veiksmų pačiose įvairiausiose srityse, pavyzdžiui, tobulinti mokesčių ir išmokų sistemų struktūrą, skatinti lygias galimybes švietimo ir mokymo srityje, užtikrinti prieigą prie kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų ir remti lyčių lygybę.

Būtina užtikrinti adekvačias pensijas ir drauge – finansinį socialinio draudimo sistemų tvarumą. Dauguma pastarojo meto reformų paprastai yra orientuotos į pensijų (visų pirma pačių mažiausių) adekvatumo didinimą. Ne viena šalis ėmėsi priemonių, kad būtų padidinta minimali pensija ar sumažinta mokesčių našta nedidelių pensijų gavėjams. Teigiamą vaidmenį didinant pensijų adekvatumą kai kuriose valstybėse narėse galėtų atlikti papildomų pensijų ar kitų pensijų kaupimo būdų puoselėjimas. Demografinių pokyčių kontekste reikėtų vengti pensijų reformų, kuriomis skatinama anksčiau išeiti iš darbo rinkos ir taip sukelti pavojų pensijų tvarumui ir adekvatumui. Dėl šių priežasčių ir atsižvelgiant į vyrų ir moterų pensijų skirtumus bei į didesnę vyresnio amžiaus moterų skurdo riziką, kai kuriose valstybėse narėse būtina imtis priemonių abiejų lyčių pensiniam amžiui suderinti.

Vienodos ir savalaikės galimybės gauti kokybiškas sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugas bei veiksmingas sveikatinimas ir ligų prevencija – vieni svarbiausių sveikos ir aktyvios populiacijos ir ekonominio klestėjimo veiksnių. Kai kuriose valstybėse narėse įvykdytos sveikatos apsaugos sistemos reformos, siekiant užtikrinti veiksmingas pirminės sveikatos priežiūros paslaugas ir galimybes jomis naudotis, įtvirtinti sveikatingumo skatinimą ir ligų prevenciją pirminės sveikatos priežiūros sistemoje, racionalizuoti ir didinti specializuotosios ir stacionariosios sveikatos priežiūros tvarumą ir gerinti galimybes gauti

įperkamu vaistų, naudojamu ekonomiškai efektyviu būdu, atsižvelgiant į valstybių narių kompetenciją. Kai kurios valstybės narės imasi veiksmų gerinti ilgalaikės priežiūros paslaugų efektyvumą ir kokybę. Taip turėtų būti skatinama socialinė įtrauktis ir mažinamos dalyvavimo darbo rinkoje kliūtys šeimoms nariais besirūpinantiems asmenims, visų pirma moterims.

Tinkamai vykdomas socialinis dialogas – svarbiausias veiksnys, padedantis siekti socialinio teisingumo ir užtikrinti gerus ekonomikos rezultatus. Socialinis dialogas yra vienas svarbiausių būdų stiprinti socialines teises ir skatinti tvarų ir integracinį ekonomikos augimą. Socialinių partnerių dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant atitinkamas reformas mastas ir poveikis ES šalyse gerokai skiriasi. Iš esmės taip yra dėl praktikos ir institucinės sandaros įvairovės valstybėse narėse ir dėl skirtingų socialinių partnerių pajėgumų ir nevienodo indėlio. Nors universalus visiems tinkančio modelio nėra, svarbu, kad socialiniai partneriai aktyviai dalyvautų visuose politikos formavimo ir įgyvendinimo etapuose, kaip numatyta pagal Europos socialinių teisių ramstį.

1. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA

Šiame skyriuje pateikiama Europos Sąjungos darbo rinkos ir socialinių tendencijų ir uždavinių apžvalga bei išsamus analitinis pagrindinių užimtumo ir socialinės politikos sričių vertinimas.

1.1. Darbo rinkos tendencijos

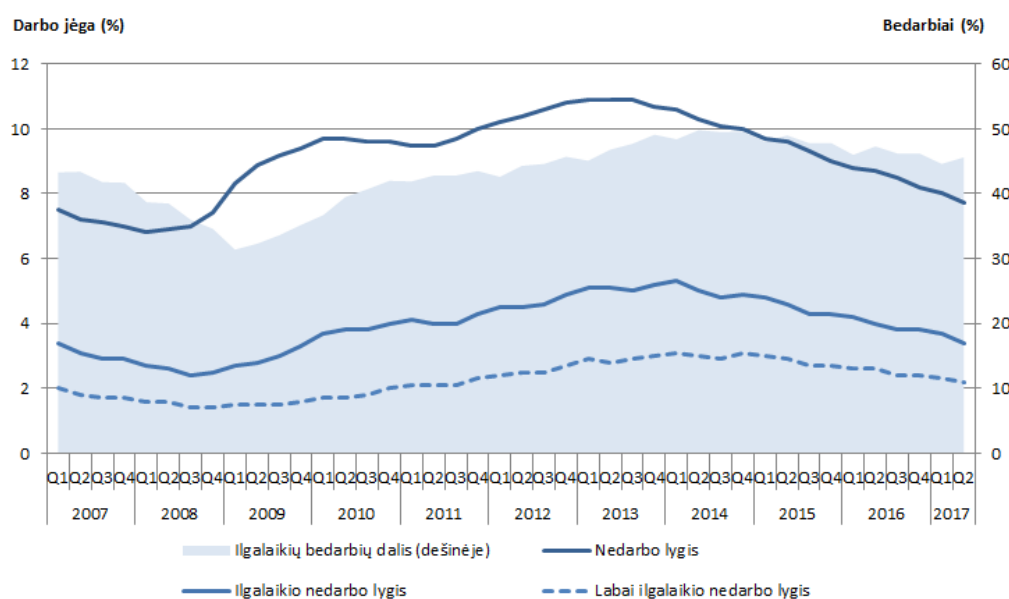
2016 m. ir 2017 m. pirmą pusmetį Europos Sąjungos darbo rinkos sąlygos labai pagerėjo ir buvo padaryta nemenka pažanga siekiant strategijoje „Europa 2020“ nustatyto užimtumo lygio tikslo. 2016 m. užfiksuotas didžiausias pokrizinis užimtumo lygio (20–64 m. asmenų) padidėjimas – jis išaugo 1 proc. punktu ir pasiekė 71,1 proc. 2017 m. pirmą pusmetį užimtumas toliau augo ir II ketv. buvo 72,2 proc.² – tai aukščiausias ES iki šiol pasiektas lygis. 2017 m. II ketv. darbą turėjo 235,4 mln. žmonių, t. y. 3,5 mln. daugiau nei prieš metus. Jei būtų išlaikytas dabartinis užimtumo didinimo tempas, veikiausiai būtų įmanoma pasiekti strategijos „Europa 2020“ tikslą – 75 proc. užimtumą. Padėtis labai pagerėjo ir euro zonoje – čia 2017 m. II ketv. užimtumas pasiekė beprecedentį – 70,9 proc. – lygį. Prie užimtumo didėjimo prisideda stabilus dalyvavimo darbo rinkoje augimas – 2017 m. II ketv. jis išaugo iki rekordinių aukštumų: darbo rinkoje dalyvavo 73,4 proc. 15–64 m. amžiaus gyventojų (73 proc. euro zonoje).

Nuolatinis užimtumo didėjimas reiškė nuolatinį nedarbo mažėjimą (15–74 m. amžiaus asmenų grupėje). 2017 m. II ketv. nedarbas sumažėjo iki 7,7 proc. (9,2 proc. euro zonoje) ir iš lėto artėja prie prieškrizinio lygio. Dar pozityviau nuteikia tai, kad į darbo rinką įžengė vis daugiau iki tol neaktyvių asmenų, todėl darbo jėga (įskaitant darbo ieškančius asmenis) išaugo.

² Šiame skyriuje pateikiami pagal sezoną pakoreguoti ketvirčio duomenys.

Sparčiai mažėjo jaunimo ir ilgalaikis nedarbas. Jaunimo nedarbas, nors tebėra gana didelis (ypač kai kuriose valstybėse narėse), kasmet mažėjo beveik 2 proc. punktais ir 2017 m. II ketv. pasiekė 17 proc. (19,1 proc. euro zonoje). Dabar jaunimo nedarbas yra maždaug 7 proc. punktais mažesnis nei 2013 m. I ketv., kai buvo pasiektas aukščiausias – 23,9 proc. – lygis. Ilgalaikio nedarbo (t. y. ilgiau nei 12 mėnesių nedirbančių asmenų dalis, palyginti su visais aktyviais gyventojais) lygio tendencijos buvo panašios: jis mažėjo 0,6 proc. punkto kasmet ir 2017 m. II ketv. pasiekė 3,4 proc. (4,7 proc. euro zonoje). Ilgalaikis nedarbas, palyginti su bendru nedarbu, taip pat mažėja, bet tebelieka didelis – 45,6 proc. (49,7 proc. euro zonoje), o kai kuriose valstybėse narėse viršija 50 proc. Be to, itin didelės trukmės (t. y. daugiau nei 24 mėnesių) nedarbas mažėja labai lėtai ir tai didina riziką, kad jis taps nuolatinis.

1 pav. Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis ir dalis ES

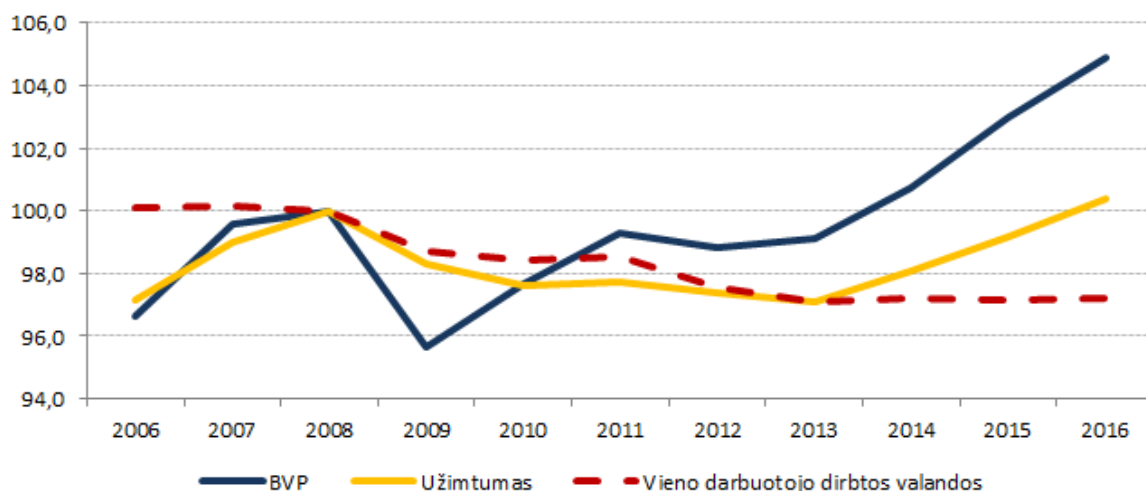
Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Užimtumas išaugo ir nedarbas sumažėjo gana daug, o BVP augimas buvo stabilus, bet gana kuklus³. Per dvejus pastaruosius metus ši tendencija tiek ES, tiek euro zonoje itin išryškėjo. Tačiau menkas vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičiaus didėjimas rodo

³ Daugiau informacijos žr. dokumente „Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2017“ (p. 22) ir „Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2017“ (p. 10 ir 19).

besitęsiantį darbo rinkos vangumą – palyginti su prieškriziniu lygiu, ES jis tebėra maždaug 3 proc., o euro zonoje 4 proc. mažesnis (2 pav.). Iš dalies tai lėmė išaugęs darbas ne visą darbo dieną ir – kiek mažesniu mastu – visą darbo dieną dirbančių darbuotojų darbo valandų skaičiaus sumažėjimas. Vis dėlto 2016 m. darbas visą darbo dieną augo sparčiau nei darbas ne visą darbo dieną (kaip nurodyta toliau).

2 pav. Realiojo BVP augimas, užimtumas ir vieno darbuotojo dirbtų valandų skaičius ES (pokytis – 2008 m. rodiklis = 100)

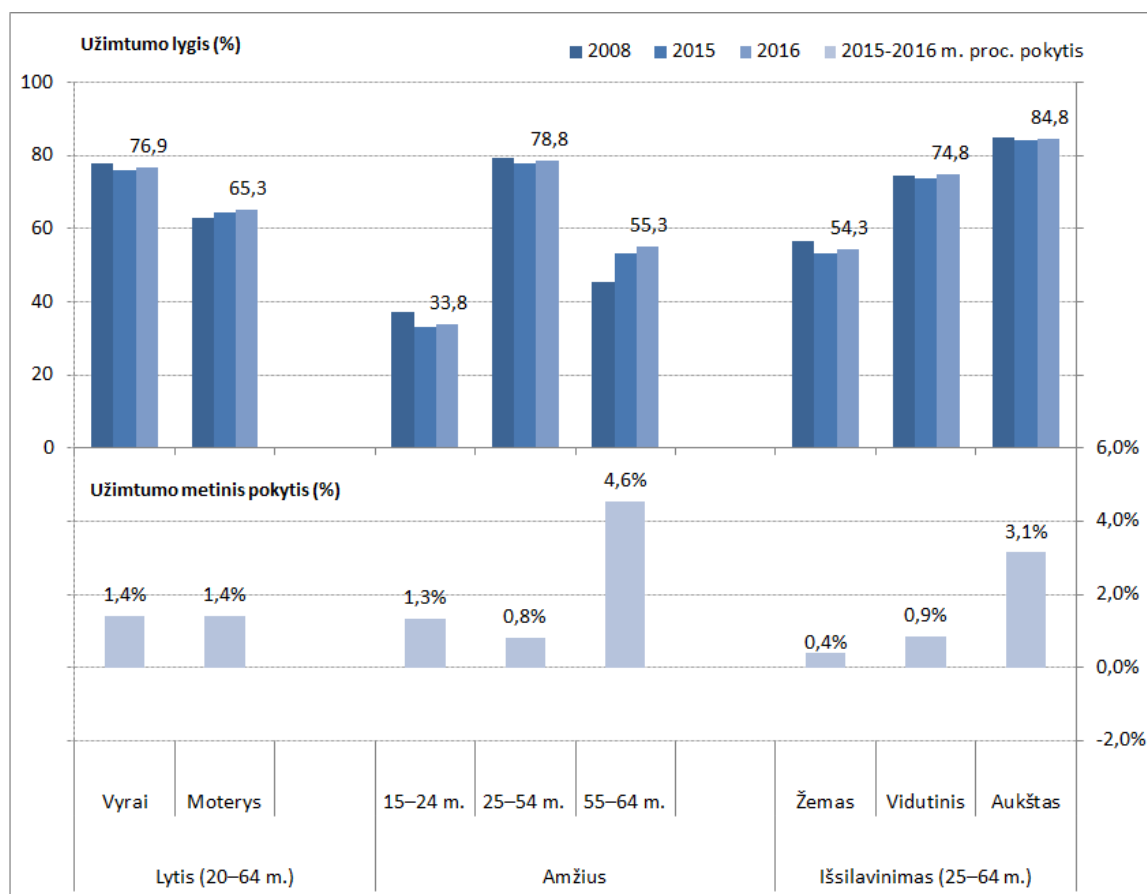
Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos (EMPL GD skaičiavimai).

Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas augo labiau. Kaip parodyta 3 paveiksle, daugiausia – 4,6 proc. – 2016 m. ES išaugo būtent vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumas. Tai reiškia, kad šios amžiaus grupės užimtumas po krizės nuolat augo ir nuo 45,5 proc. 2008 m. padidėjo iki 55,3 proc. 2016 m.; atitinkamai didėjo ir dalyvavimas darbo rinkoje (iki 59,1 proc. 2016 m.). Ši tendencija atspindi tebevykdomas nacionalinių pensijų sistemų reformas, kuriomis siekiama padidinti jų tvarumą ir darbo jėgos pasiūlą atsižvelgiant į demografinius pokyčius (be kita ko, ilgėjančią tikėtiną gyvenimo trukmę). Kaip ir 2015 m., užimtumo augimas buvo santykinai mažesnis jaunimo (15–24 m.) ir darbingiausio amžiaus asmenų (25–54 m.) grupėse, nors jaunimo užimtumas ir augo kiek sparčiau nei antrosios grupės (atitinkamai 1,3 proc. ir 0,8 proc.). Dalyvavimas darbo rinkoje buvo stabilus (41,5 proc. tiek 2015 m., tiek 2016 m.), o prie jaunimo nedarbo sumažėjimo prisidėjo stabilus jaunimui skirtų darbo vietų kūrimas. Abiejų lyčių užimtumas augo panašiu tempu, kaip ir 2015 m. Tiek vyrų, tiek moterų užimtumas 2016 m. išaugo 1,4 proc. Tai reiškia, kad nors

abiejų lyčių užimtumas išaugo (1 proc. punktu iki 76,9 proc. (vyrų) ir 65,3 proc. (moterų)), atotrūkis išliko nepakitęs.

Užimtumas augo nepriklausomai nuo asmens išsilavinimo, tačiau daugiausia padidėjo aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų užimtumas. Aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų (25–64 m.) skaičius 2016 m. išaugo 3,1 proc. Vidutinės kvalifikacijos (t. y. įgijusių vidurinį išsilavinimą) ir žemos kvalifikacijos (turinčių pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą) asmenų užimtumas augo mažiau – atitinkamai 0,4 proc. ir 0,9 proc.⁴. Išsamios kiekvienos valstybės narės tendencijos pateiktos tolesniuose šios ataskaitos skyriuose.

3 pav. Skirtingų ES gyventojų grupių užimtumo lygis ir užimtumo augimas

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

⁴ Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad 25–64 m. amžiaus gyventojų, turinčių pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą, skaičius mažėja, žemos kvalifikacijos asmenų užimtumo lygis proporcingai kilo labiau nei kitų grupių (1,1 proc. punkto).

Atsigaunant ekonomikai, kuriamos tiek nuolatinės, tiek laikinos darbo vietos, vis dažniau dirbama visą darbo dieną. Absoliučiaisiais skaičiais pagal neterminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų skaičius 2016 m. išaugo daugiau nei pagal terminuotas sutartis dirbančių darbuotojų skaičius (atitinkamai 2,7 mln. ir 0,6 mln.), tačiau išreiškus procentine dalimi yra atvirkščiai. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų dalis, palyginti su visais darbuotojais, nepakito ir yra 14,2 proc. (daugiau informacijos – 3.3.1 skirsnyje). Savarankiškai dirbančių asmenų 2016 m. padaugėjo nedaug (0,3 proc.). Kiek sparčiau augo savarankiškai dirbančių asmenų, neturinčių samdomųjų darbuotojų, skaičius (daugiau informacijos – 3.1.1 skirsnyje). Kaip jau minėta šiame skyriuje, nuo krizės pradžios gerokai padaugėjo asmenų, dirbančių ne visą darbo dieną (maždaug 11 proc., palyginti su 2008 m.), o dirbančių visą darbo dieną asmenų – sumažėjo (2 proc.). Vis dėlto panašu, kad ši tendencija netrukus gali išnykti: 2016 m. buvo sukurta proporcingai daugiau visos darbo dienos darbo vietų nei ne visos dienos darbo vietų (nuo 2008 m. taip buvo nutikę tik vieną kartą – 2014 m.). Be to, 2016 m. nuo 29,1 proc. iki 27,7 proc. sumažėjo nesavanoriško darbo ne visą darbo dieną dalis. Kaip ir pastaraisiais metais, dauguma naujų darbo vietų sukurta paslaugų sektoriuje (+1,7 proc.). Nedaug teatsiliko pramonės ir statybų sektoriai (po +1 proc.). Statybų sektoriuje užimtumas padidėjo pirmą kartą nuo 2008 m., tačiau, palyginti su tų metų duomenimis, šiame sektoriuje dirba 18 proc. mažiau darbuotojų. Žemės ūkio sektoriuje išlieka ilgalaikės darbo vietų mažėjimo tendencijos. 2016 m. jų sumažėjo 4 proc.

1.2. Socialinės tendencijos

Geresnė padėtis darbo rinkoje lėmė visuotinį namų ūkių finansinės padėties gerėjimą. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos (GDHI), reiškiančios namų ūkio rinkos pajamas, pakoreguotas atsižvelgiant į mokesčius ir socialinius pervedimus, 2016 m. didėjo trečius metus iš eilės ir pasiekė aukščiausią praeityje – 2009 m. – lygį⁵. 2016 m. ketvirčių duomenys rodo stabilų maždaug 2 proc. metinį augimą. Nors ir lėčiau, augimas tęsėsi 2017 m. I ketv.⁶. Tokio augimo stimulus – didesnės iš darbo gaunamos pajamos, nulemtos stabiliai augančio savarankiškai dirbančių asmenų ir ypač samdomų darbuotojų

⁵ „Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2017“, p. 39.

⁶ Daugiau informacijos žr. dokumente „Employment and Social Developments in Europe, Quarterly Review - October 2017“, p. 33–34.

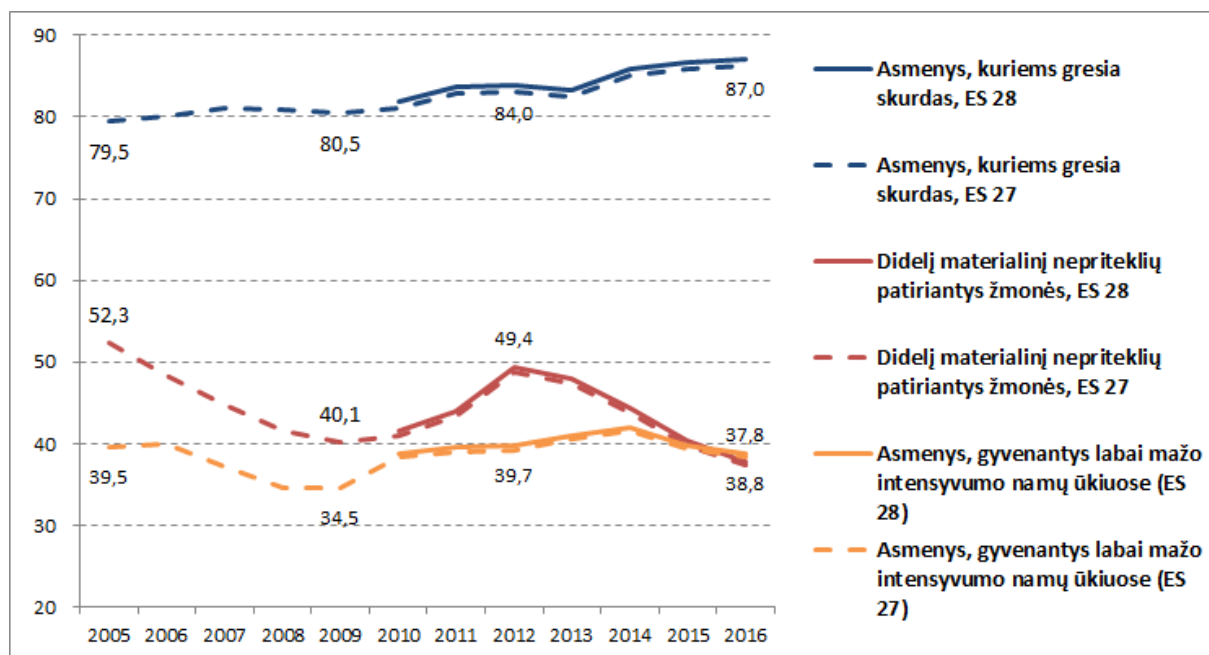
darbo užmokesčio. Taip daugiausia yra dėl padidėjusio užimtumo lygio ir – kiek mažesniu mastu – dėl didesnio darbo užmokesčio. Išaugusios socialinės išmokos irgi padidino disponuojamąsias namų ūkių pajamas, tačiau jų poveikis bendram GDHI augimui 2016 m. antrą pusmetį sumažėjo. Nuosavybės ir kitos pajamos pastaraisiais metais išliko stabilios, o didesnės socialinės įmokos ir mokesčiai darė neigiamą poveikį GDHI augimui.

Dėl padidėjusių namų ūkių pajamų sumažėjo asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius (vadinamasis AROPE lygis⁷). Šis rodiklis 2016 m. pagerėjo ketvirtus metus iš eilės: dabar jis yra 23,5 proc. (prieš metus buvo 23,8 proc.) ir artėja prie žemiausio – 2009 m. – lygio (23,3 proc.). Vis dėlto pažanga, daroma siekiant strategijos „Europa 2020“ pagrindinio tikslo – nuo 2008 m. iki 2020 m. nuo skurdo išgelbėti bent 20 mln. žmonių, kol kas nepakankama. 2016 m. buvo maždaug 118 mln. žmonių, kuriems grėsė skurdo ar socialinės atskirties pavojus. Tai maždaug 700 000 daugiau nei 2008 m.⁸. Didesnę skurdo riziką visų pirma patiria vaikai (0–17 m.; 26,4 proc.), jaunuoliai (18–24 m.; 30,5 proc.), asmenys, turintys ne aukštesnį nei pagrindinį išsilavinimą (34,9 proc.) ir neįgalieji (vyresni nei 16 m., 29,9 proc.). Skurdo ir socialinės atskirties pavojų 2016 m. taip pat patyrė du trečdaliai bedarbių. Didesnę skurdo ar socialinės atskirties riziką paprastai patiria ne ES gimę asmenys (39,1 proc. 2015 m.). O štai vyresni asmenys (65 m. ir daugiau) yra gana neblogai apsaugoti nuo skurdo ar socialinės atskirties (nors 2015–2016 m. padėtis šiek tiek pablogėjo: skurdą ar atskirtį patiriančiųjų dalis išaugo nuo 17,4 proc. iki 18,3 proc.).

⁷ Asmenys, patiriantys skurdo riziką (AROE) ir (arba) didelį materialinį nepriteklių, ir (arba) gyvenantys nulinio ar labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose.

⁸ Vidutinis žmonių, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties pavojus, skaičius ES 28 2008 m. nustatytas remiantis Eurostato įverčiais, nes Kroatijos duomenys gaunami tik nuo 2010 m.

4 pav. Žmonės, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis. Subrodikliai, 2005–2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Pastaba. ES 27 duomenys; nėra Kroatijos duomenų (gaunami tik nuo 2010 m.).

Vertinant pagal atskirus AROPE subkomponentus, matyti, kad didžiausia problema – skurdžios pajamos. Asmenų, kuriems gresia skurdas skaičius (vadinamasis AROPE lygis⁹), veikiamas silpnos ekonomikos ir darbo rinkos padėties, didėjo kelerius metus nuo krizės pradžios iki 2014 m. vidurio ir 2016 m. pasiekė aukščiausią – 87 mln. – lygį¹⁰. Tačiau, atsigaunant ekonomikai ir gerėjant padėčiai darbo rinkoje, asmenų, kuriems gresia skurdas, dalis 2015 m. ir 2016 m. stabilizavosi (17,3 proc.). Vis dėlto iki prieškrizinio lygio – 16,4 proc. 2009 m. – kol kas sugrįžti nepavyko. Išankstiniai 2016 m. pajamų įverčiai rodo, kad daugumoje valstybių narių skurdžių pajamų lygis toliau stabilizavosi.

Didelį materialinį nepriteklių (angl. SMD¹¹) patiriančių žmonių skaičius mažėja nuo 2013 m., o 2016 m. pasiekė beprecedentiškai žemą lygį (37,8 mln.). Tai yra 7,5 proc. visų

⁹ Asmuo yra laikomas skurdo riziką patiriančiu asmeniu, jei jo ekvivalentinės disponuojamosios pajamos yra mažesnės už 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos.

¹⁰ Duomenys grindžiami 2015 m. pajamomis, išskyrus Jungtinę Karalystę (tyrimo vykdymo metų pajamos) ir Airiją (12 mėn. prieš tyrimą pajamos). Pastaba. 2017 m. spalio 31 d. nebuvo Airijos duomenų.

¹¹ Didelis materialinis nepriteklis yra apibrėžiamas kaip padėtis, kai neišgalima turėti bent keturių iš šių dalykų: 1) laiku sumokėti nuomos (hipotekos paskolos) arba komunalinių mokesčių; 2) pakankamai šildyti būstą; 3) apmokėti nenumatytų išlaidų; 4) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiavertio baltyminio maisto; 5) vieną

ES gyventojų (2015 m. – 8,1 proc.). Būtent dėl šio sumažėjimo, atspindinčio visiško skurdo lygio kritimą, mažėja skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų skaičius. Pagerėjusi padėtis darbo rinkoje nulėmė žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, dalies mažėjimą¹². Tokių žmonių 2016 m. buvo 10,4 proc. (arba 38,8 mln.), taigi, mažiau nei 2014 m., kai buvo pasiektas aukščiausias – 11,2 proc. – lygis. Tačiau, vertinant ilgesnį laikotarpį ir lyginant su padėtimi 2008 m., jų dalis tebelieka didelė (9,2 proc.).

Dirbančių asmenų skurdo rizikos tendencijos, prasidėjusios drauge su krize, toliau didėja – 2016 m. tokią riziką patyrė 9,6 proc. darbingo amžiaus gyventojų. Šis rodiklis tebeviršija žemiausią 2010 m. lygį (8,3 proc.) – skurdo rizika šiuo metu gresia daugiau kaip 32 mln. darbuotojų. Nors mažinant skurdo riziką užimtumas yra labai svarbus veiksnys, vien jo ne visada pakanka, kad žmonės galėtų išbristi iš skurdo. Ateityje poveikį šio rodiklio rezultatams gali daryti nestandartinis darbas ir užimtumo poliarizacija.

Pajamų nelygybė 2016 m. ėmė šiek tiek mažėti: pokrizinis pajamų nelygybės didėjimas sustabdytas. Pajamų kvintilio dalies santykis (t. y. bendrų pajamų, kurias gauna 20 proc. visų didžiausias pajamas gaunančių gyventojų (viršutinis kvintilis), ir pajamų, kurias gauna 20 proc. visų mažiausias pajamas gaunančių gyventojų (apatinis kvintilis), santykis) šiek tiek sumažėjo: nuo 5,2 (2015 m.) iki 5,1 (2016 m.). 2009 m. jis buvo 4,9. Ši kukli pažanga atspindi gerėjančias ekonomikos ir darbo rinkos sąlygas. Tačiau vidutinis ES pajamų nelygybės rodiklis neparodo, kad tarp šalių yra didelių skirtumų (žr. 3.4 skirsnį).

savaite atostogauti ne namuose; 6) turėti automobilį; 7) turėti skalbyklę; 8) turėti spalvotą televizorių; 9) turėti telefoną.

¹² 0–59 m. asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kuriems priklausantys suaugusieji (išskyrus išlaikomus vaikus) per praėjusius 12 mėnesių dirbo mažiau nei 20 proc. viso savo galimo darbo laiko.

2. PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS

Europos socialinių teisių ramstis – 2017 m. lapkričio 17 d. pasirašyta Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinė deklaracija – nustato pagrindinius principus ir teises, kuriuos įgyvendinant siekiama sąžiningų ir sklandžiai veikiančių darbo rinkų ir socialinės apsaugos sistemų. Ramstis veikia kaip atnaujinto proceso, kuriuo siekiama geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų konvergencijos valstybėse narėse, kelrodis.

Prie Europos socialinių teisių ramsčio pridedama naujoji Socialinių rodiklių suvestinė, skirta stebėti veiklą ir nustatyti tendencijas valstybėse narėse¹³. Šioje bendroje užimtumo ataskaitoje pateikiami Socialinių rodiklių suvestinės, pakeičiančios 2013 m. sutartą pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę, rezultatai¹⁴. Naujojoje suvestinėje pateikiama įvairių *esminių rodiklių*, padedančių vertinti valstybių narių veiksmus užimtumo ir socialinėje srityse pagal tris plačius aspektus, nustatytus Socialinio ramsčio dokumentuose: i) lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, ii) dinamiškų darbo rinkų ir tinkamų darbo sąlygų ir iii) viešosios paramos / socialinės apsaugos ir įtraukties. Analizė pateikiama platesniame reformų kontekste, aprašomame 3 skyriuje.

2.1. *Plačiau apie suvestinę*

Socialinių rodiklių suvestinė bus svarbiausia konvergencijos siekiant geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų stebėsenos priemonė. Ją sudaro 14 esminių rodiklių, kuriais vertinamos ryškiausios užimtumo ir socialinės tendencijos¹⁵:

- *Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti:*
 1. 18–24 m. mokyklos nebaigusiu asmenų dalis
 2. 20–64 m. vyrų ir moterų užimtumo skirtumai
 3. Pajamų nelygybė kaip kvintilio dalies santykis (S80/S20)

¹³ SWD(2017) 200 *final*, pridedamas prie 2017 m. balandžio 26 d. komunikato COM(2017) 250 *final*.

¹⁴ Rodikliai, kurie anksčiau buvo įtraukti į senąją suvestinę, 1 priede pažymėti žvaigždute.

¹⁵ Beveik visi šie rodikliai yra įtraukti į dabartinės vertinimo sistemas ir priemones, dėl kurių susitarta su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu, t. y. į Bendrą vertinimo sistemą ir Užimtumo rodiklių apžvalgos ir Veiksmų socialinės apsaugos srityje rezultatų apžvalgos duomenis. Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas (ir už rodiklius atsakingi jų pakomitečiai) 2017 m. balandžio mėn. priėmus Suvestinę aptarė, kaip ji bus įgyvendinama praktikoje. Abu komitetai susitarė naudotis esminiais rodikliais rengiant 2018 m. bendrą užimtumo ataskaitą ir valstybių narių veiklą vertinti taikant bendrai sutartą metodiką, taikytą ir rengiant ankstesnes bendras užimtumo ataskaitas.

4. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (AROE)
5. 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių dalis
- *Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos*¹⁶:
 6. 20–64 m. asmenų užimtumo lygis
 7. 15–74 m. asmenų nedarbo lygis
 8. Asmenų, dalyvaujančių aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų
 9. Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui¹⁷
 10. Valandinis atlygis darbuotojams, EUR
- *Viešoji parama / socialinė apsauga ir įtrauktis*:
 11. Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui¹⁸
 12. Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos
 13. Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių
 14. Gyventojų, turinčių bazinius ar geresnius skaitmeninius įgūdžius, dalis

Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas susitarė dėl bendros metodikos, taikytinos Suvestinės analizei (daugiau informacijos pateikiama 3 priede). Pagal ją valstybių narių padėtis ir raida vertinami atsižvelgiant į visų Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių lygį ir metinį pokytį¹⁹. Lygiai ir pokyčiai klasifikuojami pagal jų santykį su atitinkamais (nesvertiniais) ES vidurkiais. Tada valstybių narių lygiai ir pokyčiai palyginami (naudojantis iš anksto nustatyta forma), kad kiekviena valstybė narė būtų priskirta vienai iš septynių kategorijų (geriausi rezultatai, geresni už vidurkį rezultatai, geri rezultatai, bet reikia stebėti padėtį, vidutiniški (neutralūs) rezultatai, prasti, bet gerėjantys rezultatai, prasti rezultatai, kritinė padėtis). 1 lentelėje, remiantis naujausiais rodiklių duomenimis, pateikiama suvestinės rodiklių apžvalgos santrauka.

¹⁶ Diskusijose su Užimtumo komitetu (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetu (SPC) apie visapusišką socialinių rodiklių suvestinę (daugelis) valstybių narių išreiškė norą vietoj 8 ir 10 rodiklių taikyti du alternatyvius rodiklius.

¹⁷ Kaip reikalauja komitetai, šis rodiklis nustatomas remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir atsisakant perkamosios galios standartų (PGS).

¹⁸ Šis rodiklis matuojamas kaip skurdo riziką patiriančių asmenų dalies, palyginti su visais gyventojais, skirtumas iki socialinių pervedimų gavimo ir po jo.

¹⁹ Išskyrus bendras disponuojamąsias namų ūkio pajamas, kurios vertinamos indeksuojant (2008=100, taigi padėtis lyginama su padėtimi iki krizės), ir pokytį per paskutinius vienerius metus.

Lentelės duomenis reikia interpretuoti atsargiai ir netiesmukai. Šiuo tikslu 3 skyriuje pateikiama išsami 14 rodiklių analizė, prireikus, įskaitant ilgalaikes tendencijas ir papildomus rodiklius. Be to, būsimose šalių ataskaitose bus pateikta išsami kritinės padėties analizė ir papildomos informacijos apie socialinį ir ekonominį kontekstą, siekiant tiksliau nustatyti konkrečios šalies problemas Europos semestro kontekste. Taip bus paklotas analitinis pagrindas tolesniems Komisijos pasiūlymams dėl konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų.

2.2. Socialinių rodiklių suvestinės duomenys

Norint pasiekti visuomenės pažangos konvergenciją, veiksmų reikia imtis nustatytose Socialinio ramsčio srityse. Iš esminių rodiklių analizės matyti, kad 17 valstybių narių padėtis bent vienoje srityje yra įvertinta kaip kritinė. 14-oje vertintų sričių kritinė padėtis nustatyta 50 atvejų (t. y. beveik 13 proc. visų vertinimo atvejų). Į tris problemiščiausias kategorijas (kritinė padėtis, prasti rezultatai ir prasti, bet gerėjantys rezultatai) patenka 129 atvejai (maždaug trečdalis visų vertinimo atvejų).

Vertinant tris plačius Suvestinės aspektus, daugiausia problemų nustatyta **viešosios paramos / socialinės apsaugos ir įtraukties** srityje: rezultatai buvo nepatenkinami vidutiniškai 11,8 atvejo pagal kiekvieną rodiklį (iš jų 4,5 karto padėtis vertinta kaip kritinė). **Socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui** rodiklis – prasčiausias: nepatenkinamais rezultatais išsiskiria 13 valstybių narių (iš jų penkios priskirtos žemiausiai kategorijai).

Po to seka **lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti bei dinamiškų darbo rinkų ir tinkamų darbo sąlygų** aspektai. Jų rezultatai buvo nepatenkinami atitinkamai 9 atvejais ir 8,8 atvejo pagal kiekvieną rodiklį (iš jų atitinkamai 4 ir 3 kartus padėtis vertinta kaip kritinė). Pirmoje srityje labiausiai išsiskyrė **lyčių užimtumo lygio atotrūkio** rodiklis (10 kartų). Šioje srityje problemiščiausias yra **valandinio atlygio darbuotojams** rodiklis (13 atvejų).

Suvestinės rezultatai rodo, kad padėtis darbo rinkoje ir socialinė situacija visoje ES ima gerėti. Vidutiniškai ES 11 iš 14 esminių rodiklių rodo, kad, pastarųjų metų (t. y. 2016 m. arba 2015 m.) duomenimis, padaryta pažanga ir, ekonomikai pradėjus atsigauti, stabiliai gerėja darbo rinkų ir socialinė padėtis. Kalbant apie nedarbo lygio mažinimą, puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų yra pasiekusios 11 valstybių narių. Tik vienos valstybės narės padėtis yra kritinė. 12 valstybių narių išsiskiria kaip pasiekusios puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų pagal užimtumo lygio rodiklį, o 12 valstybių narių – pagal skurdo ar socialinės atskirties

riziką patiriančių asmenų dalies rodiklį. Vis dėlto du rodikliai – lyčių užimtumo lygio atotrūkio ir valandinio atlygio darbuotojams – išliko nepakitę, o vienas – socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui – šiek tiek pablogėjo.

Padėtis valstybėse narėse ir toliau išlieka netolygi, o problemų mastas skirtingose valstybėse narėse gerokai skiriasi. Daugumos valstybių narių (išskyrus Daniją, Vokietiją, Prancūziją, Nyderlandus, Švediją ir Jungtinę Karalystę) atveju nustatytas bent vienas problemiškas esminis rodiklis. Graikijos, Rumunijos, Italijos ir Bulgarijos atveju dešimt ar daugiau rodiklių rodė kritinę padėtį, prastus rezultatus ar prastus, bet gerėjančius rezultatus. Šioje šalių grupėje daugiausia kritinės padėties (t. y. kai rodikliai yra gerokai prastesni nei vidurkis ir gerėja nepakankamai sparčiai arba toliau blogėja) atvejų nustatyta Graikijoje ir Rumunijoje. Graikijoje kritinės padėties atvejų nustatyta visose trijose Suvestinės srityse, tačiau mokyklos nebaigusių asmenų dalies rodiklis rodo gerus rezultatus. Rumunijoje padėtis kaip kritiška vertinta daugiausia lygių galimybių ir galimybių įsidarbinti bei viešosios paramos / socialinės apsaugos ir įtraukties srityse. Vertinant bendrai pagal visas sritis ir visus rodiklius, 9 kartus prasti rezultatai nustatyti Kipre, po 8 kartus Ispanijoje ir Kroatijoje, po 7 kartus Latvijoje, Lietuvoje ir Portugalijoje. Kitame skalės gale – Danija, kuri pagal visus 14 rodiklių yra pasiekusi puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų. Po to seka Švedija, Austrija ir Nyderlandai – šalys, pasiekusios puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų, atitinkamai pagal 12, 10 ir 9 rodiklių (-us).

Vertinant **lygias galimybes ir galimybę įsidarbinti**, per paskutinius metus ES pasiekta pažangos mažinant mokyklos nebaigusių asmenų, žmonių, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, ir nesimokančių bei nedirbančių jaunuolių skaičių. Padėtis nesikeitė lyčių užimtumo lygio atotrūkio ir pajamų nelygybės (pajamų kvintilio dalies santykio) srityje. Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimo srityje kritinė padėtis nustatyta Ispanijoje, Maltoje, Portugalijoje ir Rumunijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Kroatijoje, Lietuvoje ir Slovėnijoje;
- lyčių užimtumo lygio atotrūkio mažinimo srityje kritinė padėtis yra Graikijoje, Italijoje, Maltoje ir Rumunijoje, o geriausi rezultatai – Latvijoje, Lietuvoje ir Švedijoje;

- pajamų nelygybės mažinimo srityje kritinė padėtis yra Bulgarijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Lietuvoje, o geriausi rezultatai – Čekijos Respublikoje, Slovėnijoje, Slovakijoje ir Suomijoje;
- skurdo ar socialinės atskirties rizikos mažinimo srityje kritinė padėtis nustatyta Bulgarijoje, Graikijoje ir Rumunijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Čekijos Respublikoje, Danijoje, Nyderlanduose ir Suomijoje;
- nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių skaičiaus mažinimo srityje kritinė padėtis yra Bulgarijoje, Graikijoje, Kroatijoje, Kipre ir Rumunijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Danijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose ir Švedijoje.

Vertinant **darbo rinkų dinamiškumą ir tinkamas darbo sąlygas ES**, per paskutinius metus pasiekta pažangos didinant užimtumą ir mažinant nedarbą, gerinant dalyvavimą aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ir didinant bendras disponuojamąsias namų ūkio pajamas vienam gyventojui, o valandinio atlygio darbuotojams rodiklis išliko gana stabilus. Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- Graikijos, Kroatijos ir Italijos užimtumo lygis tebėra kritiškai žemas, o Danija, Vokietija, Nyderlandai, Švedija ir JK šio rodiklio atžvilgiu pasiekė puikių rezultatų;
- vertinant nedarbo lygį, kritinė padėtis nustatyta Graikijoje, o geriausių rezultatų pasiekė Čekijos Respublika ir Vokietija;
- didinant dalyvavimą aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse kritinė padėtis yra Bulgarijoje, Estijoje, Kroatijoje, Rumunijoje ir Slovėnijoje, geriausių rezultatų pasiekta Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje ir Švedijoje;
- bendrų disponuojamųjų namų ūkio pajamų vienam gyventojui augimo rodiklis rodo kritinę padėtį Graikijoje ir Kipre, geriausių rezultatų pasiekta Lenkijoje ir Rumunijoje;
- valandinio atlygio darbuotojui rodiklio rezultatai kritiniai Bulgarijoje, Vengrijoje ir Lenkijoje, o geriausi – Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose.

Kalbant apie **viešąją paramą ir socialinę apsaugą ir įtrauktį**, padėtis per metus pagerėjo tokiose srityse kaip vaikų priežiūros paslaugų prieinamumas, pačių asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai ir skaitmeniniai įgūdžiai, tačiau pablogėjo socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui rodiklis. Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui tebėra kritinis Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Rumunijoje. Geriausių rezultatų šioje srityje pasiekė Danija, Austrija, Suomija ir Švedija;
- vertinant oficialių vaiko priežiūros paslaugų prieinamumą, kritinė padėtis nustatyta Čekijos Respublikoje, Lenkijoje ir Slovakijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Belgijoje, Danijoje, Liuksemburge, Portugalijoje ir Švedijoje;
- Estijoje, Graikijoje, Italijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje nustatyta kritinė padėtis, susijusi su pačių asmenų nurodytais nepatenkintais medicininės priežiūros poreikiais. Į geriausių rezultatų kategoriją pagal taikytą metodiką nepateko nei viena valstybė narė;
- vertinant skaitmeninius įgūdžius, padėtis kritinė Bulgarijoje ir Rumunijoje, o Danija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Suomija patenka į geriausių rezultatų pasiekusiųjų kategoriją.

1 lentelė. Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių santrauka

Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti					Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos					Viešoji parama / socialinė apsauga ir įtrauktis			
Mokyklos nebaigę asmenys	Lyčių užimtumo skirtumai	Pajamų kvintilio dalies santykis	Skurdo ir socialinės atskirties rizika	Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas	Užimtumo lygis	Nedarbo lygis	Dalyvavimas aktyvioje darbo rinkos politikoje	Disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui	Valandinis atlygis darbuotojams	Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui	Vaikai iki 3 m., gaunantys priežiūros paslaugas	Asmenys, turintys nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių	Asmens skaitmeninių įgūdžių lygis
2016	2016	2016	2016	2016	2016	2016	2015	2015	2016	2016	2015	2015	2016
HR, LT, SI	LT, LV, SE	CZ, FI, SI, SK	CZ, DK, FI, NL	DK, LU, NL, SE	DE, DK, NL, SE, UK	CZ, DE	BE, DK, FR, HU, SE	PL, RO	BE, DK, FR, LU, NL	AT, DK, FI, SE	BE, DK, LU, PT, SE		DK, FI, LU, NL
AT, CZ, DK, EL, IE, LU, PL	AT, BG, DK, FR, PT, SI	AT, BE, DK, EE, FR, HU, MT, NL, SE	AT, DE, FR, HU, MT, SE, SI, SK	BE, CZ, EE, MT, SI	AT, CZ, EE, HU, LT, MT, SK	DK, HU, LU, MT, NL, PL, RO, SK, UK		BG, DK, EE, LV, LT, SE	AT, DE, FI, IE, SE	BE, CZ, FR, HU, SI, UK	AT, ES, FR, NL	AT, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, LU, MT, NL, SE, SI	AT, DE, HR, UK
BE, DE, EE, FI, FR, LV, NL, SE, SK, UK	DE, EE, ES, HR, IE, LU, NL, UK	CY, DE, HR, PL, UK	BE, EE, PL, PT, UK	FI, FR, HU, IE, PL, PT, SK, UK	CY, FI, FR, IE, LV, PL, PT, SI	BE, BG, FI, FR, IE, LT, LV, SE, SI	AT, CZ, DE, ES, FI, IE, NL, PL, PT	BE, CZ, DE, IE, FR, HU, NL, SK, FI, UK	CY, ES, IT, SI	CY, DE, MT	DE, EE, FI, IE, IT, LV, SI, UK	BE, BG, HR, HU, IE, LT, PT, SK, UK	BE, ES, FR, HU, LT, LV, SI, SK
	FI		LU	AT, DE		AT			UK	NL			SE
		RO	LV	IT	ES	CY, ES, HR			RO, LV	EE, LV	RO	LV	PL
BG, CY, HU, IT	BE, CY, CZ, HU, PL, SK	IT, LU, LV, PT	CY, ES, HR, IT, LT	ES, LT, LV	BE, BG, LU, RO	EE, IT, PT	CY, LT, SK	ES, IT, AT, PT, SI	CZ, EE, EL, HR, LT, MT, PT, SK	ES, HR, LU, PL, PT, SK	BG, CY, EL, HR, HU, LT, MT	FI	CY, CZ, EE, EL, IE, IT, MT, PT
ES, MT, PT, RO	EL, IT, MT, RO	BG, EL, ES, LT	BG, EL, RO	BG, CY, EL, HR, RO	EL, HR, IT	EL	BG, EE, HR, LV, RO, SI	EL, CY	BG, HU, PL	BG, EL, IT, LT, RO	CZ, PL, SK	EE, EL, IT, PL, RO	BG, RO

Pastaba. 2017 m. spalio 31 d. neturima EL, IT, MT, UK duomenų apie aktyvią darbo rinkos politiką (LU duomenų nėra dėl duomenų patikrinimo problemų); neturima HR, LU ir MT bendrų disponuojamųjų namų ūkio pajamų vienam gyventojui augimo duomenų. neturima IE pajamų kvintilio dalies santykio, skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio ir socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui duomenų.

1 langelis. Lyginamoji analizė. Dabartinė padėtis

2017 m. balandžio 26 d. komunikate dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo²⁰ rašoma, kad „įvairiose srityse, kaip antai darbo apsaugos teisinio reguliavimo, nedarbo išmokų, minimaliojo darbo užmokesčio, minimaliųjų pajamų ir kompetencijos, bus atliekama lyginamoji analizė ir keičiamasi geriausia patirtimi“. Komisija, laikydamosi penkių pirmininkų pranešime²¹ pateiktų nurodymų ir bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, 2015 m. pradėjo lyginamąją analizę kai kuriose komunikate dėl Socialinio ramsčio nurodytose srityse. Lyginamosios analizės tikslas – remti struktūrines reformas ir siekti didesnės konvergencijos lygiuojantis į geriausių rezultatų pasiekusias šalis. Palyginti su kitomis kryžminės patikros priemonėmis, pagal kurias daugiausia dėmesio skirta bendrų rezultatų palyginimui, šioje lyginamojoje analizėje daug dėmesio skiriama ir politikos svertams (t. y. konkretiems politikos parametrams, galintiems nulemti geresnius rezultatus).

Užimtumo komitetas (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetas (SPC) susitarė dėl bendro metodo, grindžiamo trimis etapais: 1) atitinkamos politikos srities svarbiausių uždavinių ir aukšto lygio rezultatų rodiklių rinkinio nustatymas; 2) veiklos rodiklių, leidžiančių atlikti lyginamąją analizę, nustatymas; 3) politikos svertų, bendrųjų politikos gairių principų ir, prireikus, specialių rodiklių nustatymas. Šiuo etapu siekiama tikslo palyginti valstybių narių padėtį pagal kiekvieną politikos svertą, nenustatant pamatinių verčių.

Užimtumo komitetas 2016 m. pradėjo diskutuoti apie bandomąjį nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos lyginamosios analizės projektą, o 2017 m. pasiektas susitarimas. Visų pirma tai susiję su trimis rezultatų rodikliais (nedarbo lygiu, ilgalaikio nedarbo lygiu ir bedarbių patiriamos skurdo rizikos lygiu), dviem veiklos rodikliais (darbo ieškančių asmenų, kuriems taikomos aktyvumo skatinimo priemonės, dalimi, nedarbo išmokų bedarbiams, kurie neturi darbo trumpiau nei 12 mėn., aprėptimi), ir trimis politikos svertų rodikliais nedarbo išmokų srityje (pakeitimo norma, keliamais reikalavimais ir pašalpų mokėjimo trukme). 3.3 skirsnyje pateikta nedarbo išmokų analizė grindžiama lyginamosios analizės rezultatais. Kol kas toliau analizuojami aktyvumo skatinimo priemonių politikos svertai.

Socialinės apsaugos komitetas drauge su valstybėmis narėmis rengia minimalių pajamų sistemų lyginamąją analizę. Padėtis aptariama 3.4 skirsnyje. Tęsiami darbai įgūdžių lyginamosios analizės srityje, daugiausia dėmesio skiriant suaugusiųjų mokymosi politikos svertams.

Europos socialinių teisių ramsčio kontekste Komisija ketina drauge su valstybėmis narėmis toliau svarstyti lyginamosios analizės priemonę. Siekiama nustatyti Socialinio ramsčio principus, pagal kuriuos lyginamoji analizė gali padėti mokytis vieniems iš kitų ir siekti didesnės konvergencijos.

²⁰ COM(2017) 250 final.

²¹ COM(2015) 600 final.

3. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ VEIKSMAI IR JŲ REZULTATAI

Šiame skyriuje pateikiama pastarojo meto pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių ir priemonių, kurias valstybės narės taikė 2015 m. Tarybos patvirtintose ES užimtumo gairėse²² nustatytose prioritetinėse srityse. Prie kiekvienos gairės pateikiami pastarojo meto kelių pagrindinių rodiklių duomenys ir politikos priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės. Kalbant apie politikos priemones, šiame skirsnyje remiamasi 2017 m. valstybių narių nacionalinių reformų programomis ir Europos Komisijos šaltiniais²³. Jei nenurodyta kitaip, ataskaitoje pristatomos tik po 2016 m. birželio mėn. įgyvendintos politikos priemonės. Išsami pastarojo meto pokyčių darbo rinkoje analizė pateikiama 2017 m. ataskaitoje „Labour Market and Wage Developments“²⁴ ir 2017 m. apžvalgoje „Employment and Social Developments in Europe“²⁵.

3.1. 5 gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 5 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos paklausą ir darbo vietų kūrimą skatinančias sąlygas. Pirmiausia apžvelgiamas nedarbo ir užimtumo lygis kiekvienoje valstybėje narėje, taip papildant 1 skyriuje pateiktą ES lygmens analizę ir kartu pabrėžiant, kaip svarbu visose šalyse kurti darbo vietas. Toliau aptariama savarankiško darbo dinamika, kuri rodo verslumo lygį ir yra užimtumo augimo šaltinis. Galiausiai apžvelgiami pagrindiniai samdos sprendimus sąlygojantys makroekonomikos veiksniai, visų pirma darbo užmokesčio ir mokesčių pleišto raida. 3.1.2 skirsnyje aptariamos minėtose srityse valstybių narių įgyvendintos politikos priemonės, įskaitant subsidijas samdai, kuriomis skatinama darbo jėgos paklausa.

²² 2016 m. nacionalinėse reformų programose pirmą kartą visapusiškai atsižvelgta į gaires.

²³ Įskaitant duomenų bazę LABREF (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1143&intPageId=3193>).

²⁴ Europos Komisija (2017 m.). *Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2017*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.

²⁵ Europos Komisija (2017 m.). *Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2017*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.

3.1.1. Pagrindiniai rodikliai

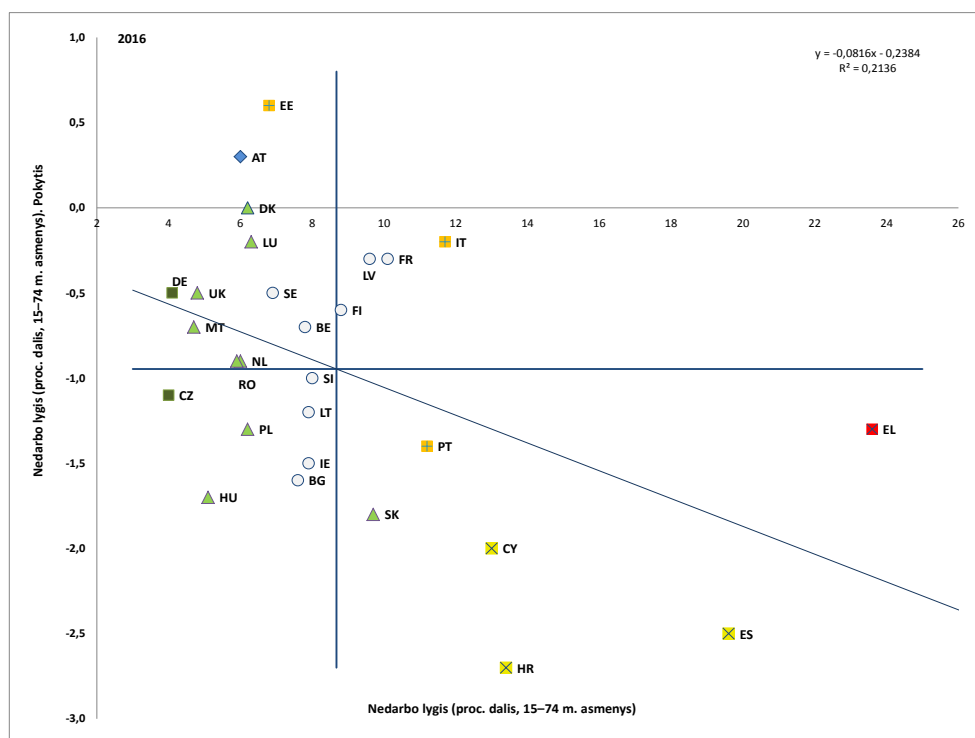
Beveik pusėje valstybių narių nedarbo lygis 2016 m. gerokai – daugiau kaip 1 proc. punktu – nukrito. Kai kuriose valstybėse narėse, kenčiančiose nuo itin didelio nedarbo (visų pirma Ispanijoje, Kroatijoje ir Kipre), jis krito sparčiau nei vidutiniškai (2 proc. punktais ar daugiau), tačiau taip pat mažėjo tokiose šalyse kaip Graikija ir Portugalija. Tai rodo, kad nedarbas mažėja beveik visur²⁶. Tačiau skirtumai tebelieka dideli. Kaip matyti iš 5 pav. (kuriame pavaizduoti lygiai ir pokyčiai pagal sutartą Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių vertinimo metodiką²⁷), nedarbo lygio dispersija 2016 m. toliau buvo nemaža²⁸: svyravo nuo maždaug 4 proc. Čekijos Respublikoje ir Vokietijoje (pasiekusiose geriausių rezultatų) iki 23,6 proc. Graikijoje (kritinė padėtis). Bendras nedarbo lygis tebelieka labai aukštas, nors Graikijoje jis nukrito 1,3 proc. punkto. Be to, nedarbas taip pat išlieka aukštas Italijoje, kur 2016 m. nepadaryta beveik jokios pažangos (sumažėjo 0,2 proc. punkto). Iš tų valstybių narių, kuriose nedarbo lygis yra žemesnis už vidutinį, Estijoje ir Austrijoje 2016 m. užfiksuotas nedidelis lygio pakilimas. Nepaisant nuo 2013 m. nuosekliai mažėjančio nedarbo lygio, daugumoje valstybių narių 2016 m. jis tebebuvo aukštesnis nei 2008 m. (6 pav.). Išimtys – Vokietija, Vengrija, Malta, Lenkija, Jungtinė Karalystė ir Čekijos Respublika.

²⁶ Ataskaitoje pagal bendrą metodiką vertinant Socialinių rodiklių suvestinės duomenis remiamasi lygių (beta) konvergencijos koncepcija. Ji taikoma, kai rodikliai šalyse, kurių rezultatai yra prasčiausi, gerėja sparčiau nei gerų rezultatų pasiekusiose šalyse. Konvergenciją galima įvertinti pagal taškinės diagramos regresijos tiesės nuolydžio kampą ir lyginant lygius su pokyčiais.

²⁷ Išsamesnės informacijos pateikiama 2 skyriuje ir 2 priede.

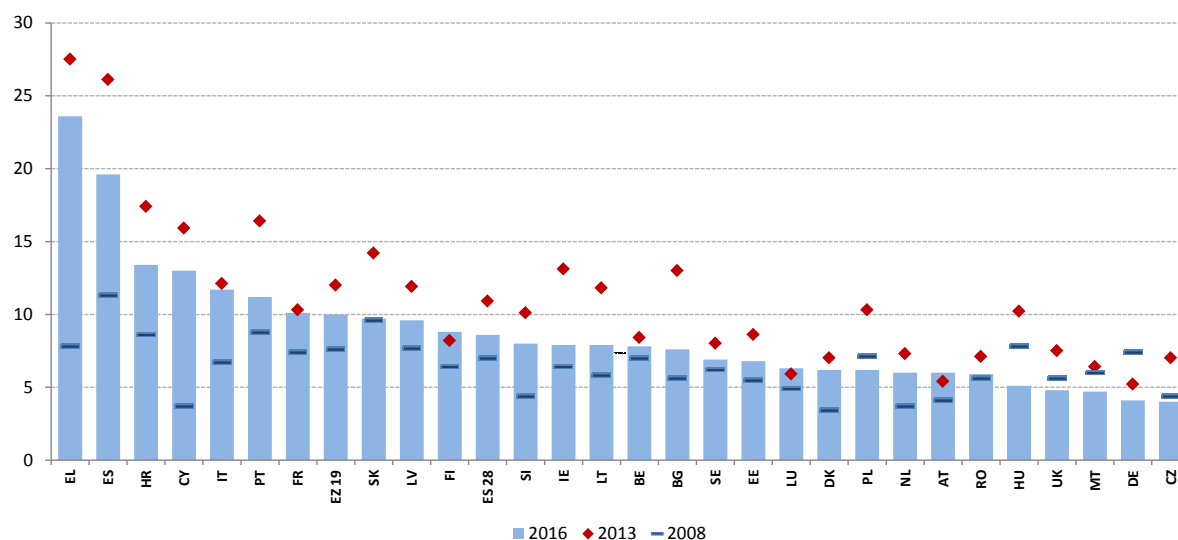
²⁸ 2017 m. ataskaitoje „Labour Market and Wage Developments“ pateikta analizė (p. 11) rodo, kad nedarbo lygio dispersija mažėja nuo 2014 m.

5 pav. Nedarbo lygis (15–74 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

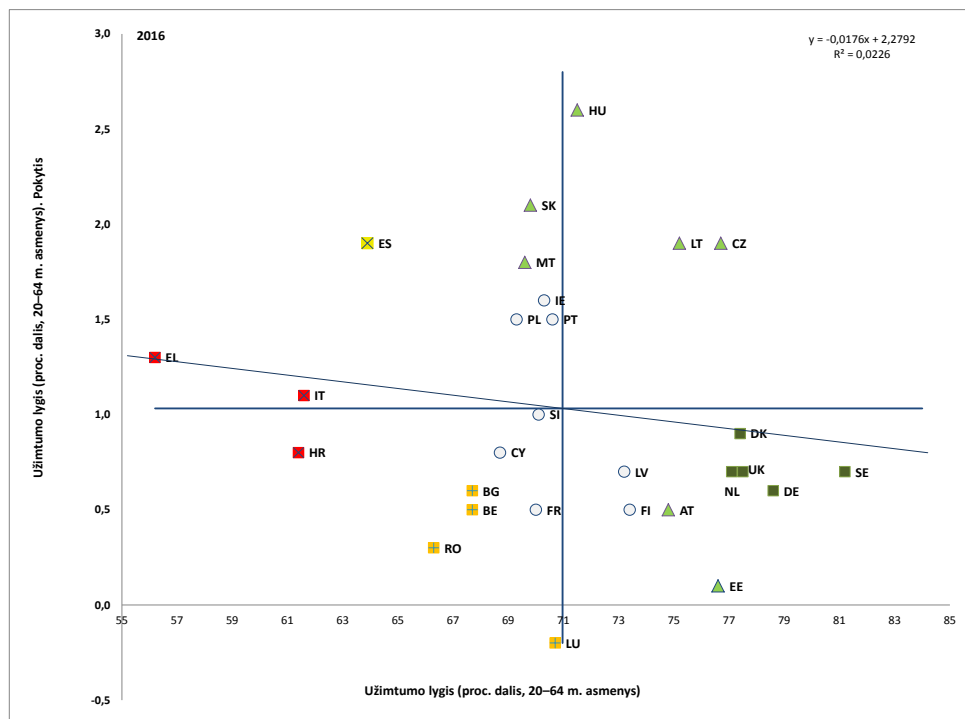
6 pav. Nedarbo lygis (15–74 m.). Daugiametė raida

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Užimtumo lygis pakilo 27 iš 28 valstybių narių, tačiau tarp šalių tebelineka didelių skirtumų. Pernai nedidelis sumažėjimas užfiksuotas tik Liuksemburge. Kaip parodyta 7 pav., užimtumo lygio konvergencija yra tik dalinė. Tai rodo tiek lėkštesnis regresijos tiesės, rodančios pokyčių sąsają su užimtumo lygiu, nuolydis. Todėl galima daryti išvadą, kad valstybėse narėse, kurioms būdingas žemesnis užimtumo lygis, užimtumas auga greičiau nei vidutiniškai, ir atvirkščiai. Tačiau padėtis tebelineka netolygi. Labai svyruoja 20–64 m. amžiaus grupės užimtumo lygis – nuo 56,2 proc. Graikijoje iki 81,2 proc. Švedijoje. Gerokai žemesnis nei ES vidurkis (mažiau kaip 65 proc.) užimtumo lygis tebelineka Graikijoje, Kroatijoje, Italijoje (kritinė padėtis) ir Ispanijoje (prasti, bet gerėjantys rezultatai: tikimasi reikšmingo pagerėjimo). Kiek aukštesnis užimtumo lygis užfiksuotas Rumunijoje, Belgijoje ir Bulgarijoje, nors šiose šalyse jis kyla lėčiau nei vidutiniškai. Geriausių rezultatų šioje srityje pasiekė Nyderlandai, Danija, Jungtinė Karalystė, Vokietija ir Švedija – užimtumo lygis čia yra 77 proc. arba aukštesnis. Europos Komisijos 2017 m. rudens ekonominės prognozės duomenimis, 2017 m. ir 2018 m. užimtumas turėtų didėti beveik visose valstybėse narėse.

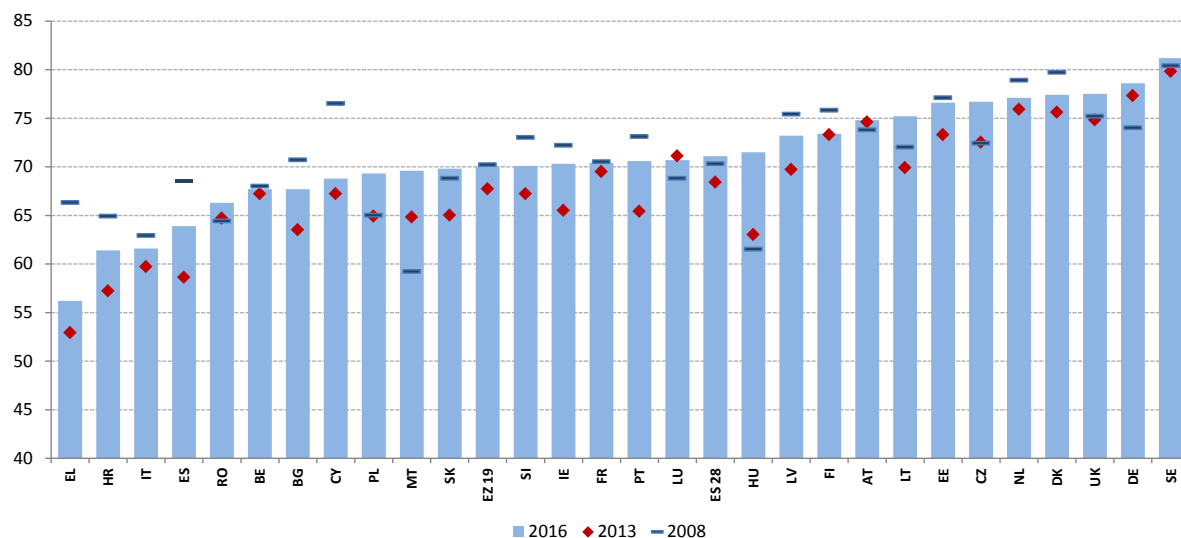
7 pav. Užimtumo lygis (20–64 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Vidutinis užimtumo lygis ES nuolat kilo nuo 2013 m. ir dabar yra pasiekęs prieškrizinį lygį, tačiau skirtumai tarp valstybių narių tebelieka dideli. 2016 m. daugiau nei pusė (17) valstybių narių dar nebuvo pasiekusios 2008 m. lygio (8 pav.). Ši tendencija itin ryški smarkiai krizės paveiktose šalyse visų pirma Graikijoje (-10,1 proc. punkto), Kipre (-7,7 proc. punkto), Ispanijoje (-4,6 proc. punkto) ir Kroatijoje (-3,5 proc. punkto). Galima užtikrintai teigti, kad, palyginti su 2013 m., atsigaunanti ekonomika prisidėjo prie užimtumo augimo beveik visose valstybėse narėse. Labiausiai užimtumo lygis nuo 2008 m. pakilo Vengrijoje (+8,5 proc. punkto) ir Lietuvoje (+5,3 proc. punkto).

8 pav. Užimtumo lygis (20–64 m.). Daugiametė raida

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Užimtumui stabiliai augant, stabilizuojasi ir savarankiško darbo tendencijos. Vidutinis savisamdros lygis 2016 m. nukrito iki 14,0 proc. Tai yra žemiausias lygis nuo 2008 m. Bendras užimtumas augo sparčiau (+1,5 proc.) nei savarankiškas darbas (+0,3 proc.). Tačiau jeigu neatsižvelgtume į struktūrinio nuosmukio paveiktus pirminius sektorius (žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės), savisamdžių darbuotojų skaičius augo beveik taip pat sparčiai kaip ir visas užimtumas (1,3 proc.). Nuolat didėjo ir migrantų kilmės asmenų savarankiškas darbas: ES pilietybės neturinčių asmenų savarankiško darbo lygis 2016 m. pakilo iki 12,2 proc. (nuo 11,9 proc. 2015 m. ir 10,0 proc. 2010 m.). Be to, dėl demografinių pokyčių smarkiai išaugo savarankiškai dirbančių asmenų, kuriems yra 65 m. ar daugiau, skaičius. 2016 m. jie sudarė 8 proc. visų savarankiškai dirbančių asmenų (2006 m. – 6 proc.).

Absoliučiaisiais skaičiais savarankiškas darbas 2016 m. išaugo daugumoje valstybių narių. Nemažą poveikį darė sektorių raida, tad savarankiško darbo lygis daugiausia mažėjo tose valstybėse narėse, kuriose savarankiškas darbas pirminiuose sektoriuose yra didesnis nei vidutinis (t. y. Kroatijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje, Bulgarijoje, Portugalijoje, Suomijoje ir Lenkijoje). Savarankiško darbo lygis taip pat krito Kipre, Vokietijoje, Belgijoje, Švedijoje ir Italijoje, o kitose valstybėse narėse jis kilo (Liuksemburge, Slovakijoje ir Jungtinėje Karalystėje 5 proc. ar daugiau). Vyrų savarankiško darbo lygis toliau nuosekliai krito (iki

17,5 proc. 2016 m.; 2014 m. jis buvo daugiau kaip 18 proc.), o moterų beveik nesikeitė nuo 2012 m. (maždaug 9,9 proc.).

Savarankiškas darbas, kai nesamdomas nei vienas darbuotojas, ir toliau buvo plačiai paplitęs. 2016 m. savarankiškai dirbančių asmenų, kurie nesamdė nei vieno darbuotojo, skaičius ne pirminiuose sektoriuose išaugo 1,8 proc. (ir buvo 9 proc. didesnis nei 2008 m.), o savarankiškai dirbančių asmenų, samdančių kitus darbuotojus, skaičius ne pirminiuose sektoriuose išaugo vos 0,3 proc. (ir buvo 10 proc. mažesnis nei 2008 m.). Savarankiškas darbas, kai nesamdomas nei vienas darbuotojas, kai kuriais atvejais gali slėpti fiktyvų savarankišką darbą; šis klausimas bus plačiau aptariamas 3.3 skirsnyje drauge su darbo rinkos segmentacijos klausimais.

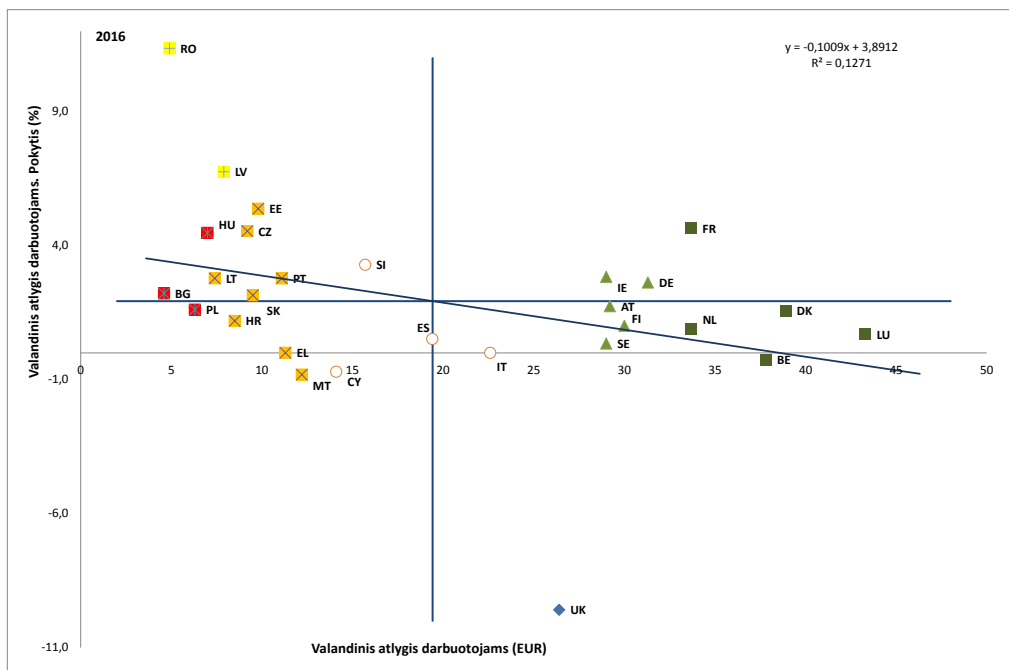
Nepaisant pažangos darbo rinkoje, darbo užmokestis ES tebeauga menkai. Realus darbo užmokestis, pakoreguotas atsižvelgiant į vartotojų kainų pokyčius, augo beveik visose valstybėse narėse. ES jis padidėjo 1,3 proc.²⁹. Kiek menkesnis augimas buvo euro zonoje, kur mažos infliacijos sąlygomis 2015 m. ir 2016 m. realus darbo užmokestis padidėjo kiek mažiau nei 1 proc. kasmet. Kuklus darbo užmokesčio augimas drauge su šiek tiek lėtesniu produktyvumo augimu³⁰ reiškė silpną vienetui tenkančių darbo sąnaudų dinamiką. Atlygis darbuotojams Europos šalyse yra labai nevienodas: nuo 4,6 EUR/val. Bulgarijoje iki 43,3 EUR/val. Liuksemburge. Be to, kaip matyti iš 9 pav.³¹, Europa yra iš esmės pasidalijusi į dvi – mažo darbo užmokesčio ir didelio darbo užmokesčio – dalis; tik Kipras, Slovėnija, Italija ir Ispanija yra gana arti ES vidurkio. Tarp mažo darbo užmokesčio šalių itin išsiskiria Bulgarija, Lenkija, Vengrija ir Rumunija, nors pastarojoje per paskutinius metus užfiksuotas didelis priaugis. Vis dėlto matyti tam tikrų konvergencijos ženklų, net jei absoliutaus darbo užmokesčio lygio ir pokyčio koreliacija neatrodo stipri.

²⁹ „Labour Market and Wage Developments report 2017“ (p. 44).

³⁰ Valandinis darbo našumas 2016 m. tiek ES, tiek euro zonoje išaugo tik 0,6 proc.

³¹ Jungtinės Karalystės metinį pokytį smarkiai paveikė dideli EUR ir GBP valiutos kurso pokyčiai.

9 pav. Valandinis atlygis darbuotojams ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

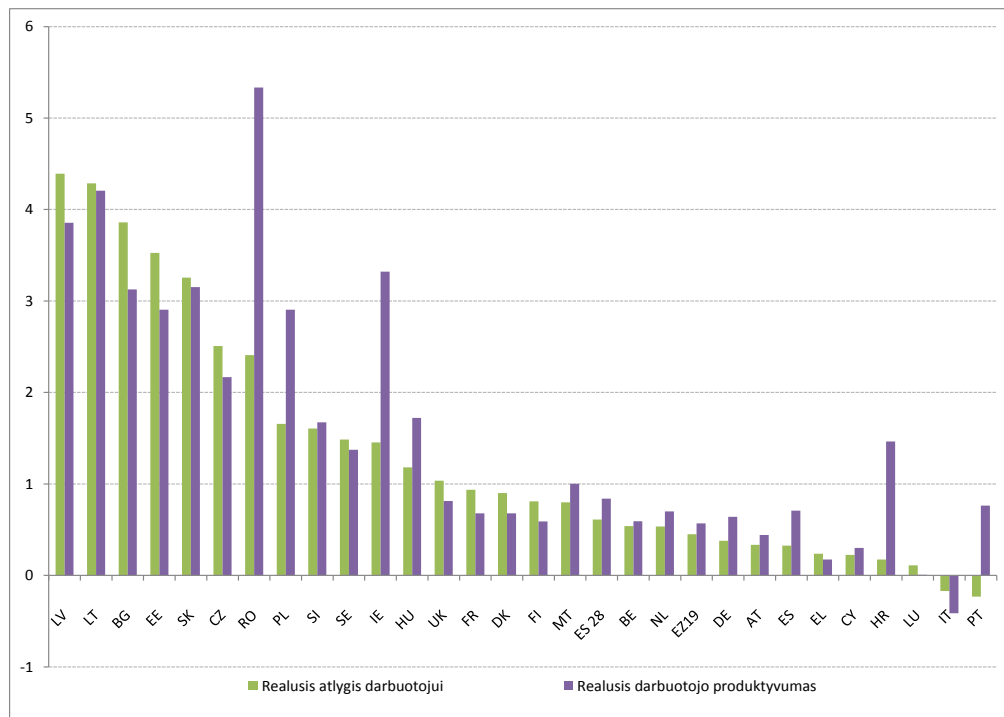

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

2011–2016 m. realiojo darbo užmokesčio augimas daugumoje valstybių narių (18-oje iš 28) atsiliko nuo vidutinio produktyvumo augimo. Šešiose šalyse (Belgijoje, Kipre, Suomijoje, Kroatijoje, Graikijoje, Portugalijoje) realiojo darbo užmokesčio augimas 2014–2016 m. buvo neigiamas³². Ilgalaikiu laikotarpiu vidutinis realiojo darbo užmokesčio augimas atsiliko nuo produktyvumo augimo (žr. 10 pav.).

³² „Labour Market and Wage Developments report 2017“ (p. 45).

10 pav. Darbo užmokesčio ir produktyvumo augimas 2000–2016 m., vidutinis procentinis pokytis.

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos (EMPL GD skaičiavimai).

Sąnaudų konkurencingumo pokyčiai prisidėjo prie euro zonos perbalansavimo, tačiau pažanga sulėtėjo. Po ilgai trukusių fiskalinių ir darbo užmokesčio apribojimų euro zonoje dauguma valstybių narių 2015 m. patyrė einamosios sąskaitos perteklių. Euro zonoje darbo užmokestis augo menkai, tačiau nominalios vienetui tenkančios darbo sąnaudos kiek sparčiau augo tose šalyse, kurioms būdingas didelis ir pastovus einamosios sąskaitos perteklius, o ne tose, kurios yra grynosios skolininkės. 2016 m. skirtumas šiek tiek sumažėjo, taip sulėtinant perbalansavimą³³.

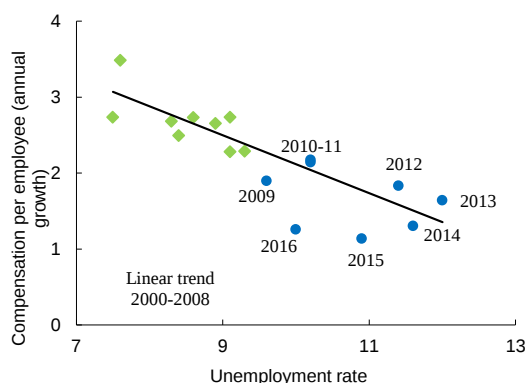
Daugumoje valstybių narių darbo užmokesčio augimas 2016 m. buvo lėtesnis arba toks pats, koks prognozuotas pagal istorines nedarbo tendencijas, kitaip tariant, darbo užmokestis didėjo lėčiau nei mažėjo nedarbas. Belgija, Bulgarija, Suomija, Slovakija ir Švedija yra šalys, kuriose darbo užmokesčio augimas buvo gerokai lėtesnis nei prognozuotas pagal istorines tendencijas. Filipso kreivė (angl. Phillips curve), rodanti (paprastai neigiamą)

³³ „Labour Market and Wage Developments report 2017“ (p. 49).

darbo užmokesčio augimo ir nedarbo ryšį, patvirtina, kad darbo užmokestis į ekonomikos atsigavimą reagavo lėtai, ypač euro zonoje. 11 pav. metinis nominalaus atlyginimo vienam darbuotojui pokytis palyginamas su vadinamuoju nedarbo lygio atotrūkiu, t. y. skirtumu tarp faktinio nedarbo lygio ir jo tendencijos³⁴. Nuo pat krizės pradžios kreivė buvo ne tokia stati kaip anksčiau, o tai reiškia silpnesnį darbo užmokesčio reagavimą į mažėjantį nedarbą. Be to, pastaruosius trejus metus atlygio augimo lygis buvo mažesnis nei tikėtasi atsižvelgiant į gerėjančią padėtį darbo rinkoje.

Kuklią darbo užmokesčio dinamiką galima paaiškinti menku produktyvumo augimu, mažos infliacijos lūkesčiais, tam tikrų darbo rinkos reformų poveikiu ir besitęsiančiu darbo rinkos vangumu. Visų pirma dabartinis nedarbo lygis nepadeda adekvačiai įvertinti faktinį išteklių panaudojimą darbo rinkoje. Papildomą spaudimą nedidinti darbo užmokesčio daro ne tik faktiškai darbo ieškantys asmenys (bedarbiai), bet ir asmenys, turintys pakankamai paskatų nedirbti, ar asmenys, dirbantys ne visu pajėgumu ar ne visą darbo dieną. Lūkesčiai, kad infliacija nedidės, ir lėtas produktyvumo augimas taip pat gali paveikti derybas dėl darbo užmokesčio ir trukdyti jam augti, o drauge – kenkti ekonomikos atsigavimo tvarumui. Sutartyse nustatytas darbo užmokestis taip pat aiškiai rodo, kad spaudimas didinti darbo užmokestį nedavė rezultatų, ypač euro zonoje: metinis procentinis pokytis 2017 m. I ketv. buvo 1,5 proc., t. y. maždaug 0,5 proc. punkto mažesnis nei ankstyvaisiais ekonomikos atsigavimo etapais.

11 pav. Euro zonos Filipso kreivė 2000–2016 m.

Šaltinis: ECFIN GD AMECO duomenų bazė ir Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

³⁴ „Labour Market and Wage Developments report 2017“ (p. 16).

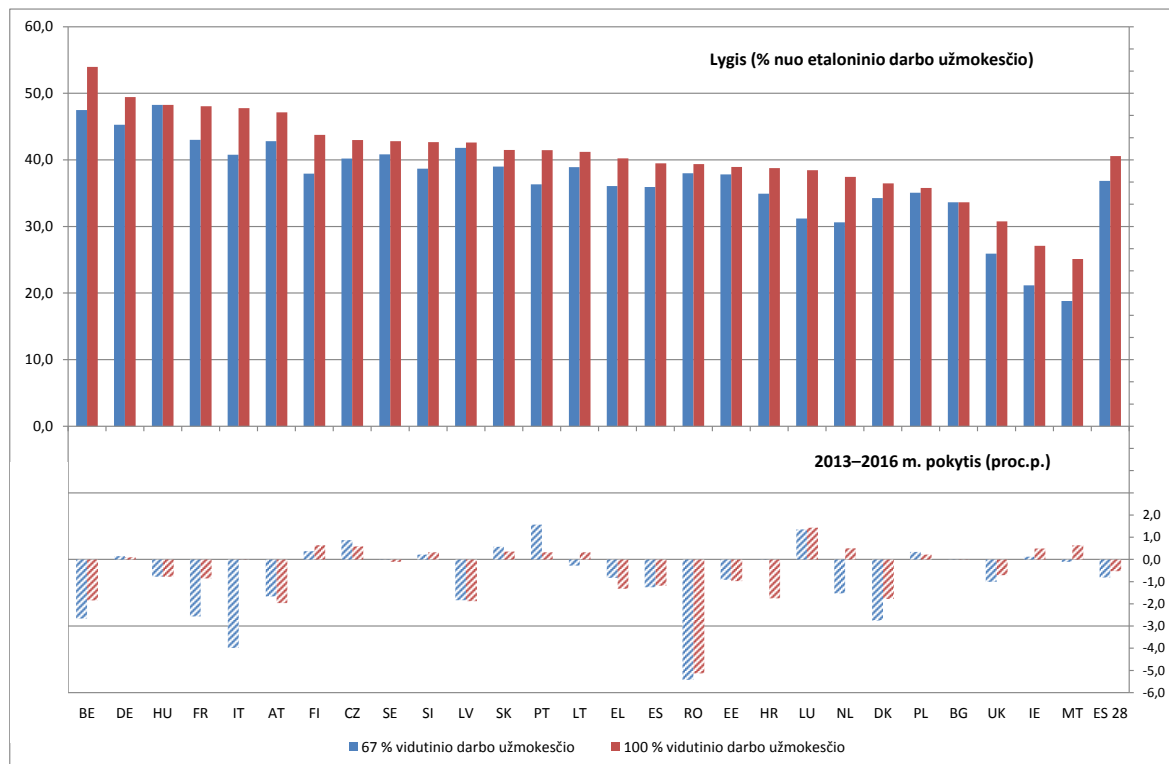
Darbo jėgai tenkanti mokesčių našta Europoje iš esmės yra stabili, nors ir labai skirtinga įvairiose valstybėse narėse. 2016 m. mokesčių pleištą³⁵ pavieniams vidutinį darbo užmokestį gaunantiems darbuotojams daugiausia buvo sumažintas³⁶ Austrijoje (-2,4 proc. punkto), Belgijoje (-1,4 proc. punkto) ir Italijoje (-1,2 proc. punkto), o padidintas Nyderlanduose (1,3 proc. punkto), Graikijoje (1,0 proc. punkto) ir Lenkijoje (0,9 proc. punkto). Kaip matyti iš 12 pav., mokesčių pleištą svyruoja nuo mažiau kaip 30 proc. Airijoje ir Maltoje iki maždaug 50 proc. Belgijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Austrijoje. Panaši dispersija gali būti stebima mažesnes pajamas gaunančių darbuotojų (kuriems priskiriami uždirbantys 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio) atveju, nors priklausomai nuo mokesčių tarifų progresyvumo įvairiose šalyse išryškėja skirtingos tendencijos. 2013–2016 m. nesvertinis mokesčių pleišto vidurkis sumažėjo 0,5 proc. punkto (ir 0,8 proc. punkto mažas pajamas gaunančių darbuotojų atveju), o itin didelis sumažinimas nustatytas tose šalyse, kur mokesčių pleištą didžiausias (Belgijoje, Austrijoje, Italijoje ir Prancūzijoje, tačiau tik nedideles pajamas gaunantiems darbuotojams), taip pat Rumunijoje ir Danijoje. Priešingos tendencijos nustatytos Liuksemburge, kur mokesčių pleištą padidėjo, ir Portugalijoje, kur mokesčių pleištą padidintas mažą darbo užmokestį gaunantiems darbuotojams³⁷.

³⁵ Darbo jėgos mokesčių pleištą sudaro gyventojų pajamų mokestis ir darbdavių bei darbuotojų socialinio draudimo įmokos. Apskaičiuojant neįtrauktos įmokos į profesines ir privačias pensijų sistemas, taip pat tikslinės mokesčių lengvatos. Pavyzdžiui, apskaičiuojant Prancūzijos rodiklį neatsižvelgiama į mokesčio kredito konkurencingumui ir užimtumui didinti (CICE) (pranc. *Crédit d'impôt pour la compétitivité et l'emploi*) poveikį.

³⁶ EK ir EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazė.

³⁷ Išsamesnės informacijos apie naujausias tendencijas, įskaitant skirtingų pajamų grupių tendencijas, galima rasti leidinyje „Tax Policies in the European Union – 2017 Survey“ (Europos Komisijos Mokesčių ir maitų sąjungos GD).

12 pav. Darbo jėgos mokesčių pleišto lygis 2016 m. ir pokyčiai 2013–2016 m.

Šaltinis: EK ir EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazė. Pastaba. Duomenys susiję su namų ūkiais, kuriuose šeimą išlaiko vienas asmuo (vaikų nėra). Naujų Kipro duomenų nėra.

3.1.2. Politinis atsakas

Valstybės narės darbo jėgos paklausai remti ir darbo vietoms kurti toliau naudojo užimtumo subsidijas. Dauguma šios srities priemonių yra skirtos konkrečioms grupėms, kurioms kyla integravimosi į darbo rinką sunkumų (pvz., jaunimui, vyresnio amžiaus žmonėms, ilgalaikiams bedarbiams, pabėgėliams ir pan.), ir yra susijusios su finansinėmis paskatomis (arba mokesčių ir (arba) socialinio draudimo įmokų lengvatomis) darbdaviams už tikslinėms kategorijoms priklausančių darbuotojų samdą. Ataskaitiniu laikotarpiu (nuo 2016 m. antro pusmečio) kelios valstybės narės įvedė tikslines subsidijas samdai (daugiau informacijos – 3.2 skirsnyje). Kai kurios valstybės taip pat įvedė (arba planuoja įvesti) netikslines subsidijas samdai, t. y. nenustatant arba nustatant ne tokias griežtas atitikimo reikalavimams sąlygas. Paprastai taip siekiama skatinti neterminuotų darbo sutarčių taikymą. Italija savo pietiniuose regionuose nustatė sumažintas socialinio draudimo įmokas darbdaviams, pagal neterminuotas darbo sutartis (arba pagal profesinės pameistrystės

programas) įdarbinantiems jaunesnius nei 25 m. arba bent šešis mėnesius darbo neturinčius asmenis. Prancūzijoje šešiams mėnesiams pratęstas 4 000 EUR priemokos, skiriamos mažoms ar vidutinėms įmonėms už darbuotojo, kuriam mokamas iki 1,3 karto didesnis už minimalų darbo užmokestis, samdą, taikymas (2017 m. pirmą pusmetį, šiuo metu laipsniškai baigiamas). Tokia priemoka jau pritaikyta beveik 1,6 mln. darbuotojų. Austrijoje šiuo metu svarstoma galimybė įvesti samdos priemokas, kuriomis būtų skatinama kurti naujas darbo vietas mažinant darbo užmokesčio sąnaudas darbdaviams, sukuriantiems darbo vietą naujiems darbuotojams. Kitais atvejais samdos subsidijos yra orientuotos į kelias nepalankioje padėtyje esančias grupes. Pavyzdžiui, Portugalijoje nustatytos finansinės paskatos (iš dalies atleidžiama nuo socialinio draudimo įmokų), kai pagal neterminuotą darbo sutartį samdomi darbuotojai, priklauso tam tikroms pažeidžiamoms grupėms (jaunimo, ilgalaikių bedarbių, vyresnio amžiaus asmenų). Be to, toms pačioms tikslinėms grupėms skirtomis samdos rėmimo priemonėmis teikiama paskatų pereiti nuo terminuotų darbo sutarčių prie neterminuotųjų. Tiek prie šios priemonės, tiek prie naujos iniciatyvos, kuria siekiama skatinti perėjimą nuo stažuotčių prie nuolatinių darbo sutarčių, įgyvendinimo prisideda Europos socialinis fondas (ESF). Kipre nustatytos subsidijos darbdaviams, samdantiems pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis, įskaitant minimalias pajamas gaunančius žmones ir neįgaliuosius. Vengrijoje ESF įvairiomis paskatomis ir subsidijomis darbo vietų kūrimui padeda didinti socialinių įmonių užimtumo potencialą.

Kai kurios valstybės narės imasi verslumo ir startuolių skatinimo veiksmų. Pavyzdžiui, Vengrijoje remiami jaunesni nei 30 m. asmenys ir registruoti darbo ieškantys asmenys, kuriems gali būti ir daugiau nei 30 m., – pagal Jaunimo garantijų iniciatyvą jiems padedama kurti savo verslą. Įgyvendinant Rumunijos startuolių programą, remiamą ESF lėšomis, siekiama skatinti naujų MVĮ kūrimą. Suomijoje nuo 2018 m. bus galima gauti nedarbo išmokas kaip subsidijas startuoliams ir tuo pačiu metu ne visą darbo dieną užsiimti verslu. Be to, diskutuojama, kaip sudaryti palankesnes sąlygas bedarbiams kurti savo įmones. Daugelyje valstybių narių imtasi veiksmų, kad būtų užtikrinta, kad savarankiškai dirbantiems asmenims būtų suteiktos tokios pačios socialinės teisės (daugiau informacijos – 3.3 skirsnyje apie darbo rinkos segmentaciją).

Kelios valstybės narės sumažino darbo sąnaudas sumažindamos mokesčių pleišta ir neretai sutelkdamos dėmesį į mažiausias pajamas gaunančius asmenis. Pastaraisiais

mėnesiais mokesčių pleištui (ypač nedideles pajamas gaunančių asmenų atžvilgiu) daug dėmesio skyrė ne viena šalis: jos vykdė reformas, susijusias su gyventojų pajamų apmokestinimu, ir dažnai padidino mokesčių lengvatas (neapmokestinamų pajamų dalį). Pavyzdžiui, Vokietijos federalinė vyriausybė atnaujino pajamų mokesčio normą, kad sumažintų fiskalinį stabdį ir padidintų neapmokestinamąjį pajamų dydį, vaiko mokesčių kreditą, vaikų išmokas ir priedus. Estijos parlamentas priėmė naują mokesčių reformos planą, įsigaliosiantį 2018 m., pagal kurį numatyta padidinti mėnesines bazines neapmokestinamas pajamas iki 500 EUR (2017 m. – 180 EUR). Lietuva pakeitė Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą – buvo padidintos bazinės ir papildomos neapmokestinamosios pajamos. Vengrija asmenims, auginantiems du vaikus, padidino mokesčių lengvatas dėl šeiminės padėties. Jungtinėje Karalystėje neapmokestinamasis pajamų dydis padidintas iki 11 500 GBP (maždaug 13 100 EUR³⁸) per metus, o riba, nuo kurios taikomi didesni mokesčiai, – nuo 43 000 GBP iki 45 000 GBP (51 400 EUR). Prancūzija dar labiau sumažino pajamų mokesčius mažas ir vidutines pajamas gaunantiems asmenims. Belgijoje 2017 m. sausio 1 d. pradėtas antras Briuselio mokesčio reformos etapas: toliau mažinamas gyventojų pajamų mokestis ir pereinama nuo darbo jėgos apmokestinimo prie nekilnojamojo turto apmokestinimo. Latvijoje vykdoma didžiulė mokesčių reforma, pagal kurią fiksuotoji – 23 proc. – gyventojų pajamų mokesčio norma keičiama progresinių mokesčių sistema. Kipras atsisakė specialiųjų išmokų – progresinio mokesčio, kuriuo apmokestinamos bendros mėnesinės visų darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir pensininkų pajamos. Slovėnija, siekdama sumažinti mokesčių našta, pakeitė Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą.

Nemažai valstybių narių mokesčių pleišto problemą sprendė mažindamos socialinio draudimo įmokas. Prancūzijoje sumažintos darbdavio įmokos, tačiau tokį sumažinimą iš dalies kompensavo darbuotojo mokamų įmokų padidinimas. Kitose šalyse mažinant socialinio draudimo įmokas siekta remti konkrečių tikslinių grupių – pavyzdžiui, jaunų ir vyresnio amžiaus asmenų (Belgijoje ir Italijoje), neįgaliųjų (Maltoje), pagal neterminuotas darbo sutartis pradėjusių dirbti asmenų (Italijoje), savarankiškai dirbančių asmenų samdomų darbuotojų (Švedijoje) – užimtumą. Vengrija sumažino socialinio draudimo įmokas, kad sumažėtų mažas pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleištas. Tuo pačiu metu kelios šalys (Graikija, Lietuva, Latvija, Kroatija) nustatė arba padidino socialinio draudimo įmokas savarankiškai dirbantiems asmenims arba pagal netipines darbo sutartis dirbantiems

³⁸ Čia ir toliau – valiutos kurso iki 2017 m. spalio 31 d. vidurkis.

asmenims. Latvija nuo 2018 m. padidins tiek darbdavių, tiek darbuotojų socialinio draudimo įmokas, kad geriau finansuotų sveikatos priežiūrą.

Kai kurios valstybės narės, remdamosi didelėmis pastarųjų metų reformomis, toliau keičia savo darbo užmokesčio nustatymo sistemas. Belgija, pasikonsultavusi su socialiniais partneriais, pabaigė 1996 m. Darbo užmokesčio įstatymo peržiūrą ir nustatė automatinio koregavimo mechanizmą, atsargos rezervą ir sustiprino darbo užmokesčio normos teisinį pagrindą, kad nebūtų prarastas sąnaudų konkurencingumas. Be to, federalinė vyriausybė 2017 m. liepos mėn. paskelbė ketinanti supaprastinti ir paskatinti darbuotojų dalyvavimą įmonės išmokų sistemoje. Kroatijoje padidintas kolektyvinių derybų proceso veiksmingumas, nes sudarytos kolektyvinės sutartys valdžios institucijoms yra privalomos, užtikrinamos vienodos dalyvavimo derybų komitetuose teisės, išplečiamas valstybės biudžeto fondų finansinis valdymas ir užtikrinamas darbo užmokesčio sistemos tvarumas. Atsižvelgdama į labai nedidelį naujai pasirašytų kolektyvinių sutarčių skaičių, Portugalija laikinai – 18 mėn. laikotarpiui iki 2018 m. liepos mėn. – sustabdė automatinį kolektyvinių sutarčių galiojimo pasibaigimą. Be to, paskelbus Žaliąją knygą dėl darbo santykių ir atsižvelgdama į trišalį susitarimą su socialiniais partneriais, šalies vyriausybė planuoja imtis priemonių, kuriomis būtų skatinamos kolektyvinės derybos. Slovėnijoje viešojo sektoriaus profesinės sąjungos ir valdžios institucijos tęsė derybas dėl tam tikrų laikinų griežto taupymo priemonių, nustatytų 2012 m. Fiskalinio balanso įstatymu, sušvelninimo, taip pat dėl atlygio už didesnę darbo krūvį, darbo užmokesčio didinimo keliant pareigose, išmokų už kasmetines atostogas ir dėl darbo sutarties nutraukimo pensinį amžių pasiekusiems asmenims. Prancūzijoje, pasikonsultavus su socialiniais partneriais, pritarta naujai Darbo įstatymo reformai, išplečiant įmonės lygmeniu sudaromų sutarčių taikymo sritį ir nustatant galimybes nukrypti nuo pramonės šakos lygmens susitarimų.

Kai kurios valstybės narės pakoregavo minimalų darbo užmokestį ar ėmėsi veiksmų, kad minimalaus darbo užmokesčio sistemos taptų nuspėjamesnės, ir į šį procesą įtraukė socialinius partnerius. Bulgarijos valdžios institucijos parengė minimalaus darbo užmokesčio nustatymo mechanizmo projektą, pagal kurį numatyti trys scenarijai bei poveikio analizė ir kuriam dar turi pritarti socialiniai partneriai. Valdžios institucijos planuoja 2020 m. minimalų mėnesinį darbo užmokestį padidinti nuo dabartinių 230 EUR iki 305 EUR. Rumunijos vyriausybės programoje nustatytas minimalus darbo užmokestis iki 2020 m. Šioje šalyje minimalus darbo užmokestis nuo 2010 m. išaugo daugiau nei dvigubai; numatyta, kad

iki 2020 m. jis padidės nuo dabartinių 315 EUR/mėn. iki 380 EUR. Airijoje, remiantis Minimalaus darbo užmokesčio komisijos rekomendacijomis, minimalus darbo užmokestis padidintas nuo 9,15 EUR/val. 2016 m. iki 9,25 EUR/val. 2017 m. Minėta komisija taip pat vertina minimalaus darbo užmokesčio koregavimo socialinį poveikį. Airijos vyriausybė neseniai paskelbė nuo 2018 m. sausio mėn. vėl didinsianti minimalų darbo užmokestį iki 9,55 EUR/val. Latvija nuo 2018 m. sausio 1 d. minimalų darbo užmokestį padidins iki 430 EUR/mėn. Šiuo metu jis yra 380 EUR. Lenkija minimalų darbo užmokestį padidino iki 2 000 PLN/mėn. ir nustatė minimalų valandinį atlygį dirbantiems pagal civilinės teisės sutartį (13 PLN/val., t. y. maždaug 3 EUR/val.). Portugalijoje sudarius trišalį susitarimą su socialiniais partneriais vyriausybė 2017 m. sausio 1 d. padidino įstatymais nustatytą minimalų darbo užmokestį nuo 530 EUR/mėn. iki 557 EUR/mėn. Šį padidinimą lydėjo laikinas darbdavių socialinio draudimo įmokų, mokamų už minimalų darbo užmokestį gaunančius darbuotojus, sumažinimas. JK vyriausybė siekia, kad ne vėliau kaip 2020 m. vyresnių nei 25 m. asmenų nacionalinis minimalus darbo užmokestis būtų padidintas iki 60 proc. darbo užmokesčio medianos (maždaug 9 GBP/val. arba 10,3 EUR/val.). 2017 m. balandžio mėn. atlikus kasmetinį koregavimą, nacionalinis pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis padidintas iki 7,5 GBP/val. (8,6 EUR/val.), taip pat padidintas jaunų darbuotojų ir pameistrių minimalus darbo užmokestis. Vokietijos federalinė vyriausybė atsižvelgė į socialinių partnerių Nuolatinės minimalaus darbo užmokesčio komisijos rekomendacijas ir 2017 m. sausio 1 d. padidino minimalų darbo užmokestį nuo 8,5 EUR/val. iki 8,84 EUR/val.

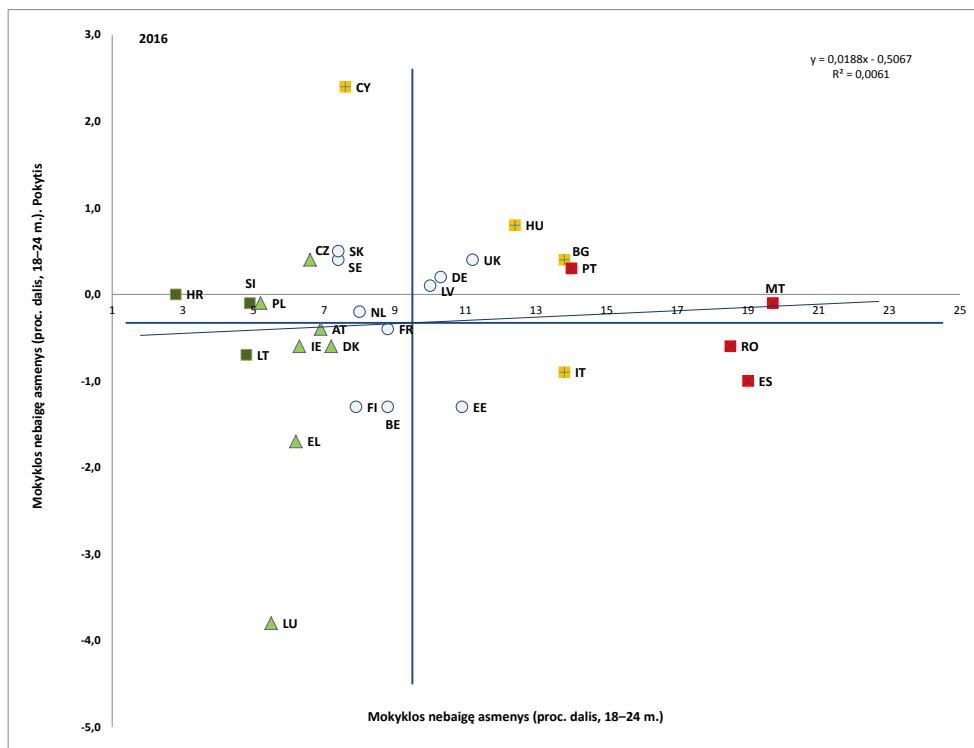
3.2. 6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijų gerinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 6 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijos gerinimo sąlygas. Čia pateikiami švietimo ir mokymo sistemos poveikio darbo jėgos įsidarbinimo galimybėms rodikliai (pagrindinių įgūdžių lygis, dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą programose ir įvairių mokymo programų absolventų perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką), toliau aptariami įvairių darbo rinkoje nepakankamai atstovaujamų grupių (pavyzdžiui, jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų, migrantų kilmės asmenų, moterų) rezultatai darbo rinkoje. 3.2.2 skirsnyje aptariamos minėtose srityse valstybių narių įgyvendintos politikos priemonės ir tikslinės nepalankioje padėtyje esančioms grupėms skirtos priemonės.

3.2.1. Pagrindiniai rodikliai

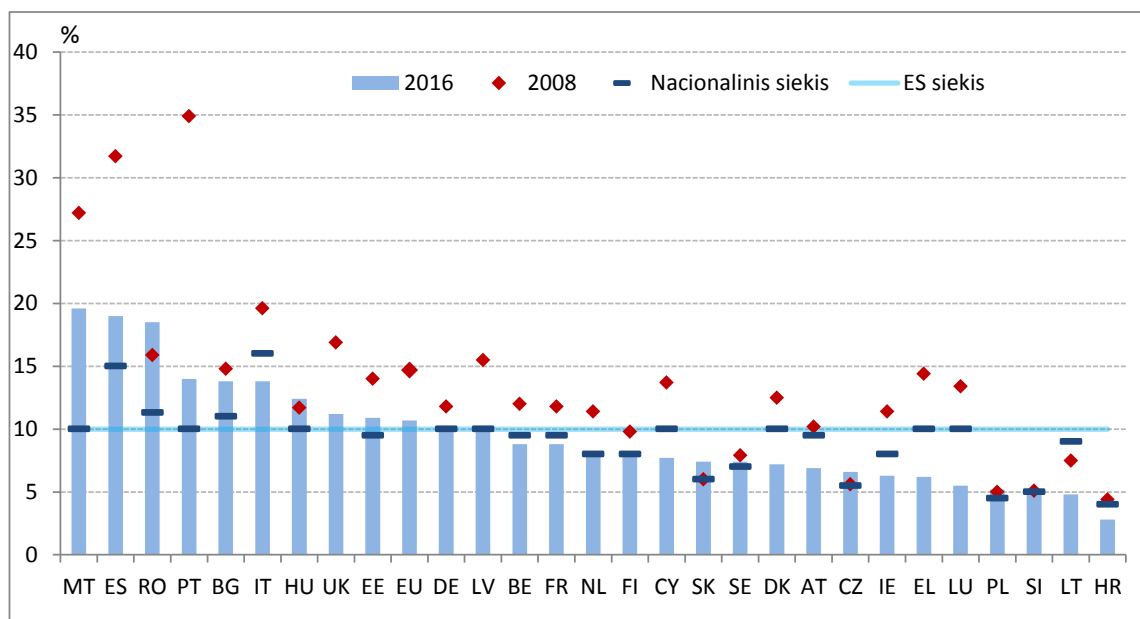
Mokyklos nebaigusių asmenų dalis ES 2016 m. toliau mažėjo. Tokių asmenų buvo 10,7 proc., t. y. 0,3 proc. punkto mažiau nei 2015 m. Septyniolikoje valstybių narių ES nustatytas tikslas – neviršyti 10 proc. – jau pasiektas. Vis dėlto Maltoje, Ispanijoje ir Rumunijoje (kurios, kaip ir Portugalija, yra kritinėje padėtyje) mokyklos nebaigė beveik 20 proc., o štai Kroatijoje, Lietuvoje ir Slovėnijoje mokyklos nebaigusių žmonių buvo mažiau nei 5 proc. Praėjusiais metais mokyklos nebaigusių asmenų lygis daugumoje valstybių narių išliko stabilus (žr. 13 pav.), Liuksemburge ir Graikijoje sumažėjo daugiausiai (atitinkamai 3,5 proc. punkto ir 1,4 proc. punkto), o Kipre – gerokai išaugo (2,8 proc. punkto), tačiau tebėra žemesnis nei ES vidurkis). 2016 m. valstybių narių konvergencijos tendencijų šioje srityje nenustatyta: tai matyti iš beveik horizontalios regresijos tiesės, rodančios metinius mokyklos nebaigusių asmenų lygio pokyčius. Palyginti su 2008 m. (14 pav.), mokyklos nebaigusių asmenų sumažėjo – vidutiniškai 4 proc. punktais – beveik visose valstybėse narėse, o labiausiai – Portugalijoje, Ispanijoje, Graikijoje ir Liuksemburge. Jų padaugėjo Vengrijoje, Čekijos Respublikoje, Slovakijoje ir Rumunijoje. Skirtumas tarp mokyklos nebaigusių vyrų ir moterų dalies 2016 m. sumažėjo iki 3 proc. punktų (2008 m. buvo 3,9 proc. punkto); moterys mokyklos nebaigia rečiau nei vyrai.

13 pav. Mokyklos nebaigę asmenys (procentinė 18-24 m. gyventojų dalis) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

14 pav. Mokyklos nebaigusių asmenų dalis, 2008–2016 m.

Šaltinis: Eurostatas (Darbo jėgos tyrimas). Elektroninių duomenų kodas: edat_lfse_14.

Ilgalaikis mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažėjimas Europoje – teigiama tendencija, kurią iš esmės nulėmė struktūrinės švietimo ir mokymo sistemų reformos ir tikslinės politikos priemonės. Vis dėlto pokriziniu laikotarpiu ši tendencija gali būti iš dalies susijusi su nemažėjančiais sunkumais patekti į šalių, kuriose yra didelis jaunimo nedarbas, darbo rinkas ir jaunuolių sprendimu ilgiau likti švietimo sistemoje. Be to, mokyklos nebaigimo problema yra glaudžiai susijusi su nepalankia tėvų socialine padėtimi ir menku išsilavinimu. Mokyklos nebaigti labiau linkę migrantų kilmės moksleiviai, ypač gimę užsienyje³⁹. Tas pats pasakytina apie neįgalius moksleivius: 2015 m., palyginti su negalios neturinčiais moksleiviais, mokyklos nebaigusių neįgaliųjų buvo 10,3 proc. punkto daugiau⁴⁰.

Svarbus pirminio švietimo ir mokymo sistemų kokybės rodiklis – moksleivių bazinių skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų gebėjimų lygis. EBPO 2015 m. Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) pagrindinių gebėjimų, įgytų pradinio ir pagrindinio mokymo etapais, apžvalgos duomenimis, prastai skaitė 19,7 proc. penkiolikmečių Europos moksleivių, 22,2 proc. prastai mokėjo matematiką, o 20,6 proc. – gamtos mokslus. Palyginti su ankstesniu 2012 m. tyrimu, ES vidutiniai rezultatai pablogėjo visose srityse ir daugumoje ES šalių, tačiau tarp valstybių narių tebelieka didžiulių bazinių gebėjimų lygio skirtumų. Tai reiškia, kad ES šalys gerokai atsilieka siekdamos tikslo sumažinti prastai skaitančių, prastai matematiką ar gamtos mokslus mokančių moksleivių skaičių, kad jų 2020 m. būtų ne daugiau kaip 15 proc.

Nepalanki socialinė ir ekonominė padėtis – svarbiausias veiksnys, lemiantis prastus mokymosi rezultatus. Taip pat nustatyta, kad neretai prastai mokosi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai ir (arba) moksleiviai iš migrantų šeimų. Prastai gamtos mokslus mokančių moksleivių, priklausančių žemiausiam socialiniam ir ekonominiam kvartiliui, ES vidurkis, remiantis 2015 m. PISA tyrimo populiacija, buvo maždaug 34 proc., t. y. 26 proc. punktais daugiau nei aukščiausiam socialiniam ir ekonominiam kvartiliui priklausančių moksleivių grupėje (15 pav.). Valstybėse narėse, kur migrantų kilmės moksleivių⁴¹ yra daug, prastai besimokančių moksleivių su menkais baziniais gebėjimais yra daugiau nei

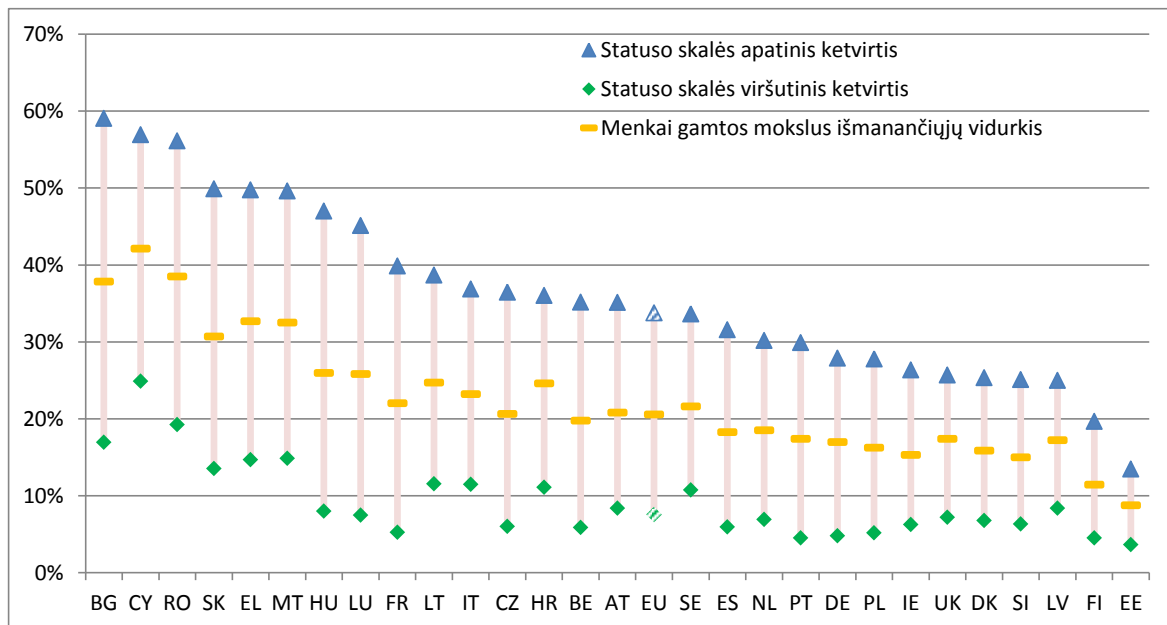
³⁹ 2016 m. mokyklos nebaigė 19,4 proc. ne ES gimusių jaunuolių (18–24 m.) – beveik dvigubai daugiau nei gimusiųjų ES (9,8 proc.).

⁴⁰ Remiantis ES SPGS duomenimis.

⁴¹ PISA tyrimo kontekste migrantų kilmės moksleiviais laikomi užsienyje gimę moksleiviai (pirmoji karta) arba šalyje gimę moksleiviai, kurių tėvai yra gimę užsienyje (antroji karta).

vidutiniškai⁴², o moksleivių rezultatai paprastai glaudžiai koreliuoja su jų socialiniu ir ekonominiu statusu⁴³. Be to, kaip jau aptarta 2017 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, nesena migracijos į ES banga išryškino švietimo ir mokymo sistemų vaidmenį padedant tūkstančiams atvykstančių jaunuolių visapusiškai išnaudoti savo potencialą ir skatinant jų integraciją į Europos visuomenę.

15 pav. Prastai gamtos mokslus išmanantys penkiolikmečiai pagal ekonominį, socialinį ir kultūrinį statusą. 2015 m. PISA tyrimas

Šaltinis: Europos Komisija (2016 m.), „PISA 2015: EU performance and initial conclusions regarding education policies in Europe“.

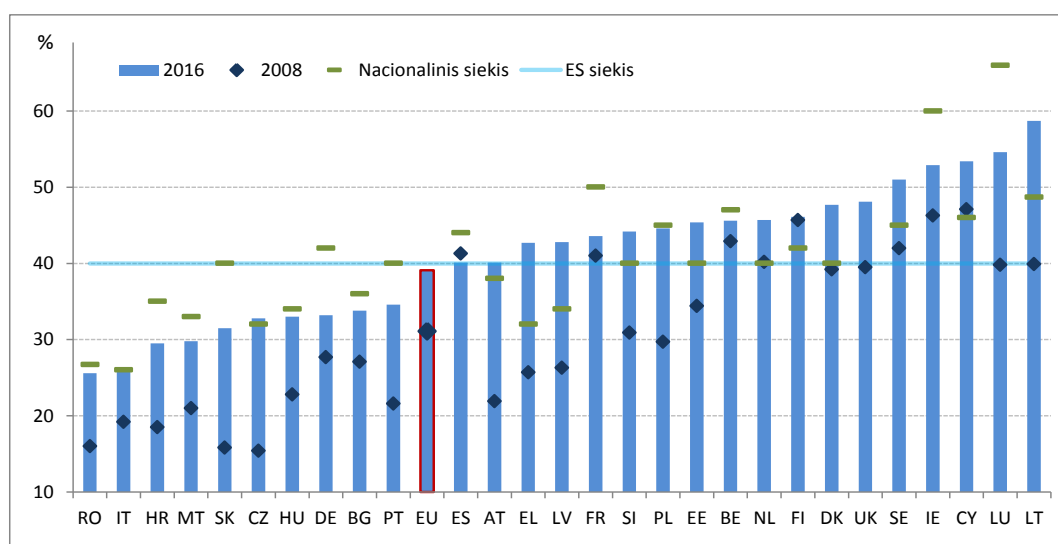
ES aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 m. asmenų procentinė dalis jau daugiau nei dešimtmetį nuosekliai ir akivaizdžiai auga. Šiuo metu aukštąjį išsilavinimą turi 39,1 proc., t. y. 0,4 proc. punkto daugiau nei pernai. Aštuoniolika valstybių narių jau viršija strategijoje „Europa 2020“ nustatytą 40 proc. tikslą. Nuo 2008 m. aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalis ES vidutiniškai padidėjo 8 proc. punktais (16 pav.). Nepaisant pastaraisiais metais padarytos pažangos, šioje srityje atsiliekiančių valstybių narių lygis yra dvigubai žemesnis, palyginti su geriausių rezultatų pasiekusiomis šalimis.

⁴² 2017 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis, p. 38, 15 pav.

⁴³ 2015 m. PISA tyrimo duomenimis, ES valstybėse narėse prastai mokėsi 39,1 proc. užsienyje gimusių moksleivių (pirmosios kartos migrantų), 29,5 proc. moksleivių, kurie yra antrosios kartos migrantai, ir tik 18,9 proc. moksleivių ne iš migrantų šeimų.

Kalbant apie įgijusiuosius aukštąjį išsilavinimą, tebėra ryškių skirtumų tarp lyčių: visose valstybėse narėse, išskyrus Vokietiją, aukštąsias mokyklas baigia daugiau moterų nei vyrų, o vidutinis aukštąjį išsilavinimą įgijusių vyrų ir moterų atotrūkis ES yra beveik 10 proc. punktų. Tėvų padėtis ir toliau daro poveikį aukštojo išsilavinimo įgijimui: jį įgyja vidutiniškai 5 proc. punktais mažiau užsienyje gimusių žmonių, nors Danijoje, Airijoje, Liuksemburge, Latvijoje ir Jungtinėje Karalystėje nustatytos priešingos tendencijos. Be to, jaunuoliai, kurie emigravo įpusėję privalomojo mokymo ciklą ar jam baigiantis, patiria didesnių sunkumų, nei tie, kurie emigravo jaunesnio amžiaus. Todėl jiems reikia netradicinių kelių į aukštąjį išsilavinimą, pripažįstant jų gebėjimus, kuriuos jie galėjo įgyti už tradicinės vidurinio lavinimo sistemos ribų⁴⁴. Neįgaliesiems taip pat sunkiau įgyti aukštąjį išsilavinimą – 2015 m. jų atotrūkis buvo 13,6 proc. punkto⁴⁵.

16 pav. Tretinį išsilavinimą įgiję 30–34 m. amžiaus asmenys (2008–2016 m.)

Šaltinis: Eurostatas (Darbo jėgos tyrimas). Elektroninių duomenų kodas: edat_lfse_03.

Ugdant jaunimo gebėjimą susirasti darbą ir veiksmingai prisidėti prie ekonomikos augimo itin svarbu, kad švietimo sistema atitiktų darbo rinkos reikmes. Vidutinis aukštųjų mokyklų naujų absolventų (20–34 m.) užimtumas ES yra 82,8 proc., o turinčiųjų vidurinį išsilavinimą – 72,6 proc. (75 proc. – jei asmuo, be vidurinio, turi ir profesinį

⁴⁴ Europos Komisijos „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis“.

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/et-monitor_lt.

⁴⁵ Remiantis ES SPGS duomenimis.

išsilavinimą). Valstybėse narėse, kuriose bendras jaunimo užimtumo lygis yra žemas, šis atotrūkis dar didesnis.

Užimtumo ir (arba) nedarbo lygio atotrūkis vertinant pagal įgūdžių lygį iš dalies parodo įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktį, nes vienoda darbo jėgos pasiūla ir paklausa pagal atitinkamą išsilavinimą reikštų identišką užimtumą visose įgūdžių lygio grupėse. 2016 m. didžiausia užimtumo lygio dispersija pagal išsilavinimą (vidurinį ir aukštąjį, vidurinį ir pavidurinį, aukštąjį išsilavinimą) buvo nustatyta Bulgarijoje, Čekijos Respublikoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje.

Nepaisant to, kad darbą gauna palyginti daug profesinių mokyklų absolventų, moksleivių, pasirenkančių mokytis pagal pirminio profesinio mokymo programas skaičius ES nuosekliai mažėja nuo 2013 m. Bendras pagal pirminio profesinio mokymo programas, suteikiančias ir vidurinį išsilavinimą, besimokančių asmenų skaičius ES nuo 2013 m. sumažėjo maždaug 500 000 (4,7 proc.) ir 2015 m. buvo 10,3 mln. Didžiausias pagal pirminio profesinio mokymo programas besimokančių asmenų skaičiaus sumažėjimas absoliučiaisiais skaičiais užfiksuotas Jungtinėje Karalystėje – beveik 200 000. Tačiau besimokančiųjų pagal bendrojo lavinimo programas nesumažėjo. Taigi, profesinių mokyklų, suteikiančių ir vidurinį išsilavinimą, moksleivių dalis, palyginti su visais moksleiviais, sumažėjo nuo 48,9 proc. 2013 m. iki 47,3 proc. 2015 m.

Daugumoje valstybių narių profesinių mokyklų absolventų, patenkančių į darbo rinką iš karto po vidurinio išsilavinimo įgijimo, užimtumo lygis yra gana aukštas. Tai aiškiai matoma šalyse, turinčiose gerai veikiančias profesinio mokymo sistemas, taip pat didelę skvarbą ir perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką mechanizmus, pavyzdžiui, Maltoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Austrijoje ir Danijoje (išskyrus sveikatos ir socialinės rūpybos sričių absolventus). Kitose šalyse, pavyzdžiui, Vengrijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje tam tikrų sričių (kaip antai verslo, administravimo ir teisės) profesinių mokyklų absolventams rasti darbą sekasi ne taip gerai. Italijoje ir Graikijoje, kuriose darbo rinka veikia prastai, yra itin didelių skirtingų sričių absolventų užimtumo lygio variacijų.

Be galimybės gauti darbą, yra dar vienas svarbus aspektas, lemiantis skirtingų švietimo kelių patrauklumą – tikėtinas darbo užmokestis. Asmenų, įgijusių vidutinio lygio profesinę kvalifikaciją, ir asmenų, įgijusių vidutinio lygio bendrąjį išsilavinimą, darbo

užmokesčio skirtumas svyruoja nuo 60 proc. Vokietijoje iki -25 proc. Čekijos Respublikoje (nors tai ypatingas atvejis, nes dauguma profesinių mokyklų absolventų tęsia studijas aukštosiose mokyklose)⁴⁶. ES profesinę kvalifikaciją įgijęs jaunimas uždirba maždaug 25 proc. daugiau nei menkai išsilavinę (ISCED 0–2) asmenys, 17 proc. daugiau nei įgijusieji vidutinio lygio bendrąjį išsilavinimą ir 40 proc. mažiau nei turintieji aukšto lygio išsilavinimą⁴⁷.

Vienas iš profesinio mokymo sistemų, padedančių sklandžiai pereiti į darbo rinką ir sėkmingai dirbti, ypatumų yra tai, kad į profesinio mokymo sistemas būna integruotas mokymasis darbo vietoje. Iš „2016 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenio“ matyti, kad ES 2015 m. pagal jungtines mokymosi klasėje ir darbo vietoje programas (pagal kurias bent 25 proc. programos laiko praleidžiama realioje darbo aplinkoje įmonėje) mokėsi maždaug 2,8 mln. moksleivių. Vis dėlto daugumoje ES šalių programų, į kurias būtų integruotas mokymasis darbo vietoje, yra palyginti nedaug ir padėtis negerėja. 2013–2015 m. tokių jungtinių mokymosi klasėje ir darbo vietoje programų ES beveik nepadaugėjo. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge ir Suomijoje) pagal tokias programas besimokančių moksleivių skaičius sumažėjo. Akivaizdus padidėjimas užfiksuotas tik Slovakijoje ir Vengrijoje. Pastarojoje tokį padidėjimą nulėmė klasifikacijos, pagal kurią tam tikros programos laikomos mokymosi darbo vietoje programomis, pokyčiai.

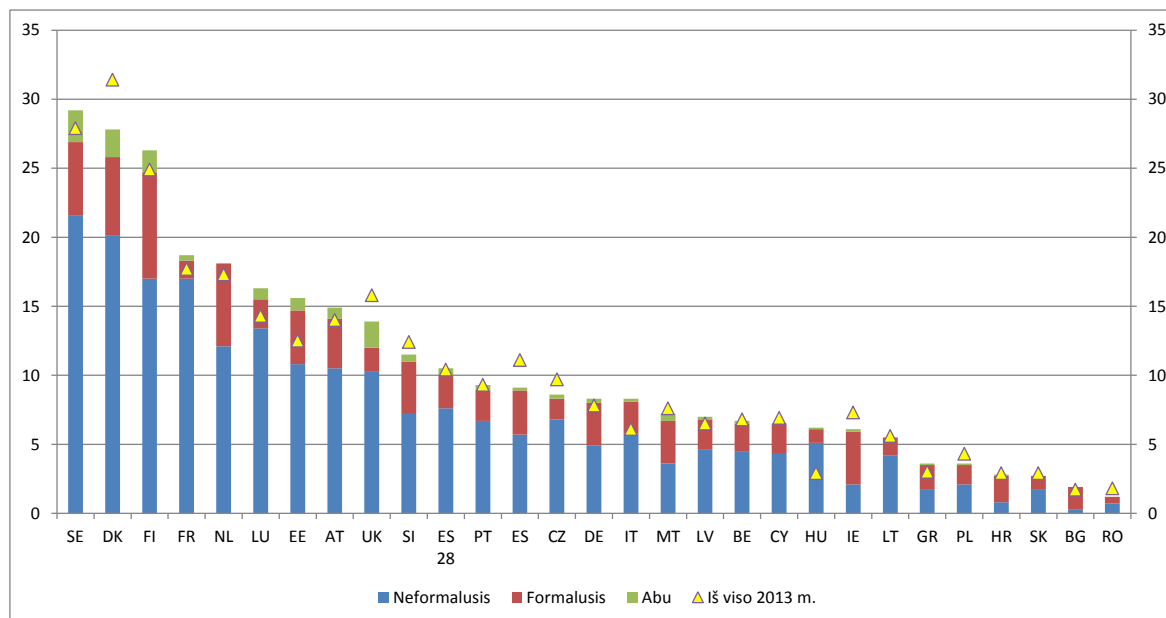
Bendras suaugusiųjų dalyvavimo mokymo programose lygis ES nuo 2013 m. beveik nepasikeitė (17 pav.). Visose šalyse didžioji dalis suaugusiųjų mokymosi yra neformalaus pobūdžio; paprastai toks mokymasis yra susijęs su darbu, jį teikia ir finansuoja darbdaviai arba patys besimokantys asmenys. Neretai toks mokymasis skirtas darbuotojams, kurie jau turi aukščiausio lygio įgūdžius ir atlieka pačias sudėtingiausias užduotis, o likusių darbuotojų mokymosi galimybės yra kur kas labiau ribotos. Tai, kad didžioji dalis mokymosi yra neformalusis mokymasis, taip pat reiškia, kad jis trunka trumpai ir siekiama išugdyti konkrečiai įmonei reikalingus įgūdžius. Dėl to susiklosto padėtis, kai mokymasis nepada

⁴⁶ Žemo lygio išsilavinimu laikomas ISCED 0–2 lygmenims priskirtas išsilavinimas, vidutinio lygio – ISCED 3–4 lygmenims priskirtas išsilavinimas, aukšto lygio – ISCED 5–8 lygmenims priskirtas išsilavinimas.

⁴⁷ Tačiau kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Suomijoje ir Bulgarijoje) profesinę kvalifikaciją turinčių asmenų darbo užmokestis nedaug skiriasi nuo asmenų, neturinčių nė vidutinio lygio išsilavinimo, darbo užmokesčio, o kitose šalyse (pavyzdžiui, Danijoje ar Italijoje) profesinių mokyklų absolventai už darbą gauna beveik tokį patį užmokestį kaip turintieji aukštąjį išsilavinimą.

suaugusiesiems įgyti įgūdžių, kuriuos būtų galima panaudoti ir kitose darbo vietose, pavyzdžiui, bazinių – raštingumo, gebėjimo skaičiuoti ar naudotis IRT – gebėjimų.

17 pav. Suaugusiųjų dalyvavimas mokymo programose pagal mokymosi tipus (2016 m.)

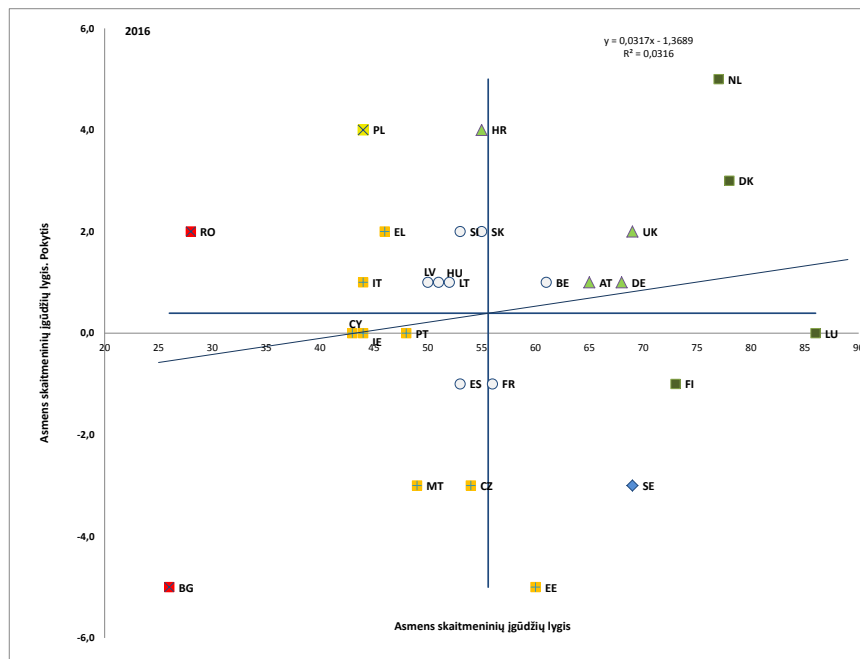
Šaltinis: Eurostatas (ES darbo jėgos tyrimas, specialūs duomenys, 2016 m.). Pastaba. Rodikliu išreiškiamas 25–64 m. asmenų dalyvavimo formaliojo ir neformaliojo švietimo ir mokymo programose (per pastarąsias keturias savaites) lygis. Į duomenų kategoriją „abu“ įtraukiami asmenys, kurie per ataskaitinį keturių savaičių laikotarpį dalyvavo tiek formaliojo, tiek neformaliojo mokymosi veikloje. Kategorijos „abu“ duomenys HR, HU ir LV atveju yra nepatikimi, o CY, LT, SK, BG ir RO duomenų neturima.

Skaitmeninių įgūdžių lygis kyla, tačiau labai lėtai, todėl dalis gyventojų negali pasinaudoti skaitmeninės transformacijos teikiama nauda. Tai daro poveikį inovacijoms, produktyvumui ir galiausiai ekonomikos augimui. 2016 m. 44 proc. 16–74 m. ES gyventojų neturėjo bazinių skaitmeninių įgūdžių, kurie padėtų tenkinti dabarties reikalavimus, o 19 proc. neturėjo jokių skaitmeninių įgūdžių (2015 m. atitinkamai 45 proc. ir 21 proc.)⁴⁸. Skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli, o dešimtyje valstybių narių – Portugalijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Italijoje, Graikijoje, Kipre, Bulgarijoje ir Rumunijoje – bent ketvirtadalis gyventojų 2016 m. neturėjo jokių skaitmeninių įgūdžių. Itin žemas lygis nustatytas Bulgarijoje ir Rumunijoje (kritinė padėtis). Suomijoje, Nyderlanduose, Danijoje ir Liuksemburge pasiekta geriausių rezultatų ir lygis yra gerokai aukštesnis už vidutinį. ES

⁴⁸ Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas, Europos Komisija.

šalyse pastebėta šio rodiklio divergencija, nes skaitmeninių įgūdžių lygis geriausių rezultatų pasiekusiose šalyse vidutiniškai kyla greičiau nei kitose šalyse.

18 pav. Gyventojų, turinčių bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

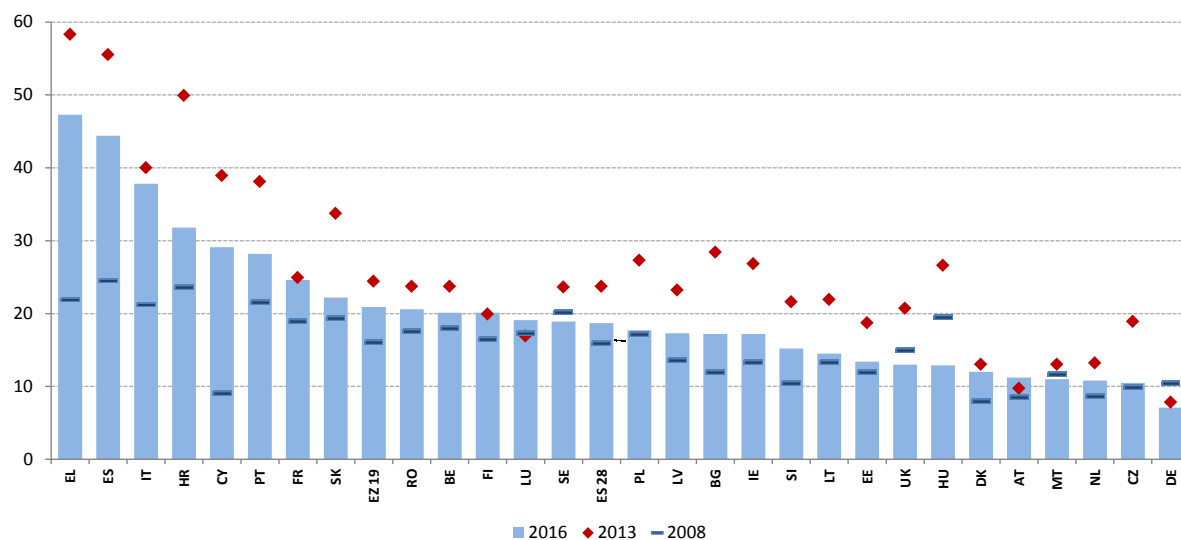

Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Stiprėjant ekonomikai, jaunimo padėtis darbo rinkoje toliau gerėja. ES jaunimo nedarbas, 2013 m. pasiekęs aukščiausią – 23,7 proc. – lygį, sumažėjo 5 proc. punktais ir 2016 m. buvo 18,7 proc., o 2017 m. II ketv. – 17 proc. Vis dėlto jis tebėra 1,4 proc. punkto didesnis nei 2008 m. II ketv. Jaunimo nedarbo lygio dispersija yra didelė: kai kuriose valstybėse narėse (Italijoje, Ispanijoje ir Graikijoje) užfiksuotas 40 proc. ar dar aukštesnis lygis, tačiau jis palaipsniui žemėja (žr. 19 pav.). Jaunų moterų nedarbas yra mažesnis nei vyrų (2016 m. atitinkamai 17,9 proc. ir 19,4 proc.). Tai gali būti susiję su geresniu moterų išsilavinimu, bet taip pat su žemesniu aktyvumo lygiu. Nepaisant gerėjančių darbo rinkos perspektyvų, jaunimui dažniau tenka dirbti nestandartinius ar netipinius darbus, įskaitant laikinus darbus, darbus ne visą darbo dieną ir prasčiau apmokamus darbus (2016 m. 43,8 proc. (o Slovėnijoje, Ispanijoje ir Lenkijoje – daugiau kaip 70 proc.) jaunų darbuotojų

dirbo pagal terminuotas darbo sutartis, palyginti su 13,1 proc. 25–49 m. darbuotojų). Kaip nurodyta 3.4 skirsnyje, šios sutartys ne visada pakeičiamos neterminuotomis sutartimis.

19 pav. Jaunimo nedarbo lygis (15–24 m.). Daugiametė raida

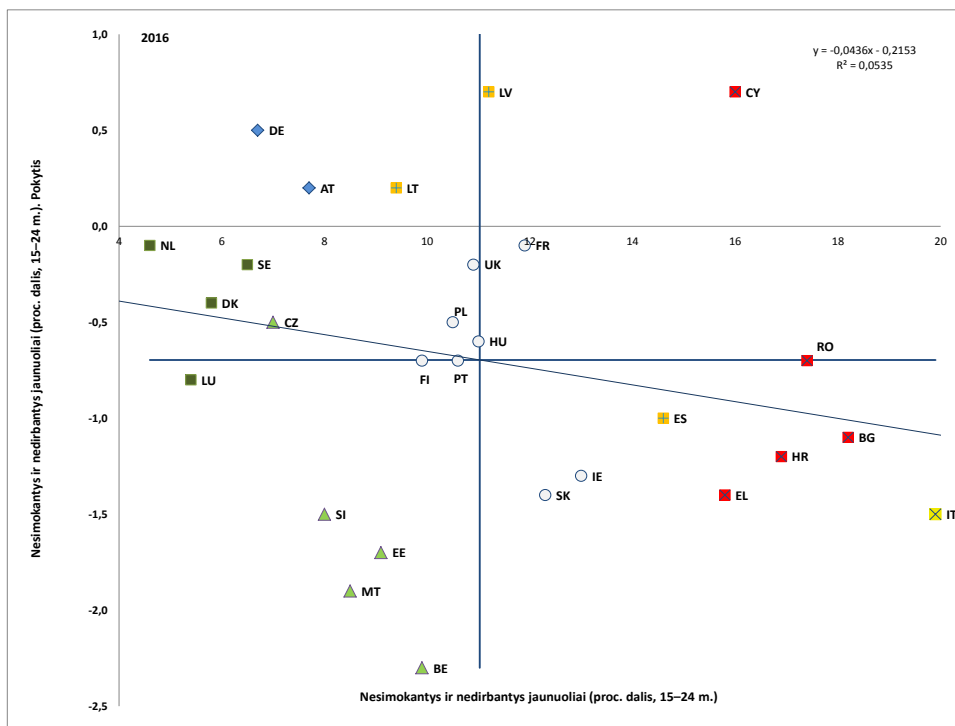

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

ES nemaža 15–24 m. jaunuolių dalis, neskaitant dirbančių ar ieškančių darbo, yra ekonomiškai neaktyvūs. Iš viso ES 2016 m. buvo per 6 mln. 15–24 m. amžiaus nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių (NEET). Tai sudaro 11,5 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių – tai yra mažiau nei 2012 m. (13,2 proc.), bet daugiau negu 2008 m., kai jų buvo 10,9 proc. NEET dalies sumažėjimą daugiausia lėmė tai, kad anksčiau nedirbę jaunuoliai pradėjo dirbti. Kaip parodyta 20 pav., aukštesnis nei 15 proc. NEET lygis užfiksuotas Bulgarijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Kipre ir Graikijoje (kritinė padėtis) ir Italijoje, kur 2016 m. NEET dalis sumažėjo 1,5 proc. punkto (prasti, bet gerėjantys rezultatai). Geriausių rezultatų pasiekė Nyderlandai, Liuksemburgas, Danija ir Švedija. NEET jaunuolių daugėja Vokietijoje, Austrijoje, Lietuvoje, Latvijoje ir netgi Kipre, kur jų jau dabar yra labai daug. Spartus mažėjimas užfiksuotas Belgijoje, Maltoje, Estijoje ir Slovėnijoje. Regresijos tiesės, rodančios metinius lygio pokyčius, nuolydžio lėkštumas reiškia, kad vyksta valstybių narių konvergencija. ES yra panašus skaičius bedarbių ir neaktyvių NEET, tačiau skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli (daugiausia neaktyvių jaunuolių yra Bulgarijoje ir Rumunijoje,

daugiausia bedarbių – Kroatijoje ir Ispanijoje). Menkas išsilavinimas – pagrindinis rizikos tapti NEET veiksnys⁴⁹. Moteriškos lyties NEET neaktyvumas dažnesnis už nedarbą, vyriškos lyties – atvirkščiai.

20 pav. Nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygis (15–24 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

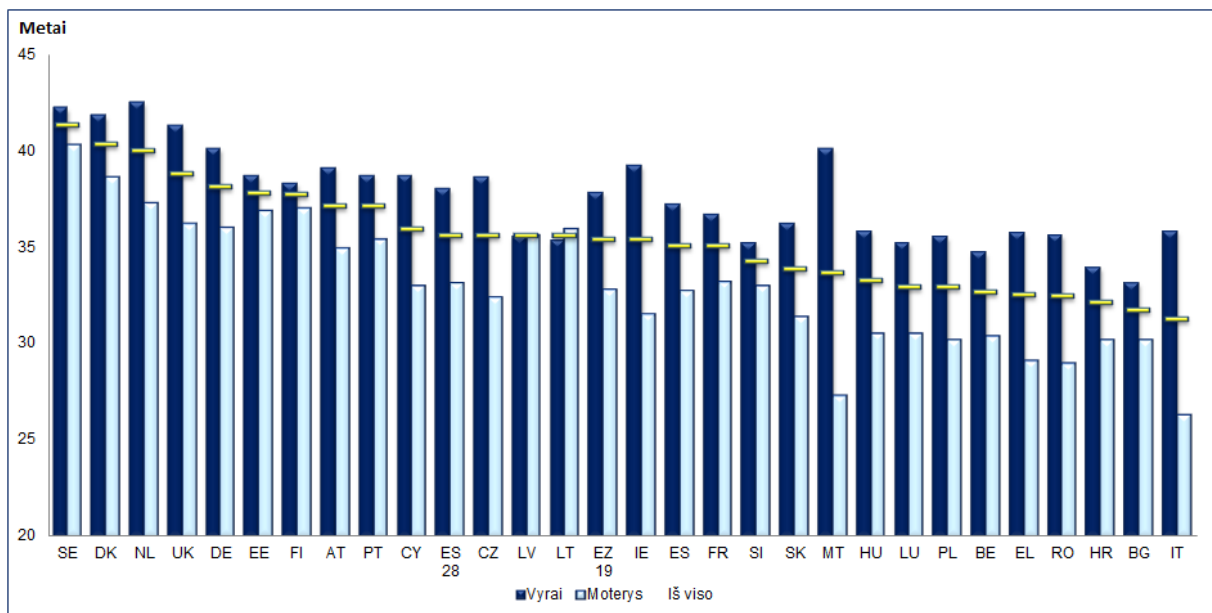
Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Per paskutinį dešimtmetį vyresnio amžiaus asmenų užimtumas smarkiai išaugo. Vyresnio amžiaus darbuotojai krizę įveikė lengviau nei kitos amžiaus grupės. Kaip jau nurodyta 1 skyriuje, 55–64 m. amžiaus grupė buvo pagrindinė varomoji jėga, pastarąjį dešimtmetį padėjusi kelti užimtumo lygį. 2016 m. 55–64 m. asmenų užimtumas buvo 55,3 proc. – 2 proc. punktais didesnis nei ankstesniais metais, o atsižvelgiant į demografinius pokyčius prognozuojama, kad jis ir toliau stabiliai augs. Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis valstybėse narėse smarkiai skiriasi: nuo 75,5 proc. Švedijoje iki 36,3 proc. Graikijoje. Pamažu kyla ir 55–64 m. amžiaus moterų užimtumo lygis – 2016 m. jis buvo

⁴⁹ Eurofound (2016 m.), „Exploring the Diversity of NEETs“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

48,9 proc. Nemažas yra ir darbingo amžiaus trukmės skirtumas tarp lyčių: moterys darbo rinkoje dalyvauja vidutiniškai 4,9 m. trumpiau negu vyrai (2016 m. atitinkamai 33,1 m. ir 38,0 m.). Nurodytą vidurkį, už kurio slypi dideli valstybių narių skirtumai, lemia daug įvairių veiksnių, pavyzdžiui, nepakankamos galimybės gauti priežiūros paslaugas ir mažesnis nei vyrų pensinis moterų amžius (taigi, ir trumpesnis profesinis gyvenimas) kai kuriose valstybėse narėse (žr. 21 pav.). Galiausiai vyresnio amžiaus darbuotojai ne visą darbo dieną dirba dažniau nei darbingiausio amžiaus asmenys, bet rečiau nei jaunimas. Be to, vyresnio amžiaus darbuotojai paprastai dirba pagal neterminuotas darbo sutartis. Pagal terminuotas darbo sutartis dirba vos 5,3 proc. 55–64 m. amžiaus darbuotojų.

21 pav. Vidutinė profesinio gyvenimo trukmė 2016 m.

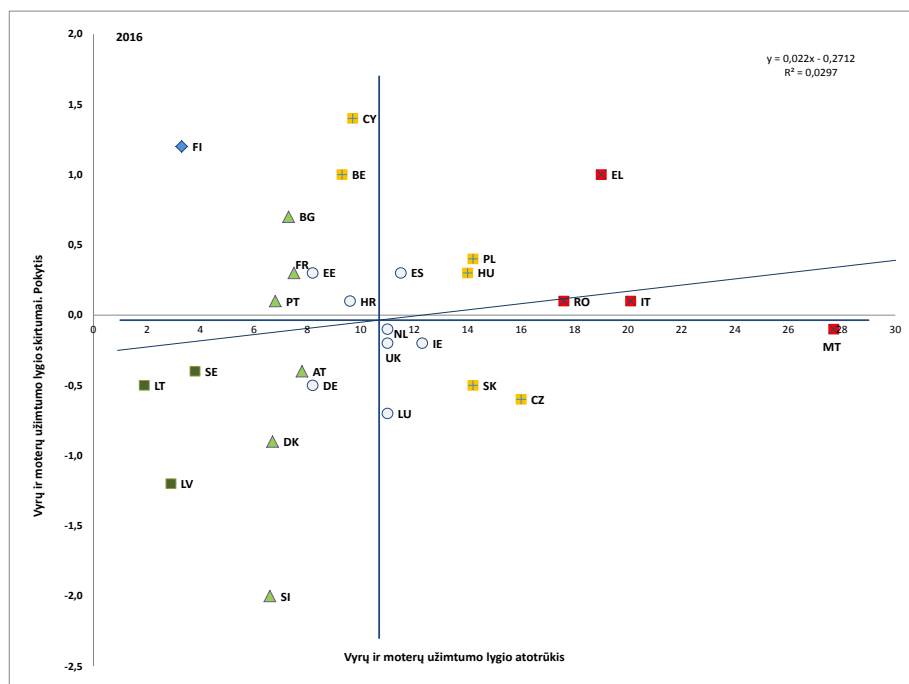

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Visų valstybių narių darbo rinkose moterims atstovaujama nepakankamai. Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis, pagal kurį vertinama lyčių lygybė darbo rinkoje, yra lyčių užimtumo lygio atotrūkis, t. y. vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas. 2016 m. lyčių užimtumo atotrūkis ES buvo 11,6 proc. punkto: vyrų užimtumas buvo 76,9 proc., moterų – 65,3 proc. (22 pav.). Itin didelis ne ES gimusių moterų ir romių užimtumo atotrūkis. Nuo 2015 m., kaip nurodyta 1 skyriuje, vyrų ir moterų užimtumo atotrūkis beveik nepasikeitė. Tačiau vertinant ilgesnį laikotarpį matyti, kad lyčių užimtumo atotrūkis yra gerokai mažesnis nei 2008 m., tuomet jis buvo 15 proc. punktų. Tokį padėties pagerėjimą daugiausia lėmė

augantis moterų užimtumas. Vis dėlto 2016 m. šešiose valstybėse narėse moterų užimtumo lygis buvo žemesnis nei 60 proc. ir gerokai atsiliko nuo vyrų užimtumo lygio (didžiausi skirtumai užfiksuoti Maltoje, Italijoje, Graikijoje ir Rumunijoje, kuriose nustatyta kritinė padėtis). Kai kuriose valstybėse narėse lyčių užimtumo lygio skirtumas didėja. Greičiau nei vidutiniškai jis didėja Suomijoje, Belgijoje, Kipre ir Graikijoje (šiose šalyse augo abiejų lyčių užimtumas, tačiau vyrų užimtumas augo greičiau nei moterų). Lietuva, Latvija ir Švedija yra pasiekusios geriausių rezultatų. Iš 22 pav. kylančios regresijos tiesės, rodančios lyčių užimtumo lygio atotrūkio pokyčius, matyti, kad vidutiniai valstybių narių rezultatai skiriasi tik šiek tiek.

22 pav. Lyčių užimtumo skirtumai ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

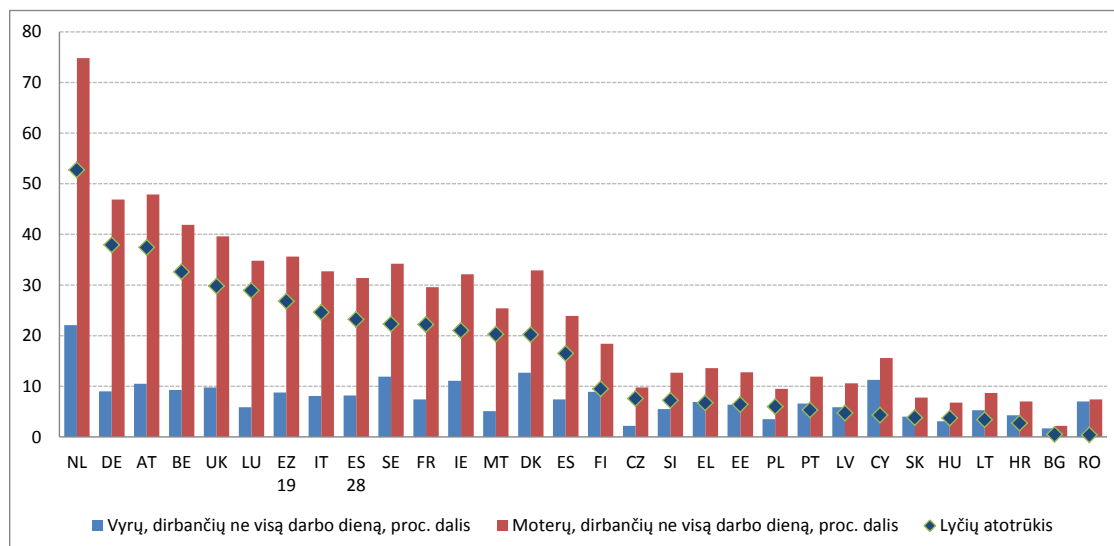

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Nevienodą lyčių dalyvavimą darbo rinkoje taip pat atspindi ir didelis ne visą darbo dieną dirbančių vyrų ir moterų dalies skirtumas: 2016 m. ES jis buvo 23,0 proc. punktai (2015 m. – 23,2 proc. punkto). Šioje srityje yra didelių skirtumų tarp šalių. Daugumoje Vidurio ir Rytų Europos valstybių narių šis skirtumas yra gana nedidelis, tačiau keturiose

valstybėse narėse jis yra didesnis nei 30 proc. punktų, o Nyderlanduose yra pats didžiausias – 52,7 proc. punkto (23 pav.). Be to, 2016 m. 23,5 proc. ne visą darbo dieną dirbančių moterų tą darė ne savo noru.

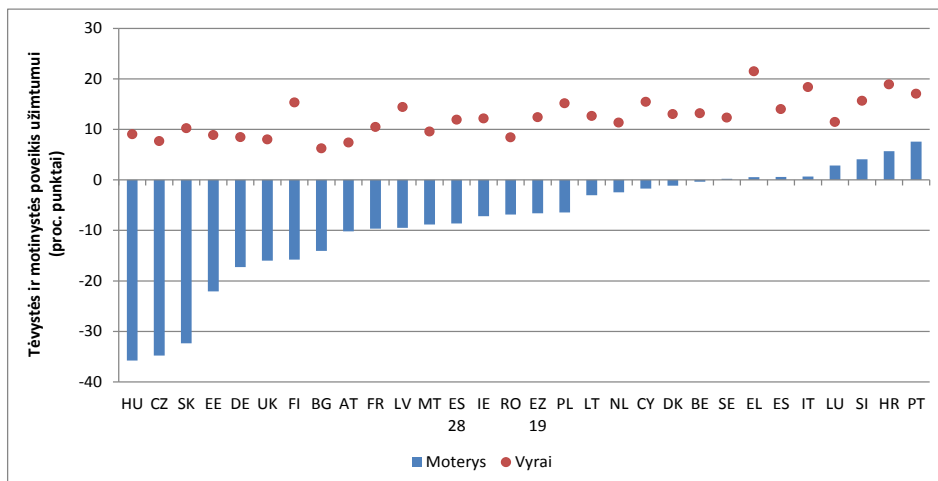
23 pav. Darbas ne visą darbo dieną ir lyčių skirtumai, 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Vyrų ir moterų užimtumo skirtumai yra ypač ryškūs priežiūros pareigų turinčių asmenų atveju, nes atsakomybę už priežiūrą moterys vis dar prisiima dažniau už vyrus. Vidutiniškai bent vieną vaiką iki šešerių metų turinčių moterų užimtumas yra 9 proc. punktais mažesnis už vaikų neturinčių moterų užimtumą (tendencija stiprėja, jei motinos yra žemos kvalifikacijos arba vienišos). Kai kuriose šalyse (Slovakijoje, Čekijos Respublikoje, Vengrijoje) šis atotrūkis viršija 30 proc. punktų. Priešingą efektą tėvystė turi vyrų užimtumui: vaikų turintys vyrai paprastai dažniau turi ir darbą (24 pav.). Be to, moterys dažniau nei vyrai prisiima ilgalaikės priežiūros įsipareigojimus. 2016 m. per 19 proc. ES moterų potencialių darbuotojų buvo neaktyvios, nes prižiūrėjo vaikus ar neįgalius suaugusiuosius. Čekijos Respublikoje, Estijoje, Airijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Jungtinėje Karalystėje šis skaičius viršijo 28 proc. Moterų užimtumo lygis yra aukštesnis nei vidutinis tose šalyse, kurios taiko tinkamas abiem lytims pritaikytas profesinio ir asmeninio gyvenimo suderinimo priemones (visų pirma Švedijoje ir Danijoje).

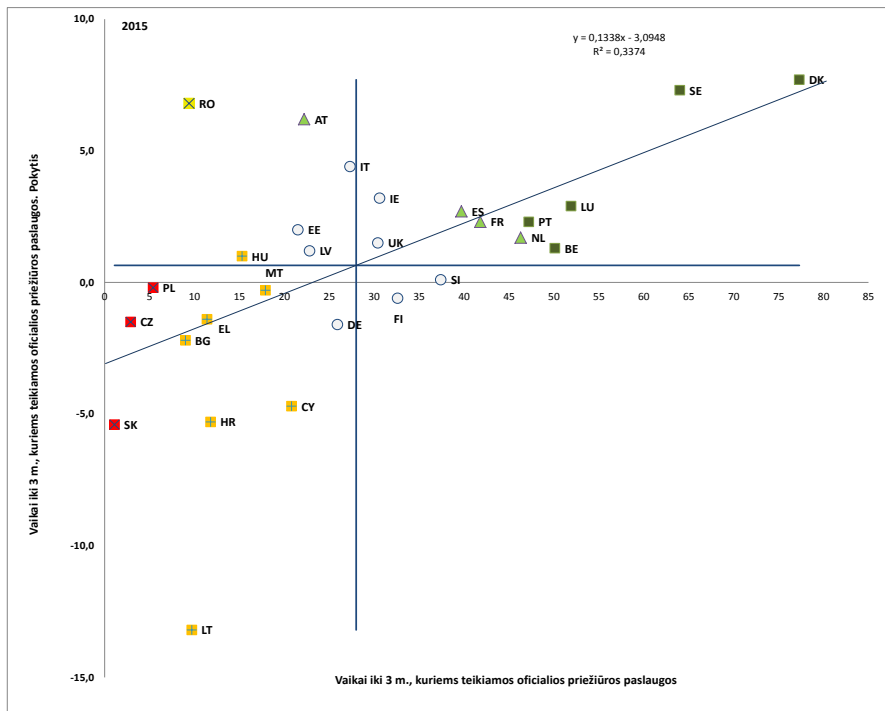
24 pav. Tėvystės ir motinystės poveikis užimtumui 2016 m. (20–49 m.)

Šaltinis: Eurostatas. Pastaba. Tėvystės poveikis užimtumui vertinamas kaip moterų (vyrų), auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų amžiaus, užimtumo lygio ir vaikų neturinčių moterų (vyrų) užimtumo lygio skirtumas.

Prieinamų, įperkamų ir kokybiškų oficialios priežiūros (ypač vaikų priežiūros) paslaugų trūkumas yra vienas iš veiksnių, trukdančių moterims dalyvauti darbo rinkoje. Kaip matyti iš Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklio, pagal kurį vertinamas ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra, 2015 m. oficialaus ugdymo ir priežiūros paslaugas gavo tik 30,5 proc. 0–3 m. vaikų (2014 m. – 28,5 proc.; 2008 m. – 28 proc.). Skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli: Danijoje ir Švedijoje priežiūros paslaugos teikiamos daugiau kaip 60 proc. vaikų, Slovakijoje, Čekijos Respublikoje ir Lenkijoje (kritinė padėtis), taip pat Bulgarijoje, Rumunijoje ir Lietuvoje – mažiau nei 10 proc. vaikų. Geriausių rezultatų šioje srityje pasiekė Danija, Švedija, Liuksemburgas, Belgija ir Portugalija. Toks svyravimas yra iš dalies susijęs su skirtingomis atostogų dėl šeiminių priežasčių nuostatomis. Valstybių narių rezultatai pagal šį rodiklį skiriasi, o iš kylančios regresijos tiesės, rodančios metinį lygio pokytį, matyti, kad geriausių rezultatų pasiekusių šalių pažanga yra spartesnė.

25 pav. 0–3 m. vaikų, kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos, lygis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2015 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2014 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Be to, keliose valstybėse narėse teikiama nepakankamai oficialios, prieinamos, kokybiškos ir tvarios ilgalaikės priežiūros paslaugų. Jų trūkumas gali būti didžiulė kliūtis, trukdanti moterims dirbti, nes daugeliui šeimų vienintelė išeitis yra neoficiali priežiūra. Prognozuojama, kad priklausomų vyresnio amžiaus asmenų skaičius 2013–2060 m. išaugs 12 mln. (nuo 40 mln. iki 52 mln.)⁵⁰.

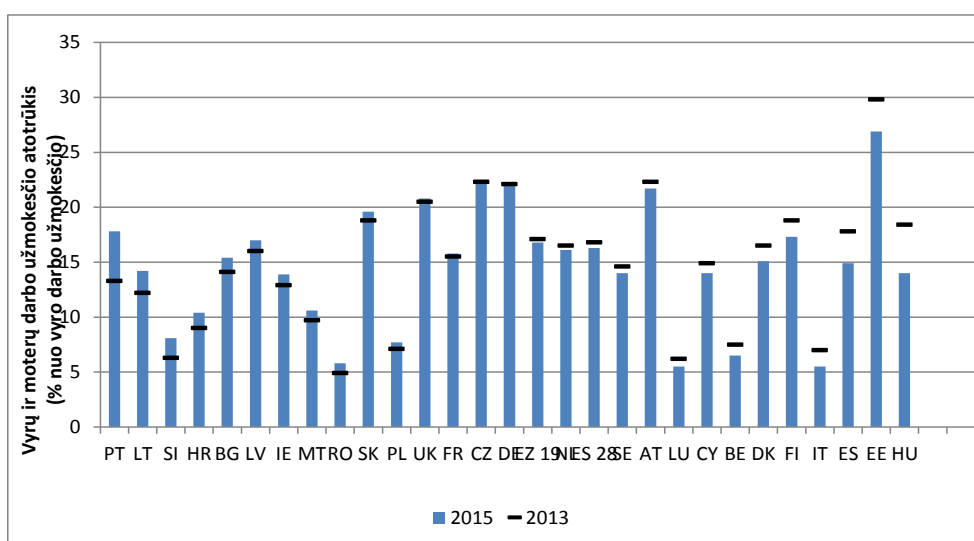
Negana to, kad moterų užimtumo lygis pagal visos darbo dienos ekvivalentą yra žemesnis už vyrų, jų darbo užmokestis taip pat gerokai mažesnis. 2015 m. ES moterys uždirbo 16,3 proc. mažiau nei vyrai, t. y. padėtis nuo 2014 m. (16,7 proc.) šiek kiek pagerėjo⁵¹. Valstybių narių skirtumai šioje srityje taip pat yra nemaži: Estijoje vyrų ir moterų

⁵⁰ 2015 m. visuomenės senėjimo ataskaita.

⁵¹ Orientacinis rodiklis – neoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas (t. y. neatsižvelgta į asmeninius ypatumus, kuriais galima paaiškinti darbo užmokesčio skirtumus), rodantis lyčių nelygybę darbo užmokesčio atžvilgiu. Iš tyrimų rezultatų matyti, kad lyčių darbo užmokesčio skirtumai išlieka net tada, kai atsižvelgiama į išsilavinimo lygį, profesiją, darbo laiką ir kitus akivaizdžius ypatumus (pavyzdžiui, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/2016_factors_gpg_en.pdf).

darbo užmokestis skiriasi 26,9 proc., Italijoje ir Liuksemburge – 5,5 proc. Iš turimų duomenų matyti, kad per pastaruosius dvejus metus šis skirtumas daugiausia padidėjo Portugalijoje (+4,5 proc. punkto), o daugiausia sumažėjo Vengrijoje (-4,4 proc. punkto), Estijoje (-2,9 proc. punkto) ir Ispanijoje (-2,9 proc. punkto). Vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkį gali lemti įvairios priežastys, kaip antai darbo patirties, darbo laiko, darbo pobūdžio ar užimtumo sektoriaus skirtumai, iš dalies siejamos su diskriminacija darbo rinkoje. Tokia padėtis kelia vyrų ir moterų pensijų skirtumo pavojų. 2015 m. jis buvo 38,3 proc.⁵².

26 pav. Nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas 2013 m. ir 2015 m.

Šaltinis: Eurostatas.

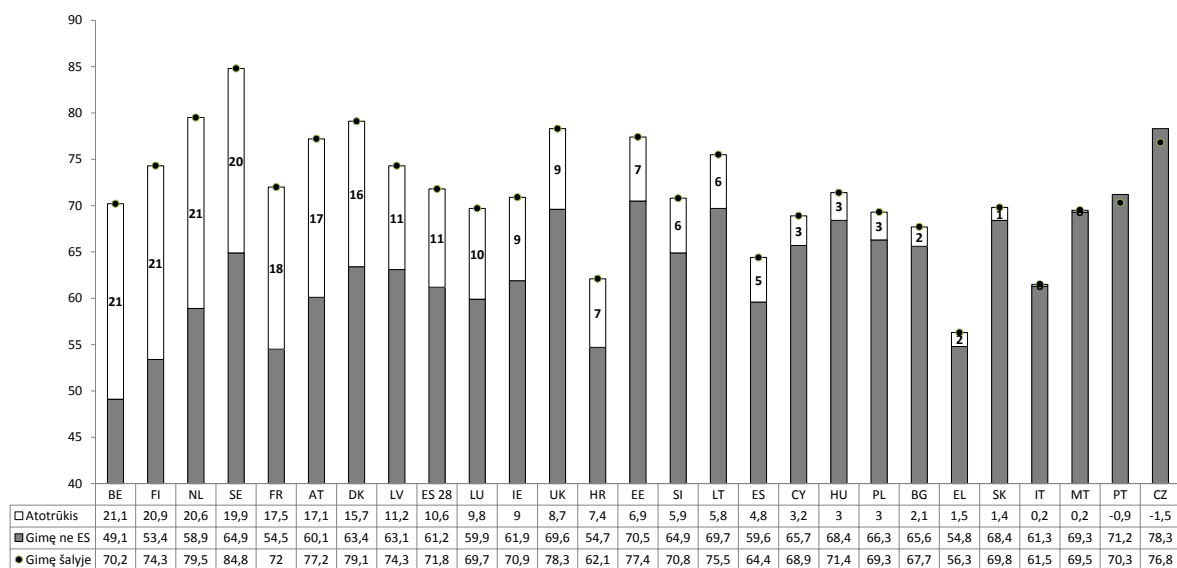
Pastaba. Nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas – samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių ir samdomųjų darbuotojų moterų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas kaip samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių procentinė dalis. Graikijos duomenų nėra. Kroatijos, Maltos ir Airijos duomenys 2014 m., o ne 2015 m.

Migrantų potencialas darbo rinkoje labai mažai išnaudojamas. Nors ne ES gimę žmonės sudaro vis didesnę ES gyventojų dalį (6,6 proc. 2014 m., 6,9 proc. 2016 m.), jie rečiau dalyvauja darbo rinkoje nei ES gimę asmenys. Atvykėlių integracijos į darbo rinką uždavinys tampa dar svarbesnis dėl ekonomikos krizės poveikio ir neseniai išaugusių atvykstančių

⁵² Europos Komisija, 2017 m. moterų ir vyrų lygybės Europos Sąjungoje ataskaita.

pabėgėlių, kuriuos integruoti dar sunkiau nei kitas grupes, srautų⁵³. 2008 m. ne ES gimusių žmonių aktyvumo ir užimtumo lygis buvo atitinkamai 1,0 proc. punktu ir 4,6 proc. punkto mažesnis nei ES gimusių asmenų, o 2016 m. šis atotrūkis padidėjo iki atitinkamai 4,8 proc. punkto ir 10,6 proc. punkto (20–64 m. amžiaus grupė). Septyniose ES šalyse (Belgijoje, Suomijoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Prancūzijoje, Austrijoje ir Danijoje) užimtumo lygio atotrūkis viršija 15 proc. punktų. Itin aukštas ne ES gimusių moterų neaktyvumas – palyginti su ES gimusiomis moterimis, jis didesnis 9,1 proc. punkto.

27 pav. Užimtumo lygis pagal gimimo šalį 20–64 m. amžiaus grupėje 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas [lfsa_ergacob]. Pastaba. DE duomenyse neišskirti ne ES gimusių gyventojų duomenys (priimančiosios šalies piliečių ir trečiosios šalies piliečių skirtumas yra 26,5 proc. punkto, tai šeštas pagal dydį ES rezultatas).

Darbo rinkos rezultatus smarkiai lemia migracijos priežastys. Tų ne ES gimusių asmenų, kurie atvyko studijuoti ar dirbti, užimtumas yra didesnis (2014 m. – 71 proc., t. y. net didesnis nei vietos gyventojų), o tų, kurie atvyko dėl šeiminių priežasčių arba kaip pabėgėliai – mažesnis⁵⁴. Nors mažesnę migrantų užimtumą iš dalies lemia tai, kad tarp jų yra nemažai menką išsilavinimą turinčių asmenų, aukštesnis išsilavinimas⁵⁵ nebūtinai reiškia geresnes užimtumo perspektyvas, o tai reiškia, kad migrantų gebėjimai ir kvalifikacija išnaudojami

⁵³ Žr. „Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2016“, 3 skyrių.

⁵⁴ Dėl šeiminių priežasčių atvykę migrantai – didžiausia ne ES gimusių asmenų grupė (52 proc. 2014 m.). 2014 m. jų užimtumo lygis buvo 53 proc. – dar mažesnis nei pabėgėlių (56 proc.).

⁵⁵ Ne ES gimusių asmenų (25–54 m.), turinčių aukšto lygio išsilavinimą dalis 2010–2016 m. padidėjo nuo 25,4 proc. iki 30,9 proc., žr. [edat_lfs_9912].

nepakankamai⁵⁶. Paprastai socialinės problemos perduodamos iš kartos į kartą. Toks pavojus itin aktualus kai kuriose valstybėse narėse, kur yra labai daug migrantų kilmės jaunuolių ir jų skaičius toliau auga⁵⁷.

Darbo rinkoms atsigaunant kyla pavojus, kad neįgalieji liks nuošalyje. Asmenų su negalia ir be jos užimtumo (ir aktyvumo)⁵⁸ lygio skirtumas 2015 m. buvo 25,7 proc. punkto (atitinkamai 47,4proc. ir 73,1 proc.). Atotrūkis didėja (2012 m. jis buvo 22,9 proc. punkto), nes negalios neturintiems asmenims lengviau sugrįžti į darbo rinką. Ypač pažymėtinos Airija ir Malta, kur užimtumo skirtumas buvo didesnis nei 40 proc. punktų, o septynių šalių jis viršijo 30 proc. punktų. Mažiausias skirtumas nustatytas Italijoje (13,8 proc. punkto) ir Slovėnijoje (16 proc. punkto).

3.2.2. Politinis atsakas

Politinis darbas padėjo nustatyti svarbiausius švietimo įtraukumo, aktualumo ir kokybės gerinimo aspektus, visų pirma siekiant mažinti mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių. 2017 m. gegužės mėn. dviejuose Komisijos komunikatuose⁵⁹ nustatyta, kaip ES veiksmais galima padėti valstybėms narėms ir švietimo paslaugų teikėjams pasiekti šiuos tikslus. Be to, 2015 m. Tarybos išvadose dėl mokyklos nebaigusiu asmenų skaičiaus

⁵⁶ Ne ES gimusių ir ES gimusių asmenų užimtumo lygio skirtumas yra ryškiausias aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų grupėje. Tai reiškia, kad migrantai, palyginti su vietos gyventojais, gauna menkesnę išsilavinimo grąžą (taip pat žr. „Employment and Social Developments in Europe 2015“). 2016 m. 35 proc. ne ES gimusių ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dirbo ne kvalifikuotą ar vidutinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą (palyginti su 21 proc. ES gimusių ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų). Tokiose šalyse kaip Graikija, Italija, Kipras ir Ispanija daugiau kaip 50 proc. ne ES gimusių asmenų turėjo aukštesnę kvalifikaciją nei reikėjo dirbamam darbui.

⁵⁷ Prancūzijoje ir Vokietijoje maždaug 20 proc. ar kiek daugiau žmonių yra migrantų kilmės. Daugiau kaip 30 proc. vaikų iki šešerių metų yra migrantų kilmės.

⁵⁸ Neįgalųjų užimtumo lygio duomenys nevisiškai atspindi jų dalyvavimą darbo rinkoje; šiuos duomenis reikia vertinti drauge su aktyvumo lygiu, kuris taip pat yra neproporcingai žemas. 2015 m. 20–64 m. gyventojų amžiaus grupėje ES neįgalių ir negalios neturinčių gyventojų aktyvumo skirtumas siekė 22,4 proc. punkto (atitinkamai 59,5 proc. ir 81,9 proc.).

⁵⁹ Komisijos komunikatas dėl atnaujintos ES aukštojo mokslo darbotvarkės (COM(2017) 247 *final*) ir Komisijos komunikatas „Mokyklų raida ir aukštos kokybės mokymas gerai gyvenimo pradžia“ (COM(2017) 248 *final*). Pastarajame nustatyti trys pagrindiniai mokyklų politikos uždaviniai, kuriuos tenka spręsti beveik visoms valstybėms narėms: 1) prasti skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų gebėjimai; 2) pernelyg didelis socialinės ir ekonominės padėties poveikis mokymosi rezultatams; 3) nepakankami skaitmeniniai gebėjimai. Taip pat nurodoma, kokių veiksmų turėtų imtis ES ir valstybės narės: kurti geresnes ir įtraukesnes mokyklas; remti mokytojus ir mokyklų vadovus; taip valdyti mokyklinio ugdymo sistemas, kad jos taptų veiksmingesnės, teisingesnės ir efektyvesnės.

mažinimo ir sėkmingo mokymosi mokykloje skatinimo⁶⁰ valstybės narės paragintos rengti ir įgyvendinti išsamias strategijas, kuriomis jaunuoliai skatinami baigti mokyklą, ir nustatyti įvairių konkrečių priemonių. Šioje srityje veiksmų ėmėsi ne viena valstybė narė. 2016 m. Belgijos Flandrijos bendruomenė patvirtino politinį dokumentą, susijusį su teise mokytis, dalyvavimu pamokose ir mokyklos nebaigimu, pakeisiantį dabartinius veiksmų planus. Prancūzakalbėje Belgijos bendruomenėje mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimas yra svarbus vykdomų mokyklos reformų, kuriomis siekiama gerinti lygybę ir efektyvumą, elementas. Bulgarija organizuoja tarpinstitucinį bendradarbiavimą, kad pagerintų priėmimo ir išlaikymo mokyklose rodiklius; ji suburia vietos komandas, kurios nustato mokyklos nelankančius vaikus ar vaikus, kuriems gresia pavojus nebaigti mokyklos, padeda atitinkamoms institucijoms keistis informacija ir gerina duomenų rinkimą. Estijoje bandoma gerinti profesinį orientavimą ir didinti profesinio mokymo patrauklumą, taip siekiant sumažinti mokyklos nebaigiančių moksleivių skaičių. Prancūzija ėmėsi veiksmų, kad mokyklos nebaigusiems 16–25 m. jaunuoliams, neturintiems nei atestato, nei kvalifikacijos, būtų suteikta teisė grįžti į švietimo sistemą. 2016 m. lapkričio mėn. Vengrija priėmė mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimo veiksmų planą ir paskelbė, kad bus privaloma rinkti moksleivių pažangumo duomenis. Rumunija rengia išankstinio įspėjimo mechanizmą ir planuoja kurti iš ESF finansuojamas vadinamąsias antrojo šanso programas ir užklausinę veiklą.

Visose ES šalyse politika, kuria siekiama veiksmingai spręsti pagrindinių gebėjimų trūkumo klausimą, vis dažniau derinama su pastangomis skatinti įtraukų švietimą. Taip siekiama sumažinti socialinės ir ekonominės padėties poveikį besimokančių asmenų mokymosi rezultatams ir palankių sąlygų neturinčių besimokančių asmenų išsilavinimo atotrūkį bei prisidėti prie švietimo kokybės didinimo. Portugalijoje vietos valdžios institucijos ir mokyklos drauge įgyvendina Nacionalinį planą siekiant sėkmingo mokymosi mokykloje – pavyzdinę vyriausybės iniciatyvą, kuria siekiama išvengti mokymosi mokykloje nesėkmių ir sumažinti kartojančiųjų kursą skaičių. Airijoje 2017 m. pirmą kartą nustatyti konkretūs probleminių mokyklų moksleivių raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti tikslai; taip pat iškeltas didelių užmojų tikslas užtikrinti, kad prastai besimokančių moksleivių būtų ne daugiau kaip 10 proc., ir iki 2025 m. padidinti puikiai besimokančių moksleivių dalį. Čekijos Respublika įgyvendina ESF lėšomis finansuojamus projektus, kuriais siekiama remti vaikų darželius,

⁶⁰ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14441-2015-INIT/lt/pdf>.

pradines ir vidurines mokyklas nustatant ir įgyvendinant individualius integracijos planus. Švedijos valdžios institucijos gerokai padidino kovos su nelygybe išteklius ir paskelbė 2017–2025 m. ilgalaikių investicijų planą, kuriuo savivaldybės ir nepriklausomos mokyklos skatinamos naujai atvykusiems besimokantiems asmenims teikti kokybiškas švietimo paslaugas. Vokietijos federalinė vyriausybė ir žemės deda bendras pastangas, kad būtų padidinta tiek mokytojų rengimo kokybė, tiek pedagogikos studentų ir mokytojų judumas. Bulgarija taip pat skiria daugiau dėmesio įtraukiam švietimui, o Nyderlandai planuoja papildomas investicijas socialiniam teisingumui švietimo sistemoje didinti.

Kol kas nevisiškai išspręstas romų įtraukimo į švietimo sistemas uždavinys; tą lemia keli veiksniai: mokyklų segregacija, neįtraukus mokymas, kitos didelio skurdo keliamos kliūtys. Labai svarbu įgyvendinti teisės aktų pakeitimus. Bulgarija uždraudė moksleivius į klases skirstyti pagal jų etninę kilmę. Romų moksleiviams šiuo metu taikomos priemonės : specialios stipendijos ir užklausinė veikla, papildomos bulgarų kalbos pamokos ir veikla su tėvais. Čekijos Respublikoje 2016 m. rugsėjo mėn. pradėtos įgyvendinti naujos specialiųjų ugdymosi poreikių (įskaitant dėl socialinių ir ekonominių priežasčių) turintiems vaikams skirtų individualios paramos priemonių reformos. Vengrija, siekdama užtikrinti, kad būtų uždrausta segregacija, 2017 m. pakeitė Lygių galimybių ir viešojo švietimo įstatymą. Be to, 2017 m. atrinktoms mokykloms, kurias meta daug mokinių, bus teikiamos mokymo paslaugos ir parama, kad jos galėtų pradėti taikyti diferencijuotus mokymo metodus. Rumunijos švietimo sistemoje uždrausta segregacija iki aukštojo mokslo lygmens, o skirstant ESF lėšas pirmenybė teikta romų moksleiviams ir bendruomenėms skirtiems projektams. 2017 m. vasario mėn. Slovakija patvirtino peržiūrėtus veiksmų planus, kuriais remiamas Nacionalinės romų integracijos iki 2020 m. strategijos įgyvendinimas ir gerinant marginalizuotų bendruomenių vaikų švietimą siekiama sumažinti romų išsilavinimo lygio ir vidutinio gyventojų išsilavinimo lygio skirtumą. Graikija pradėjo įgyvendinti romų vaikų integracijos ir švietimo programą, bendrai finansuojamą iš ES struktūrinių ir investicinių fondų.

Valstybės narės plėtoja politikos priemones, kuriomis skatinama migrantų integracija į švietimo sistemas. Visose Belgijos bendruomenėse padidintas priėmimo klasių ir kalbos mokytojų skaičius, skirtas papildomas biudžetas naujai atvykstantiems moksleiviams migrantams. Danija taip pat šiek tiek padidino priėmimo klasių skaičių ir maksimalų pabėgėlių skaičių vienoje klasėje (nuo 12 iki 15). Be to, Danijoje leista integruoti užsienyje gimusius jaunuolius į privalomojo švietimo sistemą, kol jiems sukaks 25 m. Suomijoje

2017 m. viduryje buvo sukurta nauja programa, apimanti kalbos mokymą ir profesinį mokymą. Ši suaugusiųjų švietimo įstaigoms skirta programa padidino mokymo programų pasiūlą ir prieinamumą. Švedijoje naujai atvykusiems suaugusiesiems, turintiems profesinį ar aukštesnį išsilavinimą, siūlomas specialus imigrantų mokymo kursas. Graikijoje duris atvėrė pirmieji prieglobsčio prašytojų vaikų mokymo centrai, veikiantys po įprastinių mokyklos darbo valandų. Jų tikslas – ilgainiui integruoti vaikus į bendrojo švietimo sistemą. Kipras plėtoja veiksmų planą, į kurį įtraukti tokie klausimai kaip graikų kaip užsienio kalbos mokymas, migrantų priėmimo, pereinamojo laikotarpio ir įtraukties priemonės, mokytojų rengimas ir kova su diskriminacija. Be to, Europos Komisija, reaguodama į pabėgėlių antplūdį ir siekdama palengvinti jų (ir kitų trečiųjų šalių piliečių) integraciją, 2017 m. parengė Trečiųjų šalių piliečių įgūdžių nustatymo ES šabloną, padėsiantį jiems pristatyti savo įgūdžius ir kvalifikaciją bet kurioje valstybėje narėje.

Politikos priemonės, kuriomis siekiama didinti aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičių, orientuojamos į prieigą ir dalyvavimą ir į mokslus metančių studentų skaičiaus mažinimą. Kaip pabrėžta Komisijos komunikate dėl atnaujintos ES aukštojo mokslo darbotvarkės⁶¹, šį tikslą galima pasiekti palankių sąlygų neturintiems studentams teikiant skaidresnę informaciją apie mokymosi galimybes ir rezultatus, tikslines orientavimo paslaugas ir finansinę paramą. Čekijos Respublika, siekdama paskatinti socialinę aukštųjų mokyklų studentų įvairovę, padidino stipendijas socialiai remtiniams studentams ir specialybės programų skaičių. Siekiant, kad studijos būtų baigiamos per optimalų laiką, Estijoje 2017 m. peržiūrėta aukštojo mokslo finansavimo sistema. Švedija pradėjo nagrinėti aukštojo mokslo valdymą ir finansavimą – taip siekiama padidinti palankių sąlygų neturinčių studentų dalyvavimą. Kroatija, naudodamasi ESF lėšomis, remia palankių sąlygų neturinčius studentus.

Labai svarbu didinti aukštojo mokslo aktualumą. Siekiant šio tikslo svarbiausia didinti studijų modelių (vakarinių, nuotolinių studijų ir pan.) įvairovę, strategiškai planuoti aktyviau remiantis įgūdžių poreikio prognozėmis ir absolventų įdarbinimo duomenimis, įtraukti darbdavius į mokymo programų rengimą, toliau plėtoti aukštesnįjį profesinį mokymą ir profesinį aukštąjį mokslą. Bulgarija finansavimą grindžia rezultatais ir deda pastangas, kad daugiau moksleivių rinktųsi studijuoti gamtos mokslus, technologijas, inžineriją ir

⁶¹ COM(2017) 247 *final*.

matematiką. Maltoje vykdomos kelios iniciatyvos, kuriomis siekiama didinti gamtos mokslų studijų absolventų skaičių. Belgijos Flandrijos bendruomenė parengė Gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos mokymosi visuose švietimo sistemos lygmenyse veiksmų planą, o prancūzakalbėje Belgijos bendruomenėje dėmesys sutelkiamas į dualinį mokymą sektoriuose, kuriuose trūksta įgūdžių arba jų ima trūkti ateityje. Kroatijoje gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos studentams teikiamos iš ESF finansuojamos stipendijos. Estija parengė darbo rinkos ir įgūdžių poreikių prognozavimo priemonę ir pateikė rekomendacijų dėl tolesnio švietimo ir mokymo planavimo. 2017 m. Lenkija nustatė nacionalinę absolventų karjeros stebėjimo sistemą, kad turėtų geresnės informacijos apie jų rezultatus darbo rinkoje. Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo priemonių neseniai ėmėsi ir Kipras, Portugalija, Slovakija, Švedija.

Valstybės narės toliau siekia gerinti įgūdžių ir kvalifikacijų skaidrumą. 24 valstybės narės jau baigė susieti savo nacionalines kvalifikacijų sistemas su Europos kvalifikacijų sandara (EKS), taip pademonstruodamos įsipareigojimą siekti bendro tikslo užtikrinti skaidrumą ir palyginamumą. Rumunija ir Slovakija pateikė pirmines susiejimo ataskaitas, o Suomija ir Ispanija ketina susiejimą baigti 2017–2018 m. Dar vieną siekį – nurodyti EKS lygmenį visuose pažymėjimuose ir diplomuose – pasiekė 16 valstybių narių (Belgija, Čekijos Respublika, Danija, Vokietija, Estija, Prancūzija, Airija, Italija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Slovėnija, Jungtinė Karalystė); numatoma, kad iki 2017 m. pabaigos tą padarys dar kelios valstybės narės.

Reikmė plėtoti skaitmeninius įgūdžius valstybių narių darbotvarkėse užima vis svarbesnę vietą. Atsižvelgiant į Naujos Europos įgūdžių darbotvarkės ir iniciatyvos „Skaitmeninių įgūdžių ir užimtumo koalicija“ svarbiausius veiksmus, įgyvendinti nacionalines koalicijas dėl skaitmeninių įgūdžių ir darbo vietų, kuriomis siekiama vietos lygmeniu imtis didelio poveikio veiksmų, jau pradėjo 17 valstybių narių, o dar kelios rengiasi tai daryti. Tarp konkrečių skaitmeninių įgūdžių didinimo priemonių, kurias planuoja ar kurių jau ėmėsi valstybės narės, – bazinis mokymas naudotis skaitmeninėmis technologijomis jau pradinėje mokykloje ir šios srities žinių gilinimas vidurinėje mokykloje (Austrija, Vokietija), aktyvesnis programavimo mokymas (Lenkija, Belgija, Rumunija, Švedija), mokytojų skaitmeninių įgūdžių gerinimas (Austrija, Bulgarija, Vokietija), gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos studijų aukštosiose mokyklose vietų skaičiaus didinimas (Austrija,

Lenkija), galimybė vidurinių mokyklų moksleiviams gauti Europos kompiuterio vartotojo pažymėjimą (ECDL) (Kipras) ir pavienės iniciatyvos, kaip antai Slovakijos IT akademija.

ES remia pačias įvairiausias politikos iniciatyvas, kuriomis prisidedama prie profesinio mokymo programų reagavimo į darbo rinkos reikmes didinimo. 2017 m. spalio mėn. Komisija priėmė pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl kokybiškos ir veiksmingos pameistrystės europinės sistemos. Pagal šią sistemą nustatyta 14 kokybiškos ir veiksmingos pameistrystės kriterijų, taip užtikrinant, kad būtų ugdomi ne tik su darbu susiję įgūdžiai, bet ir skatinamas asmeninis pameistrių tobulėjimas. Siekiant padidinti profesinių mokyklų moksleivių, vykstančių atlikti ilgesnės praktikos užsienyje, skaičių, nuo 2017 m. spalio mėn. pradėta vykdyti „Erasmus+“ paprogramė „ErasmusPro“. Nuo 2013 m. veikia ES lygmens įvairių suinteresuotųjų subjektų susibūrimo platforma – Europos pameistrystės aljansas, prisidedantis prie mokymosi darbo vietoje rėmimo. Juo siekiama gerinti pameistrystės kokybę, pasiūlą ir įvaizdį (o dabar jau – ir didinti pameistrių judumą). Komisija taip pat remia Europos jaunimo pakta, kurį inicijavo „CSR Europe“ (įmonių socialinę atsakomybę propaguojantis Europos verslo tinklas), suburiantis įmones ir kitus suinteresuotuosius subjektus, siekiančius skatinti jaunimo užimtumą kuriant pameistrystės, stažuotų, praktikos ir pirmo darbo vietas. Reikėtų toliau gerinti pirminio profesinio mokymo programų patrauklumą ir jų aktualumą darbo rinkoje. 2015 m. valstybės narės sutarė profesinio mokymo programose toliau stiprinti bendruosius gebėjimus ir suteikti daugiau galimybių juos įgyti ar ugdyti⁶².

Politinio dėmesio reikėtų skirti ir žemos kvalifikacijos suaugusiųjų įsidarbinimo sunkumams. Tai ypač aktualu, nes dėl technologijų pokyčių kinta ir gebėjimų poreikiai. Kad sumažintų įsigalėjusį menkų įgūdžių ar žemos kvalifikacijos suaugusiųjų (kurie taip pat paprastai yra vyresnio amžiaus, gyvena kaimo vietovėse ir neturi palankių sąlygų) užimtumo lygio atotrūkį ir menką dalyvavimą suaugusiųjų mokymosi programose, Europos Sąjunga 2016 m. pabaigoje priėmė Rekomendaciją dėl įgūdžių tobulinimo kryptį – naujų galimybių suaugusiesiems, pagal kurią menkų įgūdžių ar žemos kvalifikacijos suaugusiesiems padedama gerinti gebėjimus ir siekti aukštesnio išsilavinimo (žr. 2 langelį).

⁶² 2016 m. Europos Komisija pradėjo naują iniciatyvą, kuria siekta parodyti Europos profesinio mokymo sistemų pažangumą ir kokybę ir drauge didinti informuotumą apie galimybes, kurias profesinis mokymas teikia tiek jaunuoliams, tiek suaugusiesiems. Pirmą Europos profesinių gebėjimų savaitę sutraukė 800 000 suinteresuotųjų subjektų iš visos Europos, kurių bendras tikslas buvo didinti profesinio mokymo įvaizdį ir patrauklumą.

2 langelis. Įgūdžių tobulinimo kryptys – naujos galimybės suaugusiesiems

Rekomendacijoje dėl įgūdžių tobulinimo kryptų⁶³, kurią Taryba priėmė 2016 m. gruodžio mėn., valstybės narės raginamos parengti tikslių interencinių priemonių, skirtų menų įgūdžių ar žemos kvalifikacijos suaugusiesiems. Tokių žmonių ES 2016 m. buvo 63 mln.

Rekomendacija siekiama padėti suaugusiesiems didinti savo raštingumą, gebėjimą skaičiuoti, ugdyti skaitmeninius įgūdžius ir (arba) įgyti įvairesnių įgūdžių siekiant aukštesnės kvalifikacijos. Kiekvienam suinteresuotam asmeniui turėtų būti pasiūlytas:

- įgūdžių vertinimas, siekiant nustatyti turimus įgūdžius ir kvalifikacijos kėlimo poreikius;
- įgūdžių vertinimu grindžiamas mokymosi programos pasiūlymas;
- įgytų naujų įgūdžių patvirtinimas ir pripažinimas.

Šiuos tris etapus papildys įtraukimo, orientavimo ir paramos priemonės.

Bendri šios iniciatyvos politiniai tikslai yra:

- padidinti Europos menų įgūdžių suaugusiųjų (t. y. tų, kurie nėra įgiję vidurinio išsilavinimo) galimybes gauti darbą ir apskritai galimybes gyvenime;
- prisidėti prie visos darbo jėgos kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo ir
- padidinti pagrindinių gebėjimų neturinčių suaugusiųjų socialinę įtrauktį ir sanglaudą.

Valstybių narių įgyvendinimo priemonės gali būti finansuojamos iš ESF, programos „Erasmus+“ ir kitų šaltinių lėšų. Iki 2018 m. vidurio valstybės narės turėtų nustatyti priemones, kurių ketina imtis, kad įgyvendintų minėtą Rekomendaciją, ir sudaryti menų įgūdžių suaugusiųjų grupių prioritetinį sąrašą.

Suaugusiųjų švietimo srityje kai kurios valstybės narės ėmėsi priemonių aktyvesniam suaugusiųjų dalyvavimui švietimo programose paskatinti, visų pirma siekiant pagerinti pagrindinius gebėjimus. Bulgarija nustatė priemonių, padedančių privalomojo švietimo lygmeniu ugdyti neraštingų ar menkai raštingų asmenų iki 16 m. amžiaus gebėjimus. Kroatija paskelbė planuojanti užtikrinti, kad švietimo veikla padėtų didinti bedarbių galimybes įsidarbinti tose srityse, kur labiausiai trūksta kvalifikuotų darbuotojų. Kipras pakeitė finansinės paramos įmonėms, investuojančioms į mokymąsi visą gyvenimą, kad paskatintų menką išsilavinimą turinčius suaugusiuosius aktyviau dalyvauti suaugusiųjų švietimo programose, nuostatas. Portugalija pateikė išsamią programą „Qualifica“, kuria siekiama suteikti suaugusiesiems kvalifikaciją, grindžiamą praktikoje įgytais įgūdžiais, ir papildyti ją tolesniu modulinio mokymu.

⁶³ OL C 484, 2016 12 24, p. 1.

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2016_484_R_0001.

Valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad sudarytų palankesnes sąlygas socialiniam dialogui profesinio mokymo klausimais. Ispanijos vyriausybė neseniai surengė nacionalines diskusijas su socialiniais partneriais: per jas siekta aptarti įvairius užimtumo klausimus, be kita ko, profesinio mokymo kokybę. Graikijoje 2017 m. pradėti bandomieji verslo bendruomenės ir profesinių mokyklų partnerystės projektai, kuriuose dalyvauja pramonės sektorių ir vietos darbdavių atstovai bei socialiniai partneriai. Latvijoje prie daugelio profesinio mokymo reformų aspektų prisidėjo socialiniai partneriai, visų pirma darbdaviai. 2016 m. antrinais teisės aktais pakeistas 2015 m. Profesinio mokymo įstatymas, kad būtų galima steigti sektorines ekspertų tarybas ir nustatyti mokymo programų atnaujinimo tvarką. Be to, laikantis Suaugusiųjų švietimo valdymo modelio 2016–2020 m. įgyvendinimo plano, buvo sukurta Suaugusiųjų švietimo valdyba, kuriai priklauso ministerijos, socialiniai partneriai, savivaldybės, suaugusiųjų švietimo asociacija ir kiti suinteresuotieji subjektai. Valdyba, atsižvelgdama į darbo rinkos padėtį, peržiūri ir tvirtina suaugusiųjų švietimo prioritetus ir užtikrina reguliarių suaugusiųjų mokymosi rezultatų (įskaitant švietimo programų pasiūlą ir paklausą) vertinimą.

Labai svarbu užtikrinti, kad būtų patvirtinami už oficialios švietimo sistemos ribų įgyti įgūdžiai. Visų pirma tai pasakytina apie žemesnės kvalifikacijos asmenis, bedarbius ar asmenis, kuriems gresia prarasti darbą, migrantus ar tuos, kurie nori pakeisti profesinės veiklos pobūdį. Nors nacionaliniai metodai skiriasi, patvirtinimo tvarka planuojama ar jau nustatyta visose valstybėse narėse. Nacionaliniai įgūdžių patvirtinimo koordinavimo mechanizmai, taikomi švietimo sistemoje, darbo rinkoje ir vadinamajame trečiajame sektoriuje, nustatyti 15 valstybių narių (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Maltoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Ispanijoje ir Švedijoje).

Nacionalinės įgūdžių strategijos gali atlikti svarbų vaidmenį mažinant įgūdžių ugdymo politikos fragmentaciją daugelyje šalių ir užtikrinant įvairių politinių krypčių, įgūdžių ugdymui skirtų finansinių išteklių ir visų susijusių dalyvių veiklos nuoseklumą. Šios strategijos galėtų padėti strategiškai vertinti šalies įgūdžių sistemą, nustatyti didžiausias problemas ir skatinti imtis veiksmų padėčiai pagerinti. Komisija, naudodamasi technine EBPO pagalba, remia įgūdžių strategijų plėtotę Italijoje, Portugalijoje ir Slovėnijoje (anksčiau

– Ispanijoje). Nyderlandai ir Austrija nacionalinių įgūdžių strategijų įgyvendinimą finansuoja tik nacionalinėmis lėšomis.

Žinios apie tai, kokių įgūdžių reikia dabar ir kokių reikės ateityje, gali padėti valstybėms narėms pritaikyti savo politiką, kad pašalintų bet kokių įgūdžių disbalansą savo darbo rinkose. Reikmė derinti įgūdžių pasiūlą su darbo rinkos reikmėmis jau paskatino valstybes nares imtis konkrečių veiksmų. Estija, siekdama pritraukti daugiau IRT srities darbuotojų ir verslininkų, pakeitė Užsieniečių įstatymą, be kita ko, modifikavo ilgalaikio gyvenimo šalyje reikalavimus ir nusprendė netaikyti imigracijos kvotos stambiams investuotojams, IRT darbuotojams ir startuolius steigiantiems verslininkams. Prancūzija, atsižvelgdama į nustatytus būsimus darbo rinkos poreikius (pavyzdžiui, IRT, žaliosios ekonomikos) arba į sektorių, kuriuose trūksta darbuotojų, poreikius (pramonės, saugumo, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų), pasiūlė 500 naujų mokymosi programų, priderintų prie vietos ar regiono aplinkybių. Airija įsteigė Nacionalinę įgūdžių tarybą ir devynis regioninius įgūdžių forumus, kurie turėtų padėti numatyti ir tenkinti sparčiai kintančias visų sektorių įgūdžių reikmes. Vengrijoje ESF lėšomis bendrai finansuojami projektai padėjo bedarbiams įgyti įgūdžių ir darbo patirties, reikalingų toms profesijoms, kurių specialistų trūksta.

Valstybės narės didina pastangas, kad išplėstų ir patobulintų profesinio orientavimo paslaugas. Kipre nemokamos profesinio orientavimo paslaugos teikiamos jauniems kareiviams, taip pat rengiamas Europos socialinio fondo ir Jaunimo užimtumo iniciatyvos lėšomis finansuojamas projektas, kuriuo bus siekiama išplėsti konsultavimo paslaugas, kad jos taip pat būtų teikiamos nesimokantiems ir nedirbantiems jaunuoliams (NEET). Maltoje nuo 2017–2018 mokslo metų profesinio orientavimo programos bus įvestos visose valstybinėse mokyklose, siekiant paskatinti moksleivius toliau mokytis ar pradėti dirbti.

Labai pagerėjo jaunimo padėtis darbo rinkoje; tą, be kita ko, lėmė pagal Jaunimo garantijų iniciatyvą vykdomos reformos. Jaunimo garantijų iniciatyvos sistemos konsoliduojamos, nors dauguma šalių turi dėti papildomų pastangų, kad padidintų jų aprėptį bei poveikį ir užtikrintų tvarų įgyvendinimą. Vien 2015 m. Jaunimo garantijų iniciatyvose dalyvavo 5,5 mln. jaunuolių, o 3,5 mln. jaunuolių priėmė darbo, pameistrystės, stažuotės ar tolesnio mokymosi pasiūlymus. 2015 m. Jaunimo garantijų iniciatyvose dalyvavo beveik pusė visų nesimokančių ir nedirbančių 15–24 m. jaunuolių.

Jaunimo informuotumo didinimas, jo skatinimas užsiregistruoti valstybinėse užimtumo tarnybose ir gauti adekvačią paramą yra svarbus prioritetas, visų pirma valstybėse narėse, kuriose yra daug neaktyvių ir neregistruotų nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių. Ispanijoje 2016 m. gruodžio mėn. priimtas karališkasis dekretas, kuriuo supaprastinama ir propaguojama darbo ieškančių jaunuolių registracija nacionalinėje Jaunimo garantijų iniciatyvos sistemoje. Portugalija 2017 m. birželio mėn. pateikė naują nacionalinę NEET informavimo ir registravimo strategiją, pagal kurią siekiama, kad užsiregistruotų bent 30 000 papildomų NEET, ir išplėsti nacionalinį Jaunimo garantijų iniciatyvos partnerių tinklą. Rumunija pradeda įgyvendinti naujas informavimo priemones, kad 200 000 padidintų valstybinėse užimtumo tarnybose užsiregistravusių NEET skaičių; tuo tikslu ji vykdys prevencinę identifikaciją, informavimo ir sąmoningumo didinimo kampaniją, remis tinklus ir intervencijos komandas, kuriose dalyvaus valstybinių užimtumo tarnybų atstovai, socialiniai darbuotojai ir patarėjai švietimo klausimais. Bulgarijos valdžios institucijos pradeda įgyvendinti naujas aprėpties priemones, kuriomis siekiama skatinti nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių iki 29 m. aktyvumą ir integraciją į darbo rinką.

Tokiomis aplinkybėmis reikia toliau gerinti įvairių kliūčių patiriančių jaunuolių rėmimą. Prancūzijoje 2013 m. spalio mėn. pradėta eksperimentinė iniciatyva „Garantie jeunes“ buvo pratęsta iki 2017 m. ir taikoma visiems 16–25 m. NEET, kuriems gresia socialinė atskirtis arba kurių pajamos yra mažesnės nei minimalios. Pagal šią iniciatyvą suteikiama galimybė patekti į darbo rinką, derinant intensyvias konsultavimo priemones ir darbo patirtį. Slovakijoje 2017 m. liepos mėn. pradėtu nacionaliniu projektu „Naujas startas darbo ieškantiems asmenims. Darbo vietų jauniems ilgalaikiams bedarbiams kūrimas“ siekiama motyvuoti darbo ieškančius jaunuolius priimti darbo pasiūlymus. Jiems skiriama 30 val. konsultavimo ir finansinės paskatos tiems, kurie gauna darbą.

Sklandus darbo rinkos, švietimo ir jaunimo politikos koordinavimas yra būtinas norint geriau remti jaunuolių perėjimą iš švietimo sistemos ar bedarbystės į darbo pasaulį. Užmezgama nauja partnerystė. Kipro vidurinėse mokyklose bus plėtojamos profesinio orientavimo ir švietimo tarnybos, kad 15–24 m. jaunuoliai gautų tikslingesnes orientavimo ir konsultavimo paslaugas. Be to, Kipro Jaunimo informacijos centrų jaunimo valdyba siūlo specializuotas studijų ir profesinio orientavimo paslaugas tiek moksleiviams, tiek nesimokantiems ir nedirbantiems jaunuoliams. Lietuvoje 2016 m. įdiegta nacionalinė

bandomoji mentorystės programa, pagal kurią valstybinės užimtumo tarnybos bendradarbiauja su psichologų ir mokslo įstaigų tinklais, kad geriau paremtų jaunimą (ir ilgalaikius bedarbius bei vyresnio amžiaus darbuotojus).

Valstybės narės investuoja į jaunimo perkvalifikavimą ir kvalifikacijos kėlimą, kad padidintų jo galimybes įsidarbinti. Pagal Slovakijos nacionalinį projektą investuota 30,9 mln. EUR į jaunų darbo ieškančių asmenų galimybių įsidarbinti rėmimą, padedant jiems persikvalifikuoti, gerinant bendruosius gebėjimus, padedant tiems, kurie patys nori mokytis ir pasirengti darbo rinkai. Geros praktikos pavyzdys – Ispanijoje nuo 2017 m. vasario mėn. įgyvendinama skaitmeninių įgūdžių ugdymo programa, orientuota į skaitmeninę pramonę ir naujus verslo modelius. Tikimasi, kad Švedijoje 2017 m. liepos mėn. priimta mokymosi starto rėmimo priemonė (*Studiestartsstöd*) kasmet padės maždaug 15 000–20 000 žemos kvalifikacijos asmenų, turinčių rimtų mokymosi poreikių (įskaitant naujai atvykusius menko išsilavinimo migrantus), pradėti mokytis pradinėse ir vidurinėse mokyklose.

Makroekonominė padėtis tebelieka sudėtinga, nemažai valstybių narių darbo užmokesčio ir įdarbinimo subsidijomis toliau remia jaunuolių integraciją į darbo rinką. Šios subsidijos neretai iš dalies finansuojamos Europos socialinio fondo ir Jaunimo užimtumo iniciatyvos lėšomis. Tokios priemonės paprastai yra skirtos nuo darbo rinkos nutolusiems jaunuoliams (pavyzdžiui, ilgalaikiams bedarbiams, nekvalifikuotiems ar jokios darbo patirties neturintiems asmenims), kad būtų išvengta savaimingumo ir substitucijos poveikio. Maksimizuoti poveikį padeda gerai išvystytas mokymo elementas ir tolesnė naudos gavėjų stebėseną. Belgijos federalinė vyriausybė 2017 m. liepos mėn. paskelbė sumažinsianti 18–21 m. jaunuolius samdančių darbdavių socialinio draudimo įmokas. Kipre nuo 2016 m. lapkričio mėn. veikia jaunų darbo neturinčių absolventų stažuotių sistema, pagal kurią remiamos darbo patirties neturinčių asmenų šešių mėn. trukmės stažuotės įmonėse ir organizacijose. Kas trečias dalyvis po keturių mėnesių buvo įdarbintas. 2017 m. birželio mėn. Estija išplėtė iniciatyvą „Mano pirmasis darbas“, kad joje galėtų dalyvauti 16–29 m. jaunuoliai, padidino sąlygų lankstumą ir suteikė daugiau mokymosi galimybių. Pagal šią iniciatyvą darbdaviai už su darbu susijusį mokymą gauna kompensaciją iki 2 500 EUR. Italijoje 2017 m. Biudžeto įstatymu nustatytos trys naujos socialinio draudimo įmokų sumažinimo galimybės, kai jaunuoliai įdarbinami pagal neterminuotas darbo sutartis arba profesinės pameistrystės programas. Portugalijoje rengiamasi teikti paramą įmonėms, tuo

pačiu metu įdarbinančioms jauną bedarbį (ar pirmo darbo ieškančią asmenį) ir ilgalaikį vyresnio amžiaus bedarbį (*Contrato-Geracao*).

Valstybės narės toliau derino stažuotes reglamentuojančius teisės aktus su stažučių kokybės sistema⁶⁴. Šios stažučių reformos ne tik padėjo jaunuoliams geriau pasirengti tenkinti darbo rinkos reikmes ir išsiugdyti reikiamus įgūdžius, bet ir sustiprino verslo bendruomenės dalyvavimą. Lenkijos socialiniai partneriai 2017 m. birželio mėn. susitarė dėl nacionalinės stažučių kokybės sistemos. Rumunijos valdžios institucijos 2017 m. liepos mėn. priėmė atnaujintą pameistrystės ir stažučių įstatymą, kad padidintų jų patrauklumą darbdaviams (ir teiktų jiems daugiau paskatų bei suderintų subsidijas iš nacionalinių biudžetų ir iš ESF, taigi, kad biudžetai būtų geriau integruojami).

3 langelis. Visapusiškas Europos socialinio fondo (ESF) išnaudojimas ir Jaunimo užimtumo iniciatyva

Europos socialinis fondas (ESF), kurio 2014–2020 m. biudžetą sudaro 86,4 mlrd. EUR, yra viena iš pagrindinių ES priemonių, skirtų konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose nustatytoms problemoms spręsti. Rengiant 2014 m. ir 2015 m. veiklos programas buvo siekiama užtikrinti jų derėjimą su konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis. Be to, reglamentuose numatyta galimybė peržiūrėti esamas programas siekiant suderinti jas su kylančiomis problemomis.

Jaunimo užimtumas yra vienas svarbiausių politinių ESF prioritetų 2014–2020 m.; jam skiriama lėšų tiek tiesiai iš ESF (6,3 mlrd. EUR), tiek pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą (3,2 mlrd. EUR, prie kurių pridedama tokia pati suma iš ESF). Jaunimo užimtumo iniciatyvos tikslinė grupė – nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (NEET) regionuose, kuriuose jaunimo nedarbo lygis 2012 m. buvo aukščiausias. Iniciatyva įgyvendinama sėkmingai. Iki 2016 m. pabaigos Europos finansuojamuose projektuose – įdarbinimo, pameistrystės, stažučių, savarankiško darbo priemonių ir tęstinio švietimo ir mokymo srityje – jau buvo dalyvavę maždaug 8 mln. žmonių. 39 proc. dalyvių buvo jaunesni nei 25 m.

Daugumoje valstybių narių Jaunimo užimtumo iniciatyva yra laikoma svarbiausia užimtumo politikos aprėpties ir formavimo priemone. Daugelyje valstybių narių pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą finansuojama didžioji dalis Jaunimo garantijų priemonių.

Tarybai ir Europos Parlamentui sutikus 1,2 mlrd. EUR padidinti Jaunimo užimtumo iniciatyvos 2017–2020 m. biudžetą valstybės narės galės toliau remti bedarbius ir neaktyvius jaunuolius.

⁶⁴ 2014 m. kovo 10 d. Tarybos rekomendacija dėl stažučių kokybės sistemos, 2014/C 88/01.

ESF taip pat padeda valstybėms narėms įgyvendinti Europos socialinių teisių ramsčio nuostatas. Iš ESF intervenciniams Socialinio ramsčio nuostatų įgyvendinimo veiksams skirta 27,5 mlrd. EUR (darbo rinkos prieigai didinti) ir 21,2 mlrd. EUR (socialinei įtraukčiai skatinti). Kasmet bendrai su ESF finansuojamuose projektuose dalyvauja ir iš jų tiesioginės naudos gauna maždaug 15 mln. Europos piliečių.

Siekdamos padidinti moterų užimtumą, valstybės narės vykdo lyčių lygybės politiką, pagal kurią darbuotojams padedama derinti profesinį gyvenimą ir artimųjų priežiūros pareigas. Jei abiem tėvams būtų suteikiamos adekvačios vaiko priežiūros atostogų ir jei vyrai ir moterys geriau dalytųsi atsakomybę už artimųjų priežiūrą, moterys galėtų greičiau grįžti į darbą ir išvengti neigiamo poveikio, kurį vaiko priežiūros įsipareigojimai daro jų karjerai. 2017 m. Čekijos Respublika ir Kipras nustatė naują teisę į tėvystės atostogas (atitinkamai vienos ir dviejų savaitių trukmės), o Portugalija pailgino tas atostogas nuo 20 iki 25 dienų, 15 iš kurių yra privalomos (anksčiau buvo 10). Liuksemburgas 2016 m. reformavo vaiko priežiūros atostogų sistemą, kad ji būtų lankstesnė ir geriau kompensuojama. Vokietija ir Austrija neseniai įvedė finansinę priemonę, jei dalį vaiko priežiūros atostogų ima abu tėvai. Danijoje ir Italijoje 2017 m. buvo nustatytos specialios savarankiškai dirbantiems tėvams skirtos priemonės. Ispanija 2017 m. sausio mėn. išplėtė teises į vaiko priežiūros atostogas (vaiko gimimo, įsivaikinimo, vaiko globos atveju): dirbantiems tėvams bus suteikiamos ne dvi, bet keturios savaitės. Kroatija neseniai padidino maksimalią išmoką už vienerių metų trukmės motinystės atostogų antrą pusmetį tiek dirbantiems, tiek nedirbantiems tėvams. Slovakija padidino motinystės išmoką nuo 70 proc. iki 75 proc. dienos normos ir išplėtė socialinių paslaugų sąrašą, kad būtų įtrauktos vaikų iki 3 m. priežiūros paslaugos. Nyderlanduose 2016 m. įsigaliojo Lankstaus darbo grafiko įstatymas, kuriuo darbuotojams suteikta teisė prašyti nuolatinio ar laikino darbo valandų, darbo grafiko ar darbo vietos pakeitimo.

Būtent moterys dažniausiai slaugo priklausomus ir vyresnio amžiaus artimuosius. Teisės į slaugos atostogas įvedimas ar sustiprinimas, kaip tai buvo padaryta Čekijos Respublikoje 2017 m. liepos mėn., gali padėti moterims geriau derinti slaugą ir profesinį gyvenimą. Moterų užimtumui teigiamą poveikį daro ne tik su šeima susijusios atostogų, bet ir lankstus darbo grafikas. 2016–2017 m. Belgija, Čekijos Respublika ir Italija nustatė priemones, kuriomis suteikiama daugiau darbo organizavimo lankstumo galimybių, o Rumunija surengė viešas

konsultacijas dėl nuotolinio darbo pasiūlymo. Be to, kelios valstybės narės padidino finansinę paramą artimuosius slaugantiems asmenims. Rumunijos vyriausybė patvirtino sunkią negalią turinčių asmenų asmeninių padėjėjų atlyginimų finansavimo sistemos centralizavimą. Maltoje buvo pertvarkytos ir padidintos slaugytojų pensijos ir pašalpos. Jos taip pat padidintos Vengrijoje ir Čekijos Respublikoje. Estija ketina pakeisti Lyčių lygybės įstatymą, kad Darbo inspekcijai būtų nustatyta prievolė atidžiau stebėti, ar privačiajame sektoriuje laikomasi lyčių lygybės nuostatų, be kita ko, rinkti duomenis apie vyrų ir moterų darbo užmokestį, mokyti galimų šių problemų sprendimo būdų ir viešinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus.

Didesnės galimybės naudotis oficialios vaikų priežiūros paslaugomis yra veiksminga moterų užimtumo kliūčių šalinimo priemonė. Čekijos Respublikoje visiems vaikams suteikta teisė lankyti pasirengimo mokyklai klases ir nustatytas privalomas vienerių metų trukmės priešmokyklinis ugdymas, taip pat garantuojama vieta vaikų darželyje ir padidinta parama specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams. Be to, įgyvendinamas iš ESF finansuojamas bandomasis mikro lopšelių-darželių, skirtų vaikams nuo 6 mėn. iki 4 m., projektas. Jungtinėje Karalystėje jau visapusiškai įgyvendinamas 2016 m. Aktas dėl vaiko priežiūros, kuriuo prie galiojančios visuotinės nuostatos užtikrinti 15 valandų nemokamos vaiko priežiūros paslaugų Anglijoje dirbančių tėvų 3–4 m. vaikams suteikiama 15 papildomų nemokamų tokio paties amžiaus vaiko priežiūros valandų. Liuksemburgas 2016 m. pradėjo didelių užmojų reformą, kad pagerintų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros prieinamumą ir kokybę. Slovakijoje, siekiant išplėsti vaikų priežiūros pajėgumus, planuojama investuoti į infrastruktūrą. 2017 m. balandžio mėn. Suomijos vyriausybė pasiūlė nemokamas ar nebrangias vaiko priežiūros paslaugas teikti didesnei mažas ir vidutines pajamas gaunančių šeimų grupei. 2017 m. kai kurios valstybės narės taip pat nustatė priemones, padedančias plėtoti paslaugas vaikams nepalankioje padėtyje esančiose vietovėse (Vengrijoje) ir darbo ieškančių asmenų vaikams (Prancūzijoje).

Ne viena valstybė narė yra nustačiusi tikslinių priemonių, kuriomis moterys skatinamos grįžti į darbo rinką, nors jų vaikai dar labai maži. Pavyzdžiui, 2017 m. birželio mėn. Bulgarija priėmė priemonę, pagal kurią vaikų iki vienerių metų turinčioms moterims, kurios grįžta dirbti, be darbo užmokesčio, mokama 50 proc. vaiko priežiūros išmokos. Panašiai yra ir Rumunijoje: 2017 m. balandžio mėn. padidintos paskatos vaiko priežiūros atostogose esantiems tėvams grįžti į darbą. Kitos valstybės narės parengė priemonių, skirtų moterims, jau

patyrusioms ilgų profesinio gyvenimo pertraukų. Tokiai sugrįžimo į darbo rinką paramai 2017 m. pavasarį Jungtinės Karalystės biudžete buvo numatyta 5 mln. GBP (maždaug 5,6 mln. EUR). Liuksemburgas priėmė įstatymą, kuriuo stiprinamas vyrų ir moterų vienodo darbo užmokesčio principas, ir rėmė informuotumo didinimo kampanijas ir veiksmus, kuriais šalinamos moterų užimtumo kliūtys. Švedija, siekdama šalinti neigiamus nepakankamo moterų dalyvavimo darbo rinkoje padarinius, ketina pateikti pasiūlymą dėl didesnės lyčių lygybės pensijų atžvilgiu. Estijos vyriausybė patvirtino įstatymo, kuriuo bus pakeista vaiko priežiūros atostogų ir išmokų sistema, projektą; planuojama tėvams suteikti papildomą mėnesį atostogų, pailginti laikotarpį, kuriuo galima prašyti vaiko priežiūros išmokų, ir padidinti iš darbo gaunamų pajamų ribą vaiko priežiūros atostogų metu. Maltoje tais atvejais, kai abu tėvai dirba ar mokosi, teikiamos nemokamos vaikų priežiūros paslaugos.

Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad paskatintų vyresnio amžiaus darbuotojų integraciją į darbo rinką. Vokietija priėmė įstatymą, kuriuo vyresnio amžiaus darbuotojams sudaromos palankesnės ir lankstesnės išėjimo į pensiją sąlygos (*Flexi-Rente*). Visų pirma reformomis siekiama derinti ankstyvą išėjimą į pensiją ir darbą ne visą darbo dieną, sumažinant atskaitymus iš pensijų, jei gaunama papildomų pajamų. Jomis taip pat skatinama likti dirbti net sukakus pensiniam amžiui, darbuotojams suteikiant teisę į papildomas pensijų išmokas, o darbdavius atleidžiant nuo prievolės mokėti nedarbo draudimo įmokas. Graikija 2017 m. vasario mėn. pradėjo dvi naujas programas, pagal kurias teikiamos subsidijos įdarbinantiems vyresnius nei 50 m. asmenis. Kipras nustatė sistemą, pagal kurią darbdaviai skatinami įdarbinti vyresnius nei 50 m. bedarbius, norinčius dirbti visą darbo dieną. Nyderlanduose pagal veiksmų planą „Penkiasdešimtmečių ir vyresnių asmenų perspektyvos“ parengtame įstatymo projekte numatyta kompensacija darbdaviams (nulinės rizikos priemoka), jei vyresnio amžiaus (vyresni nei 56 m.) darbuotojai, kurie buvo bedarbiai ilgiau nei vienus metus ir gauna nedarbo išmoką, suserga. Austrijos užimtumo kampanija „20 000“ siekiama padidinti vyresnio amžiaus žmonių užimtumą ir sumažinti ilgalaikį nedarbą. Projektas turėtų įsibėgėti 2018 m. sausio mėn. ir vidutinės trukmės laikotarpiu jis turėtų padėti sukurti 20 000 papildomų ne pelno darbo vietų. Be to, socialinio draudimo keitimo įstatymu asmenims, kurie dirba ir sulaukę pensinio amžiaus, suteikiama teisė sukaupiti didesnę senatvės pensiją. Ši priemonė yra iš esmės skirta moterims, kurioms gresia didesnė skurdo rizika nei vyrams. Slovėnijos veiksmų planas „Slovėnijos vyresnio amžiaus darbuotojai ir darbo rinką“ apima 49 priemones, kurias ketinama įgyvendinti 2017–2018 m., įskaitant paramą

darbdaviams, įgyvendinantiems saugos ir sveikatos darbe programas, paskatas darbdaviams investuoti į žmogiškąjį kapitalą ir darbuotojų mokymą, paskatas darbuotojams ilgiau likti darbo rinkoje, vyresnio amžiaus darbuotojų aktyvumo skatinimą taikant aktyvios darbo rinkos politikos priemones.

Reaguodamos į didėjantį prieglobsčio prašytojų skaičių, valstybės narės pritaiko trečiųjų šalių piliečių integracijos politiką. Jos imasi priemonių, orientuotų į kalbos mokymąsi ir dalyvavimą darbo rinkoje. Prancūzijoje Užsienio piliečių teisių įstatymu nustatyta individualizuota integracijos trajektorija, grindžiama prie asmens reikmių pritaikytu priėmimu, sustiprintu pilietiniu ugdymu ir kalbos mokymu. Suomijoje Nacionaliniu integracijos veiksmų planu ir Vyriausybės integracijos programa siekiama paspartinti prieigą prie švietimo sistemos ir darbo rinkos. Be to, taikant socialinio poveikio obligacijų modelį pradėtas bandomasis sparčiojo imigrantų įdarbinimo projektas. Jo tikslas – išbandyti naujus užimtumo ir mokymo modelius, kad emigrantai būtų įdarbinti kuo greičiau, ir lanksčiai derinti mokymąsi ir darbą. Austrijoje 2017 m. birželio mėn. Integracijos įstatymu nustatyta, kad tarptautinės apsaugos gavėjams dalyvavimas kalbos, kultūros ir vertybių kursuose yra privalomas, kaip ir prievolė pasirašyti integracijos deklaraciją. Be to, visiems darbo neturintiems pripažintiems pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams, kurių prieglobsčio prašymas veikiausiai bus patenkintas, bus nustatyti privalomi integracijos į darbo rinką metai (valstybinės užimtumo tarnybos uždavinys). Čekijos Respublikoje pagal 2016 m. sausio mėn. įsigaliojusią Valstybinę integracijos programą tarptautinės apsaugos gavėjams teikiama pagalba būsto, užimtumo, sveikatos ir švietimo srityse, įskaitant pagalbą mokantis kalbos. Vokietijoje 2016 m. priėmus naują Integracijos įstatymą nustatyta, kad nedirbantiems prieglobsčio prašytojams dalyvavimas integracijos kursuose gali būti privalomas. Vokietija taip pat parengė naujo pobūdžio, į darbo vietą orientuotus kalbos kursus, skirtus pabėgėliams, kurie jau dirba arba dalyvauja aktyvumo darbo rinkoje skatinimo ar profesinio mokymo programose. Šiuose kursuose dalyvaujama sėkmingai baigus integracijos kursus. Danijos trišaliame susitarime daugiausia dėmesio skirta ankstyvai intervencijai, asmens įgūdžių vertinimui ir į darbą orientuotoms priemonėms. Prieglobsčio prašytojų atrankinė patikra vykdoma paraiškos teikimo etapu, tada jie priskiriami savivaldybei, kurioje jų darbo potencialas būtų geriausiai išnaudojamas. Be to, reikalaujama, kad pabėgėliai per vieną mėnesį nuo atvykimo įgytų darbo patirties.

Daugelis valstybių narių taikomų priemonių yra skirtos ne tik neseniai atvykusiems pabėgėliams, bet ir kitiems migrantams ar migrantų kilmės žmonėms. Pavyzdžiui, Suomijoje rengiama metodika, padėsianti veiksmingiau nustatyti imigrantų įgūdžius ir nukreipti juos į tinkamas mokymo ir užimtumo programas. Austrijoje 2016 m. liepos 12 d. įsigaliojo Pripažinimo ir vertinimo įstatymas, kuriuo remiama užsienyje kvalifikaciją įgijusių asmenų integracija į darbo rinką ir nustatytos specialios procedūros asmenims, kuriems suteiktas prieglobstis ar papildoma apsauga ir kurie neturi jų išsilavinimą patvirtinančių dokumentų. Švedija ėmė dėti dideles pastangas, kad patenkintų augančius užsienyje įgytos kvalifikacijos vertinimo poreikius, be kita ko, padidindama už kvalifikacijos pripažinimą atsakingos įstaigos – Švedijos aukštojo mokslo tarybos – finansavimą. Ji taip pat investavo nemažai lėšų, kad padidintų parengiamųjų programų pasiūlą ir taip padėtų užsienio šalies teisės, medicinos, slaugos, odontologijos, pedagogikos ar farmacijos diplomą turintiems migrantams užbaigti privalomas mokymo programas ir pradėti dirbti pagal profesiją. Be to, pertvarkius programą „Naujo starto darbo vietos“, padidintos subsidijos naujai atvykusiems migrantams ir pabėgėliams. Estija pakeitė ilgalaikio gyvenimo šalyje reikalavimus ir taip paskatino IRT specialistų, startuolius steigiančių verslininkų ir stambių verslininkų imigraciją. Maltoje, siekiant padidinti migrantų galimybes įsidarbinti, siūlomi raštingumo gerinimo kursai negimtakalbiams. Slovėnija įsteigė vyriausybinių migrantų rėmimo ir integracijos tarnybą, koordinuojančią nacionalinių institucijų, nevyriausybinių ir kitų organizacijų darbą ir užduotis. Pagrindiniai šios tarnybos uždaviniai – įvairių kategorijų migrantų priėmimas ir rėmimas.

Be priemonių, daugiausia skirtų naujai atvykusių asmenų integracijai, kai kurios valstybės narės dėjo pastangas kovoti su diskriminacija. Prancūzijoje 2017 m. sausio mėn. pabaigoje paskelbtu Lygybės ir pilietybės įstatymu sugriežtinta apsaugos nuo diskriminacijos tvarka, visų pirma nustatyta teisė į prancūzų kalbos mokymąsi kaip tęstinio mokymosi dalį. Švedijoje 2017 m. sausio mėn. įsigaliojusiu pakeistu Švedijos kovos su diskriminacija įstatymu nustatyta naujų aktyvių kovos su diskriminacija užimtumo ir švietimo srityse priemonių, privaloma metinė darbo užmokesčio ataskaita ir prievolė darbdaviams parengti priekabiavimo (įskaitant seksualinį) prevencijos gaires bei tvarką ir atsakomasias priemones. Ispanija subūrė kelias darbo grupes, kurių uždavinys – stebėti veiklą, susijusią su įvairių specialistų, kovojančių su diskriminacija (pavyzdžiui, policininkų, teisėjų, prokurorų, valstybės tarnautojų ir pan.) informavimu rasizmo, ksenofobijos ir kitų netolerancijos formų

klausimais. Estijoje surengti bandomieji informavimo diskriminacijos klausimais projektai, skirti teisėsaugos institucijoms, teisėjams, prokurorams ir aukų rėmimo specialistams. Suomijoje 2016 m. pradžioje pradėta dvejų metų trukmės tarpžinybinė iniciatyva „TRUST – Geri santykiai Suomijoje“, kuria regiono ir vietos lygmeniu skatinamas prieglobsčio prašytojų nediskriminavimas. Kalbant apie švietimo sritį, Portugalijos mokyklų mokytojams išdalyti kultūrų pažinimo rinkiniai su internetine švietimo medžiaga.

Valstybės narės aktyviai siekia remti neįgaliųjų integraciją į darbo rinką. Belgijos federalinė vyriausybė suteikė galimybių skatinti reintegraciją į darbo rinką, siūlant tinkamas darbo vietas darbuotojams, kurie nebepajėgia atlikti sutarto darbo, o regionuose nustatytos mažesnės socialinio draudimo įmokos neįgaliuosius įdarbinantiems darbdaviams. Briuselio sostinės regione nustatyta privaloma neįgaliųjų įdarbinimo vietos valdžios institucijose kvota (2,5 proc.). Vokietijoje peržiūrėtas materialinės padėties vertinimo pagrindas neįgaliųjų išmokai nustatyti ir padidintos neįgalių darbuotojų darbo subsidijos, paskirstytos maždaug 300 000 didelę negalią turinčių darbuotojų, dirbančių specialiose darbo vietose. Bulgarijoje siekiama pertvarkyti darbingo amžiaus neįgalių asmenų invalidumo vertinimo sistemą. Estijoje priimta 2017–2020 m. darbo rinkos programa, pagal kurią siūloma aktyvių nedarbo (visų pirma sveikatos sutrikimų turinčių asmenų nedarbo) prevencijos priemonių. Kipras nustatė užimtumo subsidijas pažeidžiamoms grupėms, įskaitant neįgaliuosius ir lėtinėmis ligomis sergančius asmenis. Latvijoje, siekiant pagerinti neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, pakeistas Socialinių paslaugų ir socialinės pagalbos įstatymas. Vengrija įgyvendina ESF projektą, kuriuo siekiama padidinti neįgaliuosius įdarbinančių organizacijų reabilitacijos potencialą. Austrija sumažino invalidumo pensijų aprėptį ir, palaipsniui keldama neįgaliųjų pensinį amžių iki 60 m., padidino vyresnio amžiaus darbuotojų skaičių; taip pat nustatyta pagalbinių priemonių, pavyzdžiui, įstatymais numatyta teisė į profesinę reabilitaciją. Airijoje tarpžinybinė grupė, kurios uždavinys – užtikrinti, kad dirbti apsimumėtų, nustatė svarbiausius trukdžius, dėl kurių neįgalieji nedirba, ir pateikė rekomendacijas vyriausybei, kuri iki 2017 m. pabaigos turėtų paskelbti apie veiksmus, kurių imsis, ir potencialius teisės aktus. Portugalija įvedė naują socialinę neįgaliųjų įtraukties išmoką, kad paskatintų juos dirbti ar ieškoti darbo (šiuo metu neįgaliesiems, gaunantiems bet kokią darbo užmokestį, socialinės išmokos nemokamos). Be to, ESF lėšomis finansuojamu bandomuoju projektu bus siekiama remti savarankišką neįgaliųjų gyvenimą.

3.3. 7 gairė. Darbo rinkų veikimo gerinimas

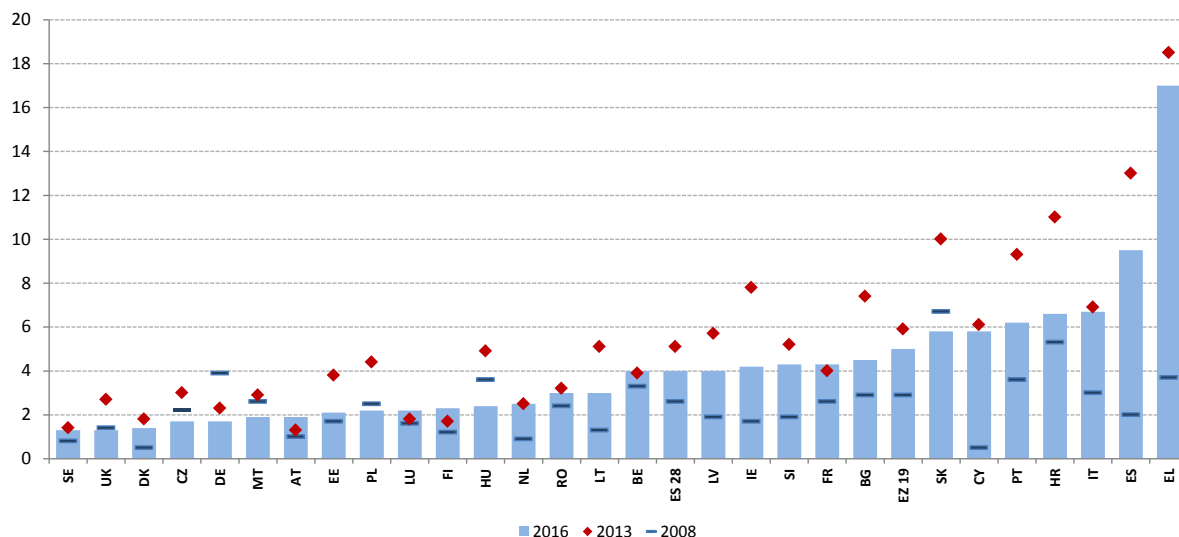
Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 7 užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama gerinti darbo rinkos veikimą, be kita ko, užtikrinti tvarų patekimą į darbo rinką ar perėjimą iš vienos darbo vietos į kitą ir užkirsti kelią darbo rinkos segmentacijai. Pirmiausia trumpai pristatomi svarbiausi rodikliai, rodantys didžiausias šios srities problemas, visų pirma ilgalaikio nedarbo rodiklis ir darbo pagal terminuotas ir neterminuotas darbo sutartis segmentacijos rodiklis. Tada vertinama, kaip atitinkamomis politikos priemonėmis, pavyzdžiui, tinkamais darbo teisės aktais, nedarbo išmokomis ir veiksmingomis aktyvumo skatinimo strategijomis galima prisidėti prie darbo rinkų veikimo gerinimo. Kaip sutarta su valstybėmis narėmis, taip pat pateikiami nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos lyginamosios analizės rezultatai. Toliau aprašomi valstybinių užimtumo tarnybų aprėpties ir aktyvumo skatinimo priemonių rodikliai, turintys didelę reikšmę bedarbių integracijos į darbo rinką skatinimui ir atitikties darbo rinkos poreikiams didinimui. Galiausiai 3.3.2 skirsnyje aprašomos valstybių narių šiose srityse taikomos politikos priemonės.

3.3.1. Pagrindiniai rodikliai

Atsigaunant darbo rinkai, valstybėse narėse ėmė mažėti ilgalaikis nedarbas. Tačiau padėtį pavyko pagerinti ne visoms valstybėms narėms. Kaip matyti iš 28 pav., beveik visose valstybėse narėse ilgalaikis nedarbas 2016 m. buvo didesnis nei iki krizės (2008 m.). Išimtis buvo tik kelios valstybės narės (pavyzdžiui, Švedija, Čekijos Respublika, Vokietija, Malta ir Vengrija). Per pastaruosius trejus metus daugumoje valstybių narių padėtis ženkliai pagerėjo – tokiose šalyse kaip Kroatija, Airija, Portugalija, Slovakija ir Ispanija ilgalaikis nedarbas sumažėjo 3 proc. punktais ar daugiau. Vis dėlto kai kuriose šalyse, kur ilgalaikio nedarbo lygis yra palyginti aukštas (t. y. aukštesnis už ES vidurkį), padėtis nepagerėjo, o kartais netgi pablogėjo (Belgijoje, Prancūzijoje, Kipre ir Italijoje). Ilgalaikio nedarbo problema 2016 m. liko labai aktuali Graikijoje ir Ispanijoje (atitinkamai 17 proc. ir 9,5 proc.), taip pat Italijoje, Kroatijoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Kipre (maždaug 6 proc.). Žemiausias ilgalaikio nedarbo lygis nustatytas Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Danijoje (mažiau nei 1,5 proc.

visos darbo jėgos). Dešimtyje valstybių narių ilgalaikis nedarbas sudarė daugiau kaip 50 proc. bendro nedarbo; Graikijoje ir Slovakijoje atitinkamai 72 proc. ir 60 proc.

28 pav. Ilgalaikis nedarbas (procentinė aktyvių gyventojų dalis)

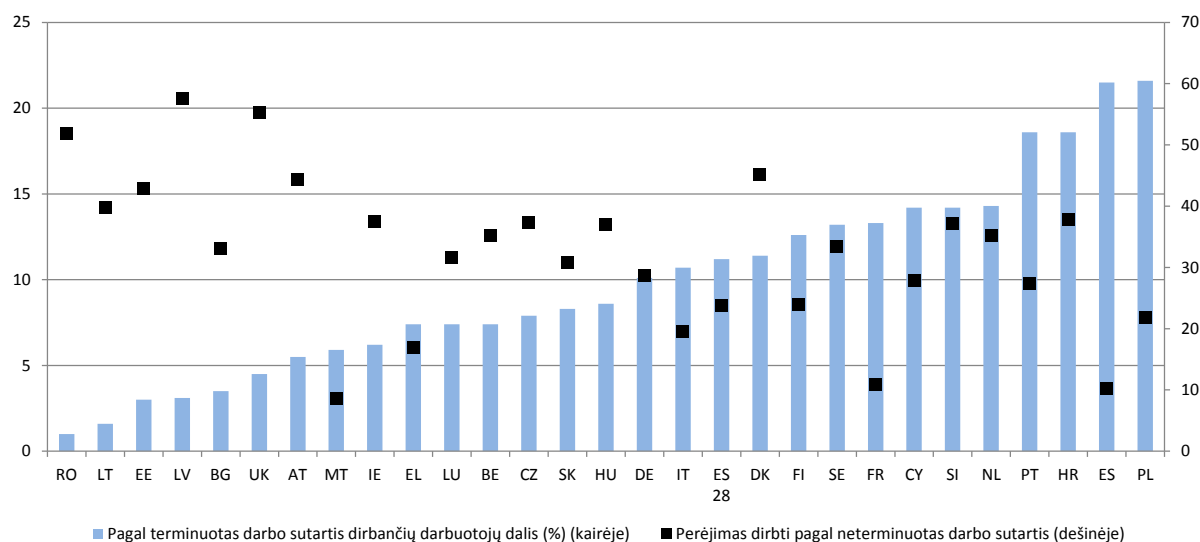
Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Darbo rinkos segmentacijos problema kol kas nemažėja ir yra aktuali ne vienai valstybei narei. Nuolatinių ir netipinių darbo vietų priešybė ir ribotos galimybės pereiti dirbti pagal neterminuotą darbo sutartį kelia pavojų geram ir sąžiningam darbo rinkų veikimui. Šioje srityje padėtis nuo 2017 m. bendros užimtumo ataskaitos⁶⁵ beveik nepasikeitė: Lenkijoje, Ispanijoje, Kroatijoje ir Portugalijoje pagal terminuotas darbo sutartis dirba maždaug 20 proc. 20–64 m. darbuotojų, o kitose devyniose valstybėse narėse (Nyderlanduose, Slovėnijoje, Kipre, Prancūzijoje, Švedijoje, Suomijoje, Danijoje, Italijoje ir Vokietijoje) 10–15 proc. Lenkijoje ir Ispanijoje labai nedaug darbuotojų pavyksta pereiti dirbti pagal neterminuotas darbo sutartis. Panaši padėtis ir Prancūzijoje, tik joje dirbančiųjų pagal terminuotas darbo sutartis yra santykinai mažiau (nors ir daugiau nei ES vidurkis). Iš to galima spręsti, kad terminuotos darbo sutartys dažnai gali tapti aklaviete, o ne atspirties tašku siekiant nuolatinio darbo. Vertinant ilgesnį laikotarpį, pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis nuo krizės pradžios (2008 m. ES vidurkis buvo maždaug 14 proc.) keitėsi tik labai nežymiai ir daugumoje valstybių narių išliko stabili. Reikšmingesnis padidėjimas užfiksuotas Maltoje,

⁶⁵ Daugiau išsamios darbo rinkos segmentacijos analizės duomenų pateikiama Europos Komisijos dokumento „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual Review 2017“ (Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017 m.) 2 dalyje.

Liuksemburge, Slovakijoje, Kipre, Danijoje, Nyderlanduose ir Kroatijoje. Ispanijoje krizės pradžioje pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis labai sumažėjo (nes sutartys nebebuvo pratęstos), tačiau ekonomikai atsigaunant ir vėl gerokai išaugo.

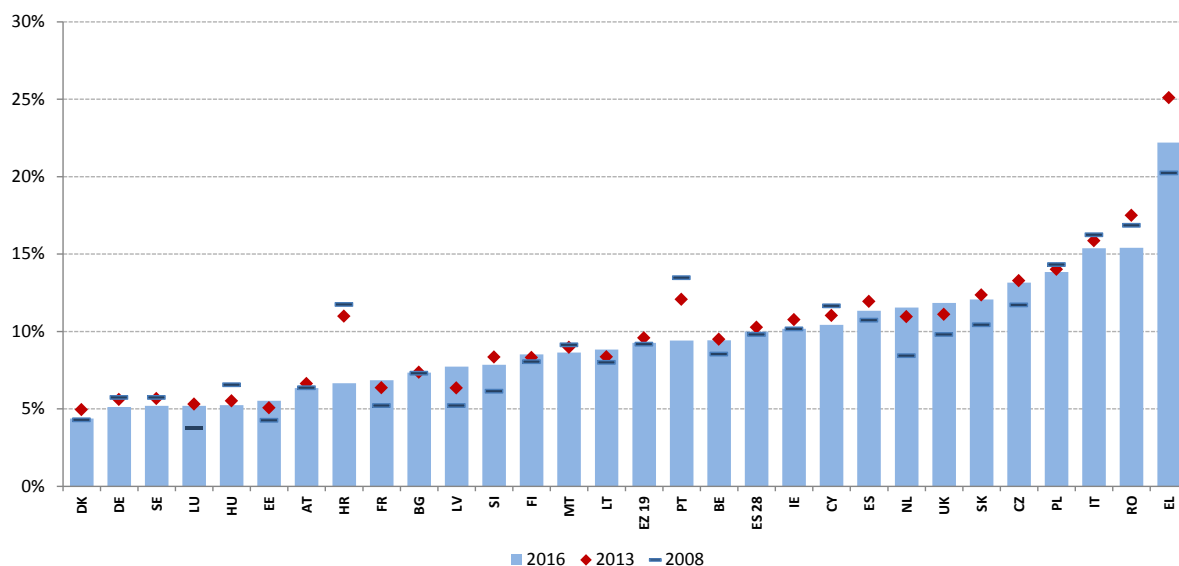
29 pav. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis, palyginti su visais 20–64 m. darbuotojais, (2016 m.) ir perėjimo nuo terminuotų prie neterminuotų darbo sutarčių rodiklis (2015 m.)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas.

Šalims, kuriose yra daug savarankiškai dirbančių asmenų, taip pat kyla didesnis darbo rinkos segmentacijos pavojus. Taip gali nutikti, jei už savarankiško darbo slypi užmaskuoti ekonominiai darbdavio ir samdomo darbuotojo santykiai (vadinamasis fiktyvus savarankiškas darbas) ir (arba) kai socialinio draudimo sistemos nėra adekvačiai taikomos savarankiškai dirbantiems asmenims. Savarankiškai dirbančių asmenų autonomijos laipsnį pagal turimą statistiką įvertinti sunku, tačiau dalis (palyginti su visa darbo jėga) savarankiškai dirbančių asmenų, nesamdančių kitų darbuotojų, dirba potencialiai nestabiliose darbo vietose. Todėl reikėtų tolesnio vertinimo. Šis rodiklis 2016 m. buvo didžiausias Graikijoje (22,2 proc.), Rumunijoje ir Italijoje (15,4 proc.), o mažiausias Švedijoje, Vokietijoje ir Danijoje (maždaug 5 proc. ar mažiau). Vertinant dinamiką nuo 2008 m., kai kuriose šalyse savarankiškų darbuotojų dalis gerokai išaugo; visų pirma tai pasakytina apie Nyderlandus (+3,1 proc. punkto), Latviją (+2,2 proc. punkto) ir Jungtinę Karalystę (+2,0 proc. punktai). Didžiausias sumažėjimas nustatytas Portugalijoje (-4 proc. punktai) ir Kroatijoje (-5,1 proc. punkto).

30 pav. Savarankiškai dirbantys asmenys, nesamdantys kitų darbuotojų, kaip procentinė visų darbuotojų dalis

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

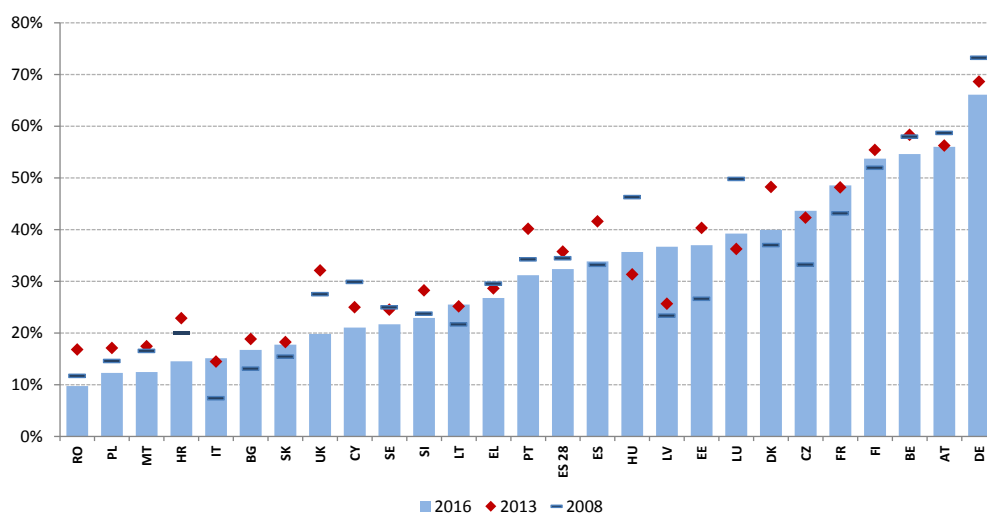
Sugrįžimą į darbo rinką remia ir didina tinkamai parengtos nedarbo išmokų sistemos, kurioms būdingas adekvatus apsaugos lygis ir plati aprėptis, derinami su veiksmingomis aktyvumo skatinimo strategijomis. Nedarbo išmokų sistemų specifinių sandaros ypatumų ir jų sąveikos su aktyvumo skatinimo ir rėmimo priemonėmis lyginamoji analizė gali suteikti naudingų įžvalgų apie jų veikimą. Toliau pateikiama analizė grindžiama lyginamosios analizės, kurią Užimtumo komitetas, laikydamasis 2 skyriuje nurodyto metodo, atliko 2016–2017 m., rezultatais. Ankstesniuose ataskaitos skirsniuose nurodyta, kokių su dideliu nedarbu (visų pirma ilgalaikiu) susijusių problemų turi valstybės narės, o šiame skirsnyje dėmesys sutelkiamas į nedarbo išmokų sistemų veikimą ir konkrečius politikos svertus, taikant sutartus rodiklius.

Nedarbo išmokas ES vidutiniškai gauna maždaug trečdalis trumpalaikių bedarbių⁶⁶. Krizei pasibaigus ši dalis kiek sumažėjo (nuo 34,4 proc. 2008 m. iki 32,4 proc. 2016 m.), nors tarp šalių yra didelių skirtumų. Šiuos skirtumus lemia politikos priemonių sandara (visų pirma reikalavimų atitikimo sąlygos, maksimali trukmė ir dalinis sutapimas su kitais socialinės

⁶⁶ T. y. asmenų, kurie darbo neturi trumpiau nei metus.

apsaugos veiksniais) ir cikliniai pokyčiai. Pavyzdžiui, Italijoje gaunančiųjų nedarbo išmokas dalis išaugo daugiau nei du kartus (nuo 7,3 proc. iki 15,1 proc.), o Latvijoje, Estijoje ir Čekijos Respublikoje gerokai padidėjo (daugiau nei 10 proc. punktu). O štai sumažėjo Vengrijoje (-10 proc. punktu), Liuksemburge (-10 proc. punktu), Kipre (-9 proc. punktais) ir Jungtinėje Karalystėje (-8 proc. punktais). Reikšmingas sumažėjimas taip pat užfiksuotas valstybėse narėse, kur nedarbo išmokas gauna palyginti nedaug asmenų, visų pirma Rumunijoje, Lenkijoje, Maltoje ir Kroatijoje. Šiose keturiose šalyse nedarbo išmokų gavėjų 2016 m. buvo mažiau nei 15 proc. Suomijoje, Belgijoje, Austrijoje ir Vokietijoje – priešingai – pašalpos mokėtos daugiau kaip 50 proc. trumpalaikių bedarbių, daugiausia Vokietijoje – 66 proc.

31 pav. Nedarbo išmokos trumpalaikiams bedarbiams

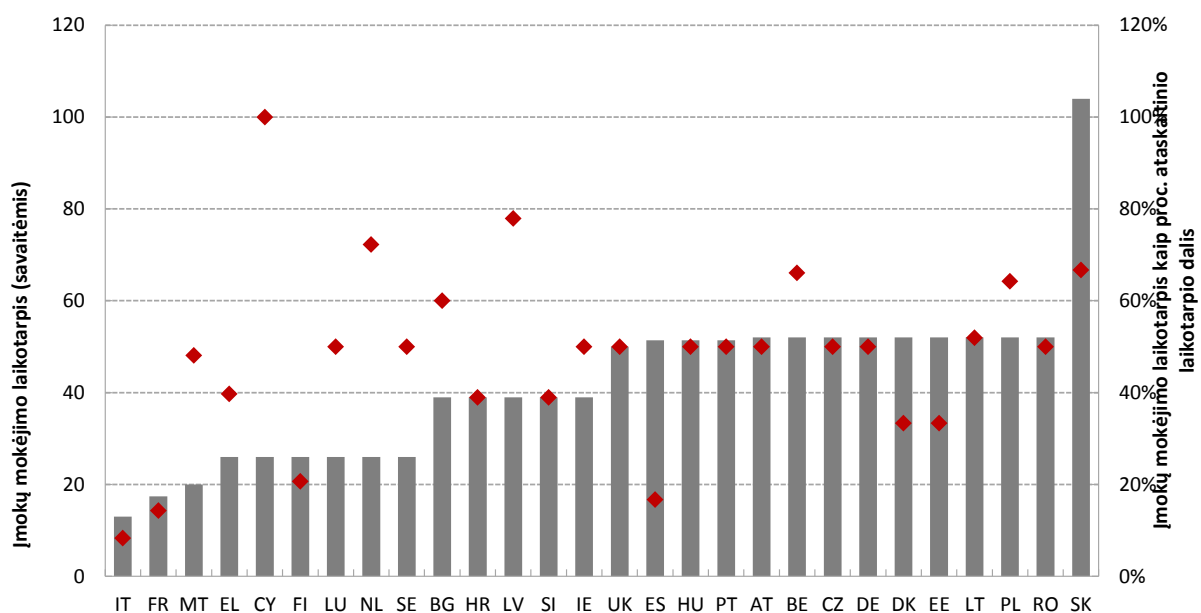

Šaltinis: Eurostato ir Darbo jėgos tyrimo duomenys. Pastaba. IE ir NL duomenų nėra.

Visose valstybėse narėse teisė į nedarbo draudimo išmokas priklauso nuo ankstesnio darbo stažo ir (arba) sumokėtų įmokų. Griežtesni reikalavimai reiškia, kad teisė į nedarbo išmoką suteikiama mažiau bedarbių, taigi aprėptis yra mažesnė. Kad gautų teisę į pašalpą, bedarbiai paprastai turi būti sukaupę minimalų stažą per tam tikrą laikotarpį, todėl asmenys, išdirbę trumpą laiką arba turintys daug stažo pertrūkių, gauna mažesnes pašalpas arba jų išvis negauna. Iš 32 pav. matyti, kad norint gauti nedarbo išmoką reikalaujamų išdirbti savaičių skaičius svyruoja nuo 20 ar mažiau Maltoje (bet nuo stažo pradžios turi būti sumokėta bent 50

savaitinių įmokų), Prancūzijoje ir Italijoje ir iki daugiau kaip 100 savaitių Slovakijoje. Daugumoje šalių reikalaujama, kad asmuo būtų išdirbęs vienus metus (52 savaites). Dar vienas svarbus parametras – įmokų mokėjimo laikotarpio ir ilgesnio ataskaitinio laikotarpio santykis, kai kuriose šalyse suteikiantis galimybę apskaičiuojant nedarbo išmoką atsižvelgti ir į nedarbo laikotarpius. Dažniausia šio parametro vertė valstybėse narėse yra 0,5. Tai reiškia, kad pašalpos gavėjai įmokas turi būti mokėję bent pusę ataskaitinio laikotarpio. Trumpesni laikotarpiai reiškia, kad darbuotojams su pertraukiamu stažu gauti nedarbo išmokas yra lengviau, tačiau tai gali skatinti nereikalingą ir didelę darbuotojų kaitą.

32 pav. Laikotarpio, suteikiančio teisę į nedarbo išmoką, trukmė, 2016 m.

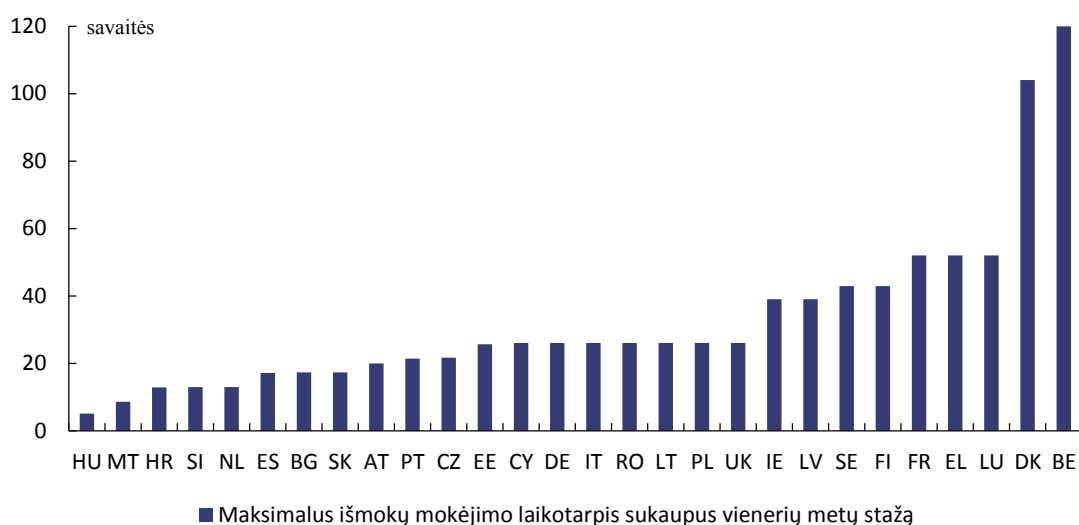

Šaltinis: MISSOC duomenų bazė ir nacionaliniai teisės aktai. Raudoni rombai rodo įmokų ir ataskaitinio laikotarpio santykį. Maltoje nuo asmens stažo pradžios turi būti sumokėta bent 50 savaitinių įmokų, Airijoje nuo asmens stažo pradžios turi būti sumokėtos bent 104 savaitinės įmokos.

Nedarbo išmokų mokėjimo laikotarpis paprastai (nors yra ir kelios išimtys) yra trumpesnis nei įmokų mokėjimo laikotarpis. Pašalpos mokėjimo laikotarpis gali būti fiksuotos trukmės arba ilgėti priklausomai nuo įmokų mokėjimo trukmės. Be to, pasibaigus teisės gauti nedarbo išmoką laikotarpiui, daugelis ES šalių turi nustačiusios alternatyvias antrines išmokas. 33 pav. parodyta maksimali pašalpų mokėjimo trukmė po vienerių metų įmokų mokėjimo laikotarpio. Daugumoje valstybių narių pašalpų mokėjimo laikotarpis yra trumpesnis nei įmokų mokėjimo laikotarpis (dažniausiai perpus, t. y. 26 savaitės), keturiose

šalyse (Prancūzijoje, Nyderlanduose, Graikijoje ir Liuksemburge) pašalpos mokamos tiek laiko, kiek mokėtos įmokos, o trijose šalyse pašalpos mokamos ilgiau nei mokėtos įmokos (Suomijoje – 71 savaitę, Danijoje – 104 savaitės, Belgijoje – neterminuotai, tačiau jos yra palaipsniui mažinamos iki žemiausios ribos). Trumpiausiai – tris mėnesius ar mažiau – nedarbo išmokos mokamos Slovėnijoje, Kroatijoje, Maltoje ir Vengrijoje.

33 pav. Maksimalus pašalpų mokėjimo laikotarpis sukaupus vienerių metų darbo stažą (2017 m. sausio 1 d. duomenimis)

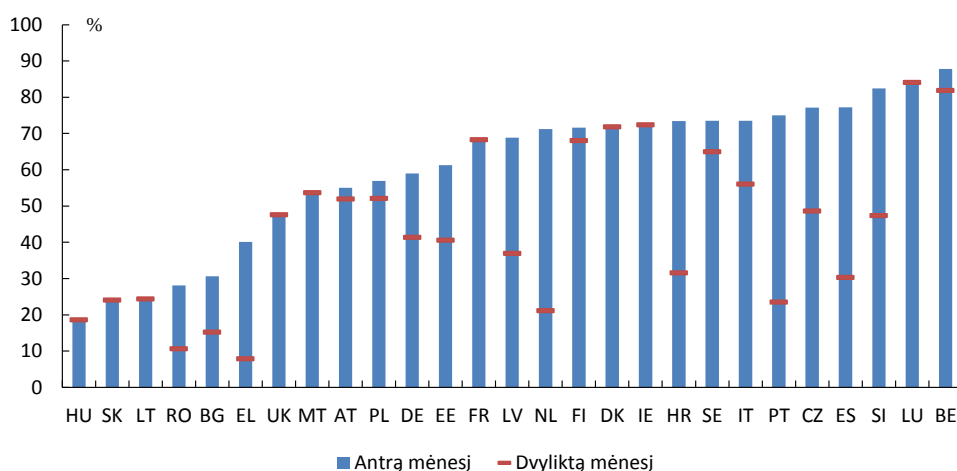

Šaltinis: MISSOC duomenų bazė (2017 m. sausio mėn.) ir nacionaliniai teisės aktai. Pastaba. BE pašalpų mokėjimo laikotarpis yra neterminuotas. Tų valstybių narių, kuriose laikotarpio trukmė priklauso nuo asmens amžiaus, atveju nurodyta jauniausio amžiaus grupės (t. y. trumpiausio) laikotarpio trukmė. Nurodyta Slovakijos laikotarpio trukmė (4 mėnesiai) yra taikoma pagal terminuotas darbo sutartis dirbantiems asmenims. Kitais atvejais taikomas 6 mėn. laikotarpis. Lenkijoje laikotarpio trukmė priklauso nuo regiono nedarbo lygio, palyginti su nacionaliniu vidurkiu.

Nedarbo išmokų lygis ir adekvatumas valstybėse narėse labai skirtingas. Gryniosios pakeitimo normos parodo nedarbo išmokų kaip pajamų pakeitimo normos adekvatumą. Jos priklauso nuo pačių įvairiausių veiksnių, įskaitant ankstesnį darbo užmokesčio dydį, darbo stažą, nedarbo laikotarpių trukmę, amžių ir namų ūkio sudėtį (visų pirma tais atvejais, kai atsižvelgiama į ryšį su mokesčių sistema ir kitomis išmokomis). Darbuotojo, turinčio nedidelį (vienerių metų) stažą ir gavusio mažą atlyginimą, atveju grynoji pakeitimo norma po vieno nedarbo mėnesio gali būti nuo 20 proc. iki 90 proc. ankstesnio (grynojo) darbo užmokesčio (34 pav.). Skalės apačioje – valstybės narės, kur pašalpos mokėjimas sustabdomas antrą

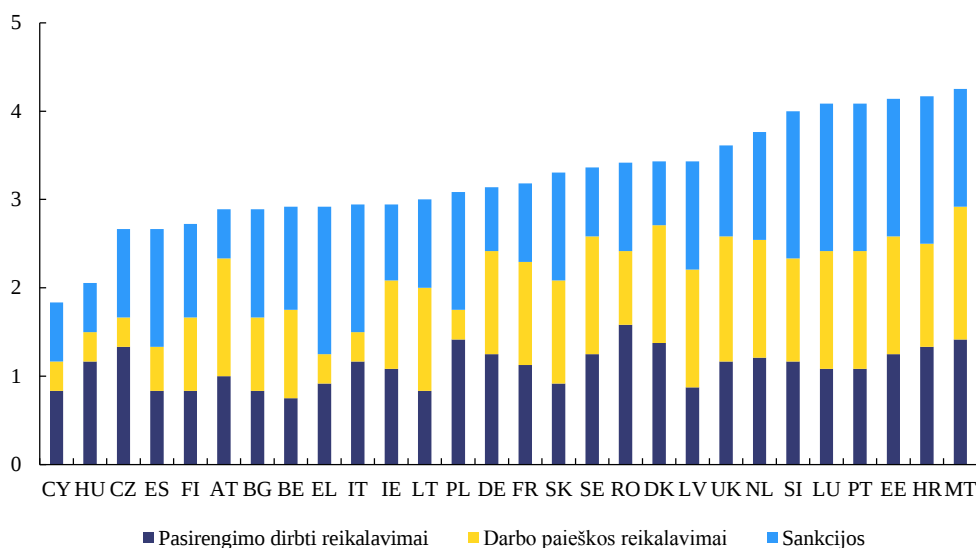
nedarbo mėnesį (pavyzdžiui, Vengrija) arba kur vienerių metų stažą turinčiam asmeniui išvis nesuteikiama teisė į nedarbo draudimą (Slovakija). Kiek aukščiau skalėje valstybės narės, mokančios fiksuotas išmokas, nesusijusias (arba menkai susijusias) su anksčiau gautų pajamų lygiu (Rumunija, Bulgarija, Graikija, Jungtinė Karalystė, Malta). Grynųjų pakeitimo normų palyginimas 12-ąjį nedarbo laikotarpio mėnesį rodo nedarbo išmokos mokėjimo pabaigos (kai asmeniui pradedamos mokėti kitos bedarbio ar socialinės paramos išmokos) arba nedarbo išmokos sumažinimo poveikį.

34 pav. Nedarbo išmokos grynoji pakeitimo norma asmeniui, uždirbančiam 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, antrą ir dvyliktą nedarbo mėnesį (2016 m. sausio mėn.)

Šaltinis: Europos Komisija pagal EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazę.

35 pav. Darbo paieškos ir prieinamumo reikalavimų griežtumo rodiklis, 2014 m.

Šaltinis: EBPO.

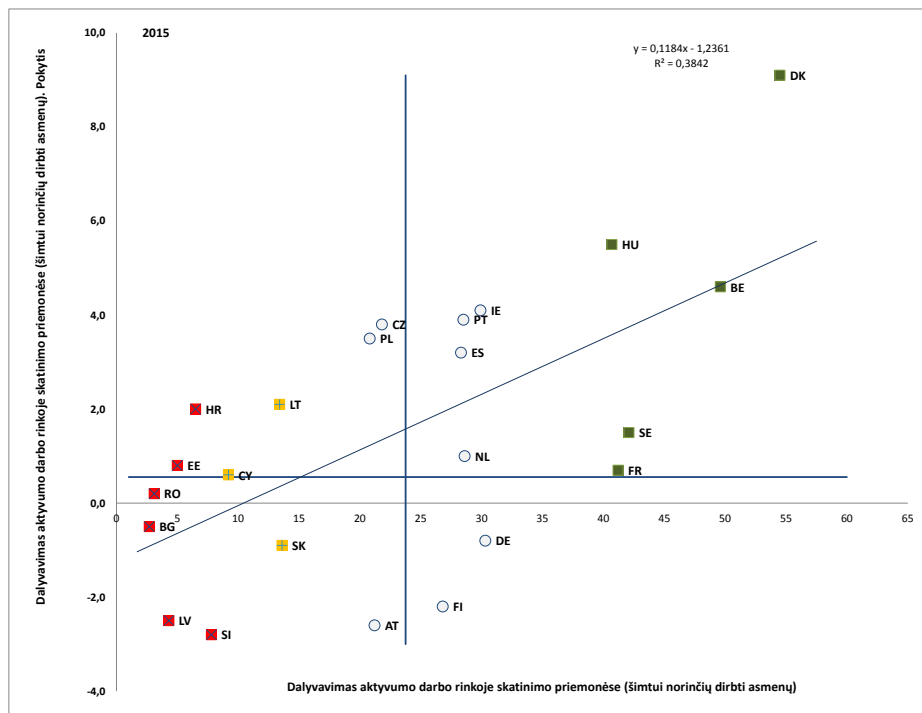
Valstybės narės taiko skirtingas nedarbo išmokos gavėjų aktyvumo skatinimo strategijas. Kalbant konkrečiau, tai reiškia, kad pašalpos mokamos su sąlyga, kad laikomasi tam tikrų darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimų. Taip siekiama užtikrinti, kad nedarbo išmokų gavėjai ieškotų darbo ir netaptų neaktyviais. 35 pav. parodyta nedarbo išmokų gavėjų darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimų rodiklių, apskaičiuotų EBPO⁶⁷, santrauka tokiose srityse kaip: i) pasirengimas dirbti, taip pat kol dalyvaujama aktyvios darbo rinkos politikos programose, ir tinkami darbo kriterijai (t. y. kokiomis aplinkybėmis galima atsisakyti darbo pasiūlymo ir negauti sankcijų); ii) darbo paieškos veiklos stebėsena (periodiškumas, pateiktini dokumentai); iii) sankcijos (už savanorišką nedarbą, atsisakymą priimti darbo pasiūlymus, nedalyvavimą orientavimo veikloje ar aktyvios darbo rinkos politikos programose)⁶⁸. Panašu, kad griežčiausios darbo paieškos ir pasirengimo dirbti sąlygos bei susijusios sankcijos yra Maltoje, Kroatijoje, Estijoje, Portugalijoje, Liuksemburge ir Slovėnijoje, o mažiausiai griežtos – Kipre ir Vengrijoje. Santykinė subkomponentų svarba atskirose šalyse labai skiriasi. Be to, svarbu tai, kad šis rodiklis nerodo faktinio įgyvendinimo lygio.

⁶⁷ Žr. Venn (2012 m.) „Eligibility Criteria for Unemployment Benefits: Quantitative Indicators for OECD and EU Countries“, *OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 131, OECD Publishing, Paris* ir Langenbucher K. (2015 m.), „How demanding are eligibility criteria for unemployment benefits, quantitative indicators for OECD and EU countries“, *OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 166, OECD Publishing, Paris*.

⁶⁸ Rodikliai grindžiami suminiu įvairių aspektų vertinimu pagal skalę nuo 1 (švelniausios nuostatos) iki 5 (griežčiausios nuostatos).

Ilgai trunkantis nedarbas didina riziką, kad bedarbiai atitrūks nuo darbo rinkos, palaipsniui praras įgūdžius ir galimybes įsidarbinti. Siekiant užkirsti kelią tokiai situacijai ir padėti bedarbiams kuo greičiau (re)integrotis į darbo rinką, reikėtų pagal veiksmingą aktyvią darbo rinkos politiką taikyti ankstyvas tikslingas priemones.

36 pav. Asmenų, dalyvaujančių vykdant aktyvią darbo rinkos politiką, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo rinkos politikos duomenų bazė ir Darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2015 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2014 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. EL, IT, MT, UK duomenų nėra. LU duomenų nėra dėl duomenų patikrinimo problemų.

Dalyvavimas aktyviojoje darbo rinkos politikoje valstybėse narėse yra labai skirtingas.

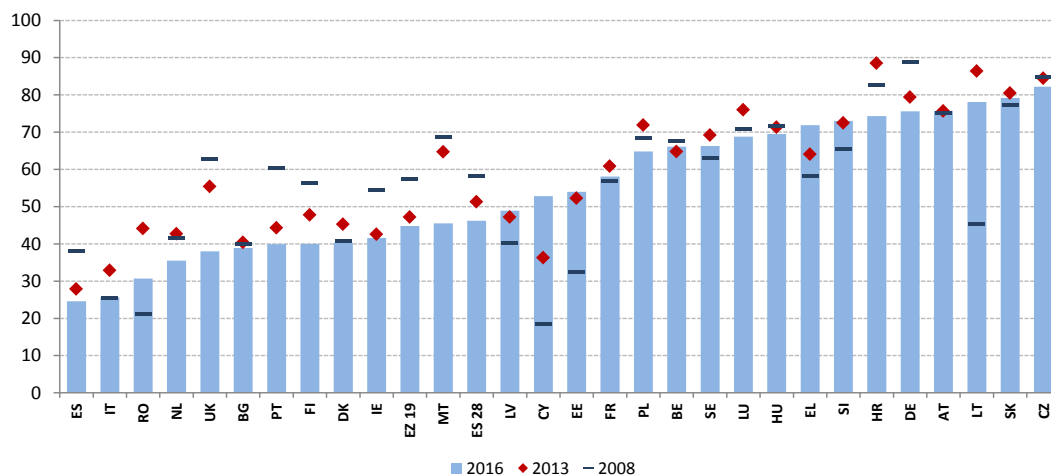
Viena vertus, daugelyje valstybių narių (Bulgarijoje, Rumunijoje, Latvijoje, Estijoje, Kroatijoje, Slovėnijoje ir Kipre) dalyvavimo lygis šimtui norinčių dirbti asmenų (t. y. bedarbių arba pasirengusių dirbti, bet aktyviai neieškančių darbo) 2015 m. buvo žemesnis nei 10 proc. Palyginti su ankstesniais metais pagerėjimas buvo labai nedidelis, o kai kuriais atvejais padėtis netgi pablogėjo. Paminėtose valstybėse narėse (išskyrus Kiprą) padėtis įvertinta kaip kritinė. Kita vertus, yra nemažai puikių rezultatų pasiekusių šalių (pavyzdžiui, Prancūzija, Vengrija, Švedija, Belgija ir Danija), kuriose dalyvavimo lygis gerokai viršijo vidurkį ir visais atvejais buvo aukštesnis nei 40 proc. Šių šalių atveju dalyvavimo lygis per

pastaruosius metus išaugo, nors ir nevienodai. Tokios tendencijos ir kylanti regresijos tiesė, rodanti metinį pokytį, iliustruoja didėjančią šalių divergenciją. Bet kokių atveju šį rodiklį reikėtų interpretuoti atsargiai, nes juo matuojamas tik pats dalyvavimas darbo rinkos politikoje, o ne jo veiksmingumas, be to, dėl duomenų rinkimo proceso ypatumų daugelio šalių duomenims trūksta statistinio patikimumo. Vertinant ilgesnį laikotarpį, daugumos valstybių narių duomenys rodo, kad rodiklis krizės laikotarpiu mažėjo (visų pirma dėl ciklinio nedarbo padidėjimo po 2008 m.), o vėliau, ekonomikai atsigaunant, didėjo.

Dauguma atvejų norint dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos programose būtina užsiregistruoti valstybinėse užimtumo tarnybose. Registruotiems bedarbiams teikiamos profiliavimo, orientavimo ir individualizuotos paslaugos, įskaitant pagalbą ieškant darbo ir nukreipimą dalyvauti konkrečiose aktyvumo didinimo ir (arba) mokymo programose. Tačiau, kaip matyti iš 2017 m. bendros užimtumo ataskaitos, registracijos mastas valstybėse narėse labai skiriasi. Šie skirtumai priklauso nuo įvairių veiksnių, pavyzdžiui, nuo valstybinių užimtumo tarnybų pajėgumo, siūlomų paslaugų kokybės, prievolių ir sankcijų mechanizmo sąsajų su nedarbo išmokomis ir kitomis finansinės paramos sistemomis.

Valstybinės užimtumo tarnybos ne tik oficialiai registruoja bedarbius, bet ir yra svarbiausios pagalbininkės ieškant darbo. Šioje srityje taip pat yra didelių skirtumų. Tokiose valstybėse narėse kaip Čekijos Respublika, Slovakija, Lietuva, Austrija ir Vokietija beveik 80 proc. bedarbių deklaruoja, kad ieškodami darbo naudojami valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis. Rumunijoje, Italijoje ir Ispanijoje tokių bedarbių tėra 30 proc. ar mažiau. Tai, be kita ko, gali rodyti siūlomų paslaugų kokybę, visų pirma kiek tai susiję su darbo jėgos pasiūlos derinimu su darbdaviais. Nuo krizės pradžios Europos valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis vidutiniškai naudojosi vis mažiau bedarbių. Tačiau vis dažniau naudotasi privačių įdarbinimo agentūrų paslaugomis ir alternatyviais darbo paieškos metodais, pavyzdžiui, teikiant paraiškas tiesiogiai darbdaviams, viešinant (taip pat internete) skelbimus apie ieškomą darbą ar atsiliepiant į siūlomo darbo skelbimus. Diagramoje šios tendencijos neparodytos. Keliose valstybėse narėse (Latvijoje, Kipre, Estijoje, Graikijoje, Slovėnijoje ir Lietuvoje) stebima priešinga tendencija: čia pastaraisiais metais naudojimas valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis išaugo.

37 pav. Bedarbių, kurie ieškodami darbo naudojami valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis, dalis

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

3.3.2. Politinis atsakas

Siekiant paremti dinamiškas darbo rinkas ir sumažinti jų segmentaciją, tęsiamos darbo teisės reformos. Neseniai priimtomis ar planuojamomis šios srities priemonėmis dažnai siekiama sumažinti darbo rinkos segmentaciją, skatinti įdarbinti pagal neterminuotas darbo sutartis, visų pirma griežčiau reglamentuojant terminuotas darbo sutartis ir netipinius darbuotojus, ir didinti su nuolatinių darbuotojų priėmimu ir atleidimu susijusį lankstumą. Pavyzdžiui, siekdama paskatinti naujų darbuotojų samdą, Belgija paskelbė nustatanti laipsnišką pranešimo apie atleidimą per pirmuosius šešis darbo mėnesius laikotarpį: per pirmuosius tris darbo mėnesius apie atleidimą galima pranešti likus vienai savaitei iki atleidimo, o nuo šešto darbo mėnesio – likus penkioms savaitėms (federalinė priemonė). Čekijos Respublika sugriežtino laikinojo įdarbinimo įmonių reglamentavimą: ji nustatė griežtesnius tokios įmonės steigimo kriterijus ir didesnes baudas prievolių nesilaikymo atveju. Graikija *ex ante* administracinio patvirtinimo sistemą, taikytą kolektyviniam atleidimui iš darbo, pagal kurią darbo reikalų ministras turėjo veto teisę, pakeitė pranešimo procedūra, kuria užtikrinama, kad laikomasi darbuotojų informavimo ir konsultacijų su jais reikalavimų. Prancūzijoje palaipsniui įsigaliojo 2016 m. rugpjūčio 9 d. įstatymas⁶⁹, kuriuo nustatytos

⁶⁹ Dar vadinamas „El Khomri“ įstatymu. Išsamus šios įstatymo aprašymas pateikiamas 2017 m. bendroje užimtumo ataskaitoje.

pavienių darbuotojų atleidimo dėl ekonominių priežasčių sąlygos ir lankstesnės darbo sąlygos įmonės lygmeniu, o dauguma priemonių pradėtos taikyti 2017 m. sausio mėn. 2017 m. rugsėjo mėn. vyriausybė pradėjo dar vieną didelių užmojų reformą ir nustatė privalomas minimalias ir maksimalias kompensacijas už neteisėtą atleidimą iš darbo ribas bei padidino išėitinę išmoką darbuotojui tais atvejais, kai jo atleidimas yra ekonomiškai pagrįstas. Be to, nustatyta galimybė taikyti bendrai sutartas kolektyvinio išėjimo iš darbo procedūras (*rupture conventionnelle collective*) ir dar labiau palengvinti susitarimai dėl darbo sąlygų. 2017 m. birželio mėn. Lietuvoje įvykdyta didelė Darbo kodekso reforma, liečianti kelis darbo apsaugos teisinio reguliavimo aspektus: išaiškintos darbo santykių nutraukimo priežastys, sutrumpintas pranešimo apie atleidimą pateikimo terminas, nustatytos naujos išėitinės išmokos nustatymo taisyklės (standartinė išėitinė išmoka – dviejų mėnesių darbo užmokesčio dydžio), terminuotų darbo sutarčių maksimali trukmė sutrumpinta nuo penkerių iki dvejų metų (su išimtimis), nustatytas lankstus darbo laikas. Taip pat nustatyta naujų netipinių darbo sutarčių, įskaitant sutartis su laikinojo įdarbinimo įmonėmis ir sutartis dėl darbo projekte, kurių poveikį darbo rinkos segmentacijai reikės stebėti. Dėl šių teisės aktų aktyviai tartasi su socialiniais partneriais. Lenkija planuoja pakeisti dabartinį – sudėtingą, daug kartų keistą ir tik iš dalies atspindinį dabartinį ekonomikos modelį – darbo kodeksą (sukurtą 1974 m.), kad didėtų darbas pagal neterminuotas darbo sutartis. Rengiant pakeitimus dalyvauja ir socialiniai partneriai. Austrija panaikino išskirtinę nuostatą, pagal kurią vyresni nei 50 m. amžiaus darbuotojai negali būti atleidžiami, jei toje pačioje bendrovėje išdirbo dvejus metus. Pašalinant šią kliūtį siekiama padidinti vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumą.

Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų sparčiam darbo ginčų sprendimui paskatinti. Tais veiksmais siekiama padidinti ginčų sprendimo rezultatų nuspėjamumą ir sumažinti susijusias darbdavių ir darbuotojų išlaidas. Estija priėmė teisės aktą, kuriuo reglamentuojama pavienių darbo ginčų komisijų (įvestų 1996 m.) veikla. Šiuo teisės aktu siekiama sustiprinti šių komisijų padėtį, be kita ko, suteikiant joms daugiau lankstumo ir leidžiant taikyti rašytinę procedūrą bei tvirtinti kompromisinę poziciją sprendžiant darbo ginčus. Prancūzijoje nustatytos palaipsniui vykdomos priemonės, kuriomis pertvarkytos ginčų dėl pavienių asmenų atleidimo (*prud'hommes*) taisyklės, siekiant sustiprinti derinimą ir paspartinti procedūras, be kita ko, mažinant su neteisėtai atleistų darbuotojų kompensavimu susijusį netikrumą. 2016 m. lapkričio mėn. dviem dekretais nustatytas orientacinis stažas, o 2017 m. rugsėjo mėn.

nustatytos privalomos viršutinės ir žemutinės ribos ir taip sudarytos sąlygos išspręsti ginčus taikinimo etapu ir paspartinti procedūras.

Kelių valstybių narių darbotvarkėse svarbią vietą užima savarankiškai dirbančių asmenų darbo sąlygų gerinimas, adekvačių socialinių teisių užtikrinimas, piktnaudžiavimo netipiniu darbu prevencija. Danija pakeitė savarankiškai dirbančių verslo savininkų gimdymo atostogų taisykles, kad jie galėtų dirbti savo įmonėje iki 25 proc. įprasto darbo laiko ir kartu gautų vaiko gimimo išmokas, atitinkančias likusius 75 proc., kad jų verslas nesustotų. Italija 2017 m. gegužės mėn. priėmė „Savisamos ir pažangiojo darbo aktą“, kuriuo išplėsta savarankiškai dirbančių asmenų apsauga, visų pirma susijusi su motinystės, vaiko priežiūros atostogomis, ligos išmokomis, nedarbo išmokomis ir išlaidų, susijusių su profesiniu mokymu, atėmimu iš apmokestinamų darbo pajamų. Prancūzijoje 2016 m. rugpjūčio 9 d. įstatymu, įsigaliosiančiu 2018 m. sausio 1 d., nustatytas bendradarbiavimo platformų socialinės atsakomybės principas, taikomas pavieniams darbuotojams, kurie naudojami tomis platformomis kaip tarpininkėmis. Platformos dalyvaus užtikrinant nelaimingų atsitikimų darbe draudimą ir iš dalies finansuos profesinį mokymą, o darbuotojai turės visapusišką teisę dalyvauti demonstracijose, suburti profesinę sąjungą ar joje dalyvauti. Latvijoje taksi vairuotojai ir startuoliuose dirbantys asmenys, gaunantys valstybės subsidijas, dabar bus laikomi darbuotojais, todėl turės didesnes socialines teises ir griežtesnius reikalavimus, susijusius su socialinio draudimo įmokų mokėjimu. Portugalija pakeitė darbo proceso teisę, išplėsdama nuostatas dėl fiktyvaus savarankiško darbo (*falsos recibos verdes*) pripažinimo, kad jos būtų taikomos ir kitiems – fiktyvių stažuočių, fiktyvios savanorystės ir pan. – nedeklaruojamo darbo tipams. Ispanijoje 2017 m. vasarą buvo pertvarkytas Savarankiškų darbuotojų įstatymas, kurio naujomis priemonėmis siekiama pagerinti savarankiškai dirbančių asmenų padėtį (pavyzdžiui, sumažinant jų socialinio draudimo įmokas, prilyginant pensijų išmokas laisvai samdomų darbuotojų išmokoms, teikiant daugiau mokymosi galimybių). Slovėnija priėmė priemones, kuriomis tais atvejais, kai galima sudaryti standartinę darbo sutartį, neleidžiama sudaryti civilinės teisės sutarties. Visų pirma padidinti darbo inspekcijų įgaliojimai ir susijusios sankcijos. Taip pat pasiūlyta tais atvejais, kai kyla ginčas dėl terminuotos sutarties pasirinkimo motyvų, prievolę įrodyti perduoti darbdaviui ir nustatyti didesnes baudas už pažeidimus (taip pat ir darbuotojams). Suomija parengė teisės akto pasiūlymą, kuriuo siekiama nenustatytos apimties darbo sutartis leisti naudoti tik tais atvejais, kai darbdavys gali pagrįstai įrodyti, kad darbo paklausa svyruoja.

Kai kuriose valstybėse narėse pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių viešojo sektoriaus darbuotojų skaičiaus sumažinimas galėtų prisidėti prie bendros darbo rinkos segmentacijos mažinimo. Ispanija, atsižvelgdama į *ad hoc* ekspertų grupės rekomendacijas, jau ėmėsi veiksmų šioje srityje. 2017 m. balandžio mėn. su socialiniais partneriais susitarta per trejus metus surengti darbuotojų atrankos konkursus 250 000 nuolatinių viešojo sektoriaus darbo vietų užimti. Apie panašias priemones paskelbė ir Portugalija. Kipre 2016 m. priimtas naujas įstatymas, kuriuo reglamentuojamos terminuotos darbo sutartys viešajame sektoriuje, nustatoma maksimali tų sutarčių galiojimo trukmė (ne daugiau kaip 12 mėnesių, su galimybe atnaujinti) ir išdėstomi atvejai, kuriais galima naudoti terminuotas sutartis.

Tuo pačiu metu kelios valstybės narės imasi priemonių, kuriomis didinamas vidaus lankstumas, visų pirma teikiant daugiau galimybių pritaikyti darbo valandas ir darbo sąlygas prie darbuotojo reikmių. 2017 m. kovo mėn. Belgija priėmė Lankstaus darbo įstatymą, kuriuo siekiama padidinti tiek darbdavių, tiek darbuotojų lankstumą ir padėti geriau derinti profesinį ir asmeninį gyvenimą. Dabar darbo laikas gali būti nustatomas kas metus, leidžiama lanksčiau naudotis viršvalandžiais, supaprastinti darbo ne visą darbo dieną reikalavimai, sukurtas teisinis nenuolatinio nuotolinio darbo pagrindas. Be to, socialiniams partneriams suteikta galimybė toliau keisti darbo valandas sektoriaus lygmeniu. Čekijos Respublikos Darbo kodekso pataisomis padidintas darbo sąlygų lankstumas, visų pirma suteikta daugiau lankstumo darbo grafiko ir teisių į darbo laiką ir atostogas atžvilgiu, pakeistos nuostatos dėl nuotolinio darbo ir sustiprintos tokios profesinio ir privataus gyvenimo derinimo priemonės kaip darbas namuose. Lietuva, kaip jau minėta, pertvarkė savo Darbo kodeksą ir suteikė lankstaus darbo grafiko ir nuotolinio darbo galimybių. Rumunijos darbo ministerija konsultacijų tikslais paskelbė pasiūlymą dėl nuotolinio darbo, kuriuo siekiama užtikrinti lankstesnį darbo grafiką ir reglamentuoti iki šiol nenaudotą darbo formą. Konsultacijos vyko iki liepos mėn. pabaigos. Suomija parengė teisės akto pasiūlymą, kad sukonkretintų darbo laiką reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, susijusias su lanksčiu darbo laiku ir darbo valandų kaupimu, ir padidintų leidžiamų viršvalandžių skaičių.

Jau minėtu Italijos „Savisamdros ir pažangiojo darbo aktu“ siekiama skatinti lankstesnį samdomų darbuotojų darbo grafiką, kad išaugtų produktyvumas ir būtų sudarytos palankesnės profesinio ir asmeninio gyvenimo derinimo sąlygos (pavyzdžiui, reglamentuojant galimybę

dirbti ne įmonės patalpose, naudoti IT priemones, teisę į tokį patį darbo užmokestį, kokį gauna tokį patį darbą įmonės patalpose dirbantys darbuotojai).

Kai kurios valstybės narės stiprina darbo inspekcijas ir imasi papildomų kovos su nedeklaruojamu darbu priemonių. Pavyzdžiui, Graikijoje įgyvendinamas trimetis (2017–2019 m.) kovos su nedeklaruojamu darbu veiksmų planas, kuriame numatyta imtis įvairių priemonių, be kita ko, peržiūrėti baudas, taikyti naujas tikslinių patikrinimų rizikos analizės taisykles, atnaujinti patikrinimų tvarką ir inspektorių mokymą ir vykdyti visuomenės informavimo kampanijas. Neseniai Kipro Parlamentui perduoti Socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, susiję, be kita ko, su didesnėmis baudomis ir elektroninės deklaracijos apie pradedantį dirbti darbuotoją nustatymu. Be to, bus siekiama peržiūrėti darbo inspekcijų sistemą. Darbo inspekcijos stiprinamos ir Portugalijoje: visų pirma samdomi papildomi darbuotojai, tobulinamos geresnio darbo inspekcijos, mokesčių inspekcijos ir socialinės apsaugos institucijų veiklos koordinavimo ir dalijimosi duomenimis procedūros. Rumunija pakeitė nedeklaruojamą darbą reglamentuojančius teisės aktus, išplėtė nedeklaruojamo darbo apibrėžtį ir įvedė daugiau priemonių, padedančių nustatyti paslėptą užimtumą.

Valstybinės užimtumo tarnybos ir toliau deda daug pastangų vykdydamos institucines reformas ir gerindamos savo veiklą. Šias pastangas papildė lyginamojo mokymosi metodas⁷⁰, kurį 2015 m. nustatė Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklas. Pastarojo meto reformos nulėmė mažėjantį darbo ieškančių asmenų skaičių ir didėjantį laisvų darbo vietų, apie kurias pranešta valstybinėms užimtumo tarnyboms, skaičių (taip pat iš dalies susijusį su gerėjančiomis makroekonominėmis sąlygomis). Kaip nurodyta 3.3.1 skirsnyje, krintant nedarbo lygiui, daugumoje valstybinių užimtumo tarnybų sumažėjo registruotų darbo ieškančių asmenų skaičius. Vis dėlto gerėjanti padėtis darbo rinkoje nepadėjo valstybinėms užimtumo tarnyboms atitinkamai sumažinti nei savo išlaidų, nei žmogiškųjų išteklių. Tuo pačiu metu vis daugiau valstybinių užimtumo tarnybų naudoja specializuotų konsultantų, dirbančių su konkrečiomis darbo ieškančių asmenų grupėmis (jaunimu, ilgalaikiais bedarbiais, vyresnio amžiaus asmenimis), paslaugomis. Kipro užimtumo tarnyba šiuo metu rengiasi

⁷⁰ 2016 m. baigtas pirmasis dvejų metų trukmės lyginamojo mokymosi etapas, kurį sudaro valstybinių užimtumo tarnybų savęs vertinimas ir išorės tarpusavio ir ekspertų vertinimas. Kiekvienai valstybinei užimtumo tarnybai buvo pateiktos specialiai jai skirtos rekomendacijos dėl organizacinių pajėgumų ir paslaugų teikimo gerinimo. Be to, visos tarnybos pradėjo pokyčių procesą ir praėjus vieneriems metams po vertinimo pateikė ataskaitą tinklui. Vertinimo rezultatais taip pat naudotasi rengiant ir valdant tinklo savitarpio mokymosi programą. 2017 m. prasidėjo antrasis lyginamojo mokymosi etapas. Šiuo etapu itin daug dėmesio bus skiriama stebėsenai, kaip užimtumo tarnybos įgyvendina ir valdo pokyčių procesus.

samdyti papildomus konsultantus, kad galėtų veiksmingiau įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvą ir Rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių. Valstybinės užimtumo tarnybos taip pat investuoja į teikiamų paslaugų gerinimą. Graikijoje įvykdžius užimtumo tarnybos pertvarką priimta nauja darbo ieškančių asmenų profiliavimo metodika, o artimoje ateityje ketinama įdiegti veiklos valdymo sistemą.

Valstybinės užimtumo tarnybos toliau stiprina bendradarbiavimą su darbdaviais, remiantis gilesniu darbo rinkos supratimu, labiau į darbo jėgos paklausą orientuotu paslaugų paketu ir kokybine darbdavių pagalba. Nors išsamių darbdavio įtraukimo strategijų pasitaiko retai, jau taikomas naujas požiūris į darbdavių segmentaciją ir paslaugų darbdaviams teikimą. Daugumoje valstybinių užimtumo tarnybų darbdaviams teikiamos paslaugos yra koordinuojamos centralizuotai, tačiau jos taip pat teikia tas paslaugas regionų ir vietos lygmenimis. Darbdavius galima skirstyti pagal skirtingas kategorijas, pavyzdžiui, sektorius, dydį, regioninę ar nacionalinę svarbą, pagalbos reikmes, pavyzdžiui, startuolius ar sunkumų patiriančias įmones. Be to, kai kurios valstybinio užimtumo tarnybos su darbdaviais sudaro bendradarbiavimo susitarimus. Norint teikti geresnes paslaugas darbdaviams reikia išmanyti specializuotų žmogiškųjų išteklių reikmes, nes darbdavio keliami kompetencijos reikalavimai skiriasi nuo tradicinių užimtumo tarnybų konsultantų keliamų reikalavimų. Todėl reikia taikyti naujus darbuotojų mokymo metodus.

Ilgalaikiams bedarbiams teikiamos paramos lygis valstybėse narėse ir toliau labai skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Suomijoje, Danijoje ir Austrijoje, pagalba ilgalaikiams bedarbiams grindžiama ilgamete patirtimi ir glaudžiu socialinių partnerių dalyvavimu. Vis dėlto daugumoje kitų valstybių narių integruotesnės paslaugos, kaip antai vienas bendras informacinis punktas ar prie individualių poreikių pritaikytos paslaugos vis dar nėra teikiamos, o darbdavių dalyvavimas irgi gana menkas. Tačiau 2017 m. Italija ir Kipras pradėjo didžiules politikos, praktikos ir infrastruktūros reformas, kad padidintų ilgalaikiams bedarbiams teikiamos pagalbos mastą.

Siekiant paskatinti ilgalaikių bedarbių įdarbinimą ir aktyvumo didinimą, imamas įvairių iniciatyvų ir subsidijų. Belgijos Flandrijos regione ir Bulgarijoje 2017 m. nustatyta tikslinių samdos paskatų. Švedijoje, siekiant padidinti sistemos veiksmingumą, peržiūrėti užimtumo subsidijų lygmenys. Belgijos Briuselio regionas, siekdamas padidinti ilgalaikių bedarbių aktyvumą, priėmė programą „Activa générique“, pagal kurią ilgalaikiams

bedarbiams mokamos pašalpos. Slovakija taip pat taiko panašias bandomąsias iniciatyvas. Danijoje nustatytos neapmokestinama suma grindžiamos paskatos ilgalaikiams bedarbiams imtis laikino darbo. Rumunijoje ilgalaikiams bedarbiams pradėtos taikyti užimtumo subsidijos.

Tai pat diegiamos kitos aktyvumo skatinimo priemonės, susijusios su geografinio judumo šalies viduje rėmimu. Pavyzdžiui, Rumunijoje siūlomos naujos subsidijos asmenims, kurie sutinka dirbti darbo vietoje, esančioje 50 km nuo jų gyvenamosios vietos. Bulgarijoje bedarbiams, kurie sutinka dirbti darbo vietoje, esančioje toliau nei 50 km nuo jų gyvenamosios vietos, bus padengiamos vaikų priežiūros paslaugų, nuomos ir interneto abonemento išlaidos. Tokią paramą turėtų gauti iki 400 bedarbių. Čekijos Respublikoje remiamas regioninis judumas – darbo tarnybos dabar teikia paramą ilgiau negu 5 mėnesius registruotiems darbo ieškantiems asmenims: padengiamos važinėjimo į naują darbą išlaidos ir perkraustymo į naują darbo vietą kitame regione išlaidos. Suomija taip pat planuoja gerinti regionų ir institucijų bendradarbiavimą, kad paskatintų darbo jėgos judėjimą į didesnio ekonomikos augimo regionus.

Vis daugiau dėmesio skiriama prie individualių poreikių pritaikytoms paslaugoms. Ispanijoje pradėta įgyvendinti didelė programa (*Programa de Acción Conjunta para la Mejora de la Atención de Personas Parados de Larga Duración*), kuria siekiama didinti valstybinių užimtumo tarnybų gebėjimus teikti individualią pagalbą ilgalaikiams bedarbiams. Portugalija pakeitė teisės aktus, kad paslaugos būtų geriau pritaikytos prie asmens poreikių, ir kuria vieno langelio principu veikiančius užimtumo centrus (*Balcão Único do Emprego*), kurie teiktų visas valstybinių užimtumo tarnybų paslaugas ir socialines paslaugas. Tikimasi, kad šie centrai pradės veikti 2018 m. pradžioje. Nyderlandai, siekdami teikti daugiau prie individualių poreikių pritaikytų darbo paieškos paslaugų, gerokai padidino biudžetą, o Suomija skyrė papildomų lėšų, kad parama būtų dažnesnė. Belgijos Valonijos regione vis daugiau prie asmens poreikių pritaikytų paslaugų teikiama pagal naujas integracijos sutartis, Italijoje išbandoma bedarbių kuponų sistema, pagal kurią teikiama tikslinė ir intensyvi darbo paieškos pagalba. Bulgarijoje 2017 m. įsteigti aštuoni nauji informaciniai punktai, teikiantys dar daugiau integruotų paslaugų. Bendras punktų skaičius šiuo metu yra 73.

Įsibėgėja bedarbiams skirtos mokymo programos. 2017 m. Kroatija pradėjo įgyvendinti programas, skirtas beveik 10 000 bedarbių, visų pirma ilgalaikiams bedarbiams, o Prancūzija

2017 m. dar labiau išplėtė didžiulį 2016 m. bedarbių mokymo planą. 2016 m. turėtos 500 000 mokymosi vietų buvo papildytos dar 200 000, o naujuoju Investicijų planu, kurio biudžetas – 14 mlrd. EUR, siekiama 2018–2020 m. apmokyti 1 mln. nekvalifikuotų darbo ieškančių asmenų ir 1 mln. mokyklos nebaigusius asmenų. Lietuva ir Vengrija pertvarkė savo aktyvios darbo rinkos politiką, kad sumažintų viešųjų darbų ir padidintų mokymosi darbo vietoje ir praktikos mastą. Graikijoje sektoriuose, turinčiuose didelį augimo potencialą, pradėta 23 000 bedarbių mokymo ir sertifikavimo programa, o į naują viešųjų darbų sistemą įtrauktas neprivalomas mokymosi komponentas.

Kelios valstybės narės pirmenybę teikia pašalpų gavėjų aktyvumo skatinimui. Tai pasakytina tiek apie nedarbo, tiek apie kitas socialines išmokas, pavyzdžiui, minimalių pajamų sistemas. Suomijoje, siekiant paspartinti reintegraciją į darbo rinką, įvykdyta didelė nedarbo išmokų sistemos reforma. Nuo 2017 m. norint gauti nedarbo išmoką būtina dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, be to, sugriežtintos sąlygos darbo ieškantiems asmenims, atmetantiems darbo pasiūlymus. Bazinė (su ankstesniu darbo užmokesčiu nesusijusi) nedarbo išmoka gali būti naudojama kaip judumo ir darbo užmokesčio subsidija siekiant skatinti darbo ieškančių asmenų aktyvumą. Taip pat planuojama nuo 2018 m. įvesti papildomas finansines sankcijas bedarbiams, kurie negali įrodyti ieškantys darbo ar dalyvaujantys aktyvumo darbo rinkoje skatinimo programose. Belgijoje nuo 2016 m. rugsėjo mėn. kiekvienas naujas socialinės įtraukties išmokų gavėjas privalo pasirašyti asmeninės socialinės integracijos susitarimą su socialinės gerovės centru (pavyzdžiui, pagal Valonijoje taikomą skatinamosios integracijos programą). Tuo susitarimu, kuriame nustatomos abiejų šalių teisės ir pareigos, siekiama skatinti tvarią profesinę integraciją. Kipre 2016 m. pradėtos įgyvendinti, o 2017 m. toliau tobulintos aktyvumo skatinimo priemonės (pavyzdžiui, mokymo ir kvalifikacijos kėlimo programos, visuomeninės programos), skirtos garantuotų minimalių pajamų sistemos dalyviams. Slovėnijoje teisės aktais, kuriuos turi priimti Parlamentas, bus nustatyta prievolė (su tam tikromis išimtimis) pranešti valstybinei užimtumo tarnybai apie atleidžiamus darbuotojus jau tada, kai jiems pranešama apie atleidimą, kad būtų išvengta nedarbo išmokų nemokėjimo per pirmuosius tris nedarbo mėnesius.

Naujausiomis nedarbo išmokų sistemų reformomis siekta jas racionalizuoti ir padidinti jų tvarumą, neretai nustatant griežtesnes reikalavimų tenkinimo sąlygas ir (arba) mažesnes išmokas. Vis dėlto kai kurios valstybės narės imasi (ar planuoja imtis) veiksmų, kad padidintų

išmokas ar jų teikimo trukmę. Įgyvendinus jau minėtą Suomijos reformą, su uždarbiu siejamų nedarbo išmokų mokėjimo laikotarpis sutrumpintas nuo 500 iki 400 dienų (arba atitinkamai nuo 400 iki 300 dienų, jei darbo stažas trumpesnis nei treji metai), išskyrus vyresnio amžiaus ilgalaikiams bedarbiams. Prancūzijoje, susitarus su socialiniais partneriais, 2017 m. gegužės mėn. priimta nauja trimetė (2017–2020 m.) nedarbo išmokų konvencija, kuria siekiama sumažinti sistemos deficitą ir paskatas įdarbinti pagal labai mažos trukmės terminuotas darbo sutartis (visų pirma nustatytas naujas teisių apskaičiavimo metodas, pagal kurį trumpalaikės darbo sutartys privalumų nebesuteikia). Planuojamos tolesnės reformos, kuriomis būtų suteikta prieiga savarankiškai dirbantiems asmenims ir sugriežtinta darbo paieškos patikra. Latvija padidino minimalų įmokų mokėjimo laikotarpį, suteikiantį teisę į išmokas, nuo devynių mėnesių (iš 12) iki 12 (iš 16). Lietuvoje pakeistu Nedarbo socialinio draudimo įstatymu (drauge su Darbo kodeksu) išplėsta nedarbo išmokų aprėptis ir adekvatumas, visų pirma nuo šešių iki devynių mėnesių (nepriklausomai nuo stažo) pailgintas išmokų mokėjimo laikotarpis. Danijoje 2017 m. įsigaliojo 2015 m. priimta išsami reforma. Be kita ko, ja supaprastinama sistema, aktyviau skaitmeninama ir mokamos didesnės išmokos vaikų turintiems jauniems absolventams. Vienas svarbiausių reformos elementų – galimybė pratęsti nedarbo išmokų mokėjimo laikotarpį nuo dvejų iki trejų metų, jei imamasi trumpalaikio darbo.

Tinkamai vykdomas socialinis dialogas turi lemiamos svarbos plėtojant socialinę rinkos ekonomiką, padedančią užtikrinti ekonominio veiksmingumo ir socialinio teisingumo pusiausvyrą. Jis yra vienas svarbiausių būdų stiprinti socialines teises ir skatinti tvarų ir integracinį ekonomikos augimą, kaip pabrėžta Europos socialinių teisių ramsčio dokumentuose. Konsultacijos su socialiniais partneriais ir ankstyvas jų įtraukimas į diskusijas apie reformas gali labai palengvinti įgyvendinimą vėlesniais etapais. Socialinių partnerių dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant atitinkamas reformas mastas ir poveikis ES šalyse gerokai skiriasi. Iš esmės taip yra dėl socialinio dialogo praktikos ir institucinės santvarkos įvairovės valstybėse narėse ir dėl skirtingų socialinių partnerių pajėgumų ir nevienodo indėlio. Kol kas nėra nei vienos veikiančios nacionalinės socialinio dialogo sistemos, kurią būtų galima laikyti referencine, tačiau siekiant didinti socialinę gerovę ES reikėtų puoselėti veiksmingą ir tinkamai vykdomą socialinį dialogą. Tą galima pasiekti tik stiprinant socialinių partnerių pajėgumus, gerbiant jų autonomiją ir didinant jų vaidmenį rengiant ir įgyvendinant reformas ir politiką, aktyviai įtraukiant juos į visus politikos formavimo ir įgyvendinimo

etapus. Šioje ataskaitoje (visų pirma 3.1 skirsnyje (dėl darbo užmokesčio nustatymo sistemų), 3.2 skirsnyje (dėl profesinio mokymo sistemų) ir 3.3 skirsnyje (dėl darbo teisės reformų)) pateiktas ne vienas teigiamas socialinių partnerių dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant politikos priemones pavyzdys.

3.4. Socialinės įtraukties užtikrinimas, kova su skurdu ir lygių galimybių skatinimas

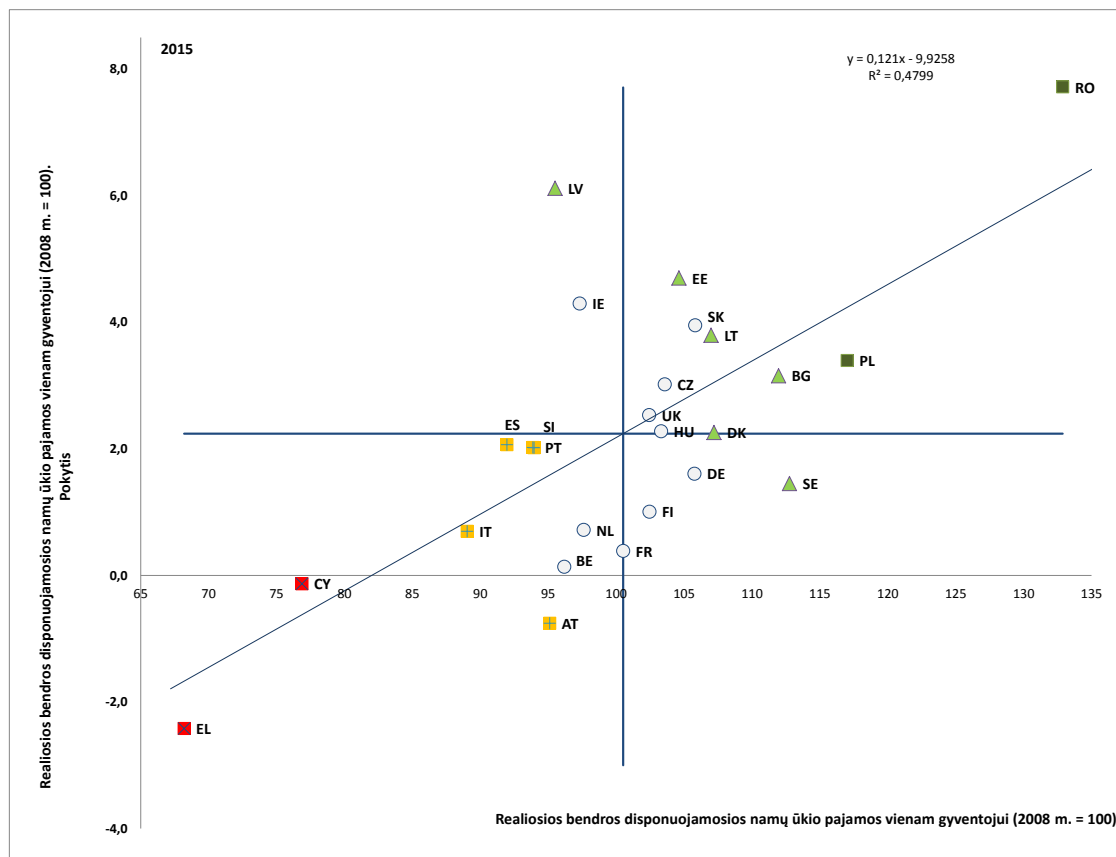
Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 8 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama modernizuoti jų socialinės apsaugos sistemas siekiant kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi. Pirmiausia pateikiama socialinės padėties valstybėse narėse apžvalga pagal pagrindinius rodiklius, įskaitant disponuojamąsias pajamas, skurdą ir socialinę įtrauktį ir sveikatos priežiūros prieinamumą. 3.4.2 skirsnyje pateikiama informacijos apie valstybių narių politikos priemonės socialinės apsaugos sistemų srityje, įskaitant nedarbo išmokas, aprūpinimo būstu politiką, vaikų priežiūrą, ilgalaikę priežiūrą, sveikatos priežiūrą, pensijas ir neįgaliųjų įtrauktį.

3.4.1. Pagrindiniai rodikliai

2015 m. bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui⁷¹ išaugo daugumoje valstybių narių. Vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse jų lygis po krizės dar nepradėjo kilti. Visų pirma tai akivaizdu Graikijoje ir Kipre (kritinė padėtis), kur disponuojamosios pajamos vienam gyventojui 2015 m. buvo atitinkamai 32 proc. ir 23 proc. mažesnės nei 2008 m., tačiau taip pat Italijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir – kiek mažesniu mastu – Austrijoje. Šiose šalyse pajamų augimas 2015 m. atsiliko nuo ES vidurkio ar netgi buvo neigiamas. O Vidurio ir Rytų Europos šalyse bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui 2015 m. buvo didesnės nei 2008 m. (Rumunijoje jos buvo didesnės 32,9 proc., Lenkijoje – 17 proc., Bulgarijoje – 12 proc., Lietuvoje – 7 proc.). Šiose šalyse (taip pat Estijoje ir Latvijoje) disponuojamosios pajamos vienam gyventojui augo greičiau nei vidutiniškai ES ir tai rodo nuoseklią konvergenciją su likusiomis ES šalimis. Geriausių rezultatų šioje srityje pasiekė Rumunija ir Lenkija.

⁷¹ Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkio pajamos vertinamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra). HR, LU ir MT duomenų nėra. 2017 m. spalio 31 d. turėti tik 18 valstybių narių 2016 m. duomenys.

38 pav. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 m. = 100) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

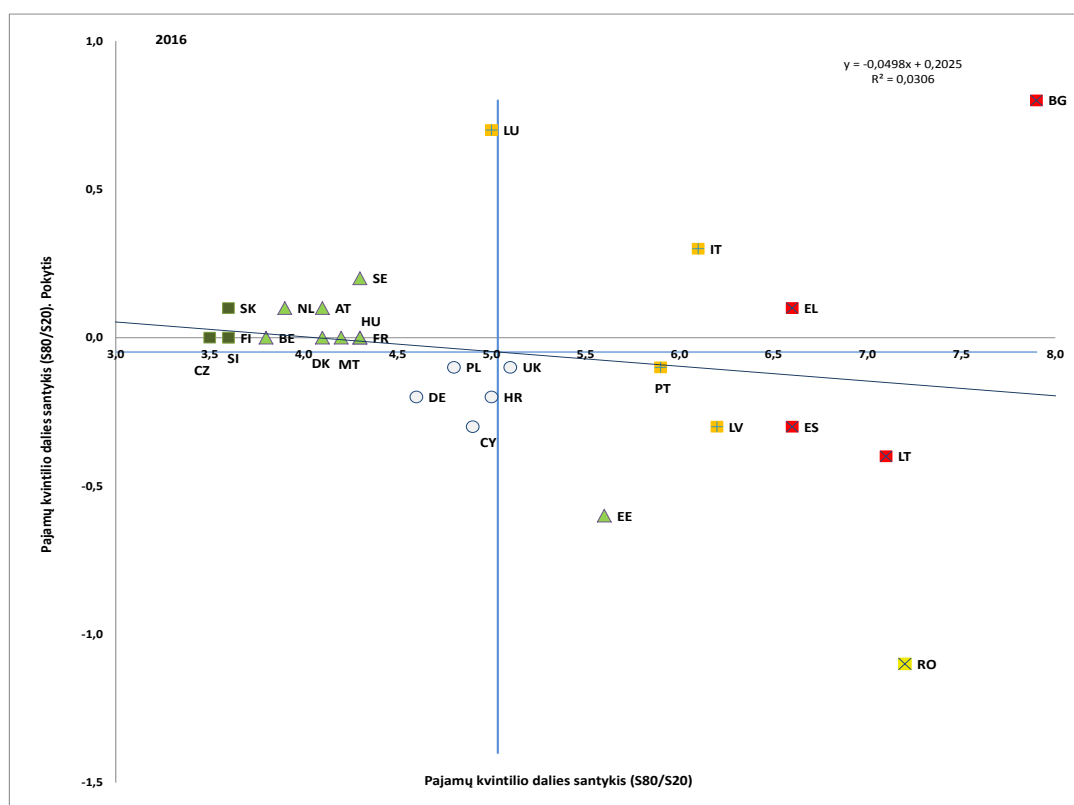

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [nasq_10_nf_tr and namq_10_gdp], EMPL GD skaičiavimai. Laikotarpis: 2015 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2014 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2017 m. spalio 31 d. turėti tik 18 valstybių narių 2016 m. duomenys.

Pajamų nelygė ėmė mažėti, tačiau keliose valstybėse narėse įveikti pokrizinio padidėjimo kol kas nepavyko. 2016 m. visoje ES 20 proc. turtingiausių namų ūkių pajamos buvo 5,1 karto didesnės nei 20 proc. neturtingiausių namų ūkių (žr. 39 pav.). Tačiau už šio vidurkio slypi gana dideli valstybių narių skirtumai: kritinė padėtis nustatyta Bulgarijoje, Lietuvoje, Graikijoje ir Ispanijoje, kur turtingiausių ir vargingiausių pajamos skyrėsi 6,5 karto, o Rumunijoje (prasti, bet gerėjantys rezultatai) šis rodiklis buvo beveik dvigubai didesnis nei geriausių rezultatų pasiekusiose šalyse: Čekijos Respublikoje, Slovakijoje, Suomijoje ir Slovėnijoje. Labiausiai nelygė išaugo Bulgarijoje ir Liuksemburge, didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Rumunijoje, Lietuvoje ir Estijoje. 2016 m. išryškėjo nuosaiki pajamų nelygės valstybėse narėse konvergencijos tendencija; šalyse, kur nelygės lygis aukštesnis, buvo galima stebėti spartesnę vidutinį to lygio kritimą. Vertinant ilgesnį laikotarpį,

pajamų kvintilio dalies santykis daugiau nei trečdalyje valstybių narių tebelieka gerokai didesnis nei 2009 m.⁷². Visų pirma tai pasakytina apie Bulgariją, Graikiją, Italiją, Vengriją, Liuksemburgą, Rumuniją, Ispaniją, Lietuvą ir Estiją. O štai Latvijoje (kur pajamų nelygybė tebėra didelė) ir Danijoje užfiksuotas gana didelis pajamų nelygybės sumažėjimas.

39 pav. Pajamų kvintilio dalies santykis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

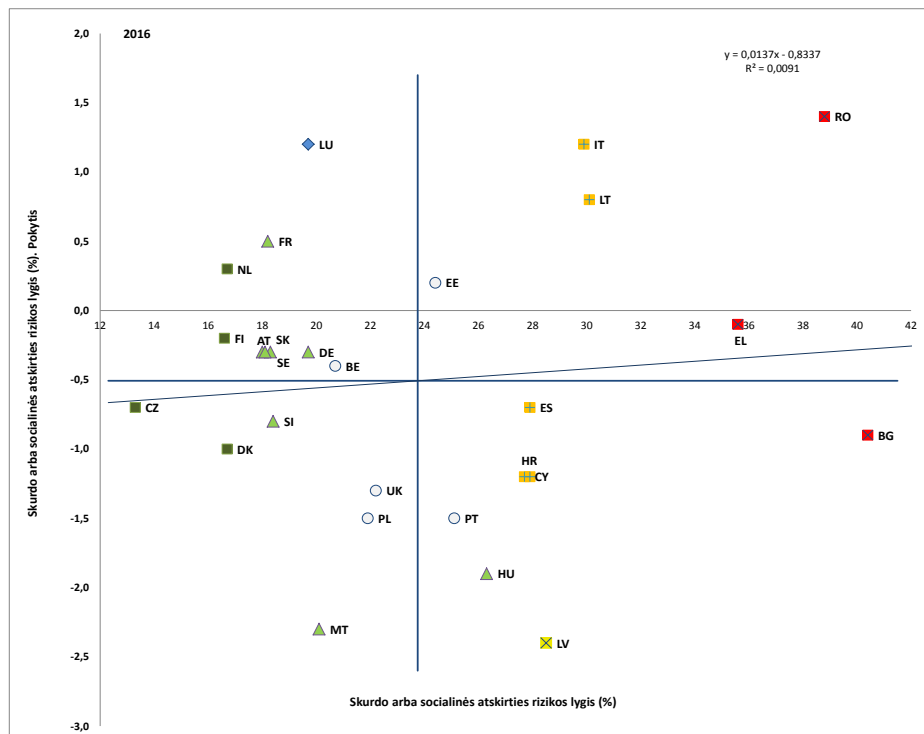
Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų dalis⁷³ 2016 m. sumažėjo daugumoje valstybių narių. Vis dėlto tos dalies dydis valstybėse narėse labai skiriasi (žr. 40 pav.). Skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrė daugiau nei trečdalis Bulgarijos, Rumunijos ir Graikijos gyventojų (kritinė padėtis). Rumunijoje 2016 m. tokių gyventojų dar padaugėjo.

⁷² Šiame skyriuje taikomi 2009 m., kaip ataskaitinių metų iki krizės, Bendrijos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas rodikliai, nes jie apima ir 2008 m. pajamas.

⁷³ Skurdo ar socialinės atskirties rizikos apibrėžtis ir subkomponentai pateikiami 1.2 skirsnyje.

Šis rodiklis ES vidurkį gerokai viršijo Italijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Ispanijoje, Kroatijoje ir Kipre. Italijoje ir Lietuvoje 2016 m. skurdo ir socialinės atskirties riziką patiriančiųjų dalis dar labiau išaugo, o štai Latvijoje – daugiausiai sumažėjo (maždaug 2,5 proc. punkto). Kitame skalės gale – geriausių rezultatų pasiekusios šalys: Čekijos Respublika, Suomija, Danija ir Nyderlandai. Šiose šalyse skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų dalis nesiekė 17 proc. Iš tų šalių, kuriose skurdo ar socialinės atskirties rizika yra maža, nemažas padidėjimas užfiksuotas Liuksemburge. Vertinant ilgesnį laikotarpį, padėtis, palyginti su 2009 m., pagerėjo Latvijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje, o Graikijoje, Italijoje, Kipre ir Ispanijoje – priešingai – skurdo ar socialinės atskirties rizika gerokai išaugo.

40 pav. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos (AROPE) lygis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

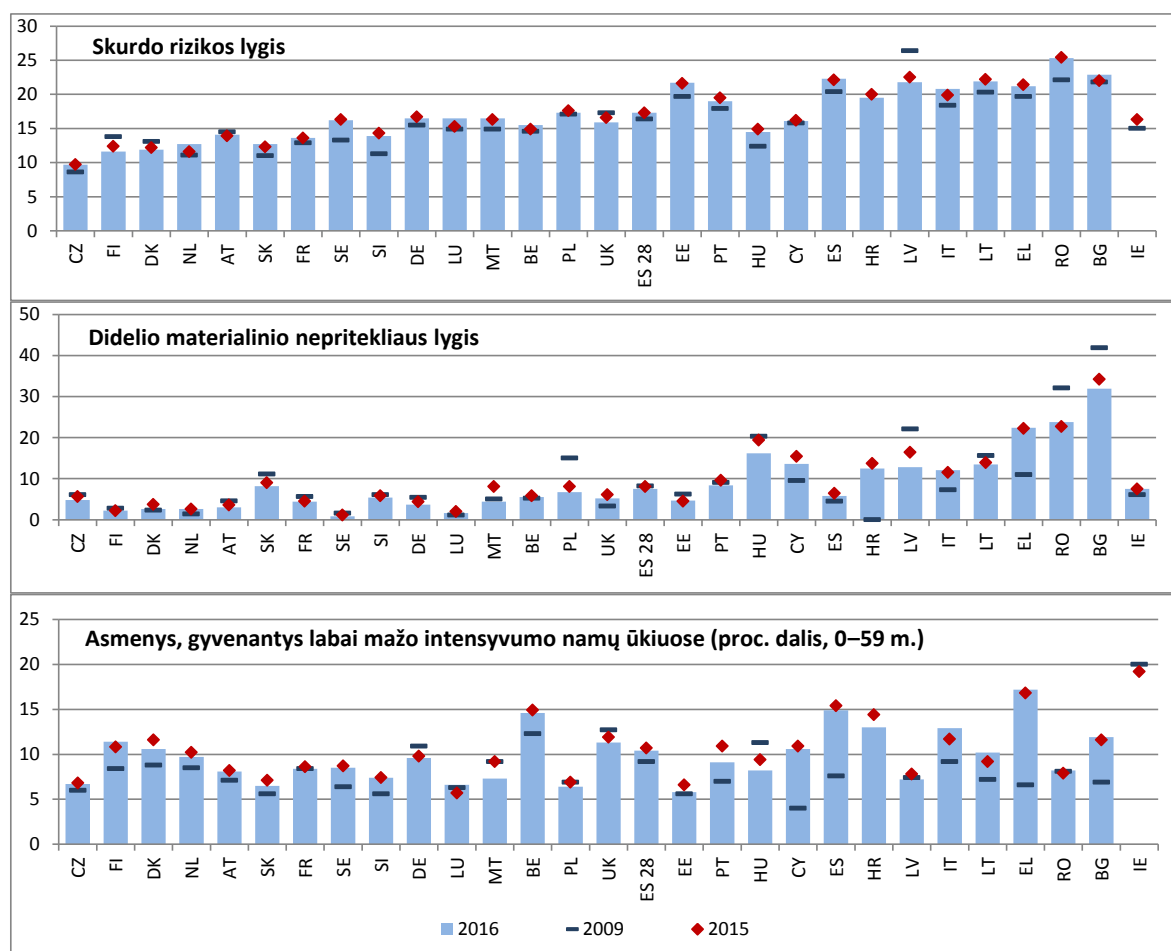

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaškinimas pateiktas priede.

Ankstesniais metais augusi ES gyventojų, patiriančių skurdžių pajamų riziką, dalis 2015 m. ir 2016 m. stabilizavosi. Vertinant valstybių narių lygmeniu, ši dalis sumažėjo ar

išliko tokia pati 17 valstybių narių (41 pav.). Tarp likusių šalių didžiausias padidėjimas (1 proc. punktu ar daugiau) nustatytas Liuksemburge, Nyderlanduose (šiose šalyse skurdo rizika palyginti maža), Italijoje ir Bulgarijoje. Valstybės narės, kuriose skurdžių pajamų riziką patiria daugiausia gyventojų (22 proc. ar daugiau), yra Rumunija, Bulgarija ir Ispanija. Mažiausia tokių gyventojų (mažiau nei 12 proc.) yra Čekijos Respublikoje, Suomijoje ir Danijoje. 2016 m. skurdžių pajamų rizikos lygis 21 valstybėje narėje tebebuvo aukštesnis nei 2009 m., o žemesnis lygis užfiksuotas tik Latvijoje, Suomijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir Austrijoje. Kroatijoje 2016 m. skurdžių pajamų rizikos lygis buvo žemesnis nei 2010 m.

41 pav. Žmonės, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis. Subrodikliai

Pastaba. Rodikliai rūšiuojami pagal AROPE lygį 2016 m. IE 2016 m. duomenų nėra. ES 27 vertės – 2009 m. (HR duomenų nėra).

2016 m. didelis materialinis nepriteklus mažėjo ketvirtus metus iš eilės – tai rodo, kad daugumoje valstybių narių gyvenimo lygis kyla. Visose valstybėse narėse, išskyrus keturias (Rumuniją, Italiją, Estiją ir Graikiją), padėtis pagerėjo arba išliko stabili. Tačiau maždaug trečdalis Bulgarijos ir daugiau nei penktadalis Rumunijos ir Graikijos gyventojų tebepatiria didelį materialinį nepriteklį. Šešiose šalyse – Švedijoje, Liuksemburge, Suomijoje, Nyderlanduose, Danijoje ir Austrijoje – patiriančių didelį materialinį nepriteklį buvo mažiau nei 3 proc. Palyginti su padėtimi iki krizės, šios srities pokyčiai nuo 2009 m. rodo, kad iki 2016 m. padėtis pagerėjo 17 valstybių narių. Tačiau Graikijoje šis rodiklis padidėjo 11,4 proc. punkto, o Kipre ir Italijoje – daugiau nei 4 proc. punktais.

Atsigaunanti darbo rinka taip pat prisidėjo prie žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nėra vienas narys neturi darbo, dalies mažėjimo ar stabilizavimo daugumoje valstybių narių. 2016 m. žmonių, gyvenančių mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalis sumažėjo ar išliko tokia pati 19 valstybių narių. Didžiausias sumažėjimas (1 proc. punktu ar daugiau) nustatytas Maltoje, Portugalijoje, Kroatijoje, Vengrijoje ir Danijoje. Namų ūkių, kuriuose (beveik) nėra vienas narys neturi darbo, dalis ir toliau yra labai didelė⁷⁴ Graikijoje (17,2 proc.), Ispanijoje (14,9 proc.), Belgijoje (14,6 proc.) ir Kroatijoje (13,0 proc.). Šiose valstybėse narėse, išskyrus Belgiją, nedarbo lygis taip pat yra aukštesnis už vidutinį. Mažiausia namų ūkių, kuriuose (beveik) nėra vienas narys neturi darbo, dalis ES yra Estijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Liuksemburge. Vertinant ilgesnį laikotarpį matyti, kad daugumoje valstybių narių padėtis yra prastesnė nei 2009 m., o tai rodo, kad krizės poveikio kol kas nepavyko įveikti. Vienintelės išimtys – Vokietija, Lenkija, Malta, Vengrija ir Jungtinė Karalystė.

Itin didelė skurdo ar socialinės atskirties rizika gresia vaikams. 2016 m. tokią riziką patyrė 26,4 proc. 0–17 m. vaikų (palyginti su 27,1 proc. 2015 m.). Taigi, vaikams gresia gerokai didesnė skurdo ar socialinės atskirties rizika nei darbingo amžiaus (18–64 m.) suaugusiesiems (24,2 proc. 2016 m. ir 24,7 proc. 2015 m.). Vaikų skurdo rizika itin didelė Rumunijoje (49,2 proc.), Bulgarijoje (45,6 proc.) ir Graikijoje (37,5 proc.), o mažiausia (mažiau nei 15 proc.) – Suomijoje ir Danijoje. Priešingai nei vaikų atveju, vyresnio amžiaus (65 m. ir vyresnių) žmonių skurdo ar socialinės atskirties rizika tebelieka maža, nors 2016 m. kiek išaugo (18,3 proc., palyginti su 17,3 proc. praėjusiais metais). Apskritai ši grupė buvo

⁷⁴ Didelė (19,2 proc.) namų ūkių, kuriuose (beveik) nėra vienas narys neturi darbo, dalis 2015 m. buvo ir Airijoje.

gana gerai apsaugota nuo neigiamo krizės poveikio ir jos skurdo rizika tebelieka kur kas mažesnė nei 2009 m. (21,8 proc.). Ir šiuo atveju tarp valstybių narių yra didelių skirtumų: skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių vyresnio amžiaus žmonių dalis svyruoja nuo 9,2 proc. (Danijoje) iki 45,9 proc. (Bulgarijoje).

Visoje Europoje neįgalieji patiria gerokai didesnę skurdo ar socialinės atskirties riziką nei sveikieji. Santykinis atotrūkis 2015 m. buvo 9,4 proc. punkto, o 2016 m. buvo 10,1 proc. punkto (t. y. skurdo ar socialinės atskirties riziką patiria 29,9 proc. neįgaliųjų ir 19,8 proc. negalios neturinčių asmenų). Didžiausias atotrūkis nustatytas Lietuvoje (20,9 proc. punkto), Latvijoje (20,8 proc. punkto) ir Estijoje (20,4 proc. punkto). Graikijoje neįgaliųjų ir sveikųjų skurdo ar socialinės atskirties rizikos atotrūkio beveik nėra, o keturiose šalyse (Prancūzijoje, Ispanijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje) atotrūkis buvo 6 proc. punktai ar mažesnis. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis priklauso nuo neįgalumo lygio – sunkus jis ar vidutinis⁷⁵.

4 langelis. Minimalių pajamų lyginamoji analizė

Komisijos paragintas, Socialinės apsaugos komitetas pradėjo minimalių pajamų lyginamąją analizę, itin daug dėmesio skirdamas darbingo amžiaus gyventojams, kurie gali dirbti, tačiau yra bedarbiai ir neturi teisės į socialinio draudimo išmokas arba šią teisę jau yra išnaudoję. Laikomasi 1 langelyje pristatytos trijų žingsnių tvarkos.

Pirmiausia nustatomi svarbiausi rezultatų rodikliai: santykinio skurdo rizikos gylio mediana, materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis ir namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, gyvenančių asmenų skurdo rizikos lygis. Veikla vertinama pagal socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikį skurdui, išliekantį skurdo rizikos lygį ir socialinių išmokų (išskyrus pensijas) asmenims, gyvenantiems namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo ir patiriantiems skurdo riziką, aprėpties lygį.

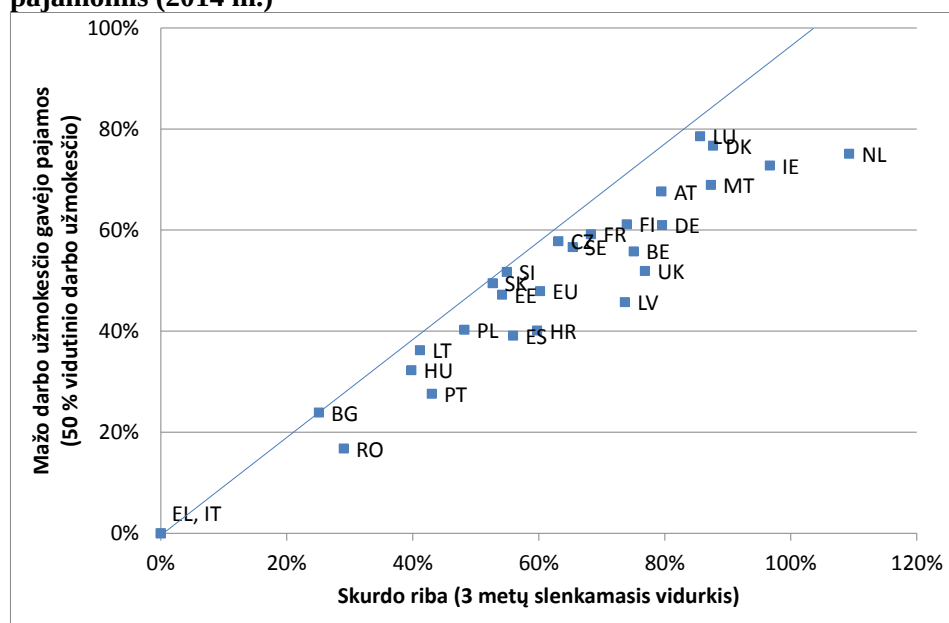
Rezultatų ir veiklos rodikliai yra susieti su politikos svertais (ir bendrais sutartais principais) tokiose srityse kaip: 1) išmokų *adekvatumas*, 2) *reikalavimų atitikimo kriterijai*, į kuriuos atsižvelgiant mokamos išmokos, ir 3) *aktyvumo* didinimo elementai, skatinantys pradėti dirbti. Minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumui vertinti buvo nustatytas dvilypis politikos sverto rodiklis: jis yra susijęs tiek su minimalių pajamų gavėjo pajamų dydžiu, palyginti su skurdo riba (trejų metų vidurkis), tiek su mažo darbo užmokesčio gavėjo pajamų dydžiu (taip pat rodančiu minimalias pajamas užtikrinančių išmokų aktyvumo didinimo aspektą).

⁷⁵ Remiantis ES SPGS 2015 m. duomenimis, skurdo ar socialinės atskirties rizika ES grėsė 36,1 proc. sunkią negalią turinčių (vyresnių nei 16 m.) asmenų ir 27,4 proc. vidutinę negalią turinčių asmenų. Pastaraisiais metais padėtis keitėsi nedaug. Didžiausia skurdo ar socialinės atskirties rizika sunkią negalią turintiems asmenims grėsė Bulgarijoje (59,9 proc.), taip pat Latvijoje (53,3 proc.) ir Lietuvoje (51,3 proc.).

Šie politikos sverto rodikliai yra glaudžiai susiję su rezultatų ir veiklos rodikliais, visų pirma su santykinio skurdo rizikos gylio mediana ir su materialinio ir socialinio nepritekliaus lygiu. Adekvatumo rodiklis, susijęs su skurdo riba, paprastai yra maždaug 50–80 proc., o susijęs su mažo darbo užmokesčio gavėjo pajamų dydžiu – maždaug 40–70 proc. (42 pav.).

Vertinant šiuos duomenis, svarbu atsižvelgti į nacionalinių aplinkybių ypatumus, įskaitant įvairių politikos sričių tarpusavio papildomumą (pavyzdžiui, paslaugas ir kitas išmokas natūra, apmokestinimą, viešąsias paslaugas ir viešąjį administravimą, teritorinius aspektus, aktyvumo didinimo priemones pagal dabartinę sistemą ir socialinių partnerių vaidmenį). Be to, reikia toliau dirbti reikalavimų atitikties ir aktyvumo skatinimo srityse, taip pat nagrinėti galimybes toliau atsižvelgti į išmokų natūra poveikį, nes tinkamų šios srities rodiklių kol kas trūksta.

42 pav. Minimalių pajamų gavėjų grynosios pajamos kaip procentinė dalis, palyginti su skurdo riba, (trejų metų vidurkis) ir kaip procentinė dalis, palyginti su mažo darbo užmokesčio gavėjo pajamomis (2014 m.)

Pastaba. Vieno asmens namų ūkio pajamos; visų šalių (išskyrus Kipro) nesvertinis ES vidurkis; skurdo riba, nuo kurios asmuo laikomas patiriančiu skurdą, yra prilyginta 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos (ataskaitiniais metais laikomi pajamų gavimo metai, o ne ES SPGS tyrimo metai (2015 m.)). Mažo darbo užmokesčio gavėjais laikomi asmenys, kurių darbo užmokestis neviršija 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio. Šaltinis: EBPO mokesčių ir išmokų rodikliai ir Eurostatas ES SPGS duomenys. Išlaidos būstui prilyginamos 11,3 proc. vidutinio darbo užmokesčio (ES SPGS įvertis).

Nepaisant augančių namų ūkių pajamų, darbingo amžiaus gyventojų skurdo gylis ne vienoje valstybėje narėje toliau augo. Santykinio skurdo rizikos gylio mediana⁷⁶ pastaraisiais metais 28 ES valstybėse narėse padidėjo: 2015 m. pasiekė 24,8 proc., o 2016 m. išliko stabili. Ji svyruoja nuo beveik 15 proc. (Maltoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Kipre) iki 30 proc. ar daugiau (Bulgarijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Rumunijoje). Skurdo gylis neretai yra didesnis tose valstybėse narėse, kuriose aukštesnis skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis.

Dirbančiųjų skurdo didėjimo tendencijos iš esmės nesikeičia, nors naujausi pokyčiai valstybėse narėse smarkiai įvairuoja. Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis ES šalyse yra labai nevienodas: žemiausias lygis užfiksuotas Suomijoje (3,1 proc.) ir Čekijos Respublikoje (3,8 proc.), aukščiausias – Ispanijoje (13,1 proc.), Graikijoje (14 proc.) ir Rumunijoje (18,6 proc.). Tokios variacijos atspindi darbo rinkų ypatumus, be kita ko, nevienodą ne visą darbo dieną dirbančių ir (arba) laikinųjų darbuotojų paplitimą, darbo užmokesčio dydį, namų ūkių darbo intensyvumą (rodantį bendrą darbo rinkos padėtį). Dirbančiųjų skurdas padidėjo Bulgarijoje (3,8 proc. punkto), Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Austrijoje (0,5 proc. punkto). Kita vertus, kai kuriose šalyse jis sumažėjo: daugiausiai Lietuvoje (-1,5 proc. punkto), Latvijoje (-0,9 proc. punkto) ir Kipre (-0,8 proc. punkto).

Pagal nestandartines darbo sutartis dirbantys darbuotojai ar savarankiškai dirbantys asmenys daugumoje ES šalių patiria gerokai didesnę skurdo riziką. 2015 m. ES savarankiškai dirbantiems asmenims grėsė vidutiniškai tris kartus didesnė skurdo rizika nei samdomiems darbuotojams, o Slovakijoje, Suomijoje ir Rumunijoje ta rizika buvo net šešis kartus didesnė. 2016 m. menkas pajamas ES gavo vidutiniškai maždaug 16 proc. pagal terminuotas darbo sutartis arba ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų, palyginti vos su 6 proc. pagal neterminuotas sutartis dirbančių darbuotojų.

Savarankiškai ir pagal nestandartines sutartis dirbantys darbuotojai taip pat patiria didesnę ekonominę netikrumą ir ribotą prieigą prie socialinės apsaugos priemonių⁷⁷. Dešimtyje šalių savarankiškai dirbantiems asmenims neteikiama apsauga nuo nedarbo, aštuoniose šalyse jie nedraudžiami privalomuoju sveikatos draudimu, o trylikoje šalių –

⁷⁶ Santykinio skurdo rizikos gylio mediana apskaičiuojama kaip procentais išreiškiamas skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų, gyvenančių žemiau skurdo rizikos ribos, ekvivalentinių grynujų pajamų medianos (atskyrimo reikšmė – 60 proc. ekvivalentinių pajamų medianos).

⁷⁷ Ši tema taip pat aptariama 3.3 skirsnyje.

draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių traumų. Tai reiškia, kad daugiau nei pusė savarankiškai dirbančių asmenų neturi galimybių gauti nedarbo išmokas, o daugiau kaip trečdalis – ligos pašalpų. Pagal nestandartines sutartis dirbantys darbuotojai paprastai turi tokias pačias teisės aktuose numatytas galimybes naudotis socialinių pašalpų sistemomis kaip ir pagal standartines sutartis dirbantys darbuotojai, tačiau tam tikrų kategorijų darbuotojams (pavyzdžiui, atsitiktiniams ir sezoniniams darbuotojams, pasyvaus budėjimo režimu dirbantiems asmenims, pagal laikinojo įdarbinimo įmonių, civilinės teisės ar nenustatytos apimties darbo sutartis dirbantiems asmenims) taikomos išimtys. Be to, pagal nestandartines sutartis dirbantiems darbuotojams dėl įmokų mokėjimo laikotarpių pertrūkių ar nepakankamo išdirbtų valandų skaičiaus sunkiau patenkinti socialinio draudimo sistemų reikalavimus draudimo išmokoms gauti⁷⁸. Todėl daugiau kaip trečdalis pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų neturi galimybės gauti nedarbo išmokas. Nepaisant didelių pokyčių darbo rinkoje, socialinės apsaugos sistemos vis dar grindžiamos standartinio darbo – neterminuotų, visos darbo dienos darbu grindžiamų darbuotojo ir vieno darbdavio santykių – koncepcija. Atsirandančios naujos darbo formos socialinės apsaugos sistemoms gali kelti naujų problemų.

Galimybės turėti įperkama ir kokybišką būstą daugumoje valstybių narių nuo 2008 m. pagerėjo. Slovakijoje, Čekijos Respublikoje, Suomijoje ar Rumunijoje 2016 m. namų ūkiuose, priskiriamuose prie prastų būsto sąlygų namų ūkių, gyveno mažiau nei 10 proc. gyventojų. Dar dešimtyje valstybių narių tokiuose namų ūkiuose gyveno mažiau nei 15 proc. visų gyventojų. ES vidurkis 2016 m. buvo 15,5 proc. Vis dėlto prastos būsto sąlygos tebelieka didelė kelių valstybių narių problema. Maždaug 25 proc. ar daugiau Portugalijos, Kipro ar Slovėnijos gyventojų nurodė turintys su būstu susijusių problemų.

Su būstu susijusios išlaidos ne vienoje valstybėje narėse sudarė reikšmingą namų ūkių disponuojamųjų pajamų dalį. Didžiausias neproporcingai didelių išlaidų būstui rodiklis⁷⁹ buvo Graikijoje, kur 40,5 proc. gyventojų gyvena namų ūkiuose, kurių visos išlaidos būstui (atskaičius pašalpas būstui) sudaro daugiau kaip 40 proc. visų namų ūkio disponuojamųjų pajamų. Tai gerokai daugiau nei bet kurioje iš likusių ES valstybių narių; Bulgarijoje šis

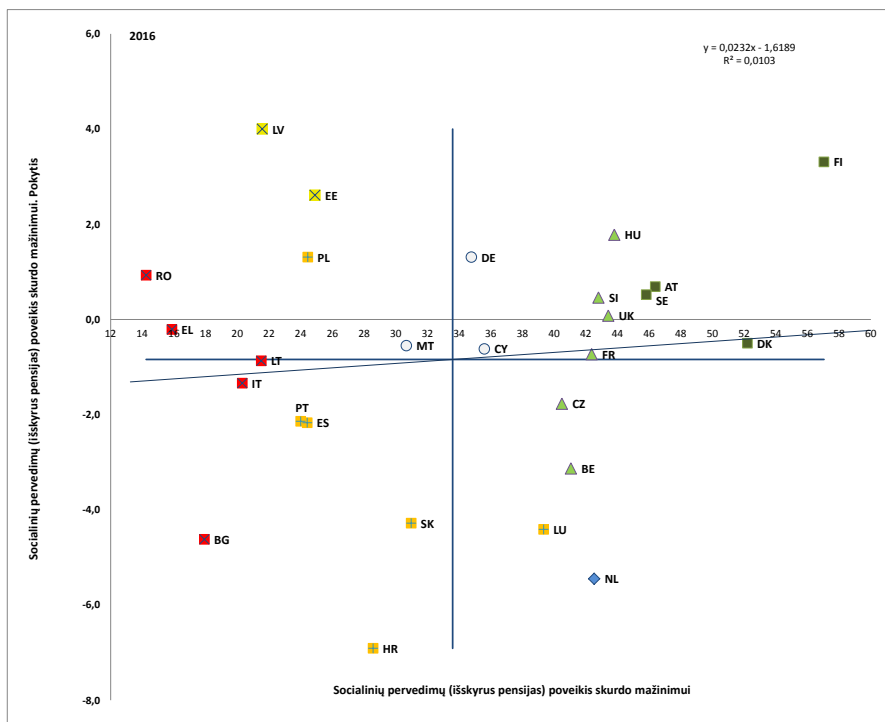
⁷⁸ Europos socialinės politikos tinklas (2017 m.), *Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe – a study of national policies*; ataskaitą parengė Europos Komisija.

⁷⁹ Gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kurių visos išlaidos būstui (atskaičius pašalpas būstui) sudaro daugiau kaip 40 proc. visų namų ūkio disponuojamųjų pajamų (atskaičius pašalpas būstui), procentinė dalis.

rodiklis yra maždaug 20 proc., Rumunijoje, Vokietijoje ir Danijoje – maždaug 15 proc. Suomijoje, Estijoje, Airijoje, Kipre ir Maltoje namų ūkiuose, kurių išlaidos būstui yra neproporcingai didelės, gyvena mažiau nei 5 proc. visų gyventojų. Daugumoje šalių neproporcingai didelės išlaidas būstui dažniau patiria nuomininkai, mokantys rinkos kainą (ES vidurkis – 27,9 proc.), nei būsto savininkai, mokantys hipotekos paskolą ar paskolą (ES vidurkis – 5,4 proc.).

Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui šiek tiek susilpnėjo. Socialinių pervedimų poveikis skurdžioms pajamoms įvairuoja: Rumunijoje, Bulgarijoje ir Graikijoje jis sumažėjo iki mažiau kaip 20 proc. (kritinė padėtis kaip ir Italijoje bei Lietuvoje), o Suomijoje, Danijoje, Austrijoje ir Švedijoje, pasiekusiose geriausių rezultatų, pakilo iki 50 proc. ar daugiau. Apskritai visoje ES šis rodiklis kiek pablogėjo: nuo 33,7 proc. 2015 m. iki 33 proc. 2016 m. Tačiau už šio vidutinio sumažėjimo slypi dideli valstybių narių skirtumai. Socialinių pervedimų poveikis susilpnėjo daugiau nei 4 proc. punktais tam tikrose menkų ar vidutinių rezultatų pasiekusiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Kroatijoje, Slovakijoje ir Liuksemburge), tačiau taip pat Nyderlanduose, kur bendras poveikis tebelieka didesnis už vidurkį. Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje – priešingai: rodiklis padidėjo 2 proc. punktais. Slovakijoje, Čekijos Respublikoje, Vengrijoje, Švedijoje, Nyderlanduose ir Prancūzijoje silpnėjantis socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui yra ilgalaikės (nuo 2008 m.) tendencijos dalis. Jungtinėje Karalystėje ir Kipre padėtis per pastarąjį dešimtmetį gerokai pasitaisė. Tokios variacijos gali atspindėti skirtingus nacionalinio lygmens modelius, visų pirma išmokų adekvatumo ir aprėpties pokyčius, indeksavimo trūkumą (didėjančių pajamų ir drauge kylančios skurdo ribos kontekste), taip pat namų ūkių sudėties pokyčius (visų pirma namų ūkių darbo intensyvumo atžvilgiu) ir susijusias asmenų, kuriems gresia skurdas, ypatybes. Turimi duomenys (grindžiami 2015 m. pajamomis) neatspindi naujausių reformų, kuriomis ne vienoje valstybėje narėje siekta stiprinti socialinės apsaugos tinklus, poveikio.

43 pav. Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Socialinės apsaugos išlaidos valstybėse narėse labai skiriasi. 2014 m. socialinės apsaugos išlaidos buvo didesnės nei 30 proc. viso BVP Prancūzijoje (32,2 proc.), Danijoje (31,6 proc.) ir Suomijoje (31,1 proc.) ir mažesnės nei 20 proc. viso BVP Estijoje (14,9 proc.), Lietuvoje ir Rumunijoje (po 14,4 proc.) bei Latvijoje (14,3 proc.). Šios variacijos atspindi gyvenimo lygio skirtumus, tačiau taip pat rodo nacionalinių socialinės apsaugos sistemų ir valstybių narių socialinės, ekonominės ir institucinės tvarkos įvairovę. Socialinės apsaugos išlaidos kaip procentinė BVP dalis 2014 m. vidutiniškai šiek tiek sumažėjo, o tų išlaidų augimą daugiausia lėmė išlaidos senatvės pensijoms ir sveikatos priežiūrai.

Bendras pajamų pakeitimo pensijomis santykis 2016 m. toliau didėjo⁸⁰. ES jis pasiekė 0,58. Tai rodo bendrą dabartinę pensijų pajamų atsparumą daugumoje valstybių narių. Vis dėlto tarp valstybių narių tebėra didelių skirtumų: santykis svyravo nuo 80 proc.

⁸⁰ 65–74 m. amžiaus grupės asmenų individualių pensijų, neatskaičius mokesčių, medianos ir 50–59 m. amžiaus grupės asmenų individualaus darbo užmokesčio, neatskaičius mokesčių, medianos santykis.

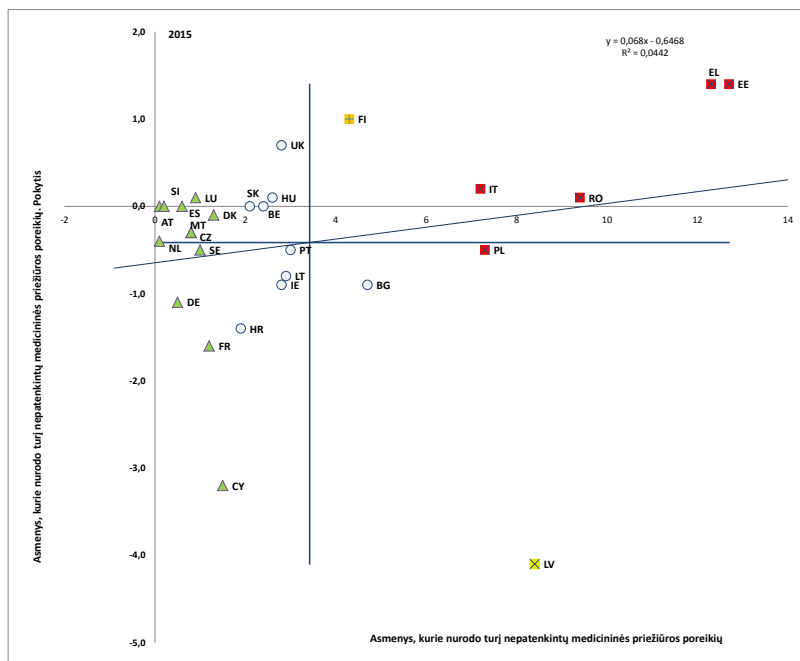
Liuksemburge ir daugiau kaip 65 proc. Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje iki 45 proc. ar mažiau Kroatijoje, Airijoje, Latvijoje, Estijoje, Lietuvoje ir Kipre.

Sveikatos priežiūros paslaugų kaina ir laukimo laikas kai kuriose valstybėse narėse tebekelia didelių sunkumų. Vis dėlto pagal atitinkamą apklausomis grindžiamą rodiklį vidutinė ES gyventojų, kurie patys nurodė turintys dėl per didelės kainos, per ilgo laukimo laiko ar atstumo nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių⁸¹, dalis 2015 m. sumažėjo (44 pav.). Tačiau tokių gyventojų dalis tebeviršijo 6 proc. Graikijoje, Rumunijoje, Italijoje (daugiausia dėl kainos), Estijoje ir Lenkijoje (daugiausia dėl laukimo laiko) ir Latvijoje. Latvijos rodiklis didelis, tačiau situacija gerėja, o štai visose kitose paminėtose šalyse padėtis yra kritinė, nes žmonių, nurodančių, kad turi nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, dalis nemažėja. Rodiklis daugiausia padidėjo Estijoje (specializuota medicininė priežiūra), Graikijoje ir Italijoje. Taip pat reiktų stebėti padėtį Suomijoje, kur rodiklis didėja greičiau nei vidutiniškai. Nemažai šalių yra pasiekusios geresnių už vidurkį rezultatų, tačiau pagal taikytą metodiką geriausių rezultatų pasiekusių šalių šiam rodikliui nenustatyta. Yra ženklų, kad atsiranda gyventojų, kurie nurodė turintys nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, dalies divergencija, nes kai kuriose šalyse, kur šis rodiklis buvo didelis, jis toliau didėja, o kitose, kur jis buvo palyginti mažas, toliau mažėja (žr. 44 pav., regresijos tiesė rodo silpną teigiamą nepatenkintų poreikių lygio ir pokyčių koreliaciją). Daugelyje šalių vidutinės nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių vertės liko nepakitusios. Lyginant dabartinę padėtį su padėtimi 2008 m., galima pastebėti panašias divergencijos tendencijas. Padėtis gerokai pagerėjo Bulgarijoje ir Lietuvoje, teigiamų pokyčių būta Rumunijoje, Latvijoje, Kipre, Švedijoje ir Vokietijoje. Tačiau vertinant ilgesnį laikotarpį ta dalis padidėjo ne vienoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, Estijoje, Graikijoje⁸² (abiem atvejais gana daug), Suomijoje, Portugalijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje (palyginti nedaug).

⁸¹ Asmenų nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis yra susijęs su paties asmens vertinimu, ar jam prireikus tam tikros sveikatos priežiūros srities specialisto apžiūros arba gydymo jis jį negavo arba nesiekė dėl trijų priežasčių: finansinių, ilgo laukimo ir per didelio atstumo. Problemos, susijusios su sveikatos priežiūros paslaugomis susirgus, apie kurias praneša žmonės, rodo, kad susiduriama su didžiulėmis kliūtimis.

⁸² Graikijos atveju milžiniškas darbo užmokesčio sumažinimas ir nedarbo padidėjimas suskaldytoje sveikatos draudimo sistemoje su silpnu perskirstymo mechanizmu nulėmė nemažą viešosios sveikatos priežiūros aprėpties ir pacientų skaičiaus sumažėjimą. Nors yra įrodymų, kad iki krizės Graikijoje sveikatos priežiūros paslaugomis naudotasi neproporcingai daug (tą rodo didelis mokėjimų savo lėšomis mastas), prasidėjus krizei šios paslaugos tapo nebeįperkamos. 2014 m. ir 2016 m. reformomis nustatyta visuotinė sveikatos apsauga. Turimi duomenys kol kas nerodo šių reformų poveikio medicininės priežiūros poreikių tenkinimui.

44 pav. Asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

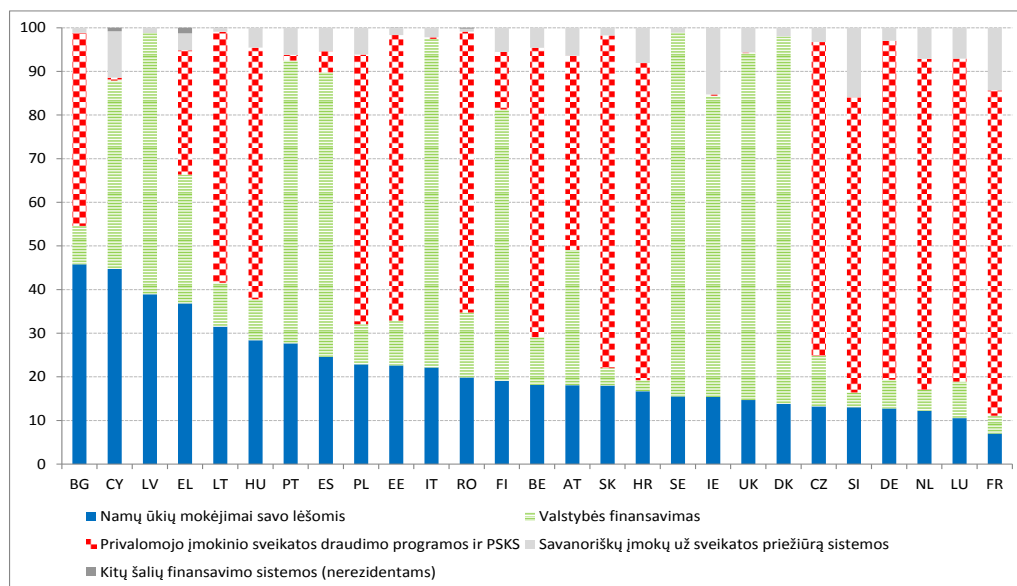
Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2015 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2014 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Nepatenkinti sveikatos priežiūros poreikiai visų pirma veikia nedideles pajamas gaunančius namų ūkius. Vidutiniškai ES 5,5 proc. apatiniam pajamų kvintiliui priklausančių asmenų 2015 m. nurodė turintys nepatenkintų medicininės priežiūros poreikį. Tą patį teigė 1,4 proc. viršutiniam pajamų kvintiliui priklausančių asmenų. Ši dalis itin didelė Graikijoje, Italijoje ir Latvijoje (daugiau kaip 15 proc.), nors pastarajai per metus pavyko ją trečdaliu sumažinti. 2015 m. vidutinis ES pajamų kvintilio skirtumas sumažėjo.

Sveikatos priežiūra finansuojama pagal daug įvairių sistemų ir santykinė kiekvienos sistemos svarba valstybėse narėse įvairuoja. 2014 m. mokėjimai savo lėšomis⁸³, t. y. namų ūkių išlaidos sveikatos priežiūrai (įskaitant medicinos prekes), nekompensuojami iš jokios sistemos ar kompensuojami tik iš dalies, kaip esamų sveikatos priežiūros išlaidų dalis, Bulgarijoje, Kipre, Latvijoje, Graikijoje ir Lietuvoje viršija 30 proc. (45 pav.).

⁸³ Mokėjimai savo lėšomis reiškia tiesioginius mokėjimus už prekes ir paslaugas iš namų ūkių pirminių pajamų ar santaupų, kai tą mokėjimą atlieka vartotojas, įsigydamas prekes ar paslaugas, ir kai tas mokėjimas nėra kompensuojamas arba išlaidos pasidalijamos su organizuota draudimo sistema.

45 pav. Sveikatos priežiūros išlaidos pagal finansavimo šaltinį, 2014 m.

Šaltinis: Eurostatas [hlth_sha11_hf]. Pastaba. Duomenys surinkti vadovaujantis Komisijos reglamentu (ES) 2015/359, kuriuo įgyvendinamos nuostatos dėl sveikatos priežiūros išlaidų ir jos finansavimo statistinių duomenų (2011 m. sveikatos sąskaitų sistemos vadovas). 2017 m. spalio 31 d. turėti ne visų valstybių narių 2015 m. duomenys.

3.4.2. Politinis atsakas

Sistemų modernizavimas yra neatsiejamas nuo išmokų aprėpties, struktūros ir adekvatumo gerinimo. Rumunija 2016 m. priėmė reformą, kuria siekiama gerokai padidinti išmokų adekvatumą ir aprėptį ir nustatyti garantuotų minimalių pajamų gavėjų aktyvumo skatinimo priemones (turėtų įsigaliooti 2018 m. balandžio mėn.). Graikijoje pradėta įgyvendinti nacionalinė garantuotų minimalių pajamų sistema, pagal kurią reikalavimus atitinkantiems asmenims ar šeimoms teikiama finansinė pagalba, geresnė prieiga prie socialinių paslaugų ar prekių ir aktyvumo skatinimo priemonių. Numatoma, kad šia sistema pasinaudos maždaug 7 proc. Graikijos gyventojų⁸⁴. Slovėnijoje, atsižvelgiant į ankstesnės reformos rezultatus (padidintas minimalias pajamas, įsteigtus vieno langelio principu veikiančius centrus, supaprastinimą ir didesnę dėmesį užimtumo skatinimui), parengtas naujas 2017–2022 m. projektas, kuriuo bus siekiama teikti įvairesnių tikslinių paslaugų ir dar labiau susieti

⁸⁴ Galimybės gauti socialines paslaugas ir naudotis aktyvumo skatinimo priemonėmis remia ir Europos socialinis fondas (ESF).

socialines ir užimtumo didinimo programas. Italijoje 2017 m. kovo mėn. priimtu įstatymu pirmą kartą nustatyta struktūrinė pajamų rėmimo priemonė (*Reddito di inclusione*) su nuolatinio finansavimu skurstantiems žmonėms. Pagal šią priemonę pajamų rėmimas derinamas su aktyvumo skatinimu ir atsakingų tarnybų stiprinimu. Ankstesne Prancūzijoje vykdyta reforma (*Revenue de solidarité active*) siekta spręsti dėl gerovės užtikrinimo atsiradusių neveiklumo spąstų problemą, o naująja 2016 m. reforma (*Prime d'activité*) siekiama geriau koordinuoti ir supaprastinti dabartines išmokas ir suteikti didesnę prieigą, visų pirma jaunimui. Priemonės, kurių imamasi nedarbo išmokų srityje, ir socialinės apsaugos sistemų taikymas savarankiškai ir pagal netipines darbo sutartis dirbantiems asmenims aptariami 3.3 skirsnyje.

Reformomis, susijusiomis su socialinių paslaugų teikimu, siekiama padidinti galimybes gauti tas paslaugas ir jų kokybę, ir reaguoti į vis kompleksiškesnes klientų reikmes. 2016 m. Slovakija priėmė didelių užmojų kovos su ilgalaikiu nedarbu veiksmų planą, pagal kurį būtų teikiamos tikslinės paslaugos, o Rumunija subūrė jungtines socialinių darbuotojų komandas, dirbsiančias su labiausiai atskirtomis grupėmis. Estijoje, siekiant užtikrinti kokybiškų socialinių paslaugų teikimą ir prieinamumą, įgyvendinamas Socialinės gerovės įstatymas ir 2016–2023 m. gerovės didinimo strategijos 2016–2020 m. veiksmų planas. Graikijoje kuriamas vietos bendruomenės centrų, vieno langelio principu teikiančių visas socialines paslaugas, tinklas.

Nemažai valstybių narių pradėjo reformas aprūpinimo būstu srityje. Rumunija priėmė nacionalinę strategiją, kuria siekiama šalinti neįgaliųjų patiriamas kliūtis ir tikslingai ginti ir puoselėti jų teises. Airijoje priimta integruota būsto paramos sistema, pagal kurią visi socialiniai būstai skirstomi per vietos valdžios institucijas, o jų gavėjams leidžiama būsto paramos gavimo laikotarpiu dirbti visą darbo dieną. Malta priėmė naują nuomos pašalpų priemonę, pagal kurią už būstus atsakingos tarnybos gali išplėsti kriterijus ir taip padvigubinti kriterijus atitinkančių šeimų skaičių. Švedijoje padidinta pajamų riba nepalankioje padėtyje esantiems namų ūkiams (vaikus auginančioms šeimoms), gaunantiems pašalpas būstui. Čekijos Respublika ir Lietuva planuoja imtis naujų priemonių, kad užtikrintų adekvačius socialinius būstus pažeidžiamiesiems žmonėms. Graikija rengia naują materialine padėtimi grindžiamą būsto pašalpų sistemą.

Nustatyta ir įgyvendinta esminių priemonių, kuriomis siekiama padidinti galimybes gauti sveikatos priežiūros paslaugas, drauge išsaugant sistemos kokybę ir tvarumą. Beveik visos valstybės narės ir ypač Malta, Bulgarija, Lenkija, Estija ir Austrija deda pastangas, kad kuo daugiau dėmesio būtų skiriama pirminei sveikatos priežiūrai ir kad būtų užtikrintas veiklos koordinavimas su kitomis sveikatos priežiūros sektoriaus dalimis. Švedijoje ne tik plėtojama pirminė sveikatos priežiūra, bet ir padidintas finansavimas, kad būtų padidinta galimybė gauti tam tikras sveikatos priežiūros paslaugas. Latvijoje ir Maltoje sutrumpintas laukimo laikas, o Rumunijoje pertvarkyta ambulatorinės priežiūros sistema. Sveikatingumo skatinimas vis dažniau laikomas priemone, padedančia užkirsti kelią išvengiamoms ligoms ir susijusiam gydymui, sumažinti socialinių veiksnių nulemtus sveikatos skirtumus ir padidinti sveikatos sistemų tvarumą. Šioje srityje veiksmų ėmėsi ne viena valstybė narė. Pavyzdžiui, Rumunija investuoja į vėžio profilaktinę patikrą, Prancūzija ketina padidinti privalomų skiepų skaičių ir tabako kainą, o Lietuva nuo 2018 m. uždraus alkoholio reklamą, teisės aktais iki 20 m. padidins amžių, nuo kurio galima vartoti alkoholį, ir apribos alkoholio pardavimo valandas. Bulgarijoje imtasi tolesnių veiksmų, kad būtų sustiprintos paslaugos ambulatoriniams pacientams. Šioje šalyje menka ambulatoriniams pacientams teikiamų paslaugų aprėptis reiškia, kad kai kuriems žmonėms gauti sveikatos priežiūros paslaugas yra labai sunku. Kipre 2017 m. birželio mėn. pradėta didžiulė reforma, kuria siekiama iki 2020 m. suteikti visuotinę prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų, sumažinti mokėjimus savo lėšomis ir užtikrinti nacionalinės ligoninių agentūros prižiūrimų ligoninių autonomiją. Portugalijos sveikatos priežiūros sistemoje 2016 m. ir 2017 m. įvykdyta didelių reformų, padidinusių jų pajėgumą toliau užtikrinti visuotinę sveikatos apsaugą. Austrijoje nustatyta nauja mokėjimo už ambulatorines paslaugas ligoninėse sistema⁸⁵, taip siekiant sumažinti darbo krūvį stacionariosios priežiūros, slaugos ir ambulatorinių paslaugų ligoninėse sistemoje. Lenkijoje ir Latvijoje vykdomos reformos, kuriomis siekiama pašalinti sveikatos priežiūros srities darbuotojų trūkumą. Rumunija ir Vengrija ėmėsi veiksmų sveikatos priežiūros srities darbuotojų darbo užmokesčiui padidinti. Latvijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Rumunijoje ketinama imtis rėmimo priemonių, kuriomis medicinos specialistai ir slaugės būtų pritraukiami dirbti į priemiesčius ir kaimo vietas. Italijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir Maltoje nustatyta priemonių, pagal kurias plėtojant IT sistemas bus sutrumpintas sveikatos priežiūros paslaugų laukimo laikas. Portugalijoje, Ispanijoje,

⁸⁵ Suskirstymu į grupes pagal diagnozę grindžiama mokėjimų sistema.

Italijoje ir Slovakijoje vykdomos reformos, kuriomis siekiama sumažinti išlaidas vaistams ir užtikrinti galimybes gauti vaistų ir ekonomiškai efektyvų jų naudojimą, pavyzdžiui, bus centralizuoti viešieji pirkimai, skatinamas generinių vaistų naudojimas ir kuriamos sveikatos technologijų vertinimo tarnybos. Galiausiai Rumunijoje ir Latvijoje pradėti įgyvendinti sveikatos priežiūros sistemų atskaitomybės ir skaidrumo mechanizmų plėtotės planai.

Atsižvelgiant į visuomenės senėjimo problemą ir dėl to didėjantį priklausomų vyresnio amžiaus žmonių skaičių ir ilgalaikės priežiūros poreikį, būtina užtikrinti prieigą prie įperkamų ir kokybiškų ilgalaikės priežiūros paslaugų. Valstybių narių reformomis visų pirma siekiama patobulinti ilgalaikės priežiūros sistemų organizavimą, integravimą, finansavimą ir kokybę. Liuksemburgas rengiasi ilgalaikės priežiūros draudimo reformai, pagal kurią bus peržiūrėtos asmens savarankiškumo vertinimo procedūros ir priemonės ir nustatyta skaidri ir veiksminga kokybės kontrolės politika. Slovėnija toliau rengiasi stiprinti priežiūros integravimą, organizavimą ir finansavimą. Panašiai ir Latvija: ji planuoja gerinti socialinių paslaugų rėmimo sistemą didindama jos finansavimą, nustatydama personalo kvalifikaciją ir pagalbos lygmenis. Jungtinėje Karalystėje šios srities biudžetas ankstesniais metais buvo smarkiai apkarpytas, tačiau planuojama vietos valdžios institucijoms skirti daugiau lėšų, kad jos galėtų padidinti išlaidas suaugusiųjų socialinės rūpybos paslaugoms. Vokietijoje iš naujo nustačius poreikius 2017 m. pradėta taikyti nauja vertinimo priemonė. Kai kuriomis reformomis siekiama pagerinti neformaliųjų slaugytojų padėtį, be kita ko, teikiant didesnę finansinę paramą. Rumunijos vyriausybė patvirtino sunkią negalią turinčių asmenų asmeninių padėjėjų atlyginimų finansavimo sistemos centralizavimą. Maltoje buvo pertvarkytos ir padidintos slaugytojų pensijos ir pašalpos. Jos taip pat padidintos Čekijos Respublikoje. Austrijoje atsisakyta ilgalaikės priežiūros paslaugas gaunančių asmenų slaugos išlaidų susigrąžinimo ir tai gali būti žingsnis universalesnių ir įperkamesnių paslaugų link.

Paskutinės pensijų sistemų reformų bangos priemonėmis dažnai siekta užtikrinti pensijų adekvatumą. Jos papildė ankstesnius reformų etapus, kuriais siekta vėlinti pensinį amžių ir didinti pensijų sistemų tvarumą. Ne viena šalis ėmėsi priemonių, kad apsaugotų mažesnes pensijas gaunančius žmones. Latvija ir Austrija nustatė papildomų apsaugos priemonių, skirtų didelį darbo stažą turintiems pensininkams, o Bulgarija, Malta, Rumunija ir Slovėnija padidino minimalias pensijas asmenims, kurie tenkina visas išėjimo į pensiją sąlygas. Latvija, Malta ir Rumunija paaukštino viršutinę ribą, iki kurios nemokami mokesčiai.

Tai turėtų būti itin naudinga mažesnių pensijų gavėjams. Lietuva nustatė palankesnę indeksavimo mechanizmą. Kelios šalys taip pat ėmėsi pensinio amžiaus ilginimo priemonių. Vokietija ir Austrija skatino žmones ilgiau dirbti siūlydamos lankstesnę išėjimo į pensiją tvarką ir derindamos pensijų ir darbo pajamas. Vis dėlto kai kuriose šalyse vykdomos priešingas tendencijas skatinančios reformos. Visų pirma Lenkijoje, nepaisant didelio (prognozuojamo) tikėtino visuomenės senėjimo poveikio, buvo atsisakyta ankstesnių reformų ir nustatytas mažesnis pensinis amžius tiek vyrams, tiek moterims (atitinkamai 65 m. ir 60 m.), o Suomijoje nustatyta atskira priemonė, skirta padėti vyresniems nei 60 m. ilgalaikiams bedarbiams į pensiją išeiti anksčiau.

Neįgaliųjų užimtumo politiką papildė neįgaliesiems mokamų pašalpų ir priežiūros sąlygų reformos. Estija padidino neįgalių vaikų priežiūros paslaugų trukmę nuo 57–80 val. iki 270 val. per metus. Malta pertvarkė ir padidino neįgaliųjų pensijas, nustatydama trilypę su invalidumo laipsniu susijusią išmokų sistemą. Ji taip pat įgyvendino slaugytojų pensijų ir išmokų sistemos reformą, kad padidintų išmokas artimuosius slaugantiems asmenims išmokas ir kad slaugytojų pensijos būtų išmokamos neatliekant materialinės padėties tikrinimo. Rumunijoje buvo centralizuota sunkią negalią turinčių asmenų slaugytojų atlyginimų sistema, kad tie atlyginimai būtų išmokami centriniu, o ne vietos lygmeniu, nes vietos biudžetų neretai tam nepakakdavo. Bulgarija padidino pašalpas neįgaliesiems vaikams.

PRIEDAI

1 priedas. Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti														
	Mokyklos nebaigę asmenys (proc. dalis, 18–24 m.)			Lyčių užimtumo atotrūkis (proc. punktai)			Pajamų kvintilio dalies santykis* (S80/S20)			Skurdo arba socialinės atskirties rizikos lygis (%)			Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas* (proc. dalis, 15–24 m.)		
Metai	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
ES 28	11,2 b	11,0	10,7	11,5	11,6	11,6	5,2	5,2	5,1	24,4	23,8	23,5 e	12,5	12,0	11,6
EZ 19	11,9	11,6	11,1	11,2	11,2	11,2	5,2	5,2	5,1	23,5	23,1	23,1 e	12,6	12,2	11,7
Esnv	9,7	9,4	9,3	9,6	9,7	9,5	4,7	4,8	4,7	23,2	22,5	21,9	11,2	11,1	10,4
Eznv	10,2	10,1	9,5	10,5	10,5	10,5	5,0	5,0	5,0	24,1	23,6	23,1	12,0	11,5	10,8
BE	9,8	10,1	8,8	8,7	8,3	9,3	3,8	3,8	3,8	21,2	21,1	20,7 b	12,0	12,2	9,9
BG	12,9	13,4	13,8	6,1	6,6	7,3	6,8	7,1	7,9 b	40,1b	41,3	40,4b	20,2	19,3	18,2
CZ	5,5	6,2	6,6	17,5	16,6	16,0	3,5	3,5	3,5	14,8	14,0	13,3	8,1	7,5	7,0
DK	7,8	7,8	7,2 b	7,3	7,6	6,7 b	4,1	4,1	4,1	17,9	17,7	16,7	5,8	6,2	5,8 b
DE	9,5	10,1	10,3	9,1	8,7	8,2	5,1	4,8	4,6	20,6	20,0	19,7	6,4	6,2	6,7
EE	12,0	12,2	10,9	7,7	7,9	8,2	6,5	6,2	5,6	26,0b	24,2	24,4	11,7	10,8	9,1
IE	6,9	6,9	6,3	11,8	12,5	12,3	4,9	4,5	:	27,7	26,0	:	15,2	14,3	13,0
EL	9,0	7,9	6,2	18,3	18,0	19,0	6,5	6,5	6,6	36,0	35,7	35,6	19,1	17,2	15,8
ES	21,9	20,0	19,0	10,2	11,2	11,5	6,8	6,9	6,6	29,2	28,6	27,9	17,1 b	15,6	14,6
FR	9,0	9,2	8,8	7,6	7,2	7,5	4,3	4,3	4,3	18,5	17,7	18,2	11,4 b	12,0	11,9
HR	2,8	2,8 u	2,8 u	10,0	9,5	9,6	5,1	5,2	5,0	29,3	29,1	27,9	19,3	18,1	16,9
IT	15,0	14,7	13,8	19,4	20,0	20,1	5,8	5,8	6,1 p	28,3	28,7	29,9 p	22,1	21,4	19,9
CY	6,8	5,2	7,6	7,7	8,3	9,7	5,4	5,2	4,9	27,4	28,9	27,7	17,0	15,3	16,0
LV	8,5	9,9	10,0	4,6	4,1	2,9	6,5	6,5	6,2	32,7	30,9	28,5	12,0	10,5	11,2
LT	5,9	5,5	4,8	2,5	2,4	1,9	6,1	7,5	7,1	27,3	29,3	30,1	9,9	9,2	9,4
LU	6,1	9,3	5,5	12,9	11,7 b	11,0	4,4	4,3	5,0 b	19,0	18,5	19,7 b	6,3	6,2 b	5,4
HU	11,4	11,6	12,4	13,3	13,7	14,0	4,3	4,3	4,3	31,8	28,2	26,3	13,6	11,6 b	11,0
MT	20,3	19,8	19,7	28,4	27,8	27,7	4,0	4,2	4,2	23,8	22,4	20,1	10,5	10,4	8,5
NL	8,7	8,2	8,0	11,4	11,1	11,0	3,8	3,8	3,9 b	16,5	16,4	16,7	5,5	4,7	4,6
AT	7,0	7,3	6,9	8,2	8,2	7,8	4,1	4,0	4,1	19,2	18,3	18,0	7,7	7,5	7,7
PL	5,4	5,3	5,2	14,2	13,8	14,2	4,9	4,9	4,8	24,7	23,4	21,9	12,0	11,0	10,5
PT	17,4	13,7	14,0	7,1	6,7	6,8	6,2	6,0	5,9	27,5	26,6	25,1	12,3	11,3	10,6
RO	18,1	19,1	18,5	16,7	17,5	17,6	7,2	8,3	7,2 p	40,3	37,4	38,8 p	17,0	18,1	17,4
SI	4,4	5,0	4,9	8,0	8,6	6,6	3,7	3,6	3,6	20,4	19,2	18,4	9,4	9,5	8,0
SK	6,7	6,9	7,4	14,6	14,7	14,2	3,9	3,5	3,6	18,4	18,4	18,1	12,8	13,7	12,3
FI	9,5	9,2	7,9	1,9	2,1	3,3	3,6	3,6	3,6	17,3	16,8	16,6	10,2	10,6	9,9
SE	6,7	7,0	7,4	4,6	4,2	3,8	3,9	4,1	4,3 b	16,9	18,6b	18,3	7,2	6,7	6,5
UK	11,8	10,8	11,2	11,3	11,2	11,0	5,1	5,2	5,1	24,1	23,5	22,2	11,9	11,1	10,9

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Pastaba. „Esnv“ ir „Eznv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

1 priedas (tęsinys) Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos														
	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)			Nedarbo lygis* (15–74 m. gyventojų proc. dalis)			Dalyvavimas aktyvumo darbo rinkoje skatinimo politikoje (šimtui norinčių dirbti asmenų)			Realiosios GDHI vienam gyventojui (2008 m. = 100)			Valandinis atlygis darbuotojams (EUR)		
Metai	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2014	2015	2016
ES 28	69,2	70,1	71,1	10,2	9,4	8,6	:	:	:	100,0	101,4	103,0	22,2	22,9	22,8
EZ 19	68,2	69,0	70,0	11,6	10,9	10,0	:	:	:	93,8	93,9	94,2	25,8	26,0	26,5
ESnv	70,8	71,6	72,6	9,0	8,4	7,5	19,0	20,4	20,5	101,7	103,4	106,3	17,5	18,1	19,5
EZnv	68,5	69,4	70,4	11,3	10,5	9,6	21,4	23,4	22,2	92,7	93,7	95,4	20,9	21,2	22,7
BE	67,3	67,2	67,7	8,5	8,5	7,8	41,9 u	45,0	49,6	96,3	96,1	96,2	37,8	37,9	37,8
BG	65,1	67,1	67,7	11,4	9,2	7,6	7,1	3,2	2,7	108,6	108,5	112,0	4,2 p	4,5 p	4,6 p
CZ	73,5	74,8	76,7	6,1	5,1	4,0	10,8 u	18 u	21,8 u	97,9	100,5	103,6	8,4	8,8	9,2
DK	75,9	76,5	77,4 b	6,6	6,2	6,2	45,8 b	45,4 b	54,5 b	104,0	104,8	107,2	37,6	38,3	38,9
DE	77,7	78,0	78,6	5,0	4,6	4,1	30,8	31,1	30,3	103,1	104,1	105,8	29,8	30,5	31,3
EE	74,3	76,5	76,6	7,4	6,2	6,8	4,7	4,2	5,0	93,4	99,9	104,6	8,8	9,3	9,8
IE	67,0	68,7	70,3	11,3	9,4	7,9	22,6 u	25,8 u	29,9 u	91,3	93,3	97,3	27,6	28,2	29,0
EL	53,3	54,9	56,2	26,5	24,9	23,6	:	:	:	68,9	69,9	68,2	11,5 p	11,3 p	11,3 p
ES	59,9	62,0	63,9	24,5	22,1	19,6	23,3	25,1	28,3	89,2	90,1	92,0	19,3 p	19,3 p	19,4 p
FR	69,3	69,5	70,0	10,3	10,4	10,1	40,7 u	40,5 u	41,2 u	99,5	100,1	100,5	32,0	32,2 p	33,7 p
HR	59,2	60,6	61,4	17,2	16,1	13,4	4,8	4,5	6,5	:	:	:	8,1 b	8,4 b	8,5 b
IT	59,9	60,5	61,6	12,7	11,9	11,7	16,7	15,1	:	88,4	88,4	89,0	22,5	22,6	22,6
CY	67,6	67,9	68,7	16,1	15,0	13,0	5,6	8,6	9,2 u	80,8	77,0	76,9	14,3	14,2 p	14,1 p
LV	70,7	72,5	73,2	10,8	9,9	9,6	6,8	6,8	4,3	88,0	90,0	95,5	6,7	7,4	7,9
LT	71,8	73,3	75,2	10,7	9,1	7,9	8,7	11,3	13,4	100,6	103,1	107,0	6,9	7,2	7,4
LU	72,1	70,9 b	70,7	6,0	6,5	6,3	55,5 u	61 u	40 u	:	:	:	42,4	43,0	43,3
HU	66,7	68,9	71,5	7,7	6,8	5,1	37,0	35,2	40,7	97,0	101,0	103,3	6,6	6,7	7,0
MT	66,4	67,8	69,6	5,8	5,4	4,7	5,4	16,0	:	:	:	:	11,9	12,3	12,2
NL	75,4	76,4	77,1	7,4	6,9	6,0	28,7 b	27,6 b	28,6 b	96,1	96,9	97,6	33,4	33,4 p	33,7 p
AT	74,2	74,3	74,8	5,6	5,7	6,0	25,2	23,8	21,2	96,5	95,8	95,1	27,8	28,7	29,2
PL	66,5	67,8	69,3	9,0	7,5	6,2	15,5 u	17,3 u	20,8 u	110,2	113,2	117,0	6,2	6,3	:
PT	67,6	69,1	70,6	14,1	12,6	11,2	16,5 u	24,6 u	28,5 u	92,0	92,0	93,9	10,8	10,8 b	11,1 b
RO	65,7	66,0	66,3	6,8	6,8	5,9	3,1	2,9	3,1	115,8	123,4	132,9	4,4	4,4 p	4,9 p
SI	67,7	69,1	70,1	9,7	9,0	8,0	10,5	10,6	7,8	90,6	92,1	94,0	15,1	15,2	15,7
SK	65,9	67,7	69,8	13,2	11,5	9,7	13,5	14,5	13,6	99,3	101,8	105,8	9,0	9,3	9,5
FI	73,1	72,9	73,4	8,7	9,4	8,8	28,4	29,0	26,8	102,6	101,4	102,5	29,3	29,7	30,0
SE	80,0	80,5	81,2	7,9	7,4	6,9	39,5	40,6	42,1	109,3	111,1	112,8	28,7	28,9	29,0
UK	76,2	76,8	77,5	6,1	5,3	4,8	:	:	:	99,4	99,9	102,4	25,8	29,2	26,4

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui apskaičiuojamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir nekoreguojant pagal perkamosios galios standartus.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

1 priedas (tęsinys) Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Viešoji parama / socialinė apsauga ir įtrauktis											
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)			Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)			Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių (%)			Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)		
Metai	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2014	2015	2016
ES 28	34,10	33,72	32,95 e	28,0	28,4	30,3	3,6	3,6	3,2	:	55,0	56,0
EZ 19	33,72	33,07	32,03 e	31,0	32,3	33,9	:	:	:	:	:	:
ESnv	36,90	36,50	36,60	24,6	25,7	27,7	3,6	3,3	3,4	:	55,2	55,6
EZnv	35,90	35,00	33,10	27,7	29,2	29,4	3,6	3,8	3,4	:	56,7	57,0
BE	43,64	44,19	41,06	46,0	48,8	50,1	1,9	2,4	2,4	:	60,0	61,0
BG	20,15	22,54	17,92 b	11,0	11,2	9,0	8,9 u	5,6 u	4,7 u	:	31,0	26,0
CZ	43,60	42,26	40,49	2,0	4,4	2,9	1,0	1,1	0,8	:	57,0	54,0
DK	55,02	52,71	52,21	65,0	69,6	77,3	1,3	1,4	1,3	:	75,0	78,0
DE	33,20	33,47	34,78	27,0	27,5	25,9	1,6	1,6	0,5	:	67,0	68,0
EE	23,24b	22,30	24,91	20,0	19,5	21,5	8,4	11,3	12,7	:	65,0	60,0
IE	55,80	54,97	:	28,0	27,4	30,6	3,3	3,7	2,8	:	44,0	44,0
EL	15,00	16,08	15,87	14,0	12,8	11,4	9,0	10,9	12,3	:	44,0	46,0
ES	28,62	26,58	24,41	36,0	37,0	39,7	0,8	0,6	0,6	:	54,0	53,0
FR	44,58	43,10	42,37	39,0	39,5	41,8	2,7	2,8	1,2	:	57,0	56,0
HR	35,12	35,48	28,57	11,0	17,1	11,8	3,3	3,3	1,9	:	51,0	55,0
IT	21,46	21,65	20,31 p	21,0	22,9	27,3	7,1	7,0	7,2	:	43,0	44,0
CY	41,46	36,22	35,60	24,0	25,5	20,8	4,4	4,7	1,5	:	43,0	43,0
LV	21,48	17,58	21,58	23,0	21,6	22,8	13,8	12,5	8,4 b	:	49,0	50,0 b
LT	30,55	22,38	21,51	10,0	22,9	9,7	3,2	3,7	2,9	:	51,0	52,0
LU	40,58	43,75	39,34 b	46,0	49,0	51,9	0,9	0,8	0,9	:	86,0	86,0
HU	43,61	42,02	43,80	10,0	14,3	15,3	2,4	2,5	2,6	:	50,0	51,0
MT	33,19	31,22	30,67	21,0	18,2	17,9	0,9	1,1	0,8	:	52,0	49,0
NL	45,54	47,98	42,53	46,0	44,6	46,3	0,4	0,5	0,1	:	72,0	77,0
AT	44,49	45,70	46,39	17,0	16,0	22,2	0,4	0,1	0,1	:	64,0	65,0
PL	26,41	23,14	24,45	5,0	5,6	5,4	8,8	7,8	7,3	:	40,0	44,0
PT	26,97	26,14	24,00	37,0	44,9	47,2	3,0	3,5	3,0	:	48,0	48,0
RO	12,85	13,31	14,24 p	6,0	2,6	9,4	10,4	9,3	9,4	:	26,0	28,0
SI	42,23	42,34	42,80	39,0	37,3	37,4	0,0	0,2	0,2	:	51,0	53,0
SK	35,71	35,26	30,98	3,0	6,5	1,1	1,9	2,1	2,1	:	53,0	55,0
FI	53,62	53,73	57,04	29,0	33,2	32,6	4,3	3,3	4,3 b	:	74,0	73,0
SE	47,02	45,3b	45,82	55,0	56,7	64,0	1,9	1,5	1,0	:	72,0	69,0 b
UK	42,86	43,34	43,42	30,0	28,9	30,4	1,6	2,1	2,8	:	67,0	69,0

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Pastaba: „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

2 priedas. Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti														
	Mokyklos nebaigę asmenys (proc. dalis, 18–24 m.)			Lyčių užimtumo atotrūkis (proc. punktai)			Pajamų kvintilio dalies santykis* (S80/S20)			Skurdo arba socialinės atskirties rizikos lygis (%)			Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas* (proc. dalis, 15–24 m.)		
	2016			2016			2016			2016			2016		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES28	-0,3	1,2	0,0	0,0	0,9	0,0	-0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,2	0,3	-0,4	0,6	0,3
EZ19	-0,5	1,6	-0,2	0,0	0,5	0,0	-0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,6	0,6	-0,5	0,7	0,2
ESnv	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,6	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0
EZnv	-0,5	0,0	-0,2	0,0	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,5	-0,7	0,1	-0,7	-0,3	0,0
BE	-1,3	-0,7	-1,0	1,0	-1,4	1,0	0,0	-1,2	0,0	-0,4	-3,0	0,2	-2,3	-1,1	-1,6
BG	0,4	4,3	0,7	0,7	-3,4	0,7	0,8	2,9	0,8 b	-0,9 b	16,7	-0,3	-1,1	7,2	-0,4
CZ	0,4	-2,9	0,7	-0,6	5,3	-0,6	0,0	-1,5	0,0	-0,7	-10,4	-0,1	-0,5	-4,0	0,2
DK	-0,6 b	-2,3	-0,3	-0,9 b	-4,0	-0,9	0 b	-0,9	0,0	-1,0	-7,0	-0,4	-0,4 b	-5,2	0,3
DE	0,2	0,8	0,5	-0,5	-2,5	-0,5	-0,2	-0,4	-0,2	-0,3	-4,0	0,3	0,5	-4,3	1,2
EE	-1,3	1,4	-1,0	0,3	-2,5	0,3	-0,6	0,6	-0,6	0,2	0,7	0,8	-1,7	-1,9	-1,0
IE	-0,6	-3,2	-0,3	-0,2	1,6	-0,2	:	:	:	:	:	:	-1,3	2,0	-0,6
EL	-1,7	-3,3	-1,4	1,0	8,3	1,0	0,1	1,6	0,1	-0,1	11,9	0,5	-1,4	4,8	-0,7
ES	-1,0	9,5	-0,7	0,3	0,8	0,3	-0,3	1,6	-0,3	-0,7	4,2	-0,1	-1,0	3,6	-0,3
FR	-0,4	-0,7	-0,1	0,3	-3,2	0,3	0,0	-0,7	0,0	0,5	-5,5	1,1	-0,1	0,9	0,6
HR	0,0	-6,7	0,3 u	0,1	-1,1	0,1	-0,2	0,0	-0,2	-1,2	4,2	-0,6	-1,2	5,9	-0,5
IT	-0,9	4,3	-0,6	0,1	9,4	0,1	0,3 p	1,1	0,3	1,2 p	6,2	1,8	-1,5	8,9	-0,8
CY	2,4	-1,9	2,7	1,4	-1,0	1,4	-0,3	-0,1	-0,3	-1,2	4,0	-0,6	0,7	5,0	1,4
LV	0,1	0,5	0,4	-1,2	-7,8	-1,2	-0,3	1,2	-0,3	-2,4	4,8	-1,8	0,7	0,2	1,4
LT	-0,7	-4,7	-0,4	-0,5	-8,8	-0,5	-0,4	2,1	-0,4	0,8	6,4	1,4	0,2	-1,6	0,9
LU	-3,8	-4,0	-3,5	-0,7 b	0,3	-0,7	0,7 b	0,0	0,7	1,2 b	-4,0	1,8	-0,8 b	-5,6	-0,1
HU	0,8	2,9	1,1	0,3	3,3	0,3	0,0	-0,7	0,0	-1,9	2,6	-1,3	-0,6 b	0,0	0,1
MT	-0,1	10,2	0,2	-0,1	17,0	-0,1	0,0	-0,8	0,0	-2,3	-3,6	-1,7	-1,9	-2,5	-1,2
NL	-0,2	-1,5	0,1	-0,1	0,3	-0,1	0,1 b	-1,1	0,1	0,3	-7,0	0,9	-0,1	-6,4	0,6
AT	-0,4	-2,6	-0,1	-0,4	-2,9	-0,4	0,1	-0,9	0,1	-0,3	-5,7	0,3	0,2	-3,3	0,9
PL	-0,1	-4,3	0,2	0,4	3,5	0,4	-0,1	-0,2	-0,1	-1,5	-1,8	-0,9	-0,5	-0,5	0,2
PT	0,3	4,5	0,6	0,1	-3,9	0,1	-0,1	0,9	-0,1	-1,5	1,4	-0,9	-0,7	-0,4	0,0
RO	-0,6	9,0	-0,3	0,1	6,9	0,1	-1,1 p	2,2	-1,1	1,4 p	15,1	2,0	-0,7	6,4	0,0
SI	-0,1	-4,6	0,2	-2,0	-4,1	-2,0	0,0	-1,4	0,0	-0,8	-5,3	-0,2	-1,5	-3,0	-0,8
SK	0,5	-2,1	0,8	-0,5	3,5	-0,5	0,1	-1,4	0,1	-0,3	-5,6	0,3	-1,4	1,3	-0,7
FI	-1,3	-1,6	-1,0	1,2	-7,4	1,2	0,0	-1,4	0,0	-0,2	-7,1	0,4	-0,7	-1,1	0,0
SE	0,4	-2,1	0,7	-0,4	-6,9	-0,4	0,2 b	-0,7	0,2	-0,3	-5,4	0,3	-0,2	-4,5	0,5
UK	0,4	1,7	0,7	-0,2	0,3	-0,2	-0,1	0,1	-0,1	-1,3	-1,5	-0,7	-0,2	-0,1	0,5

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. 2017 m. spalio 31 d. dar neturėta SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių ir atotrūkio nuo ES vidurkio statistinio reikšmingumo įverčių.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

2 priedas (tęsinys) Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos														
	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)			Nedarbo lygis* (15–74 m. gyventojų proc. dalis)			Dalyvavimas aktyvumo darbo rinkoje skatinimo politikoje (šimtui norinčių dirbti asmenų)			Realiosios GDHI vienam gyventojui (2008 m. = 100)			Vandinis atlygis darbuotojams (EUR)		
	2016			2016			2015			2015			2016		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES28	1,0	0,1	0,0	-0,8	-0,1	0,1	:	:	:	1,6	-3,3	-1,1	-0,1	2,9	-0,8
EZ19	1,0	-1,0	0,0	-0,9	1,3	0,0	:	:	:	0,3	-12,1	-2,4	0,5	6,6	-0,2
ESnv	1,0	0,0	0,0	-0,9	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	2,7	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0
EZnv	1,0	-0,5	0,0	-0,9	0,9	0,1	-1,1	-0,6	-2,2	1,9	-10,9	-0,9	0,3	1,6	-0,4
BE	0,5	-3,3	-0,5	-0,7	-0,9	0,2	4,6 u	25,9	3,5	0,1	-10,1	-2,6	-0,1	17,9	-0,8
BG	0,6	-3,3	-0,4	-1,6	-1,1	-0,7	-0,5	-21,1	-1,6	3,2	5,7	0,4	0,1 p	-15,3	-0,6
CZ	1,9	5,7	0,9	-1,1	-4,7	-0,2	3,8 u	-2,0	2,7	3,0	-2,7	0,3	0,4	-10,7	-0,3
DK	0,9 b	6,4	-0,1	0,0	-2,5	0,9	9,1 b	30,8	8,0	2,3	0,9	-0,5	0,6	19,0	-0,1
DE	0,6	7,6	-0,4	-0,5	-4,6	0,4	-0,8	6,6	-1,9	1,6	-0,5	-1,1	0,8	11,4	0,1
EE	0,1	5,6	-0,9	0,6	-1,9	1,5	0,8	-18,8	-0,3	4,7	-1,6	2,0	0,5	-10,1	-0,2
IE	1,6	-0,7	0,6	-1,5	-0,8	-0,6	4,1 u	6,2	3,0	4,3	-8,9	1,6	0,8	9,1	0,1
EL	1,3	-14,8	0,3	-1,3	14,9	-0,4	:	:	:	-2,4	-38,1	-5,2	0,0 p	-8,6	-0,7
ES	1,9	-7,1	0,9	-2,5	10,9	-1,6	3,2	4,6	2,1	2,1	-14,3	-0,7	0,1 p	-0,5	-0,6
FR	0,5	-1,0	-0,5	-0,3	1,4	0,6	0,7	17,5	-0,4	0,4	-5,7	-2,4	1,5 p	13,8	0,8
HR	0,8	-9,6	-0,2	-2,7	4,7	-1,8	2,0	-17,3	0,9	:	:	:	0,1 b	-11,4	-0,6
IT	1,1	-9,4	0,1	-0,2	3,0	0,7	:	:	:	0,7	-17,2	-2,0	0 p	2,7	-0,7
CY	0,8	-2,3	-0,2	-2,0	4,3	-1,1	0,6	-14,6	-0,5	-0,1	-29,4	-2,9	-0,1	-5,8	-0,8
LV	0,7	2,2	-0,3	-0,3	0,9	0,6	-2,5	-19,5	-3,6	6,1	-10,8	3,4	0,5	-12,0	-0,2
LT	1,9	4,2	0,9	-1,2	-0,8	-0,3	2,1	-10,4	1,0	3,8	0,7	1,1	0,2	-12,5	-0,5
LU	-0,2 b	-0,3	-1,2	-0,2	-2,4	0,7	-21 u	16,3	-22,1	:	:	:	0,3	23,4	-0,4
HU	2,6	0,5	1,6	-1,7	-3,6	-0,8	5,5	17,0	4,4	2,3	-2,9	-0,5	0,3	-12,9	-0,4
MT	1,8	-1,4	0,8	-0,7	-4,0	0,2	:	:	:	:	:	:	-0,1	-7,7	-0,8
NL	0,7	6,1	-0,3	-0,9	-2,7	0,0	1,0 b	4,9	-0,1	0,7	-8,6	-2,0	0,3 p	13,8	-0,4
AT	0,5	3,8	-0,5	0,3	-2,7	1,2	-2,6	-2,6	-3,7	-0,8	-11,1	-3,5	0,5	9,3	-0,2
PL	1,5	-1,7	0,5	-1,3	-2,5	-0,4	3,5 u	-3,0	2,4	3,4	10,8	0,7	:	:	:
PT	1,5	-0,4	0,5	-1,4	2,5	-0,5	3,9	4,8	2,8	2,0	-12,4	-0,7	0,3 b	-8,8	-0,4
RO	0,3	-4,7	-0,7	-0,9	-2,8	0,0	0,2 u	-20,7	-0,9	7,7	26,6	5,0	0,5 p	-15,0	-0,2
SI	1,0	-0,9	0,0	-1,0	-0,7	-0,1	-2,8	-16,0	-3,9	2,0	-12,3	-0,7	0,5	-4,2	-0,2
SK	2,1	-1,2	1,1	-1,8	1,0	-0,9	-0,9	-10,2	-2,0	4,0	-0,4	1,2	0,2	-10,4	-0,5
FI	0,5	2,4	-0,5	-0,6	0,1	0,3	-2,2	3,1	-3,3	1,0	-3,8	-1,7	0,3	10,1	-0,4
SE	0,7	10,2	-0,3	-0,5	-1,8	0,4	1,5	18,4	0,4	1,5	6,5	-1,3	0,1	9,1	-0,6
UK	0,7	6,5	-0,3	-0,5	-3,9	0,4	:	:	:	2,5	-3,8	-0,2	-2,8	6,5	-3,5

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

Pastaba. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui apskaičiuojamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir nekoreguojant pagal perkamosios galios standartus.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. 2017 m. spalio 31 d. dar neturėta SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių ir atotrūkio nuo ES vidurkio statistinio reikšmingumo įverčių.

2 priedas (tęsinys) Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Viešojo parama / socialinė apsauga ir įtrauktis											
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)			Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)			Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių (%)			Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)		
	2016			2015			2015			2016		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES28	-0.8 b	-0.6	0.8	1.9	2.3	1.3	:	-0.2	0.4	1.0	0.4	0.6
EZ19	-1.0 b	-1.6	0.5	1.6	5.9	1.0	:	-3.4	0.4	:	:	:
ESnv	-1.6	0.0	0.0	0.6	0.0	0.0	-0.4	0.0	0.0	0.4	0.0	0.0
EZnv	-1.9	-0.5	-0.3	0.2	1.4	-0.5	-0.5	-0.1	0.0	0.3	1.4	-0.1
BE	-3.1	7.5	-1.6	1.3	22.1	0.7	0.0	-1.0	0.4	1.0	5.4	0.6
BG	-4.6 b	-15.7	-3.0	-2.2	-19.0	-2.8	-0.9	1.3	-0.5	-5.0	-29.6	-5.4
CZ	-1.8	6.9	-0.2	-1.5	-25.1	-2.2	-0.3 u	-2.6	0.1	-3.0	-1.6	-3.4
DK	-0.5	18.6	1.1	7.7	49.3	7.1	-0.1	-2.1	0.3	3.0	22.4	2.6
DE	1.3	1.2	2.9	-1.6	-2.1	-2.3	-1.1	-2.9	-0.7	1.0	12.4	0.6
EE	2.6	-8.7	4.2	2.0	-6.5	1.4	1.4	9.3	1.8	-5.0	4.4	-5.4
IE	:	:	:	3.2	2.6	2.6	-0.9	-0.6	-0.5	0.0	-11.6	-0.4
EL	-0.2	-17.7	1.4	-1.4	-16.6	-2.1	1.4	8.9	1.8	2.0	-9.6	1.6
ES	-2.2	-9.2	-0.6	2.7	11.7	2.1	0.0	-2.8	0.4	-1.0	-2.6	-1.4
FR	-0.7	8.8	0.8	2.3	13.8	1.7	-1.6	-2.2	-1.2	-1.0	0.4	-1.4
HR	-6.9	-5.0	-5.3	-5.3	-16.2	-6.0	-1.4	-1.5	-1.0	4.0	-0.6	3.6
IT	-1.3 p	-13.3	0.2	4.4	-0.7	3.8	0.2	3.8	0.6	1.0	-11.6	0.6
CY	-0.6	2.0	1.0	-4.7	-7.2	-5.3	-3.2	-1.9	-2.8	0.0	-12.6	-0.4
LV	4.0	-12.0	5.6	1.2	-5.2	0.6	-4.1 b	5.0	-3.7	1.0 b	-5.6	0.6
LT	-0.9	-12.1	0.7	-13.2	-18.3	-13.9	-0.8	-0.5	-0.4	1.0	-3.6	0.6
LU	-4.4 b	5.7	-2.8	2.9	23.9	2.3	0.1	-2.5	0.5	0.0	30.4	-0.4
HU	1.8	10.2	3.4	1.0	-12.7	0.4	0.1	-0.8	0.5	1.0	-4.6	0.6
MT	-0.5	-2.9	1.0	-0.3	-10.1	-0.9	-0.3	-2.6	0.1	-3.0	-6.6	-3.4
NL	-5.5	8.9	-3.9	1.7	18.3	1.1	-0.4	-3.3	0.0	5.0	21.4	4.6
AT	0.7	12.8	2.3	6.2	-5.8	5.6	0.0	-3.3	0.4	1.0	9.4	0.6
PL	1.3	-9.1	2.9	-0.2	-22.6	-0.8	-0.5	3.9	-0.1	4.0	-11.6	3.6
PT	-2.1	-9.6	-0.6	2.3	19.2	1.7	-0.5	-0.4	-0.1	0.0	-7.6	-0.4
RO	0.9 p	-19.4	2.5	6.8	-18.6	6.2	0.1	6.0	0.5	2.0	-27.6	1.6
SI	0.5	9.2	2.0	0.1	9.4	-0.5	0.0	-3.2	0.4	2.0	-2.6	1.6
SK	-4.3	-2.6	-2.7	-5.4	-26.9	-6.1	0.0	-1.3	0.4	2.0	-0.6	1.6
FI	3.3	23.4	4.9	-0.6	4.6	-1.3	1.0 b	0.9	1.4	-1.0	17.4	-1.4
SE	0.5	12.2	2.1	7.3	36.0	6.7	-0.5	-2.4	-0.1	-3.0 b	13.4	-3.4
UK	0.1	9.8	1.7	1.5	2.4	0.9	0.7	-0.6	1.1	2.0	13.4	1.6

Šaltinis: Eurostatas.

* žymi rodiklius, kurie anksčiau buvo įtraukti į Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. 2017 m. spalio 31 d. dar neturėta SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių ir atotrūkio nuo ES vidurkio statistinio reikšmingumo įverčių.

3 priedas. Metodinės pastabos apie tendencijų ir lygio nustatymą rodiklių suvestinėje

2015 m. viduryje Europos Komisija, Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas susitarė dėl valstybių narių veiklos vertinimo metodikos rengiant Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę. Susitarta, kad remiantis taikytina metodika turėtų būti galima pagal kiekvieną rodiklį nustatyti santykinę kiekvienos valstybės narės padėties vertę, atsižvelgiant į rodiklio reikšmių (rezultatų) pasiskirstymą ES. Metodika taikoma tiek metų lygmenims (lygiai), tiek pokyčiams per vienus metus (pokyčiai), tokiu būdu sudarant sąlygas holistiškai įvertinti valstybių narių veiklą.

Komisija, sutarusi su valstybėmis narėmis, nutarė 2018 m. bendrai užimtumo ataskaitai taikyti naujosios Socialinių rodiklių suvestinės, papildančios Europos socialinių teisių ramstį, metodiką.

Kalbant konkrečiau, kiekvienas rodiklis, lygiai ir pokyčiai yra paversti standartiniais balais (dar vadinamais *z* balais), kad visiems rodikliams būtų taikoma tokia pati matų sistema. Tai atliekama standartizuojant tiek lygių, tiek pokyčių pirmines reikšmes pagal formulę:

$$z - score \text{ for } MS_x = \frac{[MS_x \text{ indicator} - average (MS \text{ indicator})]}{standard \ deviation (MS \text{ indicator})}$$

Tada išanalizuojamas balų pasiskirstymas (atskirai lygių ir pokyčių) ir nustatomi atvejai, kuriais gerokai nukrypstama nuo vidutinio lygio ir (arba) pokyčio.

Taikant šį metodą galima kiekvienos valstybės narės pirminę rodiklio reikšmę išreikšti pagal tai, keliais standartiniais nuokrypiais ji skiriasi nuo (nesvertinio) vidurkio. Tuomet kiekvienos valstybės narės veiklos rezultatai įvertinami ir suklasifikuojami remiantis gautais *z* balų rezultatais, atsižvelgiant į iš anksto nustatytas ribines vertes, išreikštas standartinio nuokrypio kartotiniais.

Svarbiausias klausimas taikant šį metodą – kaip nustatyti atskyrimo reikšmes. Atsižvelgiant į tai, kad apie stebimų užimtumo rodiklių pirminių reikšmių pasiskirstymą negalima daryti jokių parametrinių prielaidų⁸⁶, pasirenkant ribines vertes įprasta vadovautis sveiko proto nuostatomis. Atsižvelgiant į rodiklių suvestinėje naudojamų pagrindinių rodiklių analizę, susitarta, kad:

1. Rodiklis mažesnis už -1: labai geri veiklos rezultatai
2. Rodiklis nuo -1 iki -0,5: geri veiklos rezultatai
3. Rodiklis nuo -0,5 iki 0,5: neutralūs veiklos rezultatai
4. Rodiklis nuo 0,5 iki 1: blogi veiklos rezultatai
5. Rodiklis didesnis už 1: labai blogi veiklos rezultatai⁸⁷

Lentelė 2. *Z* balų ribinės reikšmės

	Z balų ribinės reikšmės				
	-1,0	- 0,5	0	0,5	1,0
	(mažiau nei)	(mažiau nei)	(nuo... iki...)	(daugiau nei)	(daugiau nei)
	Įvertinimas				
Lygiai	Labai žemas	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Labai aukštas
Pokyčiai	Daug mažesni už vidurkį	Mažesni už vidurkį	Vidutiniai	Didesni už vidurkį	Daug didesni už vidurkį

⁸⁶ Buvo atlikti normaliojo pasiskirstymo ir T pasiskirstymo testai, po kurių atmesta bet kokio pasiskirstymo hipotezė.

⁸⁷ Pasirinkus normalųjį pasiskirstymą, atskyrimo reikšmės apytikriai atitinka 15 proc., 30 proc., 50 proc., 70 proc. ir 85 proc. kumuliacinio pasiskirstymo.

Derinant lygių ir pokyčių vertinimą bendrus šalies veiklos rezultatus galima pagal kiekvieną rodiklį priskirti vienai iš šių septynių kategorijų. Spalvų kodai atspindėti atitinkamuose šios ataskaitos paveiksluose.

Toliau pateikiamose lentelėse tų rodiklių, kurių žema vertė rodo gerus rezultatus (kaip antai, nedarbo lygio, AROPE ir pan.), klasifikacija yra grindžiama z balais.

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas mažesnis už -1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug didesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -1,0 iki -0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už 1 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Šalys, pasiekusios gerų rezultatų, bet reikia stebėti padėtį	Lygio rezultatas mažesnis už -0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1 ir pokytis didesnis už 0 ⁸⁸	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis arba daug aukštesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas nuo -1,0 iki 1,0	Valstybės narės, kurių lygis vidutinis ir kurių padėtis negerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Prastų, bet gerėjančių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas didesnis už 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis žemesnis arba daug žemesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis gerėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Padėtį reikia stebėti	Lygio rezultatas nuo 0,5 iki 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Ši kategorija apima du skirtingus atvejus: i) valstybės narės, kurių lygis daug žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja; ii) valstybės narės, kurių lygis atitinka ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Kritinė padėtis	Lygio rezultatas didesnis už 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja.

Lygis	Pokytis				
	Daug mažesnis už vidutinį	Mažesnis už vidutinį	Vidutinis	Didesnis už vidutinį	Daug didesnis už vidutinį
Labai žemas					
Žemas					
Vidutinis					
Aukštas					
Labai aukštas					

Toliau pateikiamose lentelėse tų rodiklių, kurių aukšta vertė rodo gerus rezultatus (kaip antai, užimtumo lygio, naudojimosi vaikų priežiūros paslaugomis pan.), klasifikacija yra grindžiama z balais.

⁸⁸ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai maži arba labai maži, padėties negalima pavadinti blogėjančia, jei pokytis daug didesnis už vidurkį, bet tebemažėja.

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas didesnis už 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug didesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo 1,0 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Šalys, pasiekusios gerų rezultatų, bet reikia stebėti padėtį	Lygio rezultatas didesnis už 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0 ir pokytis mažesnis už 0 ⁸⁹	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis arba daug aukštesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas nuo -1,0 iki 1,0	Valstybės narės, kurių lygis vidutinis ir kurių padėtis negerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Prastų, bet gerėjančių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas mažesnis už -0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis žemesnis arba daug žemesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis gerėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Padėtį reikia stebėti	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki -1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0	Ši kategorija apima du skirtingus atvejus: i) valstybės narės, kurių lygis žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja; ii) valstybės narės, kurių lygis atitinka ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Kritinė padėtis	Lygio rezultatas mažesnis už 1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja.

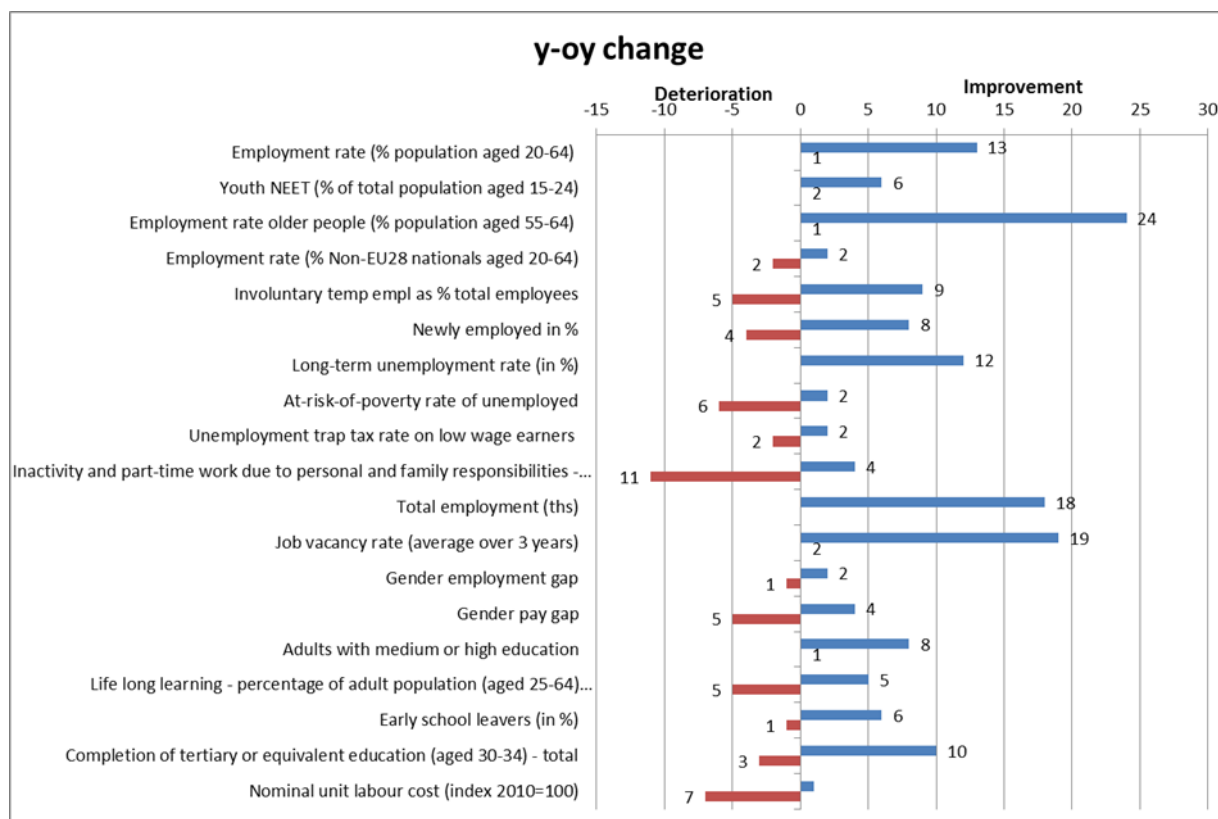
Lygis	Pokytis				
	Daug didesnis už vidutinį	Didesnis už vidutinį	Vidutinis	Mažesnis už vidutinį	Daug mažesnis už vidutinį
Labai aukštas					
Aukštas					
Vidutinis					
Žemas					
Labai žemas					

⁸⁹ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai dideli arba labai dideli, padėties negalima pavadinti blogėjančia, jei pokytis daug mažesnis už vidurkį, bet tebedidėja.

Atskyrimo reikšmių suvestinė lentelė

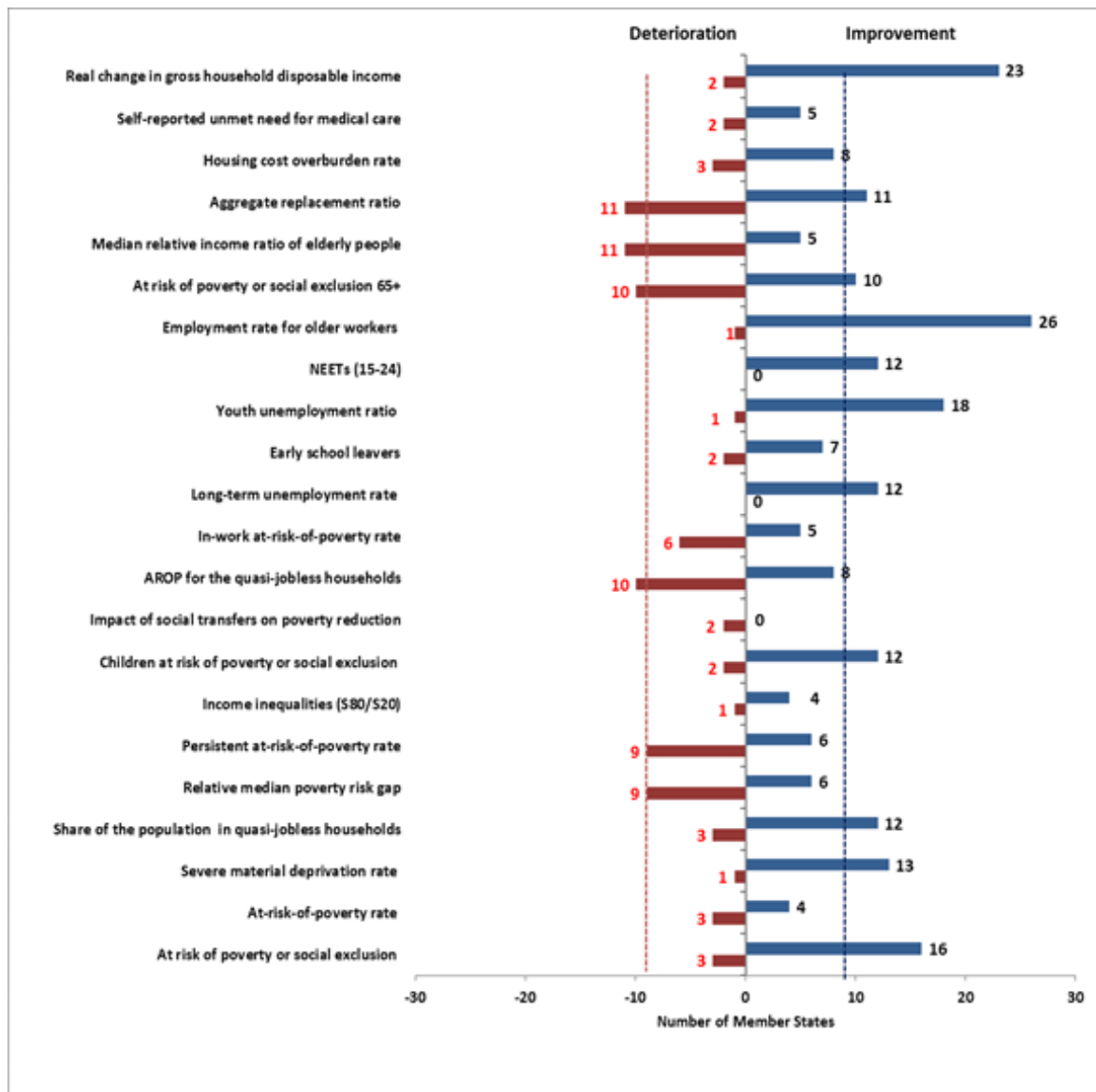
		Labai maža	Maža	Vidutinė	Didelė	Labai didelė
Mokyklos nebaigusiu asmenų dalis (proc. dalis, 18–24 m.)	Lygiai	mažiau už 5,1 %	mažiau už 7,3 %	nuo 7,3 % iki 11,7 %	daugiau už 11,7 %	daugiau už 13,9 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,4 p.	mažiau už -0,9 p.	nuo -0,9 p. p. iki 0,2 p. p.	daugiau už 0,2 p. p.	daugiau už 0,7 p. p.
Vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumai (proc. punktais)	Lygiai	mažiau už 4,9 p.	mažiau už 7,8 p.	nuo 7,8 p. p. iki 13,6 p. p.	daugiau už 13,6 p.	daugiau už 16,4 p.
	Pokyčiai	mažiau už -0,8 p.	mažiau už -0,4 p.	nuo -0,4 p. p. iki 0,3 p. p.	daugiau už 0,3 p. p.	daugiau už 0,7 p. p.
Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)	Lygiai	mažiau už 3,8	mažiau už 4,4	nuo 4,4 iki 5,7	daugiau už 5,7	daugiau už 6,3
	Pokyčiai	mažiau už -0,4	mažiau už -0,2	nuo -0,2 iki 0,1	daugiau už 0,1	daugiau už 0,3
Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (%)	Lygiai	mažiau už 16,8 %	mažiau už 20,2 %	nuo 20,2 % iki 27,3 %	daugiau už 27,3 %	daugiau už 30,8 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,5 p.	mažiau už -1,0 p.	nuo -1,0 p. p. iki 0,0 p. p.	daugiau už 0,0 p. p.	daugiau už 0,5 p. p.
Nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (15–24 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 6,9 %	mažiau už 9,0 %	nuo 9,0 % iki 13,1 %	daugiau už 13,1 %	daugiau už 15,2 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,5 p.	mažiau už -1,1 p.	nuo -1,1 p. p. iki -0,3 p. p.	daugiau už -0,3 p. p.	daugiau už -0,1 p.
Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 68,1 %	mažiau už 68,1 %	nuo 68,1 % iki 73,8 %	daugiau už 73,8 %	daugiau už 76,7 %
	Pokyčiai	mažiau už 0,4 p.	mažiau už 0,7 p.	nuo 0,7 p. p. iki 1,4 p. p.	daugiau už 1,4 p. p.	daugiau už 1,7 p. p.
Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 4,2 %	mažiau už 6,4 %	nuo 6,4 % iki 10,9 %	daugiau už 10,9 %	daugiau už 13,1 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,7 p.	mažiau už -1,3 p.	nuo -1,3 p. p. iki -0,6 p. p.	daugiau už -0,6 p. p.	daugiau už -0,2 p.
Dalyvavimas aktyvumo darbo rinkoje skatinimo politikoje (šimtui norinčių dirbti asmenų)	Lygiai	mažiau už 8,2 %	mažiau už 16,0 %	nuo 16,0 % iki 31,5 %	daugiau už 31,5 %	daugiau už 39,3 %
	Pokyčiai	mažiau už -4,9 p.	mažiau už -2,2 p.	nuo 2,2 p. p. iki 3,3 p. p.	daugiau už 3,3 p. p.	daugiau už 6 p. p.
Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 m. = 100)	Lygiai	mažiau už 94,8	mažiau už 98,5	nuo 98,5 iki 105,9	daugiau už 105,9	daugiau už 109,5
	Pokyčiai	mažiau už 0,8 p.	mažiau už 1,1 p.	nuo 1,1 p. p. iki 1,8 p. p.	daugiau už 1,8 p. p.	daugiau už 2,1 p. p.
Valandinis atlygis darbuotojams (EUR)	Lygiai	mažiau už 13,9–25,9 EUR	mažiau už 13,9–25,9 EUR	13,9–25,9 EUR	daugiau už 25,9–39,3 EUR	daugiau už 39,3–50,9 EUR
	Pokyčiai	mažiau už -0,5 p.	mažiau už -0,1 p.	nuo -0,1 p. p. iki 0,6 p. p.	daugiau už 0,6 p. p.	daugiau už 0,9 p. p.
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)	Lygiai	mažiau už 27,7 %	mažiau už 27,7 %	nuo 27,7 % iki 39,5 %	daugiau už 39,5 %	daugiau už 45,3 %
	Pokyčiai	mažiau už -3,5 p.	mažiau už -2,2 p.	nuo 2,2 p. p. iki 0,5 p. p.	daugiau už 0,5 p. p.	daugiau už 1,8 p. p.
Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)	Lygiai	mažiau už 8,9 %	mažiau už 18,5 %	nuo 18,5 % iki 37,5 %	daugiau už 37,5 %	daugiau už 47,0 %
	Pokyčiai	mažiau už -3,7 p.	mažiau už -1,5 p.	nuo -1,5 p. p. iki 2,8 p. p.	daugiau už 2,8 p. p.	daugiau už 5,0 p. p.
Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių (%)	Lygiai	mažiau už 0,2 %	mažiau už 1,6 %	nuo 1,6 % iki 4,4 %	daugiau už 4,4 %	daugiau už 5,8 %
	Pokyčiai	mažiau už -2,0 p.	mažiau už -1,5 p.	nuo -1,5 p. p. iki -0,4 p. p.	daugiau už -0,4 p. p.	daugiau už 0,2 p. p.
Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 48,6 %	mažiau už 48,6 %	nuo 48,6 % iki 62,6 %	daugiau už 62,6 %	daugiau už 69,6 %
	Pokyčiai	mažiau už -2,1 p.	mažiau už -0,9	nuo -0,9 p. p. iki 1,6 p. p.	daugiau už 1,6 p. p.	daugiau už 2,9 p. p.

4 priedas. Glausta užimtumo tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose padėtis blogėja arba gerėja, kaip nustatyta 2017 m. Užimtumo rodiklių apžvalgoje, skaičiaus apžvalga, 2017 m. spalio mėn. patvirtinta EPSCO tarybos.

Pastaba. 2015–2016 m. pokyčiai; bedarbių skurdo rizikos lygio, nedarbo spąstų ir vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumų pokyčiai – 2014–2015 m.

5 priedas. Glausta socialinių tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose padėtis blogėja arba gerėja, kaip nustatyta 2017 m. Veiksmų socialinės apsaugos srityje rezultatų apžvalgoje, skaičiaus apžvalga, 2017 m. spalio mėn. patvirtinta EPSCO tarybos.

Pastaba. ES SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių atveju paprastai pateikiami 2013–2014 m. pajamų ir namų ūkių darbo intensyvumo rodiklių ir 2014–2015 m. nepatenkintų sveikatos priežiūros poreikių rodiklių pokyčiai. Nurodant bendrųjų namų ūkio disponuojamųjų pajamų pokyčius pateikiami 2014–2015 m. duomenys. Nurodant darbo jėgos tyrimo duomenimis grindžiamus rodiklius (ilgalaikio nedarbo lygis, mokyklos nebaigusių asmenų skaičius, jaunimo nedarbo dalis, 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių dalis, 55–64 m. asmenų užimtumo lygis ir didelio materialinio nepritekliaus lygis), pateikiami 2015–2016 m. duomenys (kelių valstybių narių duomenys už 2016 m. dar negalutiniai).